

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

100 A 20.

Indian Institute, Oxford.

THE MALAN LIBRARY

PRESENTED

BY THE REV. S. C. MALAN, D.D.,
VICAR OF BROADWINDSOR,

January, 1885.

2986 D. f. 2

C

D

CAH SELII ITALICI
PUNICORUM
LIBRI XVII.

AD
OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM
ACCURATE EDITI

EDITIO STEREOTYPA

LIPSIAE
SUNTIBUS ET TYPIS CAR. TAUCHNITZ.
1834.

OTITIA LITERARIA.

Ex Fabricii Bibl. lat. ed. Ernesti.

is Silius Italicus, ex Italica civitate Pelignorum, alatum Romae gessit, quo anno extinctus Nero, 67. Eo honore an deinde bis iterum funetus sit, tum est, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Cuius et praesertim Virgilii ingens cultor fuit, et in iure scribendi genere, etsi passibus non aequis, tor. In Campania, cum morbi lentitudinem inedia revertisset, annos natus 75 decessit, primis annis aui imperatoris. Praenomen eius apud Modium in antiquis lectionibus, et Glandorpium in Onomasticon *Caius* est, sed *Publius*: illud verius. *Italici* conueniens consecutus est vel quacunque alia de causa, quod ipsius aut unius e maioribus ipsius patria fuit: a Pelignorum, aut Italica Baeticae, (sequioribus *is Talca* :) dubium enim illud est viris doctissimis Antonio Bibliothecae Hispanae vet. lib. 5. pag. 189. et Christophoro Cellario in diss. de Silio Italicis Halae Sax. 1694. 4. et in dissertationibus Academicis iunctim excusis Lips. 1712. 8. diss. 1. prolegomenis Arnoldi Drakenborchii ad Silium Ital.

Haec de Silio et ad eius defensionem Nic. Hieronymus Gundlingius in Gundlingianis parte XII. c. 1, c. Antonius in Bibl. vetere Hispana lib. 1. cap. 18. *Itissimum* poetam appellat Thomas de Pineto 162. ad Stephanum Byz. non sine causa ille qui

dem; sed fallitur Claudius Dausqueius, qui notis ad Silium p. 641. in descriptione Virtutis et Voluptatis Philostratum Sili oculis obversatum esse, cum scriberet, stilique imitatione sibi expressum persuasit. Nam Philostratus ille post Silium scripsit. Io. Antonio Vulpio iudice p. 113 notis ad Catullum, ubi Statium cum Silio conferre placuit, Statius acrioris ingenii et ad excogitandum promptioris utique videtur sed alter ille perpetuo languidus, Virgiliani poematis compilator, et plane ad aliorum imitationem composuit.

Exstat eius poema heroicum sub *Punicorum* nomine, de bello Punico secundo, quod aetate proventus, sub Domitiano imp., usque ad Scipionis Africani triumphum descripsit *libris XVII*, historici magis partibus functus, quam poetae ingenio suo indulgentis: unde maiori cura, quam ingenio, scripsisse affirmat Plinius iunior lib. III, Epist. 7. Inventum est Silii poema a Poggio Florentino in turri quadam, una cum aliis libris, durante concilio Constantiensi, si fides Ugolino Verino, e cuius Florentiae illustratae libro 2. narrat Colomesius ad Gyraldi dialog. IV de historia poetarum pag. 240, et ante Colomesium Vossius p. 550. de Hist. latin.

*Quin etiam solers (Poggius) Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina volumina Sili.*

Sed Vadianus in dedicatione Melae scribit, S. Galli in monasterii Bibliotheca a Poggio inventum et inde depromptum fuisse.

Alius Codex antiquus, de quo Philippus Rossius in libro, cui titulus: *Ritratto di Roma antica* p. 83 ubi de Bibliotheca Vaticana: *È portato di Spagna il libro di Silio Italico con l' imagine di Annibale, il quale hoggi si ritrova nella predetta libreria.* Versus octoginta lib. VIII, 143. seq. primus a vetusto codice restituit Franciscus Asulanus

Anglica Metaphrasi hunc poetam donavit Thomas Ross, Eques et Regiae Bibliothecae praefectus, Lond. 1656 et 1672. cum iconibus aeri incisis, fol. Idem continuavit poema Silii a Scipionis triumpho ad Hannibalis usque necem. Non omittendus etiam *Franciscus Petrarca*, qui in Africa sua, libris novem, carmine Heroico Latino, bellum Punicum secundum insecuta et Scipionis Africani res descripsit: quod credunt facturum non fuisse, si tum Silii carmen notum fuisset. Vid. Apostoli Zeni Dissert. Vol. I pag. 3. Cum Virgilio Silium contulit integro lib. I Virgilii triumphantis Alexander Rossaeus, secundo Lucanum. Multa quoque in Silio emendavit atque illustravit praeclarus Ioannes Fridericus Gronovius in libris Observationum.

EDITIONES.

Princeps prodiit Romae 1471. fol. una cum Calpurnio et Hesiodo, apud Sweynheim et Pannarz, ex recognitione Io. Andreae Aleriensis. Eodemque anno ibidem ex recognitione Pomponii Laeti, item fol. — 1474. Romae, fol. — 1480. Romae, fol. — 1481. Parmae, fol. — 1481. Mediol., ex recogn. Philelfi. — 1483. Venetiis fol. — 1492. Venetiis, fol. ed. Locatellus. — 1493. Venet. fol. cum comm. Marsi. — 1495. Ven. fol. c. comm. Pii. — 1504. Lipsiae, fol. ex rec. Martini Herbipol. et cum argumentis Hermannii Buschii. — 1508. Parisiis, 4. — 1512. Parisiis, c. comm. Marsi. — 1514. Lugduni, 8. per Benessam. — 1515. Florentiae, 8. ap. Iuntam ex rec. Nicandri. — 1522. Basil. 8. ap. Wolfium. — 1523. Venet. 8. apud Aldum, in qua ed. primum leguntur versus VIII, 145—225. — 1531. Paris. 8. ap. Colinaeum. — 1543. Basil. 8. apud Henri

Petri. — 1547. Lugd. 12. ap. Seb. Gryphium. — 1553. Lugd. 12. ap. S. Gryphium. — 1566. Antwerpiae 1 apud Nutium (ex Aldina). — 1568. Antverp. 12. — 1578. Lugd. 12. ap. Candidum. — 1598. Lugd. 12. ap. Candidum. — 1600. Lugd. Bat. ap. Rapheleng. ed. Heinsio. 24. — 1601. Antverp. 12. ap. Iansenium. — 1603. Aureliae Allobr. s. Genevae. 4. apud Crispinum. — 1603. Lugd. 12. ap. I. Pillehotte. — 1607. Genevae 12. ap. Chouet. — 1611. Lugd. Bat. ap. Raphel. — 1611. Genev. 4. — 1614. Lugd. 8. ap. Pillehotte. — 1615. Paris. 4. ed. Dausqueio. — 1616. Lugd. Fichet. — 1618. Antv. Plant. ed. Heinsio. 12. — 1620. Amstel. 24. ap. Iansonium. — 1627. Amstel. ib. — 1627. Genevae. 4. — 1631. Amstel. ap. Blaeu. — 1640. Colon. Allobr. (Genev.) 4. — 1646. Cantabrigiae. 12. — 1695. Lipsiae 8. ed. Cellarii, ap. Fritsch. — 1713. Lond. fol. ed. Maittario. — 1717. Traiecti ad Rhenum. 4. ed. Drakenb. — 1775. Mitaviae. 8. ap. Hinzium, ed. Schmid. — 1781. Paris. 8. ed. Lefebure de Villebrune cum versione Gallica. Voll. III. textu ad codd. recognito. — 1784. Biponti, ad Drakenborchianam, addita varietate Villebruniana. (Bipontinam nos sequuti sumus.) — 1795. Gottingae ed. Ruperti, cum vac. lect. et perpetua annotatione.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
LIBER I.

ARGUMENTUM.

*Principio Libycas describitur urbis origo.
Iunonis stimulus furit hic puer Hannibal actus
Et iurat medio per Punica numina templo,
Se fora Romanis hostem patientibus annis.
Accipit imperium post haec, successor iniqui
Hasdrubalis: dura premit obsidione Saguntum;
In qua Dulichii virtus interrita Murri
Spectatur, donec rigido cadit ense ferocis
Hannibalis. Romam cives clam milite pauci
Sarranno missi; Sicoris quos inter acerbam
Exponit sortem Patribus fatumque suorum.
Nec mora. Legati pacis pactique iubentur
Poscere ruptorem: et spreti, de more vetusto
Tristitia foedifragis indicare proelia Poenis.*

Ordior arma, quibus coelo se gloria tollit
Aeneadam, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. Da, Musa, decus memorare laborum
Antiquae Hesperiae; quantosque ad bella creatis
Et quot Roma viros: sacri cum perfida pacti 5
Gens Cadmea super regno certamina movit:
Quaesitumque diu, qua tandem poneret arces
Terrarum Fortuna caput. Ter Marte sinistro
Iuratumque Iovi foedus, conventaque Patrum.
Sidonii fregere duces: atque impius ensis.

Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
 Sed medio finem bello excidiumque vicissim
 Molitae gentes: propiusque fuere periclo,
 Quis superare datum. Reseravit Dardanus arces

- 15 Ductor Agenoreas: obsessa Palatia vallo
 Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.
 Taptarum causas irarum, odiumque perenni
 Servatum studio, et mandata nepotibus arma,
 Fas aperire mihi, superasque recludere mentes.

- 20 Iamque adeo magni repetam primordia motus.

Pygmalioneis quondam per caerula terris
 Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
 Fatali Dido Libyes appellitur orae:

Tum pretio mercata locos, nova moenia ponit,

- 25 Cingere qua secto permissum litora tauro.
 Hic Iuno, ante Argos, (sic credidit alta vetustas)
 Ante Agamemnoniam gratissima tecta Mycenen
 Optavit profugis aeternam condere gentem.
 Verum, ubi magnanimis Romam caput urbibus

alte

- 30 Exserere, ac missas etiam trans aequora classes
 Totum signa videt victricia ferre per orbem,
 Iam propius metuens, bellandi corda furore
 Phoenicum exstimulat. Sed enim conamine pri-

mae

Contuso pugnae, fractisque in gurgite coeptis

- 35 Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens
 Arma remolitur. Dux agmina sufficit unus
 Turbanti terras, pontumque movere paranti.
 Iamque Deae cunctas sibi belliger induit iras
 Hannibal: hunc audet solum componere fatis.

- 40 Sanguineo tum laeta viro, atque in regna Latini
 Turbine mox saevo venientum haud inscia cla-

dum,

*Intulerit Latio, spreta me, Troius, inquit,
 Exsul Dardaniam, et bis numina capta Penates,*

- Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris:
 Dum Romana tuae, Ticine, cadavera ripae 45
 Non capiant: similisque mihi per Celtica rura
 Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
 Corporibusque virum retro fluat: ac sua largo
 Stagna reformidet Thrasymenus turbida tabo.
 Dum Cannas tumulum Hesperiae, campumque 50
 cruore
 Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam:
 Teque vadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
 Per clipeos, galeasque virum, caesosque per artus
 Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.
 Haec ait; ac iuvenem facta ad Mavortia flammam. 55
 Ingenio motus avidus, fideique siniater
 Is fuit: exsuperans astu; sed devius aequi.
 Armato nullus Divum pudor: improba virtus,
 Et pacis despectus honos: penitusque medullis
 Sanguinis humani flagrat sitis: his super, aeri 60
 Flore virens, avet Aegates abolere, parentum
 Dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem luno, ac laudum spe corda fatigat.
 Iamque aut nocturno penetrat Capitolia visu,
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes, 65
 Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expavere trucem per vasta silentia vocem,
 Ac largo sudore virum invenere futuras
 Miscement pugnas, et inania bella gerentem.
 Hanc rabiem in fines Italum, Saturniaque arva 70
 Addiderat quondam puero patrius furor. Ortus
 Sarrana prisci Barcae de gente, vetustos
 A Belo numerabat avos. Namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides juvenis vitaverat arma tyranni, 75
 Et se participem casus sociarat in omnes.
 Nobilis hoc ortu, et dextra spectatus Hamilcar,
 Ut fari primamque datum distinguere lingua

- Hannibali vocem, sollers nutrire furores,
80 Romanum sevit puerili in pectore bellum.
Urbe fuit media sacrum genetricis Elissae
Manibus, et patria Tyriis formidineecultum,
Quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
Abdiderant, coelique arcebant lumine, templum.
85 Hoc sese (ut perhibent) curis mortalibus olim
Exuerat Regina loco. Stant marmore maesto
Effigies, Belusque parens, omnisque nepotum
A Belo series: stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
90 Ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo:
Ante pedes ensis Phrygius iacet. Ordine centum
Stant arae coelique Deis, Ereboque potenti.
Hic, crine effuso, atque Hennaee numina Divae,
Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.
95 Immugit tellus, rumpitque horrenda per umbras
Sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.
Tum magico volitant cantu per inania manes
Exciti, vultusque in marmore sudat Elissae.
Hanihal haec patrio iussu ad penetralia fertur:
100 Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar.
Non ille evantis Massylae palluit iras,
Non diros templi ritus, aspersaque tabo
Limina, et audito surgentes carmine flammās.
Olli permulcens genitor caput, oscula libat:
105 Attollitque animos hortando, et talibus implet:
Gens recidiva Phrygum Cadmeae stirpis alumnos
Foederibus non aequa premit: si fata negarint
Dedecus id patriae nostra depellere dextra,
Haec tua sit laus, nate, velis: age concipe bella
110 Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos: partusque recusent,
Te surgente, puer, Latiae producere matres.
His acuit stimulis. Subicitque haud mollia dicta:
Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,

Ferro ignique sequar, Rhoeteaque fata revolvam. 115
 Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
 Non celsae obstiterint Alpes, Tarpeiaque saxa.
 Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
 Per manes, Regina, tuos. Tum nigra triformi
 Hostia mactatur Divae, raptimque recludit 120
 Spirantes artus poscens responsa sacerdos,
 Ac fugientem animam properatis consulit extis.
 Ast ubi quaesitas artis de more vetustae
 Intravit mentes superum, sic deinde profatur:
 Aetolos late consterni milite campos, 125
 Idaeoque lacus flagrant sanguine cerno:
 Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
 Cuius in aërio pendent tua vertice castra:
 Iamque iugis agmen rapitur; trepidantia fumant
 Moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe 130
 Sidoniis lucet flammis. Fluit ecce cruentus
 Eridanus. Iacet ore truci super arma virosque,
 Tertia qui tulerat sublimis opima Tonanti.
 Heu! quatenam subitis horrescit turbida nimbis
 Tempestas, ruptoque polo micat igneus aether? 135
 Magna parant Superi. Tonat alti regia coeli;
 Bellantemque Iovem cerno. Venientia fata
 Scire ultra vetuit Iuno: fibraeque repente
 Contingere. Latent casus, longique labores.
 Sic clausum linquens arcano pectore bellum, 140
 Atque hominum finem Gades, Calpenque secutus,
 Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
 Occubuit saevo Tyrius certamine ductor.
 Interea rerum Hasdrubali traduntur habenaë:
 Occidui qui solis opes, et vulgus Hiberum, 145
 Baeticolasque viros furiis agitabat iniquis.
 Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
 Et fructus regni feritas erat: asper amore
 Sanguinis, et metui demens credebat honorem:
 Nec nota docilis poena satiare furoras. 155

Ore excellentem, et spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe Tagum, Superumque hominum-
que

Immemor, erecto suffixum robore maestis
Ostentabat ovans populis sine funere regem.

155 Auriferi Tagus adscito eognomine fontis,
Perque antra et ripas Nymphis ululatus Hiberis.
Maeonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Cámpum, atque illatis Hermi flavescit arenis.

160 Primus inire manu, postremus ponere Martem.
Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
Sistere erat: volitabat ovans, aciesque per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.

165 Quem postquam diro suspensum robore vidit
Deformem leti famulus, clam corripit ensem
Dilectum domino, pernixque irrumpit in aulam,
Atque immite ferit geminato vulnere pectus.
At Poeni succensi ira, turbataque luctu

170 Et saevis gens laeta, ruunt, tormentaue portant,
Non ignes, candensque chalybs, non verbera pas-
sim

Itibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificesve manus, penitusve infusa medullis
Pestis, et in medio lucentes vulnere flammae

- 175 Cessavere: ferum visu dictuque, per artem
Saevitiae extenti, quantum tormenta iubebant,
Creverunt artus: atque, omni sanguine raptó,
Ossa liquefactis fumarunt fervida membris.

Mens intacta manet: superat, ridetque dolores,
180 Spectanti similis, fessosque labore ministros
Increpitat, dominique crucem clamore reposcit.
Haec inter spretae miseranda piacula poenae,
Erepto trepidus ductore exercitus, una
Hannibalem voce, atque alacri certamine poscit.

Hinc studia accendit patriae virtutis imago, 185
 Hinc fama in populos iurati didita belli,
 Hinc virides ausis anni, fervorque decorus,
 Atque armata dolis mens, et vis insita fandi.
 Primi ductorem Libyes clamore salutant:
 Mox et Pyrenes populi, et bellator Hiberus. 190
 Continuoque ferox oritur fiducia menti,
 Cessisse imperio tantum terraeque marisque.
 Aeoliis candens Austris, et lampade Phoebi
 Aestifero Libye torretur subdita Cancro,
 Aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris. 195
 Terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
 Septeno impellens tumefactum gurgite pontum:
 At qua diversas clementior aspicit Arctos,
 Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
 Europes videt arva iugis: ultra obsidet aequor; 200
 Nec patitur nomen proferri longius Atlas,
 Atlas subducto tracturus vertice coelum.
 Sidera nubiferum fulcit caput, aethereasque
 Erigit aeternum compages ardua cervix:
 Canet barba gelu, frontemque immanibus umbris 205
 Pineae sylva premit; vastant cava tempora venti,
 Nimboque ruunt spumantia flumina rictu.
 Tum geminae laterum cautes maria alta fatigant:
 Atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
 Flammiferum condunt fumanti gurgite currum. 210
 Sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
 Serpentum largo coquitur secunda veneno.
 Felix qua pingues mitis plagae temperat agros,
 Nec Cerere Hennaëa, Phario nec victa colono.
 Hic passim exsultant Nomades, gens inscia freni; 215
 Quis inter geminas per ludum mobilis aures
 Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.
 ATRIX bellorum, bellatorumque virorum
 Tellus, nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
 Altera complebant Hispanae castra cohortes, 220

Auxilia Europa genitoris parta tropaeis.
 Martius hinc sonipes campos hinnitibus implet,
 Hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant:
 Non Eleus eat campo ferventior axis.

225 Prodigia gens animae, et properare facillima mor-
 tem.

Namque ubi transcendit florentes viribus annos,
 Impatiens aevi spernit novisse senectam,
 Et fati modus in dextra est. Hic omne metallum
 Electri gemino pallent de semine venae,

230 Atque atros chalybis fetus humus horrida nutri
 Sed scelorum causas operit Deus. Astur avaru
 Visceribus lacerare telluris mergitur imis,
 Et redit infelix effosso concolor auro.

Hic certant, Pactole, tibi Duriusque, Tagusque,

235 Quique super Gravios lucentes volvit arenas,
 Infernae populis referens obliviae Lethes.
 Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Bacche
 Nullaque Palladia sese magis arbore tollit.

Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,

240 Utque dati rerum freni, nunc arte paterna
 Conciliare viros; armis consulta Senatus
 Vertere, nunc donis: primus sumsisse laborem,
 Primus iter carpsisse pedes, partemque subire,
 Si valli festinet opus: nec cetera segnis,

245 Quaecunque ad laudem stimulant: somnumqu
 negabat

Naturae, noctemque vigil ducebat in armis;
 Interdum proiectus humi: turbaeque Libyssae
 Insignis sagulo duris certare manipulis:

Celsus et in magno praecedens agmine ductor

250 Imperium perferre suum: tum vertice nudo
 Excipere insanos imbres coelique ruinam.

Spectarunt Poeni, tremuitque exercitus Astur,

*Torquentem cum tela Iovem, permixtaque nimb'
 Fulmina, et excussos ventorum flatibus ignea*

rbatō transiret equo: nec pulvere fessum 255
 ninis ardenti labefecit Sirius astro,
 mmiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
 dentique globo medius coquit aethera fervor,
 nineum putat humenti iacuisse sub umbra:
 rretque sitim, et spectato fonte recedit. 260
 m correptis sternacem ad proelia frenis
 ngere equum, et famam letalis amare lacerti;
 otique amnis tranare sonantia saxa,
 ue e diversa socios arcessere ripa.
 m expugnati primus stetit aggere muri: 265
 quoties campo rapidus fera proelia miscet,
 o sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
 o instat fatis, et, rumpere foedera certus,
 a datur, interea Romanam comprehendere bello
 idet, et extremis pulsat Capitolia terris. 270
 ma Saguntinas turbarunt classica portas,
 laque sumta viro belli maioris amore.
 id procul Herculei tollunt se litore muri,
 menter crescente iugo, quis nobile nomen
 iditus excelso sacravit colle Zacynthos. 275
 : comes Alcidae remeabat in agmine Thebas
 ryone exstincto, coeloque ea facta ferebat.
 as animas namque id monstrum, tres corpore
 dextras
 arat, ternaque caput cervice gerebat.
 ud alium vidit tellus, cui ponere finem 280
 n posset mors una viro, duraeque sorores
 rtia bis rupto torquerent stamina filo.
 ic spolia ostentabat ovans, captivaeque victor
 nenta ad fontes medio fervore vocabat,
 m tumidas fauces accensis sole venenis 285
 .catus rupit letali vulnere serpens:
 chiumque virum terris prostravit Hiberia.
 x profugi ducente Noto advertere coloni,
 la quos genuit Graio circumflua ponto,

- 290 Atque auxit quondam Laertia regna Zacynthos.
Firmavit tenues ortus mox Daunia pubes,
Sedis inops; misit largo quam dives alumno,
Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto servata, decusque
- 295 Maiorum; et Poenis urbi imperitare negatum.
Admoverit abrupto flagrantia foedere ductor
Sidonius castra, et latos quatit agmino campos.
Ipse caput quassans circumlustravit anhelos
Muros saevus equo, mensusque paventia tecta,
- 300 Pandere iamdudum portas, ac cedere vallo
Imperat; et longe clausis sua foedera, longe
Ausoniam fore, nec veniae spem Marte subactis:
Scita Patrum, et leges, etiura, fidemque, Deosque
In dextra nunc esse sua: verba ociosus acer
- 305 Intorto sancit iaculo, figitque per arma
Stantem pro muro, et minitantem vana Caicum.
Concidit exacti medius per viscera tellus:
Effusisque simul praerupto ex aggere membris,
Victori moriens tepefactam retulit hastam.
- 310 At multo ducis exemplum clamore secuti
Involvunt atra telorum moenia nube.
Clara nec in numero virtus latet: obvia quisque
Ora duci portans, ceu solus bella capessit:
Hic crebram fundit Baliari verbere glandem,
- 315 Terque levi ducta circum caput altus habena
Permissum ventis abscondit in aere telum.
Hic valido librat stridentia saxa lacerto:
Huic impulsus levi torquetur lancea nodo.
Ante omnes ductor, patriis insignis in armis,
- 320 Nunc picea iactat fumantem lampada flamma,
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas, bis noxia tela, sagittas
Contendit nervo, atque insultat fraude pharetræ:
Dacus ut armiferis Geticae telluris in oris,
- 325 Spicula quae patrio gaudens acuisse veneno

it apud ripas inopina binominis Histri.
 subit, collem turrita cingere fronte,
 illoque urbem circumvallare frequenti.
 priscis numen populis, at nomine solo
 cris iam nota Fides! Stat dura iuventus, 330
 tamque fugam, et claudi videt aggere muros.
 lignam Ausonia mortem putat esse Sagunto,
 ita cecidisse fide. Iamque acrius omnes
 dunt vires: adductis stridula nervis
 ais effundit vastos ballista molares: 335
 e eadem, ingentis mutato pondere teli,
 atam excutiens ornum media agmina rumpit.
 nus resonat clangor. Certamine tanto
 eruere acies, veluti circumdata vallo
 a foret: clamatque super, Tot millia, gentes 340
 tela satae, iam capto stamus in hoste?
 pudet coepti? pudet ominis? En hona virtus,
 itiaeque ducis. Taline implere paramus
 m fama? tales praemittere pugnas?
 nsae exsultant mentes, haustusque medullis 345
 ibal exagitat, stimulantque sequentia bella.
 iunt manibus vallum, caesasque relinquunt
 cti muris dextras. Subit arduus agger,
 nitque globos pugnantium desuper urbi.
 vit clausos, ac portis arcuit hostem 350
 ari multa consueta falarica dextra,
 endum visu robur, celsisque nivosa
 nes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis;
 nuris toleranda lues, sed cetera pingui
 a pice, atque atro circumlita sulfure fumant. 355
 iniis haec ritu, summis e moenibus arcis
 a, sulcatum tremula secant aera flamma.
 is sanguineo praestringit lumina crine
 rram coelo decurrens, ignea lampas.
 ictu rapido pugnantium saepe per auras, 360
 to ductore, tulit fumantia membra.
 R
 IUS ITAL.

- Haec vastae lateri turris cum turbine fixa,
 Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
 Arma virosque simul pressit flagrante ruina.
- 365 Tandem condensis actae testudinis armis
 Subducto Poeni vallo, caecaque latebra,
 Pandunt prolapsam suffossis moenibus urbem.
 Terribilem in sonitum procumbens aggero victo
 Hercules labor, atque immania saxa resolvens,
- 370 Mugitum ingentem coelo dedit. Alpibus altis
 Aeriae rupes, scopulorum mole revulsa,
 Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
 Surgebat cumulo certatim prorutus agger,
 Obstabatque iacens vallum, ne protinus instent
- 375 Hinc atque hinc acies media pugnare ruina.
 Emicat ante omnes primaevo flore iuventae
 Insignis Rutulo Murrus de sanguine: at idem
 Matre Saguntina Graius, geminoque parente
 Dulichios Italidis miscebat prole nepotes.
- 380 Hic magno socios Aradum clamore vocantem,
 Qua corpus loricam inter galeamque patescit,
 Conantis motus speculatus, cuspide sistit;
 Prostratumque premens telo, voce insuper urget:
 Fallax Poene, iaces: certe Capitolia primus
- 385 Scandebas victor. Quae tanta licentia voti?
 Nunc Stygio fer bella Iovi. Tum fervidus hastam
 Adversi torquens defigit in inguine Hiberi:
 Oraque dum calcat iam singultantia leto,
 Hac iter est, inquit, vobis ad moenia Romae,
- 390 Ometuenda manus. Sic, quo properatis, eundum.
 Mox instaurantis pugnam circumscilicet arma,
 Et raptò nudum clipeo latus haurit Hiberi.
 Dives agri, dives pecoris, famaeque negatus
 Bella feris arcu saculoque agitabat Hiberus.
- 395 Felix heu! nemorum, et vitae laudandus opacae,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.

saevum arridens, Narrabis Hamilcaris umbris
 ic, inquit, dextram, quae iam post funera vulgi
 nibilem vobis comitem dabit: et ferit alte 400
 irgens gladio cristatae cassidis aera,
 que ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
 n frontem Chremes intonsam umbrante capillo
 tus, et horrentes effingens crine galeros:
 n Masulus, crudaque virens ad bella senecta 405
 thalo, non pavidus fetus mulcere leaenas,
 mineaque urna caelatus Bagra da parmam,
 vastae Nasamon Syrtis populator Hyempsal,
 lax in fluctu laceras raptare carinas,
 omnes dextraque cadunt iraque perempti. 410
 non serpentem diro exarmare veneno
 ctus Athyr, tactuque graves sopire chelydros,
 dubiam admoto sobolem explorare ceraste.
 quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
 ignis flexo galeam per tempora cornu, 415
 al frustra reditum sortes tibi saepe locutas
 ntitumque Iovem increpitans, occumbis, Hiarba.
 iam corporibus cumulatus creverat agger,
 fusaeque atra fumabant caede ruinae.
 m ductorem avido clamore in proelia poscit. 420
 mineus ceu Spartanis latratibus actus,
 silvam occursum venantum perdidit, hirtio
 rescit saetis dorso, et postrema capessit
 elia, canentem mandens aper ore cruorem:
 ique gemens geminum contra venabula torquet. 425
 parte ex alia, qua se insperata iuventus
 tulerat portis, ceu spicula nulla manusque
 n ferre exitumve queant, permixtus utrisque
 nibal agminibus passim furit, et quatit ense,
 itato nuper senior quem fecerat igni 430
 ore ab Hesperidum Temisus: qui carmine pol-
 lens
 bat magica ferrum crude scere lingua:

Fax coelo radios, ac saeva luce coruscum
 Scintillat sidus, torrisque extrema minatur.
 Praecipiti dant tela viam, dant signa, virique; 465
 Atque ambae trepidant acies: iacit igneus hastae
 Dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.
 Talis ubi Aegaeo surgente ad sidera ponto
 Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
 Suspensum in terras portat mare, frigida nautis 470
 Corda tremunt: sonat illeprocul, flatuque tume-
 scens

Curvatis pavidas transmittit Cycladas undis.
 Non cuncta e muris unum incessentia tela,
 Fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
 Tormentis excussa tenent. Ut tegmina primum 475
 Fulgentis galeae conspexit, et arma cruento
 Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
 En, qui res Libycas, inceptaque tanta retardet,
 Romani Murrus belli mora. Foedera, faxo,
 Iam noscas, quid vana queant, et vester Hiberus. 480
 Fer tecum castamque fidem servataque iura:

Deceptos mihi linque Deos. Cui talia Murrus:
 Exoptatus ades. Mens olim proelia poscit,
 Speque tui flagrat capitis: fer debita fraudum
 Praemia, et Italiam tellure inquire sub ima. 485
 Longum in Dardanos fines iter, atque nivalem
 Pyrenen, Alpesque tibi mea dextera donat.
 Haec inter cernens subeuntem comminus hostem,
 Praeruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
 Aggere convulso saxum, et nitentis in ora 490
 Devolvit, pronoque silex ruit incitus ictu.

Subsedit duro concussus fragmine muri.
 Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
 Virtus pressa loco; frendens luctatur, et aegro
 Scandit in adversum per saxa vetantia nisu. 495

*Sed postquam propior vicino lumine fulsit,
 Et tota se mole tulit, velut incita clausum*

Agmina Poenorum cingant, et cuncta paventem
Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.

500 Mille simul dextrae, densusque micare videtur
Ensis, et innumerae nutare in casside cristae,
Conclamant utrinque acies, ceu tota Saguntos
Igne micet: trahit instanti languentia leto
Membra pavens Murrus, supremaque vota ca-
pessit:

505 Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus, terrae minitantem averte procellam,
Si tua non segni defenso moenia dextra.
Dumque orat, coeloque attollit lumina supplex,
Cerne, ait, an nostris longe Tirynthius ausis

510 Iustius affuerit. Ni displicet aemula virtus,
Haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
Agnosces, invicte, tuis: fer numen amicum,
Et, Troiae quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrygiae delenti stirpis alumnos.

515 Sic Poenus, pressumque ira simul exigit ensem,
Qua capuli statuere morae: teloque relato
Horrida labentis perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuventus

Procurrit: nota arma viri, corpusque superbo

520 Victori spoliare negant. Coit aucta vicissim
Hortando manus, et glomerata mole feruntur.
Hinc saxis galea, hinc clipeus sonat aereus hastis;
Incessunt sudibus, librataque pondera plumbi
Certatim iaciunt: decisae vertice cristae,

525 Direptumque decus nutantum in caede iubarum.
Iamque agitur largus per membra fluentia sudor,
Et stant loricae squamis horrentia tela:
Nec requies, tegimenve datur mutare sub ictu.
Genua labant, fessique humeri gestamina laxant.

530 Tum creber, penitusque trahens suspiria, sicco
Fumat ab ore vapor, nisuque elisus anhelio
Auditur gemitus, fractumque in casside marmor.

Mentē adversa domat, gaudetque nitescere duris
 Virtutem, et decoris pretio discrimina pensat.
 Hic subitus scisso densa inter nubila coelo 535
 Erupit quatiens terram fragor: et super ipsas
 Bis pater intonuit geminato fulmine pugnās:
 Inde inter nubes ventorum turbine caeco
 Ultrix iniusti vibravit lancea belli,
 Ac femine adverso librata cuspidē sedit. 540
 Tarpeiae rupes, Superisque habitabile saxum,
 Et vos, virginea lucentes semper in ara,
 Laomedontae Troiana altaria flammae,
 Heu! quantum vobis fallacis imagine teli
 Promisere Dei? Propius si pressa furenti 545
 Hasta foret, clausae starent mortalibus Alpes:
 Nec, Thrasymene, tuis nunc Allia cederet undis.
 Sed Iuno, aspectans Pyrenes vertice celsae
 Nava rudimenta, et primos in Marte calores,
 Ut videt impressum coniecta cuspidē vulnus, 550
 Advolat, obscura circumdata nube, per auras,
 Et validam duris evellit ab ossibus hastam.
 Ille tegit clipeo fusum per membra cruorem,
 Tortaque paulatim et dubio vestigia nisu
 Alternata trahens, aversus ab aggere cedit. 555
 Nox tandem optatis terras pontumque tenebris
 Condidit, et pugnās erepta luce diremit.
 At durae invigilant mentes, molemque reponunt
 Noctis opus. Clausos acuunt extrema pericli,
 Et fractis rebus violentior ultima virtus. 560
 Hinc puer, invalidique senes, hinc femina ferre
 Certat opem in dubiis miserando nava labori,
 Saxaque mananti subvectat vulnere miles.
 Iam Patribus, clarisque senum sua munia curae.
 Concurrunt, lectosque viros hortantur; et orant, 565
 Defessis subeant rebus, revocentque salutem,
 Et Latia extremis implorent casibus arma.
Ite citi, remis velisque impellite puppim,

Saucia dum castris clausa est fera: tempore Marti

570 Utendum est rapto, et grassandum ad clara periclis

Ite citi, deflete fidem, murosque ruentes,

Antiquaque domo meliora arcessite fata.

Mandatis summa est: Dum stat, remeate, Saguntos

Ast illi celerant, qua proxima litora, gressum,

575 Et fugiunt tumido per spumea caerulea velo.

Pellebat somnos Tithoni roscida coniux,

At rutilus primis sonipes hinnitibus altos

Afflarat montes, roseasque movebat habenas.

Iam celsa e muris exstructa mole iuventus

580 Clausam nocturnis ostentat turribus urbem.

Rerum omnes pendent actus, et milite maesto

Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,

Inque ducem versae tanto discrimine curae.

Interea Rutulis longinqua per aequora vectis

585 Herculei ponto coespere existere colles,

Et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.

Thracius hos Boreas scopulos immitia regna

Solus habet, semperque rigens nunc litora pulsat

Nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes:

590 Atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto,

Haud ulli contra fiducia surgere vento.

Vorticibus torquet rapidis mare, fractaque anhe-

lant

Aequora, et iniecto conduntur gurgite montes:

Iamque volans Rhenum Rhodanumque in nubila

tollit.

595 Hunc postquam Boreae dirum evasere furorem,

Alternos maesti casus bellicue marisque,

Et dubium rerum eventum sermone volutant.

O patria, o Fidei domus inclita, quo tua nunc sunt

Fata loco? Sacraene manent in collibus arces,

600 An cinis, heu Superi! tanto de nomine restat?

Ferte leves auras, flatusque ciete secundos,

Si nondum insultat templorum Poenicus ignis

Culminibus, Latiaeque valent succurrere classes.
 Talibus illacrimant noctemque diemque querelis,
 Donec Laurentes puppis defertur ad oras; 605
 Qua pater, acceptis Anienis ditior undis,
 In pontum flavo descendit gurgite Thybris.
 Hinc consanguineae subeunt iam moenia Romae.
 Concilium vocat augustum, castaque beatos
 Paupertate Patres, ac nomina parta triumphis 610
 Consul, et aequantem Superos virtute Senatum.
 Facta animosa viros, et recti sacra cupido
 Attollunt, hirtaeque comae, negloctaque mensa,
 Dexterisque a curvis capulo non segnis aratris,
 Exiguo faciles, et opum non indiga corda, 615
 Ad parvos curru remeabant saepe penates.
 In foribus sacris, primoque in limine templi
 Captivi currus, belli decus, armaque rapta
 Pugnantum ducibus, saevaeque in Marte secures,
 Perfossi clipei, et servantia tela cruorem, 620
 Claustraque portarum pendent: hic, Punica bella,
 Aegates cernas, fusaque per aequora classe
 Exactam ponto Libyen testantia rostra:
 Hic galeae Senonum, pensatique improbus auri
 Arbiter ensis inest, Gallisque ex arce fugatis 625
 Arma revertentis pompa gestata Camilli:
 Hic spolia Aeacidæ, hic Epirotica signa,
 Et Ligurum horrentes coni, parmaeque relatae
 Hispana de gente rudes, Alpinaque gaesa.
 Sed postquam clades patefecit et horrida bella 630
 Orantum squalor, praesens adstare Sagunti
 Ante oculos visa est extrema precantis imago.
 Tum senior maestus Sisoris sic incipit ore:
 Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
 Marte satam populi ferro parere subacti, 635
 Ne crede emensos levia ob discrimina pontum.
 Vidimus obsessam patriam, murosque trementes:
 Et, quem insana freta aut coetus genuere ferarum,

- Vidimus Hannibalem. Procul his a moenibus, oro,
 640 Arcete, o Superi, nostroque in Marte tenete
 Fatiferae iuvenem dextrae. Qua mole sonantes
 Exigit ille trabes? et quantus crescit in armis?
 Transiuga Pyrenes, medium indignatus Hiberum,
 Excivit Calpen, et mersos Syrtis arenis
 645 Molitur populos, maioraque moenia quaerit.
 Spumeus hic, medio qui surgit ab aequore, fluctus,
 Si prohibere piget, vestras effringet in urbes.
 At tanti pretium motus, ruptique per enses
 Foederis, hoc iuveni, iurata in bella ruenti,
 650 Creditis, ut statuatur superatae iura Sagunto?
 Ocuis ite, viri, et nascentem exstinguite flammam,
 Ne serae redeant post aucta pericula curae.
 Quanquam o, si nullus terror, non obruta iam nunc
 Semina fumarent belli: vestraene Sagunto
 655 Spernendum consanguineam protendere dextram?
 Omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis,
 Omnis ab aestifero sitiens Libys imminet axe.
 Per vos culta diu Rutulae primordia gentis,
 Laurentemque larem, et genetricis pignora Troiae,
 660 Conservate pios, qui permutare coacti
 Acrisioneis Tirynthia culmina muris.
 Vos etiam Zanclem Siculi contra arma tyranni
 Iuvisse egregium: vos et Campana tueri
 Moenia, depulso Samnitum robore, dignum
 665 Sigaeis duxistis avis. Vetus incola Dauni,
 Testor vos, fontes, et stagna arcana Numici,
 Cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
 Sacra domumque ferens, et avi penetralia Turni,
 Ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
 670 Cur ut decisa, atque avulsa a corpore membra
 Despiciar, vesterque luat cur foedera sanguis?
 Tandem, ut finitae voces, (miserabile visu)
 Submissi palmas, lacerato tegmine vestis,
 Affigunt propi squalentia corpora terrae

nde agitant consulta Patres, curasque fatigant. 675
 Lentulus, ut cernens accensae fecta Sagunti,
 Descendum poenae iuvenem, celerique negantis
 Exuri bello Carthaginis arva iubebat.
 At Fabius, cauta speculator mente futuri,
 Nec laetus dubiis, parcusque lacessere Martem, 680
 Et melior clauso bellum producere ferro,
 Prima super tantis rebus pensanda: ducisne,
 Ceperit arma furor, Patres an signa moveri
 Censuerint; mittique viros, qui exacta reportent.
 Providus haec, ritu vatis, fundebat ab alto 685
 Pectore praemeditans Fabius surgentia bella.
 Ut saepe e celsa grandaevus puppe magister
 Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
 Summo iam dudum substringit lintea malo.
 Sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnes 690
 Praecipitare latens fatum: lectique Senatu,
 Qui ductorem adeant: si perstet surdus in armis
 Pactorum, vertant inde ad Carthaginis arces:
 Nec Divum oblitis indicere bella morentur.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

*Hannibal, ut cernit Latiam per caerula velis
 Adventare ratem, et mandata afferre Senatus,
 Obstreperè Ausoniis lituos iubet. Ocuis illi
 Ad muros vertunt iter infelicis Elisae.
 Adiuvat arma Libys, Garamantum praedita sceptris,
 Asbyte: hanc Theron clava deturbat ab alto
 Bellantem curru: Tyrius quem ductor osantem
 Virginis extinctae spoliis, praeturbidus ira,
 Occupat, et leto damnat, mittitque vicissim.
 Interea Libycis indicit bella profanis
 Cum socio Fabius. Clypeum fulvo aere micantem*

*Callaici donant Regi. Delapsa Saguntum
Alma Fides populi penetrando pectora firmat:
Qui se mox saevo per flammās eximit hoste.*

Caeruleis provecta vadis iam Dardana puppis
Tristia magnanimi portabat iussa Senatus,
Primoresque Patrum. Fabius, Tirynthia proles,
Ter centum memorabat avos, quos turbine Mar-
tis

5 Abstulit una dies, cum Fors non aequa labori
Patricio Cremerae maculavit sanguine ripas.
Huic comes aequato sociavit munere curas
Poplicola, ingentis Volesi Spartana propago.
Is, cultam referens insigni nomine plebem,

10 Ausonios atavo ducebat consule fastus.
Hos ut depositis portum contingere velis
Allatum Hannibali, consultaque ferre Senatus,
Iam medio seram bello poscentia pacem,
Ductorisque simul conceptas foedere poenas;

15 Ocuis armatas passim per litora turmas
Ostentare iubet minitancia signa, recensque
Perfusus clipeos, et tela rubentia caede.
Haud dictis nunc esse locum; strepere omnia,
clamat,

Tyrrhenae clangore tubae, gemituque cadentum.

20 Dum detur, relegant pontum, neu se addere clausis
Festinent: notum, quid caede calentibus armis,
Quantum irae liceat; motusve quid audeat ensis.
Sic ducis affatu per inhospita litora pulsī,
Converso Tyrios petierunt remige Patres.

25 Hic alto Poenus fundentem vela carinam
Incessens dextra, Nostrum, (pro Iupiter!) inquit,
Nostrum ferre caput parat illa per aequora puppis.
Heu caecae mentes, tumefactaque corda secundis!
Armatum Hannibalem poenae petit impia tellus.

30 Ne deposce, adero: dabitur tibi copia nostri
Ante expectatum: portisque focisque timebis,

Quae nunc externos defendis, Roma, Penates
 Tarpeios iterum scopulos praeruptaque saxa
 Scandatis licet, et celsam migretis in arcem,
 Nullo iam capti vitam pensabitis auro. 35
 Incensi dictis animi, et furor additus armis.
 Conditur extemplo telorum nubibus aether,
 Et densa resonant saxorum grandinae turres.
 Ardor agit, propecta queat dum cernere muros,
 Inque oculis profugae Martem exercere carinae. 40
 Ipse autem incensas promissa piacula turmas
 Flagitat, insignis nudato vulnere, ductor:
 Ac repetens questus furibundo personat ore:
 Poscimus, o socii: Fabinaeque e puppe catenas
 Ostentat, dominique vocat nos ira Senatus. 45
 Si taedet coepti, culpandave movimus arma,
 Ansoniam ponto propere revocate carinam.
 Nil moror: evincta lacerandum tradite dextra.
 Nam cur, Eoi deductus origias Beli,
 Tot Libyae populis, tot circumfusus Hiberis, 50
 Servitium perferre negem? Rhoeteius immo
 Imperet aeternum, et populis seclisque propaget
 Regna ferox: nos iussa virum nutusque tremamus.
 Effundunt gemitus, atque omnia tristia vertunt
 In stirpem Aepeadum, ac stimulant clamoribus iras. 55
 Discinctos inter Libyas, populosque bilingues
 Marmaricis audax in bella Oenotria signis
 Venerat Asbyte, proles Garamantis Hiarbae.
 Haemone hic genitus, Phorcynidos antra Medusae,
 Cinyphiumque Macen, et inique e sole calentes 60
 Battiadae late imperio acceptrisque regebat:
 Cui patrius Nasamon, aeternumque arida Barce,
 Cui nemora Autololum, atque infidae litora Syrtis
 Parebant, nullaque levis Gaetulus habena.
 Atque is fundarat thalamos Tritonide nympha: 65
 Unde genus, proavumque lovem regina ferebat;
 Et sua fatidica repetebat nomina Iuco.

- Haec ignara viri, vacuoque assueta cubili,
 Venatu et silvis primos defenderat annos:
- 70 Non calathis mollita manus, operatave fuso,
 Dictynnam, etsaltus, et anhelum impellere planta
 Cornipedem, ac stravisse feras immitis amabat.
 Quales Threiciae Rhodopen Pangaeaque lustrant
 Saxosis nemora alta iugis, cursuque fatigant
- 75 Hebrum innupta manus. Spreti Ciconesque, Ge-
 taeque,
 Et Rhesi domus, et lunatis Bistones armis.
 Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem
 Hesperidum dono crinem, dextrumque feroci
 Nuda latus Marti, ac fulgentem tegmine laevam
- 80 Thermodontiacae munita in proelia pelta,
 Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
 Pars comitum bilugo curru, pars cetera dorso
 Fertur equi; nec non Veneris iam foedera passae
 Reginam cingunt: sed virgine densior ala est.
- 85 Ipsa autem, gregibus per longa mapalia lectos,
 Ante aciem ostentabat equos: tumuloque propin-
 quo,
 Dum sequitur gyris campum, vibrata per auras
 Spicula contorquens summa ponebat in arce.
 Hanc, hasta toties intrantem moenia, Mopsus
- 90 Non tulit, et celsis senior Gortynia muris
 Tela sonante fugat nervo, liquidasque per auras
 Dirigit aligero letalia vulnera ferro.
 Cres erat, aerisonis Curetum advectus ab antris,
 Dictaeos agitare puer levioribus annis
- 95 Pennata saltus assuetus arundine Mopsus.
 Ille vagam coelo divisit saepe volucrem;
 Ille procul campo linquentem retia cervum
 Vulneri sistebat: rueretque inopina sub ictu
 Ante fera incauto, quam sibila poneret arcus.
- 100 Nec se tum pharetra iactavit iustius ulla,
 Eois quanquam certet Gortyna sagitta.

Verum ut, opum levior, venatu extendere vitam
 Abnuit, atque artae res exegere per aequor,
 Coniuge cum Meroe natisque inglorius hospes
 Intrarat miseram fato ducente Saguntum. 105
 Coryti fratrum ex humeris, calamique paterni
 Pendebant, volucerque chalybs, Minoia tela.
 Hic, medius iuvenum, Massylae gentis in agmen
 Crebra Cydoneo fundebat spicula cornu.
 Iam Garamum, audacemque Thyrum, pariterque
 ruentes 110
 Gisgonem, Iovemque Bagam, indignumque sagittae
 Impubem malas tam certae occurrere Lyxum
 Fuderat, et plena tractabat bella pharetra.
 Tum, vultum intendens telumque in virginis ora,
 Desertum non grata Iovem per vota vocabat. 115
 Namque ut fatiferos converti prospicit arcus,
 Opposito procul insidiis Nasamonias Harpe
 Corpore, praeripuit letum, calamumque volantem,
 Dum clamat, patulo excipiens transmisit hiatu:
 Et primae ferrum a tergo videre sorores. 120
 At comitis frendens casu labentia virgo
 Membra levat, parvaque oculos iam luce natantes
 Irrorat lacrimis, totisque annisa doloris
 Viribus intorquet letalem in moenia cornum.
 Illa volans humerum rapido transverberat ictu 125
 Conantis Dorylae, iunctis iam cornibus arcus,
 Et ducti spatium nervi complente sagitta,
 Excutere in ventos resoluta pollice ferrum.
 Tum subitum in vulnus praeceps devolvitur altis
 Aggeribus muri: iuxtaque cadentia membra 130
 Effusi versa calami fluxere pharetra.
 Exclamat paribus frater vicinus in armis
 Icarus, ulciscique parat lacrimabile fatum:
 Atque illum, raptim prominentem in proelia telum,
 Hannibal excussus praevertit turbine saxi. 135
 Labuntur gelido torpentia frigore membra,

Deficiensque manus pharetrae sua tela remisit.

At pater in gemino natorum funere Mopsus

Correptos arcus ter maesta movit ab ira:

140 Ter cecidit dextra, et notas dolor abstulit arte

Poenitet heu! sero dulces liquisse penates,

Arreptoque avide, quo concidis, Icare, saxo,

Postquam aevum senior percussaque pector
frustra

Sentit, et, ut tantos compescat morte dolores,

145 Nil opis in dextra, vastae se culmine turris

Praecipitem iacit, et delapsus pondere prono

Membra super nati moribundos explicat artus.

Dum cadit externo Gortynius advena bello,

Iam nova molitus stimulo milite Theron,

150 Alcidae templi custos, araeque sacerdos,

Non exspectatum Tyriis effuderat agmen,

Et fera miscebat reserata proelia porta.

Atque illi non hasta manu, non vertice cassis,

Sed, fissus latis humeris et mole iuventae,

155 Agmina vastabat clava, nihil indigus ensis.

Exuviae capiti impositae, tegimenque leonis,

Terribilem attollunt excelso vertice rictum.

Centum angues idem Lernaeeque monstra gereba

In clipeo, et sectis geminam serpentibus hydran

160 Ille Iubam, Thapsumque patrem, clarumque M
cipsam

Nomine avi, Maurumque Sacen, a moenibus actor

Palantesque fuga, praeceps ad litora cursu

Egerat, atque una spumabant aequora dextra.

Nec contentus Idi leto, letoque Cothonis,

165 Marmaridae nec caede Rothi, nec caede Iugurthae

Asbytes currum et radiantis tegmina laenae

Poscebat votis, gemmataque lumina peltae,

Atque in belligera versabat virgine mentem.

Quem ruere ut telo vidit regina cruento,

170 Obliquos detorquet equos, laevumque per orbe

PUNICORUM LIB.

35

pro campum secat, ac velut
 apitur sinuata per aequora cu
 ea se ex oculis aufert, atque
 lveream campo trahit ungula
 n late stridens rota proterit agn
 t crebras virgo trepidantibus ha
 lere Lycus, Thamyrisque, et nobile
 nas, clari deductum stirpe parentis
 amos ausus quondam sperare superbos,
 mens!) Ithacique torum: sed enim arte

240

pudica

180

toties revoluto stamine telae
 s, mersum pelago iactarat Ulixen.
 us vero ficta pro morte loquacem
 to, taedaeque ad funera versae.
 tremas viri campis deletur Hiberis
 nas Nomados dextra: superinstrept ater,
 t cursum perfractis ossibus axis.
 aderat remeans virgo, inter proelia post-

185

quam

i Theron videt, saevamque bipennem
 ns mediae fronti, spoliū inde superbum
 asque tibi exuvias, Dictynna, vovebat.
 nis Theron tantae spe laudis, in ipsos
 s consurgit equos, villosaque fulvi
 obiectans trepidantibus ora leonis.
 terrore novo rictuque minaci
 pedes, iactant resupino pondere currum.
 tu Asbyten conantem relinquere pugnas
 , incussa gemina inter tempora clava;
 esque rotas, turbataque frena pavore
 spargit collisa per ossa cerebro:
 i properans caedem ostentare bipenni,
 t e curru revolutae virginis ora.

195

200

irae positae. Celsa nam figitur hasta
 um caput. Idgestent ante agmina Poendm,

ITAL.

C

- Operat, et propere currus ad moenia vertant.
 Haec caecus fati, Divumque abeunte favore,
 Vicino Theron edebat proelia leto.
 Namque aderat toto ore ferens iramque minasque
 Hannibal, et caesam Asbyten, fixique tropaeum
210 Infandum capitis, furiata mente dolebat.
 Ac simul aerati radiavit luminis umbo,
 Et concussa procul membris velocibus arma
 Letiferum intonuere, fugam perculsa repente
 Ad muros trepido convertunt agmina cursu.
215 Sicut agit levibus per sera crepuscula pennis
 E pastu volucres ad nota cubilia vesper:
 Aut ubi Cecropius formidine nubis aquosae
 Sparsa super flores examina tollit Hymettos,
 Ad dulces ceras et odori corticis antra
220 Mellis apes gravidae properant, densoque volata
 Raucum connexae glomerant ad limina murmur.
 Praecipitat metus attonitos, caecique feruntur.
 Heu blandum coeli lumen! Tantone cavetur
 Mors reditura metu, nascentique addita fata?
225 Consilium damnant; portaque atque aggere tuto
 Erupisse gemunt: retinet vix agmina Theron:
 Interdumque manu, interdum clamore minisque:
 State, viri: meus ille hostis: mihi gloria magnae,
 State, venit pugnae. Muro tectisque Sagunti
230 Hac abigam Poenos dextra: spectacula tantum
 Ferte, viri: vel, si cunctos metus acer in urbem
 (Heu deforme!) rapit, soli mihi claudite portas.
 At Poenas rapido praeceps ad moenia cursu,
 Dum pavitant trepidi rerum, fessique salutis,
235 Tendebat: stat primam urbem, murosque pa-
 tentes,
 Postposita caede et dilata, invadere, pugna.
 Id postquam Herculeae custos videt impiger arae,
 Emicat, et velox formidine praevenit hostem.
Gliscit Elissaeo violentior ira tyranno.

PUNICORUM LIB. II. 35

Ite interea nobis, bone ianitor urbis, 240
 licium, ut pandas, inquit, tua moenia leto.
 dura effari sinit ira: rotatque coruscum
 onem: sed contortum prior impete vasto
 ius huic robur iuvenis iacit: arma fragore
 gravi raucum gemuere, alteque resultant 245
 illisa cavo nodosae pondera clavae.
 luus teli, et frustrato proditus ictu,
 ici velox cursu rapit incita membra,
 leri fugiens perlustrat moenia planta.
 t atrox terga increpitans fugientia victor. 250
 lamant matres, celsoque e culmine muri
 entis vox mixta sonat: nunc nomine noto
 llant, seras fesso nunc pandere portas
 e volunt: quatit hortantum praecordia terror,
 mul accipiant ingentem moenibus hostem. 255
 it umbonem fesso, assultatque ruenti
 us, et ostentans spectantem e moenibus ur-
 bem,
 seram Asbyten leto solare propinquo.
 : dicens, ingulo optantis dimittere vitam
 tum condit mucronem; ac regia laetus 260
 lrupedes spolia abreptos a moenibus ipsis,
 aditum portae trepidantum sepserat agmen,
 or agit, curruque volat per ovantia castra.
 lomadam furibunda cohors miserabile hu-
 mandi
 operat munus, tumulique adiungit honorem, 265
 pto cineres ter circum corpore lustrat.
 letale viri robur, tegimenque tremendum
 ummas iaciunt: ambustoque ore genisque,
 rme alitibus liquere cadaver Hiberis.
 orum interea quis rerum summa potestas, 270
 ultant bello super, et quae dicta ferantur
 niae a populis: oratorumque minaci
 utu trepidant. Movet hinc foedusque fidesque,

Et testes Superi, iurataque pacta parentum :

275 Hinc popularis amor coeptantis magna iuventae:

Et sperare iuvat belli meliora. Sed, olim

Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannon

Sic adeo increpitat studia incautumque favorem:

Cuncta quidem, Patres, (neque enim cohibere minantur

280 Irae se valere) premunt formidine vocem.

Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.

Testabor Superos, et coelo nota relinquam,

Quae postrema salus rerum, patriaeque reposcit.

Nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto

285 Haec serus vates Hannon eanit: anxia rupi

Pectora, ne castris innutrireſſet et armis

Exitiale caput monui, et, dum vita, monebo,

Ingenitum noscens virus, flatusque paternos.

Ut, qui stelligero speculatur sidera coelo,

290 Venturam pelagi rabiem, Caurique futura

Praedicit miseris haud vanus flamina nautis.

Consedit solio, rerumque invasit habenas.

Ergo armis foedus, fasque omne abrupitur armis:

Oppida quassantur, longaeque in moenia nostra

295 Aeneadum arrectae mentes, disiectaque pax est.

Exagitant Manes iuvenem furiaeque paternae,

Ac funesta sacra, et conversi foedere rupto

In caput infidum Superi, Massylaque vates.

Annuit. Ille novi caecus caligine regni

300 Externas arces quatit ut Tirynthia tecta,

Sic propria luat hoc poena, nec misceat urbis

Fata suis: nunc hoc, inquam, hoc in tempore muros

Oppugnat, Carthago, tuos, teque obsidet armis.

Lavimus Hennaeas animoso sanguine valles,

305 Et vix conducto produximus arma Lacone.

Nos ratibus laceris Scyllaea replēvimus antra,
 Classibus et refluxo spectavimus aequore raptis
 Contorta e fundo revomentem transtra Charybdin.
 Respice, (pro demens! propectus inane Deorum!)
 Aegates, Libyaeque procul fluitantia membra. 310

Quo ruis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
 Scilicet immensae, visis iuvenilibus armis,
 Subsident Alpes? subsidet mole nivali
 Alpibus aequatum attollens caput Appenninus?
 Sed campos fac, vane, dari. Num gentibus istis 315
 Mortales animi? aut ferro, flammave fatiscunt?

Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 Pubescit castris miles, galeaque teruntur
 Nondum signatae flava lanugine malae.

Nec requies aevi nota, exsanguesque merendo 320
 Stant prima inter signa senes, letumque lacescunt.
 Ipse ego Romanas, perfosso corpore, turmas
 Tela intorquentes correpta e vulnere vidi;
 Vidi animos, mortesque virūm, decorisque fu-

rorem.

Si bello absistis, nec te victoribus offers, 325
 Quantum, heu, Carthago, donat tibi sanguinis
 Hannon!

Gestar ad haec: namque impatiens asperque co-
 quebat

Iamdudum immites iras, mediamque loquentis
 Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
 Concilione, inquit, Libyae Tyrioque Senatu, 330
 (Pro Superi!) Ausonius miles sedet? armaque
 tantum

Haud dum sumta viro? Nam cetera non latet hostis.
 Nunc geminas Alpes, Appenninumque minatur:
 Nunc freta Sicaniae, et Scyllaei litoris undas:
 Nec procul est, quin iam manes umbrasque pave-
 scat 335

Dardanias: tanta accumulat praeconia leto

Vulneribusque virum, ac tollit sub sidera gentem
 Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
 Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem

- 340 Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis
 Succinctus palmas, vulgo traheretur ovante
 Carceris in tenebras spes et fiducia gentis
 Regulus Hectoreae: vidi, cum robore pendens
 Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.

- 245 Nec vero terrent puerilia protinus ora
 Sub galea, et pressae properata casside malae,
 Indole non adeo segni sumus. Aspice, turmae
 Quot Libycae certant annos anteire labore,
 Et nudis bellantur equis. Ipse, aspice, ductor

- 350 Cum primam tenero vocem proferret ab ore,
 Iam bella et litnos, ac flammis urere gentem
 Iurabat Phrygiam, atque animo patria arma mo-
 vebat.

Proinde polo crescant Alpes, astringue coruscas
 Appenninus agat scopulos: per saxa nivesque;

- 355 (Dicam etenim, ut stimulent atram vel inani
 mentem)

Per coelum est qui pandat iter. Pudet Hercule
 tritas

Desperare vias, laudemque timere secundam.

Sed Libyae clades, et primi incendia belli
 Aggerat, atque iterum pro libertate labores

- 360 Hannon ferre vetat. Ponat formidinis aestus,
 Parletibusque domus imbellis femina servet
 Singultantem animam: nos, nos contra ibimu
 hostem,

Quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa,
 Vel Iove non aequo, fixum est. Sin fata repu-
 gnent,

- 365 Et iam damnata cessit Carthagine Mavors,
 Occumbam potius, nec te, patria inclita, dedam
 Aeternum famulam, liberque Acheronta videbo

Nam quae (pro Superi!) Fabius iubet? Ocius arma
Exuite, et capta descendite ab arce Sagunti.
Tum delecta manus scutorum incendat acervos: 370
Uranturque rates, ac toto absistite ponto.
Di, procul, o, (merita est nunquam si talia plecti
Carthago) prohibete nefas, nostrique soluta
Ductoris servate manus. Ut deinde resedit:
[Factaque censendi, Patrum de more, potestas: 375
Hic Hannon reddi propere certamine rapta
Instat, et auctorem violati foederis addi.]
Tum vero attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exsiluere Patres, Latioque id verteret omen,
Oravere Deum. At postquam discordia sensit 380
Pectora, et infidas ad Martem vergere mentes;
Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
Concilium exposcit propere, Patribusque vocatis
Bellum se gestare sinu pacemque profatus;
Quid sodeat legere, ambiguus neu fallere dictis 385
Imperat; ac, saevo neutrum renuente Senatu,
Ceu clausas acies gremioque effunderet arma,
Accipite infaustum Libyae, eventuque priori
Par, inquit, bellum: et laxos effundit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces. 390
Atque ea dum profugae regnis agitantur Elissae,
Accitis velox populis, quis aegra lababat
Ambiguo sub Marte fides, praedaeque gravatus
Ad muros Poenus revocaverat arma Sagunti.
Ecce autem clipeum, saevo fulgore micantem, 395
Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicae telluris opus, galeamque coruscis
Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
Albentis niveae tremulo nutamine pennae;
Ensem unum, ac multis fatalem millibus hastam. 400
Praeterea textam nodis auroque trilicem
Loricam, nulli tegimen penetrabile telo.
Haec, aere et duri chalybis perfecta metallo,

- Atque opibus perfusa Tagi, per singula laetis
405 Lustrat ovans oculis, et gaudet origine regni.
Condebat primae Dido Carthaginis arces,
Instabatque operi subducta classe iuventus.
Molibus hi claudunt portus: his tecta domusque
Partiris, iustae Bitia venerande senectae.
410 Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.
Has inter species, orbatum classe suisque,
Aenean pulsum pelago, dextraque precantem
Cernere erat. Fronte hunc avide regina serena
415 Infelix, ac iam vultu spectabat amico.
Hinc et speluncam, furtivaeque foedera amantum
Callaicae fecere manus: it clamor ad auras
Latratusque canum, subitoque exterrita nimbo
Occultant alae venantium corpora silvis.
420 Nec procul Aeneadum vacuo iam litore classis-
Aequora nequidquam revocante petebat Elissa.
Ipsa, pyram super ingentem stans, saucia Dido
Mandabat Tyriis ultricia bella futuris:
Ardentemque rogam media spectabat ab unda
425 Dardanus, et magnis pandebat carbasa fatis.
Parte alia supplex infernis Hannibal aris
Arcanum Stygia libat cum vate cruorem,
Et primo bella Aeneadum iurabat ab aevo.
At senior Siculis exsultat Hamilcar in arvis:
430 Spirantem credas certamina anhela movere.
Ardor inest oculis, torvumque minatur imago.
Nec non et laevum clipei latus aspera signis
Implebat Spartana cohors: hanc ducit ovantem
Ledaicis veniens victor Xanthippus Amyclis.
435 Iuxta triste decus pendet sub iniagine poenae
Regulus, et fidei dat magna exempla Sagunto.
Lactior at circa facies, agitata ferarum
Agmina venatu, et caelata mapalia fulgent.
Nec procul usta cutem nigri soror horrida Mauri

Assuetas patrio mulcet sermone leaenas. 440
It liber campi pastor, cui sine sine ullo
Invetitur saltus penetrat pecus: omnia Poenum
Armenti vigilem patrio de more sequuntur.
Gaesaque, latratorque Cydon, tectumque, focique
In silicis venis, et fistula nota iuvencis. 445
Eminet excelso consurgens colle Saguntos:
Quam circum immensi populi, condensaque cingunt
Agmina certantum, pulsanque trementibus hastis.
Extrema clipei stagnabat Hiberus in ora,
Curvatis claudens ingentem flexibus orbem. 450
Hannibal, abrupto transgressus foedere ripas,
Poenorum populos Romana in bella vocabat.
Tali sublimis dono, nova tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celsusque profatur:
Heu quantum Ausonio sudabitis, arma, cruore! 455
Quas, belli iudex, poenas mihi, Curia, pendes!
Iamque senescebat vallatis moenibus hostis,
Carpebatque dies urbem, dum signa manusque
Expectant fessi socias. Tandem aequore vano
Avertunt oculos, frustrataque litora ponunt, 460
Et propius suprema vident. Sedet acta medullis
Iamdudum, atque inopes penitus coquit intima
pestis.
Est furtim lento misere durantia tabo
Viscera, et exurit siccitas sanguine venas
Per longum celata fames. Iam lumina retro 465
Exesis fugere genis: iam lurida sola
Tecta cute, et venis male iuncta trementibus ossa
Exstant, consumptis visu deformia membris.
Humentis rores noctis terramque madentem
Solamen fecere mali, cassoque labore 470
E sicco frustra presserunt robore succos.
Nil temerare piget. Rabidi ieiunia ventris
Insolitis adigunt vesci: resolutaque, nudos
Linguentes clypeos, armorum tegmina mandunt.

- 475 Desuper haec coelo spectans Tirynthius alto,
 Illacrimat fractae nequidquam casibus urbis.
 Namque metus, magnique tenent praecepta parentis,
 Ne saevae tendat contra decreta novercae.
 Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctae
- 480 Contendit Fidei; secretaque pectora tentat.
 Arcanis Dea laeta, polo tum forte remoto
 Coelicolum magnas volvebat conscia curas:
 Quam tali alloquitur Nemeae pacator honore.
 Ante Iovem generata, decus Divumque hominum
 que,
- 485 Qua sine non tellus pacem, non aequora norunt,
 Iustitiae consors, tacitumque in pectore numen;
 Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti,
 Et tot pendentem pro te, Dea, cernere poenas
 Urbem lenta potes? Moritur tibi vulgus, et unam
- 490 Te matres, vincente Fame, te maesta virorum
 Ora vocant; primaque sonant te voce minores.
 Fer coelo auxilium, et fessis da surgere rebus.
 Haec satus Alcmena: contra cui talia virgo:
 Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foederis
 rumpi;
- 495 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor.
 Sed me, pollutas properantem linquere terras,
 Sedibus his, tectisque novis succedere adegit
 Fecundum in fraudes hominum genus: impia liqui,
 Et, quantum terrent, tantum metuentia regna.
- 500 Ac furias auri, nec vilia praemia fraudum,
 Et super haec, ritu horrificos, ac more ferarum
 Viventes rapti populos, luxuque solutum
 Omne decus, multaque oppressum nocte pudorem.
 Vis colitur, iurisque locum sibi vindicat ensis:
- 505 Et probris cessit virtus. En, aspice gentes;
 Nemo insons: pacem servant commercia culpae.
 Sed *secura* tua fundata ut moenia dextra

Dignum te servant memorando sine vigorem;
 Dedita nec fessi transmittant corpora Poeno:
 (Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri) 510

Extendam leti decus, atque in secula mittam,
 Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras.
 Inde severa levi decurrens aethere virgo
 Luctantem fatis petis inflammata Saguntum:
 Invadit mentes, et pectora nota pererrat, 515

Immittitque animis numen. Tum, fusa medullis,
 Implicat, atque sui flagrantem inspirat amorem.
 Arma volunt, tentantque aegros ad proelia nisus.
 Insuperatus adest vigor, interiusque recursat
 Dulcis honos Divae, et sacrum pro virgine letum. 520

Ita tactus fessis per ovantia pectora sensus,
 Vel leto graviora pati, aevaeque ferarum
 Attentare dapes, et mensis addere crimen.
 Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
 Casta Fides, paribusque famem compescere mem-
 bris, 525

Quam simul invisae gentis conspexit in arce,
 Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
 Virgineum increpitat miscentem bella furorem,
 Atque, ira turbata gradum, ciet ocus atram
 Tisiphonen, inde agitantem verberare manes: 530

Et palmas tendens, Hos, inquit, noctis alumna,
 Hos muros impelle manu: populumque ferocem
 Dextris sternere suis: Iunc iubet. Ipsa propinqua
 Effectus studiumque tuum de nube videbo.

Illa Deos summumque Iovem turbantia tela, 535
 Quae Acheronta moves, flammam, immanesque
 chelydros,

Stidoremque tuum, quo territa comprimit ora
 Cerberus, ac, mixto quae spumant felle, venena,
 Et quidquid scelerum, poenarum quidquid et irae
 Pectore secundo coquitur tibi, congere praecepta 540
 In Natalos, totamque Erebo demitte Saguntum.

Hac mercede Fides constet delapsa per aur
 Sic voce instimulans, dextra Dea concita sae
 Eumenida incussit muris: tremuitque repent

- 545 Mons circum, et gravior sonuit per litora fluc
 Sibilat, insurgens capiti, et turgentia circum
 Multus colla micat squalenti tergo serpens.
 Mors graditur, vasto pandens cava guttura ri
 Casuroque inhiat populo: tunc luctus, et atri
 550 Pectora circumstant planctus, macrorque,
 lorque:

Atque omnes adsunt poenae, formaque trifau
 Personat insonnis lacrimosae ianitor aulae.
 Protinus assimulat faciem mutabile monstru
 Tiburnae, gressumque simul, sonitumque loq
 tis.

- 555 Haec bello vacuos, et saevi turbine Martis
 Lugebat thalamos, Murro spoliata marito;
 Clara genus, Daunique trahens a sanguine noi
 Cui vultus induta pares, disiectaque crinem
 Eumenis, in medios irrumpit turbida coetus:
 560 Et maestas lacerata genas, Quis terminus, inq
 Sat Fidei proavisque datum. Vidi ipsa cruen
 Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
 Terrentem Murrum noctes, et dira sonantem
 Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis:
 565 Et fuge, si terras adimit victoria Poeni,
 Ad manes, Tiburna, meos: cecidere Penates
 Occidimus Rutuli: tenet omnia Punicus ensis
 Mens horret; nec adhuc oculis absistit imago
 Nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, vidi
 570 Felix, Murre, necis, patriaque superstitite feli
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
 Post belli casus vastique pericula ponti,
 Carthago adspiciet victrix: tandemque su
 mum,

Nocte obita, Libyae gremio captiva iacebo.

- Sed vos, o iuvenes, vetuit quos conscia virtus 57.
 Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors
 est,
 Vestris servitio manibus subducite matres.
 Ardua virtutem profert via. Pergite primi
 Nec facilem populis, nec notam invadere laudem.
 His ubi turbatas hortatibus impulit aures, 580
 Inde petit tumulum, summo quem vertice montis
 Amphitryoniades spectandum ex aequore nautis
 Struxerat, et grato cineres decorarat honore.
 Excitus sede (horrendum) prorumpit ab ima
 Caeruleus maculis auro squalentibus anguis: 585
 Ignea sanguinea radiabant lumina flamma;
 Oraque vibranti stridebant sibila lingua:
 Isque inter trepidos coetus, mediamque per urbem
 Volvitur, et muris prope delabitur altis,
 Ac similis profugo vicina ad litora tendit, 590
 Spumantisque freti praeceps immergitur undis.
 Tum vero excussae mentes, ceu prodita tecta
 Expulsi fugiant manes, umbraeque recusent
 Captivo iacuisse solo. Sperare saluti
 Pertaesum: damnantque cibos: agit addita Erin-
 nys. 595
 Haud gravior duris Divûm inclementia rebus,
 Quam leti proferre moras: abrumpere vitam
 Ocius attoniti quaerunt, lucemque gravantur.
 Certatim structus surrectae molis ad astra
 In media stetit urbe rogos; portantque, trahunt-
 que 600
 longae pacis opes, quaesitae praemia dextris,
 allaïco vestes distinctas matribus auro,
 rmaque Dulichia proavis portata Zacyntho,
 prisca advectos Rutulorum ex urbe Penates:
 ic quidquid superest captis, clipeosque, simul-
 que 605
 iustos iaciunt enses, et condita bello

Effodiunt penitus terra: gaudentque superbi
Victoris praedam flammis donare supremis.
Quae postquam congesta videt feralis Erinnyz,
610 Lampada, flammiferis tinctam Phlegethontis
undis,

Quassat, et inferna Superos caligine condit.
Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
Aeternum invictis infelix gloria servat.
Princeps Tisiphone, lentum indignata parente
615 Pressit ovans capulum, cunctantemque impi
ensem,

Et dirum insonuit Stygio bis terque flagello.
Invitas maculant cognato sanguine dextras,
Miranturque nefas aversa mente peractum,
Et facto sceleri illacrimant. Hic, turbidus ira,

620 Et rabie cladum, perpessaeque ultima vitae,
Obliquos versat materna per ubera visus:
Hic, raptam librans dilectae in colla securim
Coniugis, increpitat sese, mediumque furorem
Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.

625 Nec tamen evasisse datur. Nam verbera Erinnyz
Incutit, atque atros insibilat ore tumores.
Sic thalami fugit omnis amor: dulcesque marit
Effluxere tori, et subiere obliviae taedae.
Ille iacit, totis connisus viribus, aegrum

630 In flammas corpus, densum qua turbine nigro
Exundat fumum piceus caligine vertex.

At medios inter coetus pietate sinistra,
Infelix Tymbrene, furis, Poenoque parentis
Dum properas auferre necem, reddentia formae

635 Ora tuam laceras, temerasque simillima membra
Vos etiam primo gemini cecidistis in aevo,
Eurymedon fratrem, et fratrem mentite Lycor
Cuncta pares; dulcisque labor sua nomina nati
Reddere, et in vultu genetrici stare suorum.

640 Iam fixus iugulo culpa te solverat ensis,

PUNICORUM LIB. II. 47

edon, inter miserae lamenta senectae:
 e malis turbata parens, deceptaque visis,
 s? Huc ferrum, clamat, converte, Lycorma;
 mul iugulum perfoderat ense Lycormas.
 guo, Quinam, Eurymedon, furor iste? so-
 nabat 645
 nactu; geminaeque nota decepta figurae,
 mutato revocabat nomine mater:
 transacto tremebunda per ubera ferro,
 tiam ambiguos cecidit super inscia natos.
 ros urbis casus, laudandaque monstra, 650
 i poenas, et tristia fata piorum
 t evolvens lacrimis? Vix Punica fletu
 ent castra, ac miserescere nescius hostis.
 abitata diu Fidei, coeloque parentem
 m repetens, ruit inter perfida gentis 655
 e tela, atque immania facta suorum,
 neglecta Deis: furit ensis et ignis:
 caret flamma, scelerum est locus. Erigit
 atro.
 em fumo rogos alta ad sidera nubem.
 i excelso proceri vertice montis 660
 tacta prius bellis: hinc Punica castra,
 ue, et totam soliti spectare Saguntum:
 tecta Deum. Resplendet imagine flammae
 , et in tremulo vibrant incendia ponto.
 ter medios caedum Tiburna furores, 665
 ti dextram mucrone armata mariti,
 a infelix ardentem lampada quassans,
 itemque erecta comam, ac liventia planctu
 i nudatis ostendens saeva lacertis,
 ulum Murri super ipsa cadavera fertur. 670
 , ubi inferni dirum tonat aula parentis,
 turbatos exercet regia manes,
 solium ante Dei sedemque tremendam
 o est operata Iovi, poenasque ministrat.

- 675 Arma viri, multo nuper defensa cruore,
Imponit tumulo illacrimans: manesque precata,
Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiens letum, Tibi ego haec, ait, optime
coniux,
Ad manes, en, ipsa fero: sic ense recepto
- 680 Arma super ruit, et flammās invadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo discrimine passim,
Infelix obitus, permixto funere, turba.
Ceū, stimulante fame, cum victor ovilia tandem
Faucibus invasit siccis leo, mandit hianti
- 685 Ore fremens imbellē pecus, patuloque redundat
Gutturē ructatus large cruor: incubat atris
Semēsae stragis cumulīs; aut, murmure anhelō
Infrendens, laceros inter spatiatūr acervos.
Late fusa iacent pecudes, custosque Molossus,
- 690 Pastorumque cohors, stabulique gregisque ma-
gister;
Totaque vastatis disiecta mapalia tectis.
Irrumpunt vacuam Poeni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manes, perfecto munere, Erinnyae
Iunoni laudata reddit, magnamque superba
- 695 Exsultat rapiens secum sub Tartara turbam.
At vos, sidereae, quas nulla aequaverit aetas,
Ite, decus terrarum, animae, venerabile vulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum,
Cui vero non aequa dedit victoria nomen,
- 700 (Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis,
Nec regnis postferre fidem!) vagus exsul in orbe
Errabit toto, patriis proiectus ab oris;
Tergaque vertentem trepidans Carthago videbit.
Saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
- 705 Optabit cecidisse manu; ferroque negato,
Invietus quondam Stygias bellator ad undas
Deformata feret liventi membra veneno.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

*Postquam clara fide, Poeno sub Marte, Saguntus
 Arsit, ad Hammonis scitatum oracula Bostar
 Mittitur, ut Superis quatenus sit fixa voluntas
 Imperio super, et rerum novitate reportet.
 Ipse ad vicinos ductor, cum coniuge, Gades
 Navigat, et spoliis onerat feralibus aras
 Herculeas: post haec curam seponit ab armis
 Cum puero, nondum bis seni mensis, Imilcen:
 Et nova mox petitur Carthago classe per undas.
 Atque hic nocturna specie mirabile monstrum
 Vidit, in Italicum stimulans fera pectora gentem.
 Quocirca innumeris Romana in proelia turmis
 Collectis, propere trans Alpes signa ferebat,
 Laetaque Taurinis statuit tentoria campis.*

Postquam rupta fides Tyriis, et moenia castae,
 Non aequo Superùm genitore, eversa Sagunti;
 Extemplo positos finiti cardine mundi
 Victor adit populos, cognataque limina Gades.
 Nec vatum mentes agitare et praescia corda 5
 Cessatum super imperio. Citus aequore Bostar
 Vela dare, et rerum praenoscere fatâ iubetur.
 Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
 Qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
 Inter anhelantes Garamantas corniger Hammon 10
 Fatidico pandit venientia secula luco.
 Hinc omen coeptis, et casus scire futuros
 Ante diem, bellicque vices novisse petebat.
 Exin clavigeri veneratus numinis aras
 Captivis onerat donis, quae nuper ab arce 15
 Victor fumantis rapuit semusta Sagunti.
 Vulgatum (nec cassa fides) ab origine fani
 Impositas durare trabes, solasque per aevum
 Condentum novisse manus: hinc credere gaudent
 SILIUS ITAL. D

- 20 Consedis Deum, seniumque repellere templis.
 Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
 Femineros prohibent gressus, ac limine curant
 Saetigeros arcere sues: nec discolor ulli
 Ante aras cultus: velantur corpora lino.
- 25 Et Pelusiaco praeifulget stamine vertex.
 Discinctis mos tura dare, atque e lege parentum
 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
 Pes nudus, tonsaeque comae, castumque cubile,
 Irrestincta focis servant altaria flammae.
- 30 Sed nulla effigies, simulacrave nota Deorum
 Maiestate locum et sacro implevere timore.
 In foribus labor Alcidae Lernaea recisis
 Anguibus hydra iacet, nexuque elisa leonis
 Ora Cleonaei patulo caelantur hiatu.
- 35 Ast Stygius, saevis terrens latratibus umbras,
 Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
 Vincula indignatur, metuitque Megaera catenas.
 Iuxta Thraces equi, pestisque Erymanthia, et altos
 Aeripedis ramos superantia cornua cervae.
- 40 Nec levior vinci Libycae telluris alumnus
 Matre super, stratique genus deforme bimbres
 Centauri, frontemque minor truncam amnis A-
 carnan.
 Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
 Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.
- 45 Postquam oculos varia implevit virtutis imago,
 Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi
 Iniectum terris subitum mare, nullaue circa
 Littora, et infuso stagnantes aequore campos.
 Nam qua caeruleis Nereus evolvitur antris,
- 50 Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
 Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans
 Oceanus fontes torrentibus ingruit undis.
 Tum vada, ceu saevo penitus permota tridenti,
 Luctantur terris tumefactum imponere pontum:

Mox remeat gurgēs, tractoque relabitur aestu, 55
 Ac ratīs erepto campis deserta profundo,
 Et fusi transtris exspectant aequora nautae.
 Cymothoes ea regna vagae, pelagique labores
 Luna movet: Luna, immissis per caerula bigis,
 Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca
 Tethys. 60

Haec propere spectata duci: nam multa fatigant.
 Curarum prima exercet, subducere bello
 Consortem thalami, parvumque sub ubere natum.
 Virgineis iuvenem taedis, primoque Hymenaeo
 Imbuerat coniux, memorique tenebat amore. 65
 At puer, obsessae generatus in ore Sagunti,
 Bis senos Lunae nondum compleverat orbes.
 Quos, ut seponi stetit, et secernere ab armis,
 Affatar ductor: Spes o Carthaginis altae,
 Nate, nec Aeneadam levior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore, et factis tibi nomina condas,
 Quis superes bellator avum: iamque aegra timoris
 Roma tuos numeret lacrimandos matribus annos.
 Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
 Ingens hic terris crescit labor; ora parentis 75
 Agnosco, torvaque oculos sub fronte minaces,
 Vagitumque gravem, atque irarum elementa mearum.

Si quis forte Deū tantos inciderit actus,
 Ut nostro abrumpat leto primordia rerum;
 Hoc pignus belli, coniux, servare labora. 80
 Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
 Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras,
 Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
 Inde, ubi flore novo pubescet firmior aetas,
 Emicet in Martem, et, calcato foedere, victor 85
 In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
 Tu vero, tanti felix quam gloria partus
 Exspectat, veneranda fide, discede periculis

Incerti Martis, durosque relinque labores:

90 Nos clausae nivibus rupes, suppositaque coelo
Saxa, manent; nos, Alcidae mirante noverca,
Sudatus labor, et, bellis labor acrior, Alpes.
Quod si promissum vertat Fortuna favorem,
Laevaue sit coeptis, te longa stare senecta,

95 Aevumque extendisse velim: tua iustior aetas,
Ultra me impropere ducant cui fila sorores,
Sic ille. At contra Cirrhaei sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo Phoebei servat cognomina vatis,

100 Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes:
Tempore quo Bacchus populos domitabat iibera
Concutiens thyrsos atque armata Maenade Calpe
Lascivo genitus Satyros nymphaque Myrice,
Milichus indigenis late regnarat in oris,

105 Cornigeram attollens genitoris imagine fronte:
Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce
Barbarica paulum vitato nomine lingua.
Quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit
Mene, oblite tua nostram pendere salute,

110 Abnuis inceptis comitem? Sic foedera nota,
Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
Deficiam montes coniux tua? Crede vigori
Femineo: castum haud superat labor ullus am
rem.

Sin solo aspiciamur sexu, fixumque relinqui:

115 Cedo equidem, nec fata moror: Deus annuat, or
I felix, i numinibus votisque secundis:
Atque, acies inter flagrantiaque arma, relictas
Coniugis et nati curam servare memento.

Quippe nec Ausonios tantum, nec tela, nec igne
120 Quantum te, metuo: ruis ipsos acer in enses,
Obiectasque caput telis: nec te ulla secundo
Eventu satiat virtus: tibi gloria soli
Fine caret, credisque viris ignobile letum

Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus:
Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat unus. 125
Sed tu, bellorum genitor, miserere, nefasque
Averte, et serva caput inviolabile Teucris.
Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
Aptabat sensim pulsanti carbasa vento ; 130
Cum, lenire metus properans, aegramque levare
Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
Ominibus parce et lacrimis, fidissima coniux.
Et pace et bello cunctis stat terminus aevi,
Extremumque diem primus tulit: ire per ora 135
Nomen in aeternum paucis mens ignea donat,
Quos pater aethereis coelestium destinat oris.
An Romana iuga, et famulas Carthaginis arces
Perpetiar? Stimulant manes, noctisque per umbras
Increpitans genitor: stant arae atque horrida sacra 140
Ante oculos, brevitāsque vetat mutabilis horae
Prolatare diem. Sedeamne, ut noverit una
Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
Gens hominum? letique metu decora alta relin-
quam?
Quantum etenim distant a morte silentia vitae? 145
Nec tamen incautos laudum exhorresce furores:
Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
Gloria, cum longo titulis celebratur in aevo.
Te quoque magna manent suscepti praemia belli:
Dent modo se Superi, Thybris tibi serviet omnis, 150
Iliacaeque nurus, et dives Dardanus auri.
Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. Abripitur divulsa marito.
Haerent intenti vultus, et litora servant; 155
Donec, iter liquidum volucris rapiente carina,
Consumsit visus pontus, tellusque recessit
At Poenus belli curis avertere amoreta

Apparat; et repetit properato moenia gressu.

- 160 Quae dum perlustrat, crebroque obit omnia visa,
Tandem sollicito cessit vis dura labori,
Belligeramque datur somno componere mentem.
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam, et fama saevorum tollere ad astra
165 Bellorum meditans, priscosque referre labores,
Praecipitat consulta viri; segnemque quietem
Terret, et immissa rumpit formidine somnos.
Iamque per humentem noctis Cyllenius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
170 Nec mora. Mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuvenem, ac monitis incessit amaris:
Turpe duci totam somno consumere noctem,
O rector Libyae. Vigili stant bella magistro.
Iam maria effusas cernes turbare carinas,
175 Et Latiam toto pubem volitare profundo,
Dum lentus coepta terra cunctaris Hibera.
Scilicet, id satis est decoris, memorandaque vir-

tus,

Quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos?

En age, si quid inest animo par fortibus ausis,

- 180 Feregressus agiles mecum, et comitare vocantem:
Respexisse veto: (monet hoc pater ille Deorum)
Victorem ante altae statuam te moenia Romae.
Iamque videbatur dextram iniectare, graduque
Laetantem trahere in Saturnia regna citato;
185 Cum subitus circa fragor, et vibrata per auras
Exterrent saevis a tergo sibila linguis:
Ingentique metu Divum praecepta paventi
Effluxere viro, et turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens silvas, ac robora vasto
190 Contorta amplexu, tractasque per invia rupes,
Ater letifero stridebat turbine serpens.
Quantus non aequas perlustrat flexibus Arctos,
Et geminum lapsu sidus circumligat anguis:

Immani tantus fauces diducit hiatu,
 Attollensque caput nimboris montibus aequat. 195
 Congeminat sonitus rupti violentia coeli,
 Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
 Hoc trepidus monstro (neque enim soporille, nec
 altae
 Vis aderat noctis, virgaque fugante tenebras
 Miscuerat lucem somno Deus) ardua quae sit, 200
 Scitatur, pestis; terrasque urgentia membra
 Quo ferat, et quosnam populos deposcat hiatu.
 Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
 Bella vides optata tibi. Te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida coelo 205
 Tempestas, caedesque virum, magnaeque ruinae
 Idaei generis, lacrimosaeque fata sequuntur.
 Quantus per campos populatis montibus actas
 Contorquet silvas squalenti tergore serpens,
 Et late humectat terras spumante veneno: 210
 Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Involves bello Italiam, tantoque fragore
 Eruta convulsis prosternes oppida muris.
 His aegrum stimulis liquere Deusque soporquet.
 It membris gelidus sudor: laetoque pavore 215
 Promissa evolvit somni, noctemque retractat.
 Iamque Deum regi Martique sub omine fausto
 Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edicit convellere signa, repensque 220
 Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
 Prodite, Calliope, famae, quos horrida coepta
 Excierint populos, tulerintque in regna Latini:
 Et quas indomitis urbes armavit Hiberis,
 Quasque Paraetonio glomerarit litore turmas 225
 Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos,
 Et terris mutare iugum. Non ulla, nec unquam
 Saevior it trucibus tempestas acta procellis:

Nec bellum raptis tam dirum mille carinis

- 230 Acrius infremuit, trepidumque exterruit orbes
 Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
 Membra levis, celsique decus fraudata superbi
 Corporis; at docilis fallendi, et nectere tectos
 Numquam tarda dolos. Rudis his tunc pari
 brevique

- 235 Bellabant ense; at vestigia nuda, sinusque
 Cingere inassuetum; et rubrae velamine vesti
 Ars erat in pugna fuscum oculuisse cruorum.
 His rector fulgens ostro super altior omnes
 Germanus nitet Hannibalis, gratoque tumultu

- 240 Mago quatit currus, et fratrem spirat in armi
 Proxima Sidoniis Utica est effusa manipulis,
 Prisca situ, veterisque ante arces condita Byr-
 Tum, quae Sicanio praecinxit litora muro,
 In clipei speciem curvatis turribus, Aspis.

- 245 Sed dux in sese converterat ora Sychaeus,
 Hasdrubalis proles, cui vano corda timore
 Maternum implebat genus, et resonare superbi
 Hannibal haud unquam cessabat avunculus or-
 Affuit undosa cretus Berenicide miles;

- 250 Nec, tereti dextras in pugnam armata dolone,
 Destituit Barce sitientibus arida venis.
 Nec non Cyrene Pelopei stirpe nepotis
 Battidas praevidens fidei stimulavit in arma:
 Quos trahit antiquo laudatus Hamilcare quondam

- 255 Consilio viridis, sed belli serus, ilertes.
 Sabratha tum Tyrium vulgus, Sarranaque Lep-
 Oeaeque Trinacrios Afris pernixta colonos,
 Et Tingin rapido mittebat ab aequore Lixus.
 Tum Vaga, et antiquis dilectus regibus Hippo-

- 260 Quaeque procul cavit non aequos Ruspina fluci
 Et Zama, et uberior Rutulo nunc sanguine T-
 psus.

Ducit tot populos, ingens et corpore et armis

arculeam factis servans ac nomine famam,
 taesus, celsumque caput super agmina tollit.
 enere Aethiopes, gens haud incognita Nilo, 265
 ni magneta secant: solis honor ille metalli,
 tactum chalybem vicino ducere saxo.
 s simul, infmitem testantes corpore solem,
 tusti venere Nubae. Non aerea cassis,
 ec lorica riget ferro, nec tenditur arcus: 270
 mpora multiplici mos est defendere lino,
 lino munire latus, scelerataque succis
 icula dirigere, et ferrum infamare veneno.
 im primum castris Phoenicum tendere ritu
 nyphii didicere Macae. Squalentia barba 275
 a viris: humerosque tegunt velamine capri
 etigero: panda manus est armata cateia.
 ersicolor contra caetra, et falcatus ab arte
 isis Adyrmachidis, ac laevo tegmina crure.
 d mensis asper populus, victuque maligno: 280
 im calida tristes epulae torrentur arena.
 iin et Massyli fulgentia signa tulere,
 esperidum veniens lucis domus ultima terrae.
 aefuit intortos demissus vertice crines
 ecchus atrox, qui sacratas in litore silvas, 285
 que inter frondes revirescere viderat aurum.
 os quoque desertis in castra mapalibus itis,
 isceri gregibus Gaetulia sueta ferarum,
 domitisque loqui, et sedare leonibus iras:
 illa domus; plaustris habitant: migrare per arva 290
 os, atque errantes circumvectare penates.
 nc mille alipedes turmae, velocior Euris,
 doctus virgae sonipes in castra ruebant.
 u pernix cum densa vagis latratibus implet
 enator dumeta Lacon, aut exigit Umber 295
 ure sagax e calle feras, perterrita late
 mina praecipitant volucres formidine cervi.
 s agit haud laeto vultu, nec fronte serena,

Asbytes nuper caesae germanus, Acherras.

300 Marmaridae, medicum vulgus, strepuere c
vis:

Ad quorum cantus serpens oblita veneni,

Ad quorum tactum mites iacuere cerastae.

Tum, chalybis pauper, Baniurae cruda iuven

Contenti parca durasse hastilia flamma,

305 Miscebant avidi trucibus fera murmura lingu

Nec non Autololes, levibus gens ignea planti

Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis

Tanta fuga est: certant pennae; campumqu
latu

Cum rapuere, pedum frustra vestigia quaeri

310 Spectati castris, quos succo nobilis arbor,

Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca.

Quique atro rabidas effervescente veneno

Dipsadas immensis horrent Garamantes are

Fama docet, caecae rapuit cum Gorgonis or

315 Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem:

Inde Medusaeis terram exundasse chelydria.

Millibus his ductor spectatus Marte Coaspea

Neritia Meninge satus, cui tragula semper

Fulmineam armabat, celebratum missile,
tram.

320 Hinc coit aequoreus Nasamon, invadere fluc

Audax naufragia, et praedas avellere ponto:

Hinc, qui stagna colunt Tritonidos alta palu

Qua virgo (ut fama est) bellatrix edita lympl

Invento primam Libyen perfudit olivo.

325 Nec non totus adest vesper, populique repos

Cantaber ante omnes, hiemisque aestusqu
misque

Invictus, palmamque ex omni ferre labore.

Mirus amor populo, cum pigra incanuit aeta

Imbelles iam dudum annos praeverttere saxo,

330 Nec vitam sine Marte pati. Quippe omnis in i

causa sita, et damnatum vivere paci.
 et Aurorae lacrimis perfusus in orbem
 um, patrias fugit cum devius oras,
 er Eoi non felix Memnonis Astyr.
 rvus souipes, nec Marti notus: at idem 335
 concusso glomerat vestigia dorso,
 illi pacata celer rapit esseda collo,
 agit, iuga Pyrenes venatibus acer
 iaculove extendere proelia Mauro.
 et Celtæ sociati nomen Hiberis. 340
 gna cecidisse decus, corpusque cremari
 efas. Coelo credunt Superisque referri,
 us carpat si membra iacentia vultur.
 um et pennae divinarumque sagacem
 arum, misit dives Callaecia pubem, 345
 a nunc patriis ululantem carmina linguis,
 pedis alterno percussa verbere terra,
 nerum resonas gaudentem plaudere caetras.
 equies ludusque viris, ea sacra voluptas
 femineus peragit labor: addere sulco 350
 i, et impresso tellurem vertere aratro,
 viris. Quidquid duro sine Marte gerendum,
 i coniux obit irrequieta mariti.
 riathus agit, Lusitanumque remotis
 tum lustris: primo Viriathus in aevo, 355
 Romanis factum mox nobile damnis.
 retani, quondam Tirynthia castra,
 sco, insuetus galeae, ferre arma morati.
 uae Dardanos post vidit, Ilerda, furores,
 i, Massageten monstrans feritate parentem, 360
 edis fusa satiaris, Concane, vena.
 Ebusus Phoenissa movet, movet Arbacus
 arma,
 , vel tenui pugnax instare veruto:
 i Tlepolemus sator, et cui Lyndus origo, 365
 bella serens Baliaris et alite plumbo;

- Et quos nunc Gravius violato nomine G
Oenæae misere domus, Aetolaque Tyde
Dat Carthago viros, Teucro fundata ve
Phocaicae dant Emporiae, dat Tarraco
- 370 Vitifera, et Latio tantum cessura Lyae
Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedetana cohors, quam Sucro rigentib
Atque altrix celsa mittebat Saetabis ar
Saetabis et telas Arabum sprevisse supe
- 375 Et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitorque insignis
Imperitat Caeso, et socio stant castra l
At Vectonum alas Balarus probataeque
Hic adeo, cum ver placidum, flatusque
- 380 Concubitus servans tacitos, grex per
rum,
Et Venerem occultam genitali concipit
Sed non multa dies generi: properatque
Septimaque his stabulis longissima duci
At non Sarmaticos attollens Uxama mu
- 385 Tam levibus persultat equis. Hinc veni
Haud aevi fragilis sonipes, crudoque vi
Asper frena pati, aut iussis parere mag
Rhyndacus his ductor; telum sparus.
rum
Et rictu horrificant galeas; venatibus a
- 390 Transigitur, vel, more patrum, vis rap
scunt.
Fulgent praecipuis Parnasia Castulo sig
Et celebre Oceano atque alternis aestib
Ac Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis,
Quam Satyri coluere leves, redimita qu
- 395 Nebride, et arcano Maenas nocturna L
Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
Rex proavis fuit humani ditissimus aevi
Ter denos decies emensus belliger ann

artessos, stabulanti conscia Phoebos,
 a, Hemathios Italis paritura labores: 400
 is auriferae cessavit Corduba terrae.
 ere viros flamenti vertice Phorcys,
 sque gravis bellator Arauricus oris
 aevi; genuit quos ubere ripa
 Baetis umbratus cornua ramo. 405
 lonius per campos agmina ductor
 nigrantes raptat, lustransque sub armis,
 comprehendere erat, fulgentia signa
 is, longaque umbram tellure trahebat.
 r, quoties perlabitur aequora curru, 410
 mque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
 Neptunus equis, fluit omnis ab antris
 n chorus, et sueto certamine nandi
 perspicuo connectunt brachia ponto.
 aei frondosa cacumina montis 415
 Poenus terrarum pace petebat.
 elsa nimborum verticis arce
 Celtis late prospectat Hiberos,
 terna tenet magnis divortia terris.
 bebrycia duxere a virgine colles, 420
 Alcidae crimen; qui, sorte laborum
 e peteret cum longa tricoloris arva,
 s Baccho saeva Bebrycis in aula
 m formae sine virginitate reliquit
 , letique Deus (si credere fas est) 425
 it leti miserae Deus. Edidit alvo
 ut serpentem, patriasque exhorruit iras,
 n dulces liquit turbata penates.
 tem Alcidae solis plangebant in antris,
 issa viri silvis narrabat opacis: 430
 aerentem ingratos raptoris amores,
 emque manus, atque hospitum arma vo-
 cantem
 ferae. Laceros Tirynthius artus,

- Dum remeat victor, lacrimis perfudit, e
435 Palluit invento dilectae virginis ore.
 At voce Herculea percussa cacumina mo
 Intremuere iugis: maesto clamore cieba
 Pyrenen; scopulique omnes ac lustra fe
 Pyrenen resonant. Tumulo tum membra
440 Supremum illacrimans: ne chonos interci
 Desiletumque tenent montes per secula n
 Iamque per et colles, et densos abiete lu
 Bebryciae Poenus fines transcenderat a
 Inde ferox quaesitum armis per inhospit
445 Volcarum populatur iter, tumidique mi
 Accedit Rhodani festino milite ripas.
 Aggeribus caput Alpinis et rupe nivali
 Proserit in Celtas, ingentemque extrahit
 Spumanti Rhodanus proscindens gurgite
450 Ac propere in pontum lato ruit incitus al
 Auget opes stanti similis, tacitoque liqu
 Mixtus Arar, quem gurgitibus complexu
 Cunctantem immergit pelago, raptumque
 Ferre vetat patrium vicina ad litora non
455 Invadunt alacres inimicum pontibus am
 Nunc celso capite et cervicibus arma tue
 Nunc validis gurges certatim frangitur u
 Fluminea sonipes religatus ducitur alno;
 Belua nec retinet tardante Libyssa timo
460 Nam trabibus vada, et iniecta tellure re
 Connexas operire trabes, ac ducere in a
 Paulatim ripae resolutis aggere vinclis.
 At gregis illapsu fremebundo territus ac
 Expavit moles Rhodanus, stagnisque ref
465 Torsit arenoso minitancia murmura fund
 Iamque Tricastinis intendit finibus agme
 Iam faciles campos, iam rura Vocuntia c
 Turbidus hic truncis saxisque Druentia l
Ductoris vastavit iter. Namque Alpibus

s ornos et adesi fragmina montis 470
 onitu volvens, fertur latrantibus undis,
 a translato mutat fallacia cursu,
 editi fidus, patulis non puppibus aequus:
 c, imbre recens fuso, correpta sub armis
 ra multa virum spumanti vertice torquens 475
 sit furdo laceris deformia membris.
 n praeteritos ultra meminisse labores
 ectae propius demsere paventibus Alpes.
 gelu canaque aeternum grandine tocta
 aevi glaciem cohibent: riget ardua montis 480
 ei facies, surgentique obvia Phoebo
 us nescit flammis mollire pruinas.
 im Tartareus regni pallentis hiatus
 es imos atque atrae stagna paludis
 ra tellure patet: tam longa per auras 485
 ur tellus, et coelum intercipit umbra.
 i ver usquam, nullique aetatis honores.
 gis habitat diris, sedesque tuetur
 uas deformis hiems: illa undique nubes
 ras agit, et mixtos cum grandine nimbos. 490
 ncti flatus ventique furentia regna
 posuere domo. Caligat in altis
 s saxis, abeuntque in nubila montes.
 Athos Tauro, Rhodopeque adiuncta Mi-
 manti,
 e cum Pelio, cumque Haemo cesserit 495
 Othrys.
 i inexpertas adiit Tirynthius arces.
 ntem nubes, frangentemque ardua montis
 runt Superi, longisque ab origine seclis
 rata gradu magna vi saxa domantem.
 s dubio tardat vestigia gressu; 500
 seu sacros in fines arma per orbem,
 prohibente, ferant, Divisque repugnent.
 quae ductor, non Alpibus ille, nec ullo

- Turbatus terrore loci; sed languida maestus
 505 Corda virum fovet hortando, revocatque vigor
 Non pudet, obsequio Superum fessosque secum
 Post belli decus atque acies, dare terga nivis
 Montibus, et segnes submittere rupibus arma
 Nunc, o, nunc, socii, dominantis moenia Romae
 510 Credite vos, summumque Iovis conscendere ca-
 men.

- Hic labor Ausoniam, dabit hic in vincula Thybrim
 Nec mora: commotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem, et vestigia linquere nota
 Herculis edicit magni, crudisque locorum
 515 Ferre pedem, ac proprio turmas evadere calle.
 Rumpit inaccessos aditus, atque ardua primus
 Exsuperat, summaque vocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita clivo,
 520 Luctantem ferro glaciem premit. Haurit hiatu
 Nix resoluta viros, altoque e culmine praeceps
 Humentis turmas operit delapsa ruina.
 Interdum adverso glomeratas turbine Corus
 In media ora nives fuscis agit horridus alia.
 525 Aut rursum immani stridens avulsa procella
 Nudatis rapit arma viris, volvensque per orbem
 Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
 Quoque magis subiere iugo, atque, evadere nix
 Erexere gradum, crescit labor. Ardua supra
 530 Sese aperit fessis, et nascitur altera moles:
 Unde nec edomitos exsudatosque labores
 Respexisse libet: tanta formidine plana
 Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
 Canentis, quacunque datur permittere visus,
 535 Ingeritur facies. Medio sic navita ponto,
 Cum dulces liquit terras, et inania nullos
 Inveniunt ventos securo carbasa malo,
 Immensas prospectat aquas; ac, victa profundo

aquoribus, fessus renovat sua lumina coelo.
 mque, super clades atque importuna locorum, 540
 urvie rigidaeque comae squalore perenni
 orrida semiferi promunt e rupibus ora:
 que effusa cavis exesi pumicis antris
 pina invadit manus, assuetoque vigore
 er dumos, notasque nives, atque invia pernix 545
 lausum montivagis infestat cursibus hostem.
 utatur iam forma locis. Hic sanguine multo
 infectae rubuere nives: hic, nescia vinci,
 aulatim glacies cedit tepefacta cruore:
 umque premit sonipes duro vestigia cornu, 550
 ngula perfossis haesit compressa pruinis.
 ec pestis lapsus simplex: abscisa relinquunt
 lembra gelu, fractosque asper rigor amputat ar-
 tus.

is senos soles, totidem per vulnera saevas
 mensi noctes, optato vertice sidunt, 555
 astraque praeuptis suspendunt ardua saxis.
 t Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
 ffatur genitorem, et rumpit maesta querelas:
 quis poenae modus, aut pereundi terminus, oro,
 eneadis erit? et quando terrasque fretumque 560
 mensis sedisse dabis? Cur pellere nostros
 te concessa Poenus parat urbe nepotes?
 lpiibus imposuit Libyen, finemque minatur
 nperio. Casus metuit iam Roma Sagunti.]
 quo Troiae extremos cineres, sacramque ruinam, 565
 ssaracique larem, et Vestae secreta feramus,
 a sedem, genitor, tutisque iacere. Parumne est,
 xillia errantes totum quaesisse per orbem?
 nne iterum capta repetentur Pergama Roma?
 lis Venus; et contra genitor sic deinde profatur. 570
 elle metus: neu te Tyriae conamina gentis
 urbant, Cytherea: tenet, longumque tenebit,
 arpeias arces sanguis tuus. Hac ego Martia
 SILIUS ITAL. E

C. SILII ITALICI

- Mole viros spectare paro, atque expendere bello.
- 575 Gens ferri patiens, ac laeta domare labores,
 Paulatim antiquo patrum desuescit honori:
 Atque ille, haud unquam parcus pro laude cruoris,
 Et semper famae sitiens, obscura sedendo
 Tempora agit, mutum volvens inglorius aevum,
- 580 Sanguine de nostro populus: blandoque veneno
 Desidia virtus paulatim evicta senescit.
 Magnae molis opus, multoque labore parandum,
 Tot populos inter, soli sibi poscere regna.
 Iamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
- 585 Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro
 Non indigna polo referet labor: hinc tibi Paullus,
 Hinc Fabius, gratusque mihi Marcellus opimis.
 Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
- 590 Non tamen evertisse queant. Iamque ipse creatus,
 Qui Poenum revocet patriae, Latioque repulsum
 Ante suae muros Carthaginis exuat armis.
 Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aevo.
 Exin se Curibus virtus coelestis ad astra
- 595 Efferet; et sacris augebit nomen Iulis
 Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino.
 Hinc pater ignotam donabit vincere Thulen,
 Inque Caledonios primus trahet agmina lueos:
 Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros,
- 600 Palmiferamque senex bello domitabit Idumen.
 Nec Stygis ille lacus, viduataque lumine regna;
 Sed Superdm sedes, nostrosque tenebit honores.
 Tum iuvenis, magno praecllens robore mentis,
 Excipiet patriam molem, celsusque feretur,
- 605 Aequatum imperio tollens caput. Hic fera gentis
 Bella Palaestinae primo delebit in aevo.
 At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
 Iam puer auricomo praeformidate Batavo.

Nec te terruerint Tarpeii culminis ignes:
 Sacrilegas inter flammās servabere terris. 610
 Nam te longa manent nostri consortia mundi.
 Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
 Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
 Hic et ab Arctoo currus aget axe per Urbem,
 Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos. 615
 Idem, indignantem transmittere Dardana signa,
 Sarmaticis victor compescet sedibus Histrum.
 Quin et Romuleos superabit voce nepotes.
 Quis erit eloquio partum decus. Huic sua Musae
 Sacra ferent; meliorque lyra, cui substitit Hebrus, 620
 Et venit Rhodope, Phoebō miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca (vides) stat regia nobis,
 Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe,
 Et iunget nostro templorum culmina coelo.
 Tunc, o nate Deūm, Divosque dature, beatas 625
 Imperio terras patrio rege. Tarda senectam
 Hospitia excipient coeli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
 Dum pandit seriem venturi Iupiter aevi, 630
 Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio devexa per invia nisu
 Firmabat gressum, atque humentia saxa premebat.
 Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
 Praerupto turbant, et cautibus obvia rupes. 635
 Stant clausi; maerentque moras, et dura viarum.
 Nec refovere datur torpentia membra quiete:
 Noctem operi iungunt, et robora ferre coactis
 Appropriant humeris, ac raptas collibus ornos.
 Iamque ubi nudarunt silva densissima montia, 640
 Aggessere trabes; rabidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. Mo e prorura ferro
 Dat gemitum putris resolutō pondere moles,
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.

- 645 His tandem ignotas transgressus casibus Alpi
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.
 Interea, voces Iovis atque oracula portans,
 Emensis aderat Garamantum laetus arenis
 Bostar; et ut viso stimulabat corda Tonante:
- 650 Maxime Belide, patriis qui moenibus arces
 Servitium dextra, Libycas penetravimus ara
 Nos tulit ad Superos perfundens sidera Syrti
 Nos paene aequoribus tellus violentior hausit
 Ad finem coeli medio tenduntur ab orbe
- 655 Squalentes campi. Tumulum natura negavit
 Immensis spatii; nisi quem cava nubila torq
 Construxit turbo, impacta glomeratus arena:
 Vel si perfracto populatus carcere terras
 Africus, aut pontum spargens super aera Cor
- 660 Invasere truces capientem proelia campum,
 Inque vicem ingesto cumularunt pulvere mont
 Hos observatis valles enavimus astris:
 Namque dies confundit iter; peditemque profu
 Errantem campo, et semper media arva vident
- 665 Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.
 Verum ubi defessi lucos, nemorosaque regna
 Cornigeri Iovis, et fulgentia templa subimus,
 Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
 Stat fano vicina (novum et memorabile!) lym
 670 Quae nascente die, quae deficiente tepescit,
 Quaeque riget, medius cum sol accendit Oly
 pum,
 Atque eadem rursum nocturnis fervet im umb
 Tum loca plena Deo, dites sine vomere gleba
 Ostentat senior, laetaque ita mente profatur:
- 675 Has umbras nemorum, et connexa cacum
 coelo,
 Calcatoque lucos prece, Bostar, adora.
 Nam cui dona Iovis non divulgata per orbem,
 In gremio Thebes geminas sedisse columbas?

Quarum, Chaonias pennis quae contingit oras,
 Implet fatidico Dodomida murmure quercum. 680
 At quae, Carpathium super aequor vecta, per auras
 In Libyen niveis tranavit concolor alis,
 Hanc sedem templo Cythereia condidit ales:
 Hic ubi nunc aram lucosque videtis opacos,
 Ductore electo gregis, (admirabile dictu!) 685
 Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
 Marmaricis ales populis responsa canebat.
 Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
 Exsiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
 A prima venere die: prisco inde pavore 690
 Arbor numen habet, coliturque tepentibus aris.
 Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
 Impulsae patuere fores, maiorque repente
 Lux oculos ferit. Ante aras stat veste sacerdos
 Effulgens nivea, et populi concurrere certant. 695
 Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
 Ecce intrat subitus vatem Deus. Alta sonoro,
 Collisis trabibus, volvuntur murmura luto,
 Ac maior nota iam vox prorumpit in auras:
 Tenditis in Latium, belloque agitare paratis 700
 Assaraci prolem, Libyes. Coepta aspera cerno,
 Gradivumque trucem currus iam scandere, et atram
 In latius Hesperium flammam exspirare furentes
 Cornipedes, multoque fluentia sanguine lora.
 Tu, qui pugnarum eventus, extremaque fati 705
 Deposcis, claroque ferox das vela labori,
 Invade Aetoli ductoris Iapyga campum;
 Sidonios augebis ares; nullique relinques,
 Altius Ausoniae penetrare in viscera gentis:
 Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna. 710
 Nec ponet pubes unquam Saturnia curam,
 Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
 Talia portabat laetis oracula Rostar,
 Implebatque viros pugnae propioris amore.

LIBER IV.

A R G U M E N T U M.

*Fama volat, Poenum signis hostilibus Alpes
 Transcendisse ducem, totis trepidatur in agris.
 Consultant Patres de bello, intaetaque rursum
 Tela novant. Libycis ostendens Hannibal urbem
 Militibus, praeduae cupidos acuebat amore
 Ad pugnam. Interea volucris rate Scipio consul
 Massiliae fidis aderat delatus ab oris:
 Occurritque hosti Ticini ad fluminis undam.]
 Atque ibi tunc prima caluerunt litora pugna.
 Sed consul Trebiae vicinum Scipio collem
 Cedere compulsus petiit. Quo venit et ipso
 Consulis accitus Siculo collega Pefora.
 Hostis sed rursus victor, spumantia, captum
 Post Apenninum, Thrasymeni stagna petebat.*

Fama per Ausoniae turbatas spargitur urbes,
 Nubiferos montes et saxa minantia coelo
 Accepisse iugum, Poenosque per invia vectos,
 Aemulaque Herculei iactantem facta laboris
 5 Descendisse ducem: diros canit improba mo-
 Et gliscit gressu, volucrique citatior Euro
 Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
 Adstruit auditis, docilis per inania rerum
 Pascere rumorem vulgi, pavor: itur in acres
 10 Bellorum raptim curas; subitusque per omne
 Ausoniam Mavors strepit, et ciet arma virosque
 Pila novant, ac detersa rubigine saevus
 Induitur ferro splendor: niveumque repostae
 Instaurant galeae coni decus: hasta iuvatur
 15 Amento: revocantque nova fœrnace bipennes.
 Conseritur tegimen laterum impenetrabile, mu-
 Passurus dextras atque irrita vulnera, thorax.
 Pars arcu invigilant, domitat pars verberare anhel-
 Cornipedem in gyros, saxoque exasperat en-

Nec vero muris, quibus est luctata vetustas, 20
Ferre morantur opem: subvectant saxa, cavaeque
Retractant turres, edit quas longior aetas.
Hinc tela accipiunt arces; ac robora portis,
Et fidos certant obices arcessere silva:
Circumdant fossas. Haud segnis cuncta magister 25
Praecipitat timor, ac vastis trepidatur in arvis.
Deseruere larem: portant cervicibus aegras
Attoniti matres, ducentesque ultima fila
Grandaevos rapuere senes: tum crine soluto
Ante agitur coniux; dextra laevaue trabuntur 30
Parvi, non aequo comitantes ordine, nati.
Sic vulgus traduntque metus, nec poscitur auctor.
At Patres (quanquam exterrent immania coepta,
Inque sinu bellum; atque Alpes et pervia saxa
Decepere) tamen crudam contra aspera mentem 35
Et magnos tollunt animos. Iuvat ire periclis
Ad decus, et dextra memorandum condere nomen,
Quale dedit nunquam rebus Fortuna secundis.
Sed Libyae ductor tuto foveat agmina vallo
Fessa gradum, multoque gelu torpentia nervos: 40
Solandique genus, laetis ostentat ad Urbem
Per campos superesse viam, Romamque sub ictu.
At non et rerum curas consultaue belli
Stare probat, solusque nequit perferre quietem.
Armiferae quondam prisca inter tempora gentes 45
Ausonium invasere latus, sedesque beatas;
Et metui peperere manu. Mox impia bella
Tarpeius pater et capti sensere Quirites.
Hic dum sollicitat donis, et inania corda
Ac fluxam morum gentem foveat, armaque iungit; 50
Iam Consul, volucris pervectus litora classe,
Scipio Phocaicis sese referebat ab oris:
Ingentesque duces, pelagi terraeque laborem
Diversum emensos, propiora pericula vallo
Iungebant, magnaeque aderant primordia cladis. 55

que sub extremum noctis fugientibus umbris
 aderat, Somnusque suas confecerat horas.
 Morare locos Consul, collisque propinqui 90
 munium, et campis quae sit natura, parabat.
 Studium Poeno, similesque in pectore curae.
 o aderant, rapidis equitum comitantibus alis.
 um ubi commoto docuerunt pulvere nubes,
 tem ferre gradum; et propius propiusque so-
 nora 95
 adrupedum cornu tellus gemit; ac simul acer
 centum lituos hinnitus saevit equorum:
 ia, viri, rapite arma, viri; dux instat uterque.
 nobus velox virtus, geminusque cupido
 dis, et ad pugnas Martemque insania concors. 100
 id mora: iam tantum campi dirimebat abictu,
 untum impulsiva valet comprehendere lancea nodo;
 a subitum liquida, non ullis nubibus, aethra
 urium mentes oculosque ad sidera vertit.
 ipiter, medio tendens a limite Solis, 105
 actas Veneri, notasque ab honore Diones,
 babat violentus aves: atque unguibus idem,
 n nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
 quinas dederat saeva inter vulnera leto.
 finis satiasve, novi sed sanguinis ardor 110
 cere; et urgebat trepidam iam caede priorum,
 artamque fugae, pluma labente, columbam:
 nec Phoebeo veniens Iovis ales ab ortu
 enues tandem nubes dare terga coegit.
 n vixitrix laetos signa ad Romana volatus 115
 vertit: prolesque ducis qua parte decora
 io quassabat puerilibus arma lacertis,
 igorem bis terque dedit, rostroque coruscae
 estringens conum galeae, se reddidit astra.
 amat Liger: (huic Superos sentire monentes 120
 fuit, ac penna monstrare futura magistra:)
 se, bis octonos Italia in finibus annos,

Audaci similis volucris, sectabere pubem
 Ausoniam, multamque feres cum sanguine
 dam;

- 125 Sed compesce minas: renuit tibi Daunia rex
 Armiger ecce Iovis. Nosco te, summe deorum
 Adsis o, firmesque tuae, pater, alitis omen.
 Nam tibi servantur (ni vano cassa volatu
 Mentitur Superos praepes) postrema subact
- 130 Fata, puer, Libyae, et maius Carthagine no-
 Contra laeta Bogus Tyrio canit omina regi;
 Et faustum accipitrem, caesasque in nube volu
 Aeneadis cladem, et Veneris portendere gent
 Tum dictis comitem contorquet primus in ho
- 135 Ceu suadente Deo, et fatorum conscius, has
 Illa volans patuli longe per inania campi
 Ictum perdiderat spatio, ni, fusus habenas,
 Dum primae decus affectat decerpere pugna
 Obvia quadrupedis praeceps Catus ora tuliss
- 140 Sic elanguescens, ac iam casura, petitum
 Invenit vulnus, caedemque accepit ab hoste
 Cornus, et oblatae stetit inter tempora front
 Incurrunt acies, magnoque fragore per aequ
 Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
- 145 Cornipedes, ultroque ferunt. Erectus in aux
 It sonipes, rapidaque volans per aperta proc
 Tenuia vix summo vestigia pulvere signat.
 Boiorum ante alias Cryxo duce mobilis ala
 Arietat in primos, obicitque immania membra
- 150 Ipse, tumens atavis, Brenni se stirpe ferebat
 Cryxus, et in titulos Capitolia capta traheba
 Tarpeioque iugo demens et vertice sacro
 Pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
 Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
- 155 Auro virgatae vestes, manicaeque rigeant
 Ex auro, et simili vibrabat crista metallo.
 Sternitur impulsu vasto perculsa Camerton

na phalanx; spissaeque ruunt conferta per
arma
lae Boiorum: sociata examina densent
andi Senones: collisaeque quadrupedantum 160
toribus toto volvuntur corpora campo.
anant, altusque virum cruor, altus equorum
rica belligerae sorbet vestigia turmae.
necum letum peragit gravis ungula pulsu,
circumvolitans taetros a sanguine rores 165
rgit humo, miserisque suo lavit arma cruore.
ula prima, puer, tumidi, Tyrrhene, Pelori
pureo moriens victricia sanguine tingis.
a tibi, dum stimulas cornu, atque in proelia
mentes
endis, renovasque viros ad vulnera cantu, 170
sit barbaricum sub anhelo gutture telum;
clausit raucum letali vulnere murmur.
onus, extremo morientis fusus ab ore,
ta pererravit mutis iam cornua labris.
kus Picentem, Laurumque, nec eminus ambo; 175
gladio Laurum: Picenti rasilis hasta,
s lecta Padi, letum tulit. Avia namque
i petit, ac laevo meditatur fallere gyro,
ta viri femur et pariter per anhelata volantis
sedit equi, et geminam dedithorrida mortem. 180
n, sanguinea Venuli cervice revellens,
nit praecipitem tepido te, Farfare, telo:
e sub gelido nutritum, Tulle, Velino,
egium Ausoniae decus, ac memorabile nomen,
ent fata moras, aut servent foedera Poeni. 185
a Remulum, atque olim celeberrima nomina
bello
artes Magios, Hispellatemque Metaurum,
lanium, dubia meditatus cuspide, vulnus.
locus est Tyriis belli pugnaeve, sed omnem
cus implevit campum furor; irrita nulli 190

Spicula torquentur, statque omne in corpore fer-
rum.

Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum, atque invicta mente placebat
Rebus in adversis exceptum pectore letum,

195 Cuspide flammatur equum, ac dispergit gaesa la-
certo:

Si reserare viam, atque ad regem rumpere ferro
Detur iter; certusque necis petit omnibus ausis,
Quod nequeat sentire, decus. Cadit inguine fosso
Teutalus, et vasto quatitur sub pondere tellus.

200 Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor
Caesariem crinemque tibi, Gradive, volebat
Auro certantem, et rutilum sub vertice nodum.
Sed Parcae intonsa non exaudita voventem
Ad manes traxere coma: per candida membra

205 It fumans cruor, et tellus perfusa rubescit.
At, non tardatus iaculo occurrente, Ligaunus
Irruit, adversumque viro rotat obvius ensem;
Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
Annectunt nervi, decisaque vulnere laeva

210 Laxatis paulum moribunda pendit habenis.
Dumque micans tremulo conatu lora retentat,
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos.
Demetit aversi Vogesus tum colla, iubaque
Suspensam portans galeam, atque inclusa perempti

215 Ora viri, patrio Divos clamore salutat.
Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
Accitas propere castris in proelia Consul
Raptabat turmas, primusque ruebat in hostem,
Candenti sublimis equo. Trahit undique lectum

220 Divitis Ausoniae juvenem, Marsosque, Coramque,
Laurentumque decus, iaculatoremque Sabellum,
Et Gradivicolam celso de colle Tudertem,
Indutosque simul gentilia lina Faliscos;
Quosque sub Herculeis taciturno flumine muria

fera arva creant Anienicolae Catilli; 225

que in praegelidis duratos Hernica rivis
bant saxa, et nebulosi rura Casini.

In Martem terrae dominantis alumni,
nati Superis, nec iam reditara iuventus.

o, qua medius pugnae vorat agmina vertex, 230
cornipedem, atque, instinctus strage suo-

rum,

las caesis mactat Labarumque Padumque
unum, et multo vix fusum vulnere Breucum,

oneoque Larum torquentem lumina vultu.
lis et tristi, pugnax Lepontice, fato. 235

dum frena ferox obiecto corpore prensat,
aequat celsus residentis Consulis ora

pedes, frontem in mediam gravis incidit ensis,
visum humeris iacuit caput. At Batus, amens

actatur equo, parmaque incursibus obstat, 240
quadrupedis fulva porrectus arena

incussis amisit calcibus ora.

urit Ausonius turbata per aequora ductor,

Æteticus Boreas, totum cum sustulit imo

um fundo victor mare; navita vasto 245

tur sparsus, lacerata classe, profundo:

taque canenti perfunditur aequore Cyclas.

us, ut in tenui spes, exiguumque salutis

videt esse suae, mortemque adstare propin-

quam,]

t contemptu mentem necis: horrida barba 250

linea rutilat spuma, rictusque furentis

, et affuso squalent a pulvere crines.

lit Tarium, vicino Consule pugnas

entem, saevisque virum circumtonat armis.

tur ille solo: nam primum effundit in armos 255

extrema ferens abies, rapiturque pavore

bus equi, vinctis connexa ad cingula membra.

et cruor sparso linquit vestigia campo;

- Et tremulos cuspis ductus in pulvere sign
 260 Laudabat leti iuvenem, egregiosque para
 Ulcisci Consul manes, cum dira per auras
 Vox venit, et Cryxum ferri clamoribus au
 Haud notum vultu. Surgit violentior ira
 Comminus, atque oculos optato in corpo
 265 Tum, stimulans grato plausae cervicis he
 Cornipedem alloquitur: Vulgum Martem
 norem

[Hactenus, et leto dedimus sine nomine g
 Mox, Gargane, vocant Superi ad maiora.

Quantus eat Cryxus? Iam nunc tibi prae-

- 270 Illum, Sidonio fulgentem ardore, tapeta,
 Barbaricum decus; et fulvis donahere fre
 Sic fatus, magno Cryxum clamore ciebat
 In pugnam, ac vacuo poscebat proelia et
 Nec detrectantem par ira accenderat hos
 275 Ut iussae cessere retro, spatiumque dede
 Hinc atque hinc alae, et medio stetit

pugna:

Quantus Phlegraeis telluris alumnus in a
 Movit signa Mimas, et coelum exterruit
 Tantis semifero Cryxus sub pectore mui

- 280 Torquet, et horrisonis ululatibus erigit i
 Nemone incensae captaeque superfuit ur
 Ut tibi, quas Breanni populus ferremus in
 Narraret, dextras? Disce en nunc, inquit
 Contorquet nodis et obusto robore diram
 285 Vel portas quassare trabem. Sonat illa
 dum,

Ac nimio iactu servasse improvida campi
 Distantis spatium, propiorem transvolat
 Cui Consul: Ferre haec umbris proavo
 mento,

Quam procul occumbas Tarpeia sede: ti

- 290 Haud licitum sacri Capitolia cernere m

Tum nodo cursuque levi simul adiuvat hastam,
 Dignum mole viri nisus. Fugit illa per oras
 Multiplicis lini, subtextaque tegmina nervis,
 Atque altum tota metitur cuspide pectus.
 Procumbit lata porrectus in arva ruina, 295
 Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
 Haud aliter, structo Tyrrhena ad litora saxo,
 Pugnatūra fretis subter caccisque procellis,
 Pila, immane sonans, impingitur ardua ponto.
 Immugit Nereus, divisaque caerulea pulsu 300
 Illisum accipiunt irata sub aequora montem.
 Ductore amisso pedibus se credere Celtæ:
 Una spes anima tantusque pependerat ardor.
 Ac veluti summo venator densa Picano
 Cum lustra exagitat, spissisque cubilibus atram 305
 Immittit passim dumosa per invia pestem:
 Dum tacitas vires et flammam colligit ignis,
 Nigranti piceus sensim caligine vertex
 Volvitur, et pingui contorquet nubila fumo;
 Mox subita in tanto lucent incendia monte. 310
 Fit sonitus: fugere ferae, fugere volucres;
 Atque ima longe trepidant in valle iuvencae.
 At Mago, ut vertisse globus, primumque laborem,
 Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum
 Ac patrium in pugnas equitem vocat. Undique nudi 315
 Assiliunt frenis, infrenatique manipuli.
 Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis;
 Nunc rursus Tyrias retro pavor avehit alas:
 Aut illi dextros lunatis flexibus orbes;
 Aut illi laevos sinuant in cornua gyros: 320
 Texunt alterno glomerata volumina cursu,
 Atque eadem refuga cedentes arte resolvunt.
 Hac pontum vice, ubi exercet discordia ventos,
 Fert Boreas, Eurisque refert: molemque profundi,
 Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant. 325
 Advolat aurato praefulgens murice ductor

- Sidonius, circaque Metus, Terrorque, Furorque.
Isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, et magno percussit lumine campos,
330 Spes virtusque cadunt, trepidaque a mente recedit
Vertere terga pudor: nec leti cura decori,
Sed fugere infixum est, terraeque optantur hiatus.
- Sic, ubi Caucasii tigris se protulit antris,
Linguuntur campi, et tutas petit omne latebras.
335 Turbatum insano vultu pecus: illa pererrat
Desertas victrix valles: iamque ora reducto
Paulatim nudat rictu, ut praesentia mandens
Corpora, et immani stragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celsior Ufens
340 Evasere tamen; quamvis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manes demisit cuspidē fulgens
Fraxinus, Ufentem collapsum poplite caeso
Ensis obit, laudemque pedum cum sanguine admittit.
- 345 Iamque dedit leto Sthenium, Laurumque, domoque
Collinum gelida, vitreo quem Fucinus antro
Nutrierat, dederatque lacum tramittere nanda.
Fit socius leti coniecta Massicus hasta,
Vitiferi sacro generatus vertice montis,
350 Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dissimulat cursum, ac, nullo mutabilis imbri,
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas;
Exoritur rabies caedum, ac vix tela furori
Sufficiunt, teritur iunctis umbonibus umbo
355 Pesque pedem premit, et nutantes casside
Hostilem tremulo pulsant conamine fronti
Tergemini primam ante aciem fera proelia
Miscebant, quos Ledaec Sidonia Bae

PUNICORUM LIB. IV. 81

o felix uteri inter bella creatat.
 e, ductorque parens, ac nobile Amyclas 360
 t iniectus Spartanis colla catenis
 nslabant veteri praecordia fama:
 bare genus, factisque Laëona parentem
 , gelidosque dehinc invisere montes
 et tandem bellis innare subactis 365
 patrium, ritusque videre Lycurgi.
 am penetrare Deus, fratresque negarunt
 otidem numero; quos miserat altis
 enitos immitis Aricia lucis,
 entisque pares: at non dabat ultra 670
 a lacus aramque videre Dianae.
 it in adversos, impacti turbine pugnae,
 s et Critias et laetus nomine patris
 us iunxere gradus, ceu bella leones
 iribunda movent, et murmure anhelos 275
 is campos et longa mapalia complent:
 occultas rupes atque avia pernix
 rixa fugit, coniuxque Libyssa profuso,
 cohibens, suspendit ab ubere natos;
 emunt, perfractaque in ore cruento 380
 nt, pugnantque feris sub dentibus artus.
 is Egeriae pubes, hinc Virbius acer,
 ys, assiliunt, paribusque Albanus in ar-
 mis.
 paulum perfossa proruit alvo
 Critias; (ast illi cuncta repente 385
 : clypeum miserando viscera lapsu)
 s inde Capyn: sed tota mole tenebat
 membris tegimen; tamen improbus ensis
 parmae decidit vulnere laevam,
 pressa est non reddens tegmina nisu 390
 nus, atque haesit labentibus armis.
 stabat fuis iam palma duobus
 Huic trêpidos simulanti ducere gressus
 ITAL.

nis) tenerae qui proelia dextrae
r; atque annos transcendere factis
mque putat pubescere bello:
ias pugnae, te magna magistro 430
num hoc vincat, servasse parentem.
tor. At Mavors in proelia currus
vocat: tum fulminis atri
ammaa clipeum, gelemque Deo-

rum

em, multoque labore Cyclosum 435

ca capit, quassatque per auras
satiatam sanguinis hastam,
ursu campos. Exercitus una
nidesque simul, letique cruenti
les, frenisque operata regendis 440
ro stimulat Bellona flagello.

enso tempestas horrida oculo,
globos et turbida nubila torquens
: quatitur Saturnia sedes
facta Dei, ripasque relinquit, 445
fontique relabitur amnis.

onium telis Garamantica pubes
yrio regi nova dona parabat,
um, et rorantia Consulis ora.
ae non cedere certus, et acri 450
bat, crudescens caedibus, hastas.
amque hostili perfusa cruore
nt: cecidere iubae; gyroque per

orbem

ias iaculis propioribus instat,
coniectum cuspide ferrum. 455

trio defixum corpore telum
duere genae, subitoque tremantem
or, gemitumque ad sidera rupit.
ut praecurrere fata parentis,
tot dextra: bis transtulit iras. 460

- In Poenos Mavors. Fertur per tela, per hostes
 Intrepidus puer, et Gradivum passibus aequat.
 Continuo cessere globi, latusque repente
 Apparet campo limes. Metit agmina tectus
- 465 Coelesti clipeo, et sternit super arma iacentum
 Corporaque auctorem teli, multasque paternos
 Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
 Tunc, rapta propere duris ex ossibus hasta,
 Innixum cervice ferens humeroque parentem,
- 470 Emicat. Attonitae tanta ad spectacula turmae
 Tela tenent: ceditque loco Libys asper, et omnis
 Late cedit Hiber: pietasque insignis et aetas
 Belligeris fecit miranda silentia campis.
 Tum celso c'curru Mavors, Carthaginis arces
- 475 Exscindes, inquit, Tyriosque ad foedera coges.
 Nulla tamen longo tanta exorietur in aevo
 Lux tibi, care puer. Macte, o macte indole sacra,
 Vera Iovis proles: et adhuc maiora supersunt:
 Sed nequeunt meliora dari. Tum nubila Mavors
- 480 Aetheraque, emenso terras iam sole, capessit;
 Et fessas acies castris clausere tenebrae.
 Condebat noctem devexo Cynthia curru,
 Fraternali afflata rotis, et ab aequore Eoo
 Surgebant roseae media inter caerula flammae.
- 485 At Consul tristis, campos Poenisque secundam
 Planitiem metuens, Trebiam collesque petebat.
 Iamque dies rapti cursu navoque labore,
 Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
 Pons vinculis, qui Dardanum transvexerat agmen
- 490 Eridani rapidas aderat cum Poenus ad undas.
 Dumque vada et molles aditus, per devia flexo
 Circuitu, petit, et stagni languentia quaerit,
 Interdum rapta vicinis saltibus alno
 Flumineam texit, qua transvehat agmina, classem;
- 495 Ecce aderat, Trebiaeque simul vicina tenebat,
 Trinacrio accitus per caerula longa Peloro,

orum proles, Consul. Gens inclita magno
nimosa viro, multusque in imagine claris
gebat avus titulis bellique domique.
eni, positis trans animum in gramine ca-
stris, 500

t: namque animos stimulabant prospera
rerum,

tansque super ductor: Quis tertius Urbi
perest Consul? Quae nam altera restat in
armis

? En omnes Latiae, Daunique nepotum
ere manus. Feriant nunc foedera mecum 505
as Italum, ac leges et pacta repossant.

lonata tela inter Martia luce,
animae, sic, sic vivasque, tuoque *
um hanc laudem nato: nec fine sub aevi
re in bello detur, cum fata vocabunt. 510
tem cecidisse meum est. Haec personat
ardens.

i iaculo, Massylumque impiger alis
sub ipsa datis irritat, et elicit hostem.
ius vallo miles debere salutem
at, aut clausas pulsari cuspide portas. 515
nt, cunctisque prior volat aggere aperto
r haud Gracchus Consul. Quatit aura co-
mantes

Auruncae cristas, humeroque refulget
ei patrium saguli decus. Agmina magno
ans clamore vocat; quaque obvia densos 520
rba globos, rumpens iter aequore fertur.
ns celsi praecipos e vertice Pindi
ritu ruit in campos, magnoque fragore
i montis volvit latus: obvia passim
immanesque ferae, silvaeque trahuntur. 525
saxosis clamat convallibus unda.
Maeoniae redeat si gloria linguae,

- Centenasque pater det Phoebus fundere v
 Tot caedes proferre queam, quot dextera
 530 Consulis, aut contra Tyriae furor edidit h
 Murranum ductor Libyae, ductorque Pha
 Ausonius, gnaros belli, veteresque laboru
 Alter in alterius fuderunt comminus ore.
 Monte procelloso Murranum miserat Anx
 535 Tritonis niveo te sacra, Phalante, profun
 Ut primum insigni fulsit velamine Consul,
 Quamquam orbus partem visus, unoque C
 Lumine sufficiens bellis, citat improbus l
 Et summae figit tremebundam margine pi
 540 Cui Consul, namque ira coquit: Pone, in
 quiddquid
 Restat in ore fero, et truncata fronte relu
 Sic ait, intorquens directo turbine robur,
 Et dirum tota tramittit cuspidem lumen.
 Nec levior dextra generatus Hamilcare a
 545 Huic cadit infelix niveis Varenus in armis
 Mevanas Varenus, arat cui divitis uber
 Campi Fulginia, et patulis Clitumnus in ar
 Candentes gelido perfundit flumine tauros
 Sed tristes Superi, atque ingrata maxima
 550 Victima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.
 Instat Hiber levis, et levior discurre Ma
 Hinc pila, hinc Libycae certant subtexere
 Densa nube polum: quantumque interiaci
 Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
 555 Tela: nec artatis locus est in morte cader
 Allius, Argyripa Daunique profectus ab a
 Venator, rudibus iaculis et Iapyge campu
 Persultabat equo, mediosque invectus in l
 Appula non vana torquebat spicula dextra
 560 Huic horret thorax Samnitis pellibus uras
 Et galea annosi vallatur dentibus apri.
 Verum ubi turbantem, solo ceu lustra pe

PUNICORUM LIB. IV. 67

nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
 ic Mago, hinc saevus pariter videre Maharbal,
 subigente fame diversis rupibus ursi 565
 adunt trepidum gemina inter proelia taurum,
 o partem praedae patitur furor. Haud secus
 acer
 ac atque hinc iaculo devolvitur Allius acto.
 stridens per utrumque latus Maurusia taxus:
 via tum medio sonuerunt spicula corde, 570
 certumque fuit, letum cui cederet hastae.
 iam, dispersis Romana per agmina signis,
 lantes agit, ad ripas (miserabile) Poenus
 pellens trepidos, fluvioque immergere certat.
 m Trebia infausto nova proelia gurgite fessis 575
 hoat, et precibus Iunonis suscitatur undas.
 urit subsidens fugientum corpora tellus,
 idaque soli frustrata voragine sorbet:
 c niti, lentoque datur convellere limo
 rsa pedum penitus vestigia: labe tenaci 580
 erent devincti greasus, resolutaque ripa
 plicat, aut caeca prosternit fraude paludis.
 aque alius super atque alius per lubrica surgens,
 m sibi quisque viam per inextricabile litus
 eripit, et putri luctatur cespite, lapsi 585
 cumbunt, seseque sua pressere ruina.
 celer nandi, iam iamque apprehendere tuta
 m parat, et celso connisus corpore prensat
 amina summa manu, liquidisque emergit ab
 undis,
 ntorta ripae pendens affigitur hasta. 590
 hostem, orbatu telo, complectitur ulnis,
 ctantemque vado permixta morte coerces.
 lle simul leti facies. Ligus occidit arvis;
 l proiecta viri lymphis fluvialibus ora
 agineum hauserunt longis singultibus amnem. 595
 bat tandem medio vix gurgite pulcher

Irpinus, sociūque manus clamore vocabat:
 Cum rapidis illatus aquis, et vulnere multo
 Impulit asper equus, fessumque sub aequora mer-
 sit.

- 600 Accumulat clades subito inspecta per undas
 Vis elephantorum turrito concita dorso.
 Namque vadis praeceps rapitur, ceu proruta cautes
 Avulsi montis, Trebiamque insueta timentem
 Prae se pectore agit; spumantique incubat alveo:
 605 Explorant adversa viros, perque aspera duro
 Nititur ad laudem virtus interrita clivo.
 Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem,
 Et famae nudam impatiens, Spectabimur, inquit,
 Nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.
 610 Experiar, sitne in terris, domitare quod ensis
 Non queat Ausonius, Tyrrhenave permeet hasta.
 Tum iacit assurgens, dextroque in lumine sistit
 Spicula saeva ferae, telumque in vulnere linquit.
 Stridore horrissono penetrantem cuspidis ictum
 615 Belua prosequitur, laceramque cruore profuso
 Attollit frontem, ac lapso dat terga magistro.
 Tum vero invadunt iaculis crebraque sagitta,
 Ausi iam sperare necem, immensosque per arm
 Et laterum extentus venit atra cuspe vulnus.
 620 Stat multa in tergo et nigranti lancea dorso,
 Ac silvam ingentem, concusso corpore, vibrat.
 Donec, consumtis longo certamine telis,
 Concidit, et clausit magna vada pressa ruina.
 Ecce per adversum, quanquam tardata mora
 625 Vulnere membra virum, subit implacabilis an
 Scipio, et innumeris infestat caedibus hostes
 Corporibus, clypeisque simul, galeisque c
 tum

Contegitur Trebia, et vix cernere linquitur
 Mazaeus iaculo, Gestar prosternitur ens
 630 Tum Pelopeus avis Cyrenes incolae Telge

Huic torquet rapido correptum e gurgite pilum;
 Et, quantum longo ferri tenuata rigore
 Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
 Pulsati ligno sonuere in vulnere dentes.
 Nec leto quaesita quies. Turgentia membra 635
 Eridano Trebia, Eridanus dedit aequoris undis.
 Tu quoque, Thapsee, cadis, tumulo post fata negato.

Quid domus Hesperidum, aut luci iuvere Dearum,
 Fulvos aurifera servantes arbore ramos?
 Intumuit Trebia; et stagnis se sustulit imis: 640
 Iamque ferox totum propellit gurgite fontem,
 Atque omnes torquet vires. Furit unda sonoris
 Vorticibus; sequiturque novus cum murmure torrens.

Sensit, et accensa ductor violentius ira,
 Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide, poenas 645

Exsolves, inquit. Lacerum per Gallica rivis
 Dispergam rura, atque amnis tibi nomina demam:
 Quoque aperis te fonte, premam: nec tangere
 ripas,

Illabique Pado dabitur. Quaenam ista repente
 Sidonium, infelix, rabies te reddidit amnem? 650

Talia iactantem consurgens agger aquarum
 Impulit, atque humeros curvato gurgite pressit.
 Arduus adversa mole incurrentibus undis
 Stat ductor, clypeoque ruentem sustinet amnem.
 Nec non a tergo fluctus stridente procella 655

Spumens irrorat summas aspergine cristas.
 Ire vadis, stabilemque vetat defigere gressum
 Subducta tellure Deus: percussaue longe
 Raucum saxa sonant; undaeque ad bella parentis
 Excitae pugnant, et ripas perdidit amnis. 660

Tum madidos crines, et glauca fronde revinctum
 Attollit cum voce caput. Poenasne superbas

Insuper, et nomen Trebiae delere minaria,
O regnis inimice meis? Quot corpora porto

- 665 Dextra fusa tua! Clypeis galeisque virorum,
Quos mactas, artatus iter cursumque reliqui.
Caede (vides) stagna alta rubent, retroque
runtur.

Adde modum dextrae, aut campis incumbe
pinquis.

Haec, Venere adiuncta, tumulo spectabat ab:

- 670 Mulciber, obscurae tectus caligine nubis.
Ingravat ad coelum sublatis Scipio palmis:
Dī patrii, quorum auspiciis stat Dardana Ror
Talin' me leto tanta inter proelia nuper
Servastis? Fortune animam hanc exscindere d
tra

- 675 Indignum est visum? Redde o me, nate, peric
Redde hosti. Liceat bellanti arcessere morte
Quam patriae fratrique probem. Tum per
dictis

Ingemuit Venus, et rapidas direxit in amnem
Coniugis invicti vires. Agit undique flammam

- 680 Dispersus ripis ignis, multosque per annos
Nutritas fluvio populatur fervidus umbras.
Uritur omne nemus: lucosque effusus in altos
Immissis crepitat victor Vulcanus habenis.
Iamque ambusta comas abies, iam pinus, et:

- 685 Iam, solo restans trunco, dimisit in altum
Populus assuetas ramis habitare volucres.
Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices, saevoque urgente vapore
Siccus inarescit ripis cruor. Horrida late

- 690 Scinditur in rimas, et hiatu rupta dehiscit
Tellus, ac stagnis altae sedere favillae.
Miratur pater aeternos cessare repente
Eridanus cursus: Nympharumque intima mae
Implevit chorus attonitis ululatibus antra.

Ter caput ambustum conantem attollere iacta 695
 Lampade Vulcanus mersit fumantibus undis:
 Ter correpta Dei crines nudavit arundo.
 Tum demum admissae vires, et voce precantis,
 Orantique datum ripas servare priores:
 Ac tandem a Trebia revocavit Scipio fessas 700
 Munitum in collem, Graccho comitante, cohortes.
 At Poenus, multo fluvium veneratus honore,
 Gramineas undis statuit socialibus aras;
 Nescius heu! quanto Superi maiora moverent,
 Et quos Ausoniae luctus, Thrasymene, parares. 705
 Boiorum nuper populos turbaverat armis
 Flaminius, facilisque viro tum gloria belli,
 Corde levem atque astus inopem contundere gen-
 tem.
 Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
 Hunc, laevis Urbi genitum ad fatalia damna 710
 Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
 Ductorem, dignumque virum veniente ruina.
 Inde ubi prima dies iuris, clavumque regendae
 Invasit patriae, ac sub nutu castra fuere,
 Ut pelagi rudis, et pontum tractare per artem 715
 Nescius, accepit miserae si iura carinae,
 Ventorum tenet ipse vicem, cunctisque procellis
 Dat iactare ratem. Fertur vaga gurgite puppis
 Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
 Ergo agitur raptis praeceps exercitus armis 720
 Lydorum in populos, sedemque ab origine prisca
 Sacratam Corythi, iunctosque a sanguine avorum
 Maenios Italis permixta stirpe colonos.
 Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur
 Laude super tanta monitor Deus. Omnia somni 725
 Condiderant, aegrisque dabant obliviam curis;
 Cum Iuno, in stagni numen conversa propinqui,
 Et madidae frontis crines circumdata fronde
 Popule, stimulat subitis praecordia curis,

- 730 [Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem.]
 O felix famae, et Latio lacrimabile nomen
 Hannibal, Ausoniae si te Fortuna creasset,
 Ad magnos venture Deos! Cur fata tenemus?
 Pelle moras. Brevis est magni Fortuna favoris.
- 735 Quantum vovisti, cum Dardana bella parenti
 Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
 Sanguinis, et patrias satiabis caedibus umbras.
 Nobis persolves meritos securus honores.
 Namque ego sum, celsis quem cinctum montibus
 ambit
- 740 Tmolo missa manus, stagnis Thrasymentis opacia.
 His agitur monitis, et laetam numine pubem
 Protinus aerii praeceps rapit aggere montia.
 Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
 Piniferum cœlo miscens caput, Apenninus.
- 745 Condiderat nix alta trabes, et vertice celso
 Canus apex structa surgebat ad astra pruina,
 Ire iubet. Prior exstingui labique videtur
 Gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
 Scandunt praerupti nimbose cacumina saxi,
- 750 [Nec superasse iugum finit mulcetque laborem.]
 Plana natant, putrique gelu liquentibus undis
 Invia limosa restagnant arva palude.
 Iamque ducis nudus tanta inter inhospita vertex
 Saevitia quatitur coeli, manante per ora
- 755 Perque genas oculo. Facilis sprevisse medentes,
 Optatum bene credit emi quocumque periculo
 Bellandi tempus. Non frontis parcit honori,
 Dum ne perdat iter: non cetera membra moratur
 In pretium belli dare, si victoria poscat:
- 760 Satque putat lucis, Capitolia cernere victor
 Qua queat, atque Italum feriat qua comminus
 hostem.
*Talia perpeSSI tandem inter saeva locorum
 Optatos venere lacus; ubi deinde per arma*

Sumeret amissi numerosa. piacula visus.
 Ecce autem Patres aderant Carthagine missi, 765
 (Causa viae non parva viris) nec laeta ferebant.
 Mos fuit in populis; quos condidit advena Dido,
 Poscere caede Deos veniam, ac flagrantibus aris
 (Infandum dictū!) parvos imponere natos.
 Urna reducebat miserandos annua casus, 770
 Sacra Thoanteae ritusque imitata Dianae.
 Cui fato sortique Dedm de more petebat
 Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.
 Sed propior metus armati ductoris ab ira,
 Et magna arte oculos stabat genitoris imago. 775
 Asperat haec foedata genas, lacerataque crines,
 Atque urbem complet maestis clamoris, Imilce.
 Edonis ut Pangaea super trieteride mota
 It iuga, et inclusum suspirat pectore Bacchum.
 Ergo inter Tyrias, facibus ceu subleita, matres 780
 Clamat, Io coniux, quocumque in cardine mundi
 Bella moves, huc signa refer. Violentior hic est,
 Hic hostis propior: Tu nunc fortasse sub ipsis
 Urbis Dardaniae muris vibrantia tela
 Excipis intrepidus clypeo, saevamque coruscans 785
 Lampada Tarpeiis infers incendia tectis.
 Interea tibi prima domus atque unica proles
 Heu! gremio in patriae Stygias raptatur ad aras.
 I nunc, Ausonios ferro populare penates,
 Et vetitas molire vias. I, pacta resigna, 790
 Per cunctos iurata Deos. Sic praemia reddit
 Carthago, et tales iam nunc tibi solvit honores.
 Quae porro haec pietas, delubra aspergere tabo?
 Heu primae scelerum causae mortalibus aegris,
 Naturam nescire Dedm! Iusta ite precati 795
 Ture pio, caedumque feros avertite ritus.
 Mite et cognatum est homini Deus. Hactenus, oro,
 Sit satis ante aras caesos vidisse iuencos:
 Aut si, velle nefas Superos, fixumque sedetque,

- 800 Me, me, quae genui, vestris absumente votis.
Cur spoliare iuvat Libycas hac indole terras?
An flendae magis Aegates, et mersa profundo
Punica regna forent, olim si sorte cruenta
Esset tanta mei virtus praerepta mariti?
- 805 Haec, dubios vario Divumque hominumque ti-
more,
Ad cauta illexere Patres; ipsique relictum,
Abnueret sortem, an Superum pareret honori.
Tum vero trepidare metu vix compos Imilce,
Magnanimi metuens immitia corda mariti.
- 810 His avidae auditis, ductor sic deinde profatur:
Quid tibi pro tanto non impar munere solvat
Hannibal aequatus Superis? Quae praemia digna
Inveniam, Carthago parens? Noctemque diemque
Arma feram: templaque tua hinc plurima faxo
- 815 Hostia ab Ansonio veniat generosa Quirino.
At puer armorum et belli servabitur heres.
Spes, o nate, meae, Tyriarumque unica rerum,
Hesperia minitante, salus, terraque fretoque
Certare Aeneadis, dum stabit vita, memento.
- 820 Perge, patent Alpes; nostroque incumbere labori.
Vos quoque, Di patrii, quorum delubra piantur
Caedibus, atque coli gaudent formidine matrum,
Huc laetos vultus totasque advertite mentes.
Namque paro sacra, et maiores molior aras.
- 825 Tu, Mago, adversi conside in vertice montis.
Tu laevos propior colles accede, Chaoaspe.
Ad claustra et fauces ducat per opaca Sychaens.
Ast ego te, Thrasimena, vago cum milite prae-
ceps
Lustrabo, et Superis quaeram libamina belli.
- 830 Namque haud parva Deus promissis spondet
apertis,
Quae spectata, viri, patriam referatis in urbem.

LIBER V.

ARGUMENTUM.

*parat hic pugnam, Superisque votantibus audax
 minius Tyrio Thrasymani ad stagna tyranno
 igitur, quamvis, prudens Corvine futuri,
 res dominas per Dardana moenia Romae,
 letet ut fatis paulum, omnibusque sinistra.
 ! poenam meruit, proque his temerarius ausis
 ubi, diro telorum oppressus in arvo
 vine. Multa tamen leto dedit ante virorum
 pora, et inferias nigrum sibi misit ad Orcum.
 et quos stricto cecidit mucrone Sychaeus,
 his Hasdrubalis. At postquam pugna quiescit
 vere Flamini, victor, Magone sequente,
 it ad caesos; armisque, minisque retentis,
 toribusque solam sternentes reperit omnes.*

rat Etrascos occulto milite colles
 us ductor, perque alta silentia noctis
 im anfractus caecis insiderat armis.
 te e laeva, restagnans gurgite vasto, 5
 m in pelagi lacus humectabat inertis,
 multo foedabat proxima limo:
 rada, Faunigenae regnata antiquitas Auno,
 solvente die Thrasymani nomina servant.
 huic genitor, Tmoli decus, aequore longo
 iam quondam in Latias advexerat oras 10
 enus pubem, dederatque vocabula terris:
 nsueta tubae monstravit murmura primus
 nus, et bellis ignava silentia rupit.
 odicus voti natum ad maiora fovebat.
 ardens puero, castumque exuta pudorem, 15
 forma certare Deis Thrasymene valeres)
 correptum stagnis demisit Agylle,
 capi iuvenum primaeco lubrica mentem
 ha, nec Idalia lenta incaluisse sagitta.

- 20 Solatae viridi penitus fovere sub antro
 Naïdes amplexus undosaeque regna tremementem.
 Hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenaeo
 Conscia lascivo Thrasymentus dicitur unda.
 Et iam curriculo nigram nox roscida metam
- 25 Stringebat, nec se thalamis Tithonia coniux
 Protulerat, stabatque nitens in limine primo;
 Cum minas abnuerit noctem desisse viator,
 Quam coepisse diem: Consul carpebat iniquas
 Praegrediens signa ipsa, vias, omnisque ruebat
- 30 Mixtus eques; nec discretis levia arma manipuli
 Insertique globo pedites, et inutile Marti
 Lixarum vulgus, praesago cuncta tumultu
 Implere, ac pugnam fugientum more petebant.
 Tum super ipse lacus, densam caligine caeca
- 35 Exhalans nebulam, late corruerat omnem
 Prospectum miseris, atque atrae noctis amictu
 Squalebat pressum picea inter nubila coelum.
 Nec Poenum liquere doli. Sedet ense reposto
 Abditus, et nullis properantem occursibus arcei
- 40 Ire datur; longeque patet, ceu pace quieta,
 Incustoditum, mox irremeabile, litus.
 Namque sub angustas artato limite fauces
 In fraudem ducebat iter, geminumque receptis
 Exitium, hinc rupes, hinc undae claustra pre-
 bant.
- 45 At cura umbroso servabat vertice montis.
 Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
 Haud secus ac vitreas sollers piscator ad undas
 Ore levem patulo texens de vimine nassam,
 Cautius interiora ligat, mediamque per alvum,
- 50 Sensim fastigans, compressa cacumina nectit;
 Ac fraude artati remeare foraminis arcet
 Introitu facilem, quem traxit ab aequore, pisce
 Ocius interea propelli signa iubebat
Excussus Consul atorum turbine mentem:

Donec flammiferum tollentes aequore currum 55
 Solis equi sparsere diem. Iamque, orbe renato,
 Diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat
 Caligo in terras nitido resoluta sereno.
 Tunc ales, priscum populis de more Latinis
 Auspiciū, cum bella parant, mentesque Deorum 60
 Explorant super eventu, ceu praescia luctus,
 Damnavit vesci, planctuque alimenta refugit.
 Nec raucō taurus cessavit flebile ad aras
 Immugire sono, pressamque ad colla bipennem
 Incerta cervice ferens, altaria liquit. 65
 Signa etiam affusa certant dum vellere mole,
 Taeter humo lacera nitentum erupit in ora
 Exsultans cruor, et caedis documenta futurae
 Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento:
 Ac super haec Divūm genitor, terrasque fretumque 70
 Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
 Fulmina Tyrrhenas Thrasymeni torsit in undas:
 Ictusque aetherea per stagna patentia flamma
 Fumavit lacus, atque arserunt fluctibus ignes.
 Heu vani monitus, frustra morantia Parcas 75
 Prodigia! heu fati Superi certasse minores!
 Atque hic, egregius linguae, nomenque superbum,
 Corvinus, Phoebea sedet cui casside fulva
 Ostentans ales proavitae insignia pugnae,
 Plenus et ipse Deūm, et sociū terrente pavore, 80
 Immiscet precibus monita, atque his vocibus inquit.
 Iliacas per te flammās, Tarpeiaque saxa,
 Per patrios, Consul, muros, suspensaue nostrae
 Eventu pugnae natorum pignora, cedas
 Oramus Superis, tempusque ad proelia dextrum 85
 Opperiare. Dabunt idem camposque diemque
 Pugnandi: tantum, ne dedignare secundos
 Expectare Deos. Cum fulserit hora, cruentam
 Quae stragem Libyae portet, tum signa sequentur
 Nulla vulsa manu, rescique interritus ales 90
 SIZIUS ITAL.

Gaudebit, nullosque vomet pia terra cruores.
 An te praestantem belli fugit, improba quantum
 Hoc possit Fortuna loco? Sedet obuius hostis
 Adversa fronte; at circa nemorosa minantur

95 Insidias iuga, nec laeva stagnantibus undis
 Effugium patet, et tenui stant tramite fauces.
 Si certare dolis, et bellum ducere cordi est,
 Interea rapidis aderit Servilius armis,
 Cui par imperium, et vires legionibus aquae.

100 Bellandum est astu. Levior laus in duce dextrae.
 Talia Corvinus, primoresque addere passim
 Orantum verba, et divisus quisque timori
 Nunc Superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
 Flaminium, ne Coelicolis contendere perstat.

105 Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
 Auditoque furens, socias non defore vires:
 Siccine nos, inquit, Boiorum in bella ruentes
 Spectastis, cum tanta lues vulgusque trementum
 Ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paveret?

110 Quas ego tunc animas dextra, quae corpora fudi
 Irata tellure sata, et vix vulnere vitam
 Reddentes uno! Iacuerie ingentia membra
 Per campos, magnisque premunt nunc ossibi
 arva.

Silicet has aera ad laudes Servilius arma

115 Adiungat, nisi diviso vicisse triumpho
 Ut nequeam, et decoris contentus parte quiesca
 Quippe monent Superi. Similes ne fingite vob
 Classica qui trenitis, Divos. Sat magnus in
 stem

Angur adest ensis; pulchrumque et milite dig

120 Auspiciu Latio, quod in armis dextera prae
 An, Corvine, sedet, clausum se Consul inerti
 Ut teneat vallo? Poenos nunc occupet altos
 Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem?
 Hinc Clusina petat? postremo ad moenia F

Illaesus contendat iter? Deforme sub armis 125
 Vana Superstitio est. Dea sola in pectore Virtus
 Bellantum viget. Umbrarum me noctibus atris
 Agmina circumstant, Trebiae qui gurgite, quique
 Eridani volvuntur aquis, inhumata iuventus.
 Nec mora. Iam medio coetu signisque sub ipsis 130
 Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
 Aere atque aequorei tergo flavente iuveni
 Cassis erat munita viro: cui vertice surgens.
 Triplex crista iubas effundit crine Suëvo:
 Scylla super, fracti contorquens pondera remi, 135
 Instabat, saevosque canum pandebat hiatus:
 Nobile Gargeni spoliū, quod rege superbus
 Boiorum caeso capiti illacerabile victor
 Aptarat, pugnasque decus portabat in omnes.
 Loricam induitur; tortos huius nexilis hamos 140
 Ferro squama rudi, permixtoque asperat auro.
 Tum clypeum capit, aspersum quem caedibus
 olim
 Celticus ornatat cruor, humentique sub antro,
 Ceu fetum, lupa permulcens puerilia membra,
 Ingentem Assaraci coelo nutribat alumnum. 145
 Hinc ensem lateri, dextraeque accommodat ha-
 stam.
 Stat sonipes, vexatque ferox humentia frena,
 Caucasiam instratus virgato corpore tigrim.
 Inde exceptus equo, qua dant angusta viarum,
 Nunc hos, nunc illos adit, atque hortatibus implet. 150
 Vestrum opus est, vestrumque decus, suffixa per
 Urbem
 Poeni ferre ducis spectanda parentibus ora.
 Unum hoc pro cunctis sat erit caput. Aspera
 quisque
 Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus atria
 Ticini frater ripis iacet: at meus alta 155
 Metitur stagna Eridani sine funere natus.

Haec sibi quisque: sed est, vestrum cui nulla do-
loris

Privati rabies, is vero ingentia sumat

E medio, fodiant quae magnas pectus in iras,

160 Perfractas Alpes, passamque infanda Saguntum

Quosque nefas vetiti transcendere nomen Hiber.

Tangere iam Thybrim. Nam dum vos augur, e
extis

Quaesitae fibrae, vanusque moratur haruspex,

Solum iam superest, Tarpeio imponere castra.

165 Turbidus haec, visoque artis in millibus atras

Bellatore iubas aptante, Est, Orphite, munus,

Est, ait, hoc certare tuum, quis opima volenti

Dona Iovi portet feretro suspensa cruento.

Nam cur haec alia pariat gloria dextra?

170 Hinc praevectus equo, postquam inter proeli
notam

Acceptit vocem, Procul hinc te Martius, inquit,

Murrane, ostendit clamor; videoque furentem

Iam Tyria te caede: venit laus quanta! sed oro,

Haec angusta loci ferro patefacta relaxa.

175 Tum Soracte satum, praestantem corpore et ar-
mis,

Aequanum noscens, patrio cui ritus in arvo,

Cum pius arcitenens accensis gaudet acervis,

Extā ter innocuos laetum portate per ignes,

Sic in Apollinea semper vestigia pruna

180 Inviolata teras, victorque vaporis ad aras

Dona serenato referas sollemnīa Phoebō:

Concipe, ait, dignum factis, Aequane, furorē

Vulneribusque tuis. Socio te caedis et irae

Nen ego Marmaridum mediam penetrare phalan-
gem,

185 Cinyphīaeque globos dubitarim irrumpere turmae

Nec iam ultra monitus et verba morantia Martem

Ferre valeō, longo Aeneadis quod flebitur aevo.

Increpuere simul feralia classica signum;
Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras.
Heu dolor, heu lacrimae, nec tot post secula
serae

**Horresco ut pendente malo, ceu ductor ad arma
Exciret Tyrius: latebrosis collibus Astur,
Et Libys, et torta Baliaris saevus habena,
Erumpunt, multusque Maces, Garamasque, No-
masque:**

Tum, quo non alius venalem in proelia dextram 195
Oci^{us} attulerit, conduetaque bella probarit,
Cantaber, et galeae contemto tegmine Vasco.
Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma, simulque
Consona vox urget, signum clamore vicissim,
Per colles Tyria circumfundente corona. 200

Avertere Dei vultus, fatoque dederunt
 Maiori non sponte locum: timet ipse tyranni
 Fortunam Libyci Mavors, disiectaque crinem
 Illacrimat Venus, et Delum pervertectus Apollo
 Tristem maerenti solatur pectine luctum.
 Sola, Appennini residens in vertice, diras
 Expectat caedes immitti pectore Iuno.

Prima⁵ Picentum, rupto ceu turbine fusa
Agmina et Hannibalem ruere ut videre, cohortes
Invadunt ultro, et poenas pro morte futura, 210
Turbato victore, petunt accensa iuventus:

Et, velut erepto metuendi libera coelo,
Manibus ipsa suis praesumta piacula mittit.
Funditur unanimo nisu et concordibus ausis
Pilorum in Poenos nimbus, fixosque repulsi
Submittunt clypeos curvato pondere teli.

Acrius hoc rursum Libys, ut praesentia saevi
Exstimulat ducis, hortantes se quisque vicissim
Incumbunt, pressoque impellunt pectore pectus.
Ipsa facem quatitens, ac flavam sanguine multo 220
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.

- Stridit Tartareae nigro sub pectore Divae
 Letiferum murmur, feralique horrida cantu
 Buccina lymphatas agit in certamina mentes.
- 223 His iras adversa foveant, crudusque ruente
 Fortuna stimulus spem proiecisse salutis:
 Hos dexter Deus, et laeto Victoria vultu
 Arridens acuit, Martisque favore fruuntur.
 Abreptus pulchro caedum Lateranus amore,
- 230 Dum sequitur dextram, in medios penetraverat
 hostes.
 Quem postquam florens aequali Lentulus aevo
 Conspexit, nimium pugnae, nimiumque cruoris,
 Infestas inter non aequo Marte catervas
 Fata irritantem; nisu se concitat acri,
- 235 Immittemque Bagam, qui iam vicina serebat
 Vulnera pugnantis tergo, velocior hasta
 Occupat, et socium duris se casibus addit.
 Tunc alacres arma agglomerant, geminaque co-
 rusci
 Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cri-
 stis.
- 240 Actus in adversos casu (namque obvia ferre
 Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentum
 Damnasset Stygiae nocti) prae fracta gerebat
 Syrticus excelso decurrens robora monte,
 Et, quatiens acer nodosi pondera rami,
- 245 Flagrabat geminae nequidquam caedis amore.
 Non hic Aegates infiduae litora nautis,
 O iuvenes, motumque novis sine Marte procellis
 Fortunam bello pelagus dabit: aequoris olim
 Victores, media sit qualis, discite, terra
- 250 Bellator Libys, et meliori cedite regno.
 Ac simul infesto Lateranum vulnere truncae
 Arboris urgebat, iungens convicia pugnae.
 Lentulus huic frendens ira: Thrasimeneus in altis
 Ascendet citius colles, quam sanguine roret

Iste pio ramus. Subsicensque ilia nisu 255
 Conantis suspensa fodit. Tum fervidus atro
 Pulmone exundat per hiancia viscera sanguis.
 Nec minus accensis in mutua funera dextris
 Parte alia campi saevit furor. Altus lertes
 Obtruncat Nerium; Rullo ditissimus agri 260
 Occumbis, generose Volunx, nec clausa repostis
 Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
 Praefulgens ebore, et possessa mapalia soli
 Profuerunt. Quid rapta iuvant? Quid gentibus auri
 Nunquam extincta sitis? Modo quem Fortuna
 fovendo 265
 Congestis opibus donisque refersit opimis,
 Nudum Tartarea portabit navita cymba.
 Iuxta bellator juvenilibus Appius ausis
 Pandebat campum caede: atque, ubi plurima virtus,
 Nullique aspirare vigor, decus inde petebat. 270
 Obvius huic Atlas, Atlas a litore Hiberno,
 Nequidquam extremae longinquus cultor arenae,
 Impetit os hasta, leviterque e corpore summo
 Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
 Intonuere minae, violentaque lumina flammis 275
 Exarsere novis: furit, et diffulminat omnem
 Obstantum turbam. At clausum sub casside vulnus
 Martia commendat mananti sanguine membra.
 Tum vero aspiceres pavitantem, et condere semet
 Nitentem in sociis iuvenem: ceu tigride cerva 280
 Hyrcana cum pressa tremit; vel territa pennas
 Colligit accipitrem cernens in nube columba;
 Aut dumis subit, albenti si sensit in aethra
 Librantem nisus aquilam, lepus ore citato.
 Ense ferit tum colla viri, dextramque micantem 285
 Demetit; ac mutat successu saevior hostem.
 Stabat fulgentem portans in bella bipennem
 Cinyphius, socerique miser Magonis inire
 Optabat pugnam ante oculos, spe laudis, Isulces;

Abstulerat Durio, ac spectatae nobile pugnae
 Germano dederat portare in proelia pignus.
 Telum ingens, perque arma viri, perque ora, do- 325
 loris

Adiutum nisu, letalem pertulit ictum:
 Exsanguisque viri conantis vellere ferrum
 In vulnus cecidere manus. Iacet aequore nomen
 Clarum Maconio, atque Italae pars magna ruinae
 Appius: intremuere lacus, corpusque refugit 330
 Contractis Thrasymentis aquis: telum ore cruento
 Exspirans premit, atque admorsae immurmurat
 hastae.

Nec fati melior Mamercus corpore toto
 Exsolvit poenas, nulli non saucius hosti.
 Namque per adversos, qua Lusitana ciebat 335
 Pugnas dira manus, raptum cum sanguine caesi
 Signiferi magna vexillum mole ferebat,
 Et trepida infelix revocabat signa suorum.
 Sed furiata cohors, ausisque accensa superbis,
 Quodcunque ipsa manu gestabat missile, quid-
 quid 340

Praebat tellus, sparsis vix pervia telis,
 Iniecit pariter, pluresque in corpore nullo
 Invenere locum perfossis ossibus hastae.
 Advolat interea fraterni vulneris ira
 Turbatus Libyae ductor; visoque cruore, 345
 Num lateri cuspis, num toto pondere telum
 Sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
 Utque metum leti procul, et leviora pavore
 Cognovit, proprio tectum gestamine praeceps
 Ex acie rapit, et tutis a turbine pugnae 350
 Constituit castris. Medicas hinc ocus artes,
 Et senioris opem Synhali vocat: ungere vulnus
 Herbarum hic succis, ferrumque e corpore cantu
 Exigere, et somnum tracto misisse chelydro,
 Anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes 355

Perque Paraetoniae celebratum litora Syrtis.
Ipse olim antiquo primum Garamanticus Ham-
mon

Scire pater dederat Synhalo, morsusque ferarum
Telorumque graves ictus sedare medendo.

- 360 Atque is deinde suo moriens coelestia dona
Monstravit nato, natusque heredis honori
Tramisit patrias artes: quem deinde secutus
Haud levior fama Synhalus Garamantica sollers
Monstrata augebat studio, multaque vetustum
365 Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum, proavita ferens leni medicamina dextra,
Ocius, intortos de more adstrictus amictus,
Mulcebat lymphâ purgatum sanguine vulnus.
- At Mago, exuvias secum caesique volutans.

- 370 Hostis mente necem, fraternas pectore curas
Pellebat dictis, et casum laude levabat:
Parce metu, germane. Meis medicamina nulla
Adversis maiora feres: iacet Appius hasta
Ad manes pulsus nostra. Si vita relinquat,
375 Sat nobis actum est, sequar hostem laetus ad um-
bras.

Quae dum turbatos avertunt aequore campi
Ductores, valloque tenent: ex agmine Poenum,
Cedentem Consul tumultu speculatus ab alto,
Atque atram belli castris se condere nubem,
380 Turbidus extemplo trepidantes milite maesto
Invadit cuneos, subitoque pavore relaxat
Iam rarescentes acies: tum voce feroci
Poscit equum, ac mediae ruit in certamina vallis.
Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum

- 385 Illidit terris, molitus Iupiter altas
Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia coelo,
Intremuere simul tellus, et pontus, et aether;
Ipsaque commoto quatiuntur Tartara mundo.
Incidit attonitis inopino turbine Poenia

Haud secus improvisa lues; gelidusque sub ossa 39
 Pervasit miseris conspecti Consulis horror.
 It medius, ferroque ruens densissima latum
 Pandit iter. Clamor vario discrimine vocum
 Fert belli rabiem ad Superos, et sidera pulsat.
 Ceu Pater Oceanus cum saeva Tethye Calpen 395
 Herculeam ferit, atque exesa in viscera montis
 Contortum pelagus latrantibus ingerit undis.
 Dant gemitum scopuli, fractasque in rupibus undas
 Audit Tartessos latis disterrmina terris:
 Audit non parvo divisus gurgite Lixus. 400
 Ante omnes iaculo tacitas fallente per auras
 Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad
 amnem
 Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
 Ille sibi longam Clotho turbamque nepotum
 Crediderat, vanis deceptus in alite signis. 405
 Sed non augurio Parcarum impellere metas
 Concessum cuiquam. Ruit inter tela cruentis
 Inspiciens oculis coelum, Superosque reposit
 Tempora promissae media iam morte senectae.
 Nec Pagaso exsultare datum, atque impune re-
 lictum 410
 Consul ante oculos vita spoliasset Libonem.
 Urigeris decus illud avis navaque iuventa
 Crebat: sed Massylus succiderat ensis
 Descente caput mala, properoque virentes
 erat leto bellator barbarus annos. 415
 Niniū implorasse tamen iam morte suprema
 Frustra fuit: avulsa est nam protinus hosti
 Simul cervix; iuvit punire feroci
 Rem exemplo, et monstratum reddere letum.
 Deus, o Musae, paribus tot funera verbis 420
 At? tantisque umbris in carmine digna
 Monumenta ferat? certantes laude cadendi
 vos juvenes, mortisque in limine cruda

- Facta virûm, et fixis rabiem sub pectore telis
425 Sternitur alternus vastis concursibus hostis:
 Nec spoliare vacat, praedaeque advertere ment
 Urget amor caedum, clausis dum detinet hos
 Fratrum castris vulnus: funditque, ruitque
 Nunc iaculis, nunc ense: modo inter millia Cor
430 Bellantum conspectus equo; modo Marte fero
 Ante aquilas et signa pedes. Fluit impia rivis
 Sanguineis vallis: tumulique et concava saxa
 Armorum sonitus flatusque imitantur equorum
 Miscebat campum, membrorum in proelia port
435 Celsius humano robur, visaque paventes
 Mole gigantei vertebat corporis alas
 Othrys Marmarides: lati super agmen utrumq
 Ingens tollebant humeri caput; hirtaque torvi
 Frontis caesaries, et crinibus aemula barba
440 Umbrabat rictus: squalore huic hispida diro
 Et villosa feris horrebant pectora saetis.
 Aspirare viro, propioremque addere Martem
 Haud ausum cuiquam. Laxo ceu belua campi
 Incessebatur tutis ex agmine telis.
445 Tandem vesanos palantum in terga ferenti
 Cum fremitu vultus tacita per nubila penna
 Intravit torvum Gortynia lumen arundo,
 Avertitque virum. Fugientis ad agmina Consu
 Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
450 Irrupit costas, hirtoque a pectore primum
 Mucronem ostendit. Rapidus convellere tenta
 Qua nasci ferrum fulgenti cuspide cernit;
 Donec, abundanter defuso sanguine, late
 Procubuit moriens, et telum vulnere pressit.
455 Spiritus exundans vicinum pulvere moto
 Perflavit campum, et nubem dispersit in aura
 Nec minor interea tumultus silvisque fremebat
 Diversis Mavors, variaque per ardua pugna
 Et saxa et dum rorantes caede nitebant.

in trepidis letique et stragis acerbae 460
 Sychaeus erat: Murranum ille eminus hasta
 lerat; quo non alius, cum bella silerent,
 is Oeagrios pulsabat pectine nervos.

uit silva in magna, patriosque sub ipso 465
 fvit montes leto, ac felicia Baccho
 na, et Zephyro Surrentum molle salubri.
 erat misero comitem, pugnaeque ferocis
 bat tristi victor novitate Sychaeus.

tes nam dum sequitur, pervaserat altam 470
 am, et priscae reclinis ab ictibus ulmi
 tuebatur trunco, frustraue relictos

nus comites suprema voce ciebat.
 egit juvenem, ac perfossis incita membris
 in opposito cuspis Sidonia ligno.
 vobis? Quae nam ira Deum, vel mente signi-

stra 475

sedit formido, viri? qui, Marte relicto,
 rum quaesistis opem. Non aequus in artis
 in rebus suasor metus. Arguit asper
 eventum pravi consulta timoris.

a excelsos tendebat in aethera ramos 480
 us, umbrosum magnas super ardua silvas
 us insertans altis caput, instar (aperto
 et campo) nemoris, lateque tenebat
 osi nigra tellurem roboris umbra.

xta quereus, longum molita per aevum 485
 e canenti proferre sub astra cacumen,
 as patulo laxabat stipite frondes;
 abatque coma summi fastigia montis.

lennaea cohors, Triquetris quam miserat
 oris

lrethusa, tuus, defendere nescia morti 490
 us, et mentem nimio mutata pavore,
 im sese tulit, ascendensque vicissim
 t nutantes incerto pondere ramos.

- Moxque alius super atque alius consistere tuto
495 Dum certant, pars excussi: (nam fragmine puti
 Ramorum et senio male fida fefellerat arbor)
 Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
 Turbato una properans consumere peste
 Corripit aeratam iam dudum in bella bipennem,
500 Deposito clypeo mutatus tela, Sychaeus.
 Incumbunt sociae dextrae, magnoque fragore
 Pulsa gemit, crebris succumbens ictibus, arbos
 Fluctuat infelix concusso stipite turoa:
 Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos
505 Fronde super tremuli.vix tota cacuminis haerer
 Iactatur, nido pariter nutante, volucris.
 Procubuit tandem multa devicta securi
 Suffugium infelix miseris et inhospida quercus,
 Elisitque virum spatiosa membra ruina.
510 Inde aliae cladum facies. Contermina caedis
 Collucet, rapidoque involvitur aesculus igni.
 Iamque inter frondes, arenti robore gliscens
 Verticibus saevis, torquet Vulcanus anhelos
 Cum fervore globos flammaram, et culmina forre
515 Nec tela interea cessant. Semusta gementum,
 Atque amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
 Haec inter miseranda virum certamina Consul
 Ecce aderat, volvens iram exitiumque Sychaeo
 At iuvenis dubio tantae discrimine pugnae
520 Occupat eventum telo tentare priorem;
 Cui medio leviter clypeo stetit aeris in ora
 Cuspis, et oppositas vetita est transmittere cratem
 Sed non et Consul misso concedere telo
 Fortunam optatae caedis parat, ac latus ense
525 Haurit; nec crudae tardarunt tegmina parmae.
 Labitur infelix, atque appetit ore cruento
 Tellurem expirans. Tum, diffundente per art
 Frigore se Stygio, manantem in viscera morte
 Accipit, et longo componit lumina somno.

Atque ea dum variis permixtus tristia **Mavors** 530
 Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
 Iam Libyae ductor properantia signa citato
 Raptabant cursu, et cessata reponere **avebant**
 Tempora caede virum, ac multo pensare **cruore.**
 It globus intorquens nigranti turbine **nubem** 535
 Pulveris, et surgit sublatis campus arenis:
 Quaque ferens gressum flectit vestigia **ductor,**
 Undanti circum tempestas acta procella
 Volvitur, atque altos operit caligine **montes,**
 Occubere femur Fontanus, Buta **canorum** 540
 Transfixi guttur, pressoque e vulnere **cusplis**
 Prospexit terga. Hunc tristes luxere **Fregellae**
 Multiplicem proavis, hunc mater Anagnia **levit.**
 Haud dispar fortuna tibi, Laevine; sed **auso**
 Non eadem: neque enim Tyrio concurrere **regi** 545
 Tentas, sed lectus par ad certamen Ithemon;
 (Autololum moderator erat) quem poplite **caeso**
 Dum spoliās, gravis immiti cum turbine **costas**
 Fraxinus irrupit, collapsaque membra **sub ictu**
 Hoste superfuso subita cecidere ruina. 550
 Nec Sidicina cohors defit. Viridasius **armat**
 Mille viros, nulli victus vel ponere **castra,**
 Vel iunxisse ratem, duroque resolvere **mauros**
 Ariete, et in turrin subitos immittere **pontes.**
 Quem postquam Libyae ductor virtute **feroci** 555
 Exsultare videt, (namque illi vulnere **praeceps**
 Terga dabat levibus diffusus Arauricus **armis**)
 Acris hoc pulchro Mavorte accensus **in iram,**
 Et dignum sese ratus in certamina **saevo**
 Comminus ire viro, referenti e corpore **telum** 560
 Advolat, et fodiens pectus, Laudande **laborum,**
 Quisquis es, haud alia decuit te occum**bere dextra.**
 Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
 Ni tibi origo foret, vita donatus abires.
 Hinc Fadum *petit et veterem* bellare **Labicum,** 565

Cui Siculis quondam terris congressus Hamilci
Clarum spectato dederat certamine nomen.

Immemor annorum, seniumque oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente et viridissimus irae

- 570 Ibat; sed vani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus: stipula crepitabat inani
Ignis iners, cassamque dabat sine robore flammam.

Quem postquam accepit patrio monstrante æ
perbus

Armigero Poenûm ductor, Certamina primæ

- 575 Hic lue nunc, inquit, pugnae: te notus Hamilci
Hac trahit ad manes dextra. Tum librat ab aur
Intorquens iaculum, et versantem in vulnere sei
Transigit. Extracta foedavit cuspide sanguis
Canitiem, ac longos finivit morte labores.

- 580 Nec minus Herminium primis obtruncat in armis
Assuetum, Thrasymene, tuos praedantibus ham
Exhaurire lacus, patriæque alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna iacentia lino.

Interea exanimem maesti super arma Sychaem

- 585 Portabant Poeni, corpusque in castra ferebant.
Quos ubi conspexit tristi clamore ruentes
Ductor, praesago percussus pectora luctu,
Quinam, inquit, dolor, o socii, quemve ira Deorum,

Eripuit nobis? Num te, dulcedine laudis

- 590 Flagrantem et nimio primi Mavortis amore,
Atra, Sychæe, dies properato funere carpsit?
Utque dato gemitu lacrimae assensere ferentur
Et dictus pariter caedis maerentibus auctor;
Cerno, ait, adverso pulchrum sub pectore vuln

- 595 Cuspidis Iliacæ. Dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
Dissimilem lugebit avis, Stygiave sub umbra
Degenerem cernens noster vitabit Hamilcar.

At mihi Flaminius, tam maesti causa doloris,
 Morte sua minuet luctus. Haec pompa sequetur 600
 Exsequias; seroque emtum volet impia Roma,
 Non violasse mei corpus mucrone Sychaei.
 Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
 Iraque anhelatum proturbat pectore murmur:
 Ut multo accensis fervore exuberat undis, 605
 Clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.
 Tum praeceps ruit in medios, solumque fatigat
 Flaminium incessens: nec dicto segnius ille
 Bella capessebat, propiorque insurgere Mavors
 Coeperat, et campo iunctus iam stabat uterque; 610
 Cum subitus per saxa fragor, motique repente
 (Horrendum) colles, et summa cacumina totis
 Intremuere iugis; nutant in vertice silvae
 Pinifero, fractaeque ruunt super agmina rupes.
 Immugit penitus convulsis ima cavernis 615
 Dissiliens tellus, nec parvos rumpit hiatus:
 Atque umbras late Stygias immensa vorago
 Faucibus ostendit patulis; manesque profundi
 Antiquum expavere diem. Lacus ater, in altos
 Sublatus montes et sede excussus avita, 620
 Lavit Tyrrhenas ignota aspergine silvas.
 Iamque eadem populos magnorumque oppida re-
 gum
 Tempestas et dira lues stravitque, tulitque.
 Ac super haec reflui pugnarunt montibus amnes,
 Et retro fluctus torsit mare. Monte relicto 625
 Apeninicolae fugere ad litora Fauni.
 Pugnabat tamen (heu belli recordia!) miles,
 Iactatus titubante solo, tremebundaque tela,
 Subducta tellure ruens, torquebat in hostem;
 Donec pulsa vagos cursus ad litora vertit 630
 Mentis inops, stagnisque illata est Daunia pubes.
 Quis Consul terga increpitans, nam turbine motae
 Ablatis terrae inciderat, Quid deinde, quid, oro,
 SILIUS ITAL. H

- Bestat, in, profugis? Vos en ad moenia Romae
 635 Ducitis Hannibalem: vos in Tarpeia Tonantis
 Tecta faces ferrumque datis. Sta, miles, et acres
 Disce ex me pugnas: vel, si pugnare negatum,
 Disce mori. Dabit exemplum non vile futuris
 Flaminius; ne terga Libys, ne Cantaber unquam
 640 Consulis aspiciat. Solus, si tanta libido
 Est vobis rabiesque fugae, tela omnia solus
 Pectore consumo, et moriens, fugiente per auras
 Hac anima, vestras revocabo ad proelia dexteras.
 Dumquæ ea commemorat, densosque obit obvis
 hostes,
 645 Advolat ora ferus mentemque Ducarius: acri
 Nomen erat gentile viro, fusisque catervis
 Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
 Vulnere barbaricae mentis: noscensque superbi
 Victoris vultus, Tunc, inquit, maximus ille
 650 Boiorum terror? Libet hoc cognoscere telo,
 Corporis an tanti manet de vulnere sanguis.
 Nec vos poeniteat, populares, fortibus umbris
 Hoc mactare caput. Nostros hic curribus egit
 Insistens victos alta ad Capitolia patres.
 655 Ultrix hora vocat. Pariter tunc undique fusis
 Obruitur telis, nimboque ruente per auras
 Contectus, nulli dextra iactare reliquit
 Flaminium cecidisse sua. Nec pugna perempto
 Ulterior ductore fuit: namque agmine denso
 660 Primores iuvenum, laeva ob discrimina Martis
 Infensi Superis dextrisque, et cernere Poenum
 Victorem plus morte rati, super ocus omnes
 Membra ducis stratosque artus certamine magno
 Telaque, corporaque, et non fausto Marte cruen-
 tas
 665 Iniecere manus. Sic densi caedis acervo,
 Ceu tumulo, texere virum. Tum, strage per undas,
Per silvas sparsa, perque altam sanguine vallem

dias fratre invectus comitante catervas
 rum juvenum Poenus, Quae vulnera cernis?
 mortes? inquit. Premit omnis dextera fer-
 rum, 670
 tusque iacet servans certamina miles.
 en, hos obitus nostrae spectate cohortes.
 e minae durant, et stant in vultibus irae.
 reor, ne, quae tanta creat indolē tellus
 animos fecunda viros, huic fata dicarint 675
 ium, atque ipsis devincat cladibus orbem.
 tus cessit nocti; finemque dedere
 bus, infusae subducto sole, tenebrae.

LIBER VI.

A R G U M E N T U M.

*Inc, quibus haec belli et pugnae fortuna pepercit,
 apsi furtim diversa per avia caecis
 nduntur tenebris, piccae et caligine noctis.
 n inter fugiens Serranus, vulnere tardus,
 i patris quondam comitem devertit, et ipsa
 cta Mari armigeri pulsabat fida paterni:
 ceptusque domo recreatur paupere mensa,
 fusoque sinit tractari vulnera succo.
 scit et inde Maro clari narrante parentis
 cta; sed et poenam, qua illum Carthago peremit,
 sanctam non aequa fidem, rapit aure dolenti.
 Fabium Patres alluta ad munera belli
 nde legunt: hostis raptus agit undique praedas,
 nec eum illecebra mollit Campana furem.*

Tartessiaco quos solverat aequore, Titan,
 ctem diffusus, equos iungebat Eois
 ibus, primique novo Phaethonte relecti
 lanigeris repetebant vellera lucis.
 eda ante oculos strages, propiusque patebat 5
 i Marvortis opus: simul arma virique

- Ac mixtus sonipes, dextraeque in vulnere, caesi
 Haerentes hastis: passim clypeique, iubaque,
 Atque artus trunci capitum, fractusque iacebat
- 10 Ossibus in duris ensis: nec cernere deerat
 Frustra seminecum quaerentia lumina coelum.
 Tum spumans sanie lacus, et fluitantia summo
 Aeternum tumulis orbata eadavera ponto.
 Nec tamen adversis fuerat fracta Itala virtus.
- 15 Bruttius ingenti miserandae caedis acervo,
 Non aequum ostentans confosso corpore Martem,
 Extulerat vix triste caput, truncosque trahēbat
 Per stragem, nervis interlabentibus, artus;
 Tenuis opum, non patre nitens, linguae; sed
 asper
- 20 Ense, nec e Volsca quisquam vir gente redemit
 Plus aevi, nec magnanima puer addere sese
 Pubescente gena castris optarat, et acri
 Flaminio spectatus erat, cum Celtica victor
 Obrueret bello Divis melioribus arma.
- 25 Inde honor, ac sacrae custodia Marte sub omni
 Alitis: hinc causam nutrit gloria leti.
 Namque, necis certus, captae prohibere nequiret
 Cum Poenos aquilae, postquam subsidere fata
 Viderat, et magna pugnam inclinare ruina,
- 30 Occulere interdum et terrae mandare parabat.
 Sed, subitis victus telis, labentia membra
 Prostravit super, atque iniecta morte tēgebat.
 Verum ubi lux nocte e Stygia miseroque sopore
 Reddita, vicini de strage cadaveris hasta
- 35 Erigitur, soloque vicens conamine, late
 Stagnantem caede et facilem-discedere terram.
 Ense fodit, clausamque aquilae infelicis adorans
 Effigiem, palmis languentibus aequat arenas.
 Supremus fessi tennes tum cessit in auras
- 40 *Habitus, et magnam misit sub Tartara mentem.
 Iuxta cernere erat meritis sibi poscena carmen*

is sacram rabiem. Laevinus, ab alto
 no, vitis Latiae praesignis honore,
 num Nasamona Tyren super ipse iacebat
 nis: non hasta viro, non ensis: in artis 45
 erat Fors arma: tamen certamine nudo
 ! Marti telum dolor. Ore cruento
 tum, ferrique vicem dens praebuit irae.
 cerae nares, foedataque lumina morsu,
 incum raptis caput auribus, ipsaque diris 50
 lepasta modis, et sanguine abundat hiatus:
 tias: donec mandentia linqueret ora
 s, et plenos rictus mors atra teneret.
 lum praebet tristis miracula virtus,
 o Interea fugientes saucia turba 55
 tur casu, silvisque per avia caecis
 furtim multo cum vulnere solos
 ctem metantur agros. Sonus omnis et aura
 ent, pennaque levi commota volueris.
 por, aut menti requies. Agit asper acerba 60
 Iago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
 us, clarum nomen, tua, Regule, proles,
 ngum semper fama gliscente per aevum,
 servasse fidem memorabere Poenis,
 nitens primo, patriis, heu! Punica bella 65
 iis ingressus erat; miseramque parentem,
 ces tristi repetebat sorte penates
 s. Haud illi comitum super ullus, et atris
 ibus qui ferret opem: per devia, fractae
 is hastae, furtoque ereptus opacae 70
 , iter tacitum Perusina ferebat in arva:
 us parvi (quaecunque ibi fata darentur)
 i pulsabat tecti: cum membra cubili
 ns non tarda Marus (vetus ille parentis
 et haud surda tractarat proelia fama) 75
 lit, renovata focus et paupere Vesta
 i praetendens: utque ora agnovit, et aegrum

- Vulneribus duris, ac (lamentabile visu)
 Lapsantes fultum truncata cuspide gressus,
 80 Funesti rumore mali iam saucius aures,
 Quod scelus, o, nimius vitae, nimiumque feren-
 dis
 Adversis genitus cerno? Te, maxime, vidi,
 Ductorum, cum captivo Carthaginis arcem
 Terreres vultu, crimen culpamque Tonantis,
 85 Occidere; atque hausi, quem non Sidonia tecta
 Expulerint eversa meo de corde, dolorem.
 Estis ubi, en, iterum, Superi? Dat pectora ferro
 Regulus, ac stirpem tantae periura recidit
 Surgentem Carthago domus. Inde aegra reponit
 90 Membra toro. Nec ferre rudis medicamina
 (quippe
 Callebat bellis) nunc purgat vulnera lymphæ,
 Nunc mulcet succis. Ligat inde, ac vellera molli
 Circumdat tactu, et torpentes mitigat artus.
 Exin cura seni, tristem depellere fesso
 95 Ore sitim, et parca vires arcessere mensa.
 Quæ postquam properata, sopor sua munera tan-
 dem
 Applicat, et mitem fundit per membra quietem.
 Necdum exorta dies; Marus instat vulneris aestus
 Expertis medicare modis, gratumque teporem,
 100 Exutus senium, trepida pietate ministrat.
 Hic iuvenis, maestos tollens ad sidera vultus,
 Cum gemitu lacrimisque simul: Si culmina non-
 dum
 Tarpeia exosus damnasti sceptræ Quirini,
 Extremas Italûm res Ausoniamque ruentem
 105 Aspice, ait, genitor: tandemque adverte procellis
 Aequos Iliacis oculos. Amisimus Alpes,
 Nec deinde adversis modus est. Ticinus, et ater
 Stragibus Eridanus, tuque insignite tropæis
 Sidoniis Trebia, et tellus lacrimabilis Aoni.

id ego haec? Gravior quanto vis ecce ma- 110
lorum!

rescentes Thrasymeri caedibus undas
ataque virum mole: inter tela cadentem
laminium. Nestor, mea numina, manes,
m me poenae tum nobilitate paternae
hostis quaesisse necem, ni tristia letum, 115
dam patri, nobis quoque fata negassent.

acerbantem questu lenire laborans,
senior: Patrio, fortissime, ritu,
id adest duri, et rerum inclinata feramus.
ege Deum clivoso tramite vitae 120

rios praeceps casus rota volvitur aevi:
i, sat magna, et totum vulgata per orbem
documenta domus: sacerille, et numine nullo
or, tuus ille parens decora alta paravit
ido adversis: nec virtutem exuit ullam 125
reluctantes liquit quam spiritus artus.

erile mihi tempus confecerat aetas,
nimo malas signabat Regulus aevo.
comes, atque omnes sociavimus annos;
Dis Italiae visum est extinguere lumen 130

i, in egregio cuius sibi pectore sedem
at alma Fides, mentemque amplexa tenebat.
sen nobis magnorum hunc instar honorum
isque ergo dedit, et, sordentia fumo
cemis nunc, frena, sed est argenteus ollis 135

r: nec cuiquam Marus est post talia dona
raeatus eques. Verum superavit honores
hæsta meos. Cui me libare Lyæi
cernis latices, dignum est cognoscere cau-
sam.

ius arentes lento pede sulcat arenas 140
da, non ullo Libycis in finibus amne
limesas extendere latius undas,
mahte vado patulos involvere campos.

- Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
 145 Per ripas laeti saevis consedimus arvis.
 Lucus iners iuxta Stygium pallentibus umbris
 Servabat sine sole nemus, crassusque per auras
 Halitus erumpens taetrum exspirabat odorem.
 Intus dira domus, curvoque immanis in antro
 150 Sub terras specus, et tristes sine luce tenebrae.
 Horror mente redit. Monstrum exitiabile et ira
 Telluris genitum, cui par vix viderat aetas
 Ulla virum, serpens centum porrectus in ulnas
 Letalem ripam et lucos habitabat Avernos.
 155 Ingluviem immensi ventris gravidamque venenis
 Alvum deprensi satiabant fonte leones,
 Aut acta ad fluvium torrenti lampade solis
 Armenta, et tractae foeda gravitate per auras
 Ac tabe afflatus volucres. Semesa iacebant
 160 Ossa solo informi: lateque repletus et asper
 Vastatis gregibus nigro ructabat in antro.
 Isque ubi ferventi concepta incendia pastu
 Gurgite mulcebat rapido et spumantibus indis,
 Nondum etiam toto demersus corpore in amnem
 165 Iam caput adversae ponebat margine ripae.
 Imprudens tantae pestis gradiebar, Aquino
 Apenninicola atque Umbro comitatus Avenae
 Scire nemus, pacemque loci explorare libebat.
 Iamque propinquantum tacitus penetravi in artus
 170 Horror, et occulto riguerunt frigore membra.
 Intramustamen, et Nymphas numenque precamur
 Gurgitis ignoti, trepidosque et multa paventes
 Arcano gressus audemus credere luco.
 Ecce e vestibulo primisque e faucibus atri
 175 Tartareus turbo atque insano saevior Euro
 Spiritus erumpit, vastoque e gutture sua
 Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
 Cerbereo intorquens. Pavefacti clade vicissim
Aspicimus resonare solum, tellusque moveri,

PUNICORUM LIB. VI. 421

ntrum ruere, et visi procedere manes. 480
 armati coelum petiere Gigantes
 us: aut quantus Lernaë lassavit in undis
 ryoniden serpens; qualisque comantes
 rrvavit ramos lunonius anguis:
 diaiecta tellure sub astra coruscum 485
 assurgens caput, atque in nubila primam
 it saniem, et coelum foedavit hiatu.
 mus, tenuemque metu conamur anhel
 clamorem frustra: nam sibila totum
 ant nemus. At subita formidine caecus 490
 i damnandus Aëns (sed fata trahebant)
 æ quercus ingenti robore sese
 ; infandum si possit fallere monstrum.
 omes credo: spiris ingentibus artæ
 abstraxit molem, penitusque revulsam 495
 fundo, et radicibus eruit imis.
 repidum ac socios extrema voce cientem
 it, atque haustu sorbens et faucibus atris
 espiciens) obscoena condidit alvo.
 fluvio sese et torrentibus undis 200
 erat, celerique fuga iam nabat Aquinus.
 medio invasit fluctu, ripaeque relatos
 genus infandum leti!) depascitur artus.
 um nobis et lamentabile monstrum
 se datur. Quantum mens aegra sinebat, 205
 vero gressum, et ductori singula pando.
 it, casus juvenum miseratus acerbos.
 erat in pugnâs, et Martem, et proelia, et
 hostem
 , et magna audendi flagrabat amore,
 arma rapi, et spectatum Marte sub omni 210
 et campis equitem. Ruit ipse, citatum
 apedem planta fodiens, scutataque raptim
 uitur iusso manus, et muralia portat
 as tormenta graves, suetamque movere

- 215 Excelsas turres immensae cuspidis hastam.
 Iamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam
 Cornea gramineum persultans ungula campum;
 Percitus hinnitu serpens evolvitur antro,
 Et Stygios aestus fumanti exsibilat ore.
- 220 Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis:
 At nemus arrectae et procera cacumina saltus
 Exsuperant cristae; trifido vibrata per auras
 Lingua micat motu, atque assultans aethera lam-
 bit.
 Ut vero strepuere tubae, conterritus alte
- 225 Immensum attollit corpus, tergoque residens
 Cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
 Dira dehinc in bella ruit, rapideque resolvens
 Contortos orbes directo corpore totam
 Extendit molem, subitoque propinquus in ora
- 230 Lato distantum spatio venit: omnis anhelat
 Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
 Impatiens, crebros expirat naribus ignea.
 Arduus ille super tumidis cervicibus altum
 Nutat utroque caput: trepidos inde incitus ira
- 235 Nunc sublime rapit, nunc vasto pondere gaudet
 Elisisse premens. Tunc fractis ossibus atram
 Absorbet saniem, et, tabo manante per ora,
 Mutat hians hostem, semesaque membra relinquit.
 Cedebant iam signa retro, victorque catervas
- 240 Longius auctas afflatus peste premebat;
 Cum ductor, prope revocatam in proelia tur-
 mam
 Vocibus impellens, Serpentine Itala pubes
 Terga damus, Libycisque parem non esse fatemur
 Anguibz Ausoniam? Si debellavit inertes
- 245 Halitus, ac viso mens aegra effluxit hiatu;
 Ibo alacer, solusque manus componere monstro
 Sufficiam. Clamans haec atque interritus hastam
 Fulmineo volucrem torquet per inana lacerto.

t in adversam non vano turbine frontem
 is, et, haud paulum vires adiuta ruentis 350
 ra ardore ferae, capiti tremebunda resedit.
 or ad astra datur: vocesque repente profusae
 ereas adiere domos. Furit ilicet ira
 igena, impatiens dare terga, novusque dolori,
 ialybem longo tum primum passus in aevo. 255
 frustra rapidi, stimulante dolore, fuisset
 stus, ablato ni Regulus arte regendi
 ntem elusisset equo, rursusque secutum
 ipedis gyros flexi curvamine tergi
 rtis laeve celer effugisset habenis. 260
 on spectator Marus inter talia segni
 obat dextra. Mea tanto in corpore monstri
 a secunda fuit. Iam iamque extrema trisulca
 bebat lingua fessi certamine terga
 rrupedis: torsi telum, atque argentia velox 265
 emet saevi serpentis proelia verto.
 imitata cohors certatim spicula dextris
 erit, alternasque ferum diducit in iras:
 ec murali ballista coercuit ictu.
 fractus demum vires: nec iam amplius aegra 270
 uetum ad nisus spina praestante rigorem,
 olitum in nubes tolli caput, acrius instat.
 ue alvo penitus demersa falarica sedit,
 eminum volucres lumen rapuere sagittae:
 patulis vasto sub vulnere faucibus aer 275
 ficam expiratsanem: specus ultima iamque
 rti cauda, et iaculis, et pondere conti
 et humi, lassoque tamen minitatur hiatu:
 ec tormentis stridens magnoque fragore
 ussit trabs acta caput, longoque resolvens 280
 re se ripae tandem exhalavit in auras
 ntem nebulam fugientis ab ore veneni.
 it tristi fluvio mugitus, et iniis
 nura fusa vadis; subitoque et lucus, et antrum.

- 285 Et resonae silvis ulularunt flebile ripae.
 Heu quantis limum mox tristia proelia damni
 Quantaque supplicia et quales exhausimus ira
 Nec tacuere pii vates, famulumque sororum
 Naiadum, tepida quas Bagraða nutrit in unda
- 290 Nos violasse manu seris monuere periclis.
 Haec tunc hasta, decus nobis pretiumque secu
 Vulneris, a vestro, Serrane, tributa parente,
 Princeps quae sacro bibit e serpente cruorem
 Iamdudum vultus lacrimis atque ora rigabat
- 295 Serranus, medioque viri sermone profatur:
 Huic si vita duci nostrum durasset in aevum,
 Non Trebia infaustas superasset sanguine rip.
 Nec, Thrasymene, tuus premeret tot non
 gurgēs.
- Tunc senior, Magnās, inquit, de sanguine poe
- 300 Percepit Tyrion, et praesumta piacula mortis.
 Nam, defecta viris et opes attrita, supinas
 Africa tendebat palmas, cum sidere diro
 Misit Agenoreis ductorem animosa Therapno.
 Nulla viro species, decorisque et frontis egeni
- 305 Corpus; in exiguis vigor (admirabile) membris
 Vividus, et nisu magnos qui vinceret artus.
 Iam Martem regere, atque astus adiungere fel
 Et durus facilem per inhospita ducere vitam.
 Haud isti, quem nunc penes est sollertia belli,
- 310 Cederet Hannibali. Vellem hunc, o tristia ne
 Taygeta, hunc unum non durassetis opacis
 Eurotae ripis. Vidissem moenia flammis
 Phoenissae ruere, aut certe non horrida fata
 Flevissem ducis, et nulla quos morte nec igni
- 315 Exutos servans portabo in Tartara luctus.
 Consertae campis acies, multusque per arva
 Fervebat Mavors; nec mens erat ulla sine ira.
*Hic inter medios memorandis Regulus ausis
 Laxabat ferro campum, ac per iniqua ruebat,*

Nec repetenda dabat letali vulnera dextra. 320

Sic ubi nigrantem torquens stridentibus austris

Portat turbo globum, piceaque e nube ruinam

Pendentem terris pariter pontoque minatur;

Omnis et agricola, et nemoroso vertice pastor,

Et pelago trepidat subductis navita velis. 325

At fraudem nectens, socios ubi concava saxa

Claudebant, vertit subito certamine Graius,

Et dat terga celer ficta formidine ductor.

Haud secus ac, stabulis procurans otia, pastor

In foveam parco tectam velamine frondis 330

Ducit nocte lupos positae balatibus agnae.

Abripuit, traxitque virum fax mentis honestae

Gloria, et incerti fallax fiducia Martis.

Non socios, comitumve manus, non arma sequen-
tum

Respicere; insano pugnae tendebat amore 335

Iam solus: nubessubito cum densa Laconum

Saxosis latebris intento ad proelia circum

Funditur, et Poena insurgit vis saeva virorum.

O diram Latio lucem, fastisque notandam!

Dedecus o, Gradive, tuum! Tibi dextera et urbi 340

Nata tuac tristi damnatur sorte catenae.

Haud unquam absistam gemitu. Te, Regule, vidit

Sidonius carcer? Tuque huic sat magna triumpho

Visa es, Carthago, Superis? Quae poena seque-
tur

Digna satis tali pollutos Marte Laconas? 345

At nova Elissaei iurato foedera Patres

Consultant mandare duci, pacisque sequestrem

Mittere, poscentes vinctam inter proelia pubem

Captivamque manum ductore rependere nostro.

Nec mora: iam stabat primis in litoris undis 350

Navali propulsa ratis; iam nautica pubes

Aut silvis stringunt remos, aut abiete secta

Transtia novant: his intortos aptare rudentes,

His studium erecto componere carbasa malo.

355 Unca locant prora curvati pondera ferri.
Ante omnes doctus pelagi rectorque carinae
Puppi aptat clavumque Cothon. Micat aereus
alta

Fulgor aqua trifidi splendentis in aequore rostri.

Tela simul variamque ferunt contra aspera ponti

360 Rerum ad tempus opem. Mediae stat margine
puppis,

Qui voce alternos nautarum temperet ictus,

Et remis dictet sonitum, pariterque relatis

Ad numerum plaudent resonantia caerulea tonsis.

**Postquam confectum nautis opus, horaque cur-
sus.**

365 Atque armata ratis, ventoquededere profundum;
Omnis turba ruit, matres, puerique, senesque.
Per medios coetus trahit atque inimica per ora
Spectandum Fortuna ducem. Fert lumina contra
Pacatus frontem: qualis cum litora primum

370 Attigit appulsa rector Sidonia classe.

Accessi comes haud ipso renuente, ratique

Impositus maestis socium me casibus addo.

Illuvium, atque inopes mensas, durumque cubile,

Et certare malis urgentibus, hoste putabat

375 Devicto maius; nec tam fugisse cavendo

Adversa egregium, quam perdomuisse ferendo.

Spes tamen una mihi, (quamquam bene cognita
et olim

Atrox illa fides, urbem, murosque, domumque

Tangere si miseris licuisset, corda moveri

380 Posse viro, et vestro certe mitescere fletu.

Claudebam sub corde metus, lacrimasque puta-
bam

Esse viro, et nostrae similem inter tristia mentem:

Cum tandem patriae Tiberino allabimur amni.

Servabam vultus ducis ac prodentia sensum

et obtutu perstabam intentus eodem. 385

les, unum, puer, inter mille labores,
am in patria, saevaque in Agenoris urbe,
um vidi poenae quoque tempore vultum.
ptivo cunctis simul urbibus ibat

et, campum turba vincente, propinqui 390

r colles: strepit altis Albula ripis.

iorum proceres immitia corda

is certant cultus revocare, togaeque

ir honos. Stetit, illacrimante Senatu,

m turba, iuvenumque dolore profuso, 395

gemitus immobilis: aggere Consul

t dextram, et patria vestigia primus

n terra occursum celebrabat amico.

gressum; monitusque recedere Consul,

num violare decus: cingente superba 400

n turba, captivoque agmine septus

nvidiam coelo Divisque ferebat.

ions geminum natorum Marcia pignus,

mia magni virtute mariti,

in crinem et tristes lacerabat amictus. 405

ne diem? an teneris non haesit in annis?

, postquam habitu iuxta et velamine

Poenos

n aspexit, fuis ululatus aegra

et gelidos mortis color occupat artus.

is pietas, tales, Carthago, videre 410

Sidonias matres! Me voce quieta

ubet et vestros et coniugis una

plexus, patet impenetrabilis ille

, et nunquam submissus colla dolori.

uvenis gemitu lacrimisque coortis, 415

rens, inquit, quo maius numine nobis

tec in arce sedet, si iura querelis

cessa piis, cur hoc matrique mihi que

vel cur decus hoc, o dure, negasti,

- 420 Tangere sacros vultus, atque oscula ab ore
 Libavisse tuo? Dextram mihi prendere dextra
 Non licitum? Leviora forent haec vulnera quan-
 tum,
 Si ferre ad manes infixos mente daretur
 Amplexus, venerande, tuos. Sed vana recordor
- 425 Ni, Mare, (nam primo tunc haerebamus in aevo)
 Humana maior species erat: horrida cano
 Vertice descendens ingentia colla tegebat
 Caesaries, frontique coma squalente sedebat
 Terribilis decor, atque animi venerabile pondus.
- 430 Nil posthac oculis simile incidit. Excipit inde
 Iam Marus, atque, inhibens convellere vulnera
 questu,
 Quid, cum praeteritis invisa penatibus, inquit,
 Hospitia et sedes Poenorum intravit acerbas?
 Affixi clypei, currusque, et spicula nota
- 435 Aedibus in parvis, magni monumenta triumphii,
 Pulsabant oculos, coniuxque in limine primo
 Clamabat; Quo fers gressus? Non Punicus hic est,
 Regule, quem fugias, carcer. Vestigia nostri
 Casta tori, domus et patrium sine crimine servat
- 440 Inviolata larem. Semel hic, iterumque (quid, oro,
 Pollutum est nobis?) prolem, gratante Senatu
 Et patria, sum enixa tibi. Tua (respice) sedes
 Haec est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
 Vidisti Latios Consul procedere fasces;
- 445 Unde ire in Martem, quo capta referre solebas,
 Et victor mecum suspendere postibus arma.
 Non ego complexus et sanctae foedera taedae
 Coniugiumve peto. Patrios damnare Penates
 Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.
- 450 Hos inter fletus iunctus vestigia Poenis
 Limine se clusit Tyrio, questusque reliquit.
*Vixdum clara dies summa lustrabat in Oeta
 Herculei monumenta rogi, cum Consul adire*

ne iubet Libyas. Tum limina templi
 intrantem. Quae consultata Senatus, 455
 viri voces extremum Curia maerens
 it, placido nobis ipse edidit ore.
 ut gressus, certatim voce manuque
 tam sedem et vestigia nota vocabant.
 antiquamque loci aspernatus honorem est. 460
 confusi non secius undique dextram
 re, ac, patriae ductorem nominae tanto
 et, orabant: captiva posse redemptum
 i turba: ac Tyrias tum iustius arces
 i dextra, fuerit quae victa catenis, 465
 animas simul attollens ac lumina coelo:
 e rectique dator, qui cuncta gubernas,
 ior mihi Diva Fides, Sarranaque luno,
 editus testes iurata mente vocavi,
 fas me digna loqui, Latiosque tueri 470
 eos; ibo ad Tyrios non segnior, inquit,
 fide reditus et salvo foedere poenae.
 is rerum exitio desistite honorem
 e. Tot bellis, totque annis fregimus ae-
 vum:
 tiam vinclis et longo carcere torpent 475
 in senio vires. Fuit ille, nec unquam,
 ut, a duro cessavit munere Martis
 s. Exsangui spectatis corpore nomen.
 Carthago, fraudum domus, inscia quan-
 tum
 i restet, iuvenes parat, aspera ferro 480
 a, captivos nostra pensare senecta.
 os contra: gensque astu fallere laeta
 me capto quantum tibi, Roma, supersit.
 ro placeat, nisi quae de more parentum
 it. Exposcunt Libyes, nobisque dedere 485
 eferenda, pari libeat si pendere bellum
 e, et ex aequo geminas conscribere lega-
 US ITAL

Sed mihi sit Stygios ante intravisse penates,
Talia quam videam ferientes pacta Latinos.

490 Haec fatus Tyriae sese iam reddidit irae,
Nec monitus spernente graves fidosque Senatu,
Poenortiti dimissa cohors. Quae maesta repulsa,
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Prosequitur vulgus Patres: ac planctibus ingens

495 Personat et luctu campus. Revocare libebat
Interdum, et iusto raptum retinere dolore.
At trepida, et subito ceu stans in funere, coniux
Ut vidit puppi properantem intrare, tremendum
Vociferans, celerem gressum referebat ad undas:

500 Tollite me, Libyes, comitem poenaeque necisque.
Hoc unum, coniux, uteri per pignora nostri
Unum oro; liceat tecum quoscunque ferentem
Terrarum pelagique pati coelique labores.

Non ego Amyclaeum ductorem in proelia misi,
505 Nec nostris tua sunt circumdata colla catenis.
Cur usque ad Poenos miseram fugis? Accipe me-
cum

Hanc prolem. Forsan duras Carthagini iras
Flectemus lacrimis: aut, si praecluserit aures
Urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit

510 Teque tuosque simul: vel, si stat rumpere vitam,
In patria moriamur. Adest comes ultima fati.
Has inter voces, vinclis resoluta moveri
Paulatim, et ripa coepit decedere puppis.

Tum vero infelix, mentem furiata dolore,
515 Exclamat, fessas tendens ad litora palmas:
En, qui se iactat Libyae populisque nefandis
Atque hosti servare fidem! Data foedera nobis,
Ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est!
Ultima vox duras haec tunc penetravit ad auras:

520 Cetera percussi vetuerunt noscere remi.

Tum fluvio raptim ad pelagi devolvimur oras,
Ac legimus pontum, pinusque humanae caecata

uor, et immensas curva trabe findimus undas.
 librium necis horrescens, vis aspera ponti
 ueret, scopulisque ratem furor improbus Euri 525
 ngeret, optabam: letum id commune fuisset.
 nos ad poenam moderato flamine lenes
 cerunt Zephyri, Tyrioque dedere furori.
 alix vidi, patriamque remissus in urbem
 rator poenae dura mercede reverti. 530
 : tibi nunc, ritus imitantem irasque ferarum,
 ymalioneam tentarem expromere gentem,
 natus quidquam toto vidisset in orbe
 as hominum, quam quod vestri veneranda pa-
 rentis
 dit exemplum virtus. Pudet addere questus 535
 opliciis, quae spectavi placido ora ferentem.
 quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
 gere ne cessa, atque orientes comprime fletus.
 effixo paribus ligno mucronibus omnes
 nantur laterum crates, densumque per artem 540
 ritur erecti stantisque ex ordine ferri
 alix stimulus, somnisque hac fraude negatis
 ocunque inflexum producto tempore torpor
 linavit iners, fodiunt ad viscera corpus.
 iste, o iuvenis, lacrimis. Patientia cunctos 545
 ec superat currus. Longo revirescet in aeve
 oria, dum coeli sedem terrasque tenebit
 ta Fides; dum virtutis venerabile nomen
 et; eritque dies, tua quo, dux inclite, fata
 lire horrebunt a te calcata minores. 550
 ec Marus, et maesta refovebat vulnera cura.
 erea, rapidas perfusa cruoribus alas,
 ut sanguinea Thrasymeri tinxerat unda,
 ra ac ficta simul spargebat fama per Urbem.
 a, et infandi Senones, captaeque recursat 555
 onitis arcis facies. Excussit habenas
 ctissimus pavor, et tempestas aucta timendo.

Hinc raptim ruit in muros. Vox horrida fertur,
Hostis adest. Iaciuntque sudes et inania tela.

560 Ast aliae, laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deum; et seris post fata suorum
Sollicitant precibus. Requiem tenebraeque dies-
que

Amisero: iacent portis, ululantque dolore
Dispersum vulgus, remeantumque ordine longo
565 Servat turba gradus: pendent ex ore loquentum.
Nec laetis sat certa fides, iterumque morantur
Orando, et, vultu interdum sine voce precati,
Quod rogitant, audire pavent. Hic fletus, ubi

aures

Percussae graviore malo: metus inde, negatum
570 Si scire, et dubius responsi nuntius haesit.
Iamque ubi conspectu redeuntia visa propinquo
Corpora, sollicitae laeti funduntur, et ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superosque fatigant.
Hic inter trepidos, curae venerandus, agebat

575 Serranum Marus: atque olim post fata mariti
Non egressa demum vitato Marcia coetu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo: turbata repente,
Agnoscensque Marum, Fidei comes inclite magnae,

580 Hunc certe mihi reddis, ait. Leve vulnus? an
alto

Usque ad nostra ferus penetravit viscera mucro?
Quidquid id est, dum non vinctum Carthago catenis
Abripiat, poenaeque instauret monstra paternae,
Gratum est, o Superi. Quoties heu! nate, pete-
bam,

585 Ne patrias iras animosque in proelia ferres,
Neu te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus. Nimium vivacis dura senectae
Supplicia expendi. Quaeso, iam parcite, si qua
Numina pugnastis nobis. At cladis acerbae

Discussa ceu nube, Patres conquirere fessis 590
 Iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
 Certatur, pulsusque timor graviore periclo.
 Maxima curarum, rectorem ponere castris,
 Cui Latium et moles rerum quassata recumbat,
 Spectante occasum patria. Iovis illa ruenti 595
 Ausoniae atque Italis tempus protendere regnis
 Cura fuit: nam Tyrrhenos Poenumque secundis
 Albana surgens respexerat arce tumentem:
 Qui ferre in muros victricia signa parabat.
 Tunc quassans caput, Haud unquam tibi Iupiter,
 inquit, 600

O iuvenis, dederit portas transcendere Romae,
 Atque inferre pedem. Tyrrhenas sternere valles
 Caedibus, et ripas fluviorum exire Latino
 Sanguine fas fuerit. Tarpeium accedere collem,
 Murisque aspirare veto. Quater inde coruscum
 Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
 Maconidum tellus, atramque per aethera volvens
 Abrupto fregit coelo super agmina nubem.
 Nec Poenum avertisse satis: dat numine magno
 Aeneadis mentem, gremio deponere tuto 610
 Romuleam tandem, Fabioque salutis habenas
 Credere ductori. Cui postquam tradita belli
 lura videt; Non hunc, inquit, superaverit unquam
 Invidia, aut blando popularis gloria fuco:
 Non astus fallax, non praeda, aliisque cupido. 615
 Bellandi vetus, ac laudum cladumque quieta
 Mente capax; par ingenium castrisque togaeque.
 Sic genitor Divum, recipitque ad sidera gressum.
 Hic, circumspectis nulli depressus in armis,
 Laudatusque Iovi, Fabius mirabile quantum 620
 Gaudebat reducem patriae annumerare reversus,
 Duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
 Nec membris quisquam natove pepercit amato
 Acris, aut vidit socium per bella cruorem

- 625** Tristior. Atque idem, perfusus sanguine victor
 Hostili, plenīs repetebat moenia castris.
 Stirpe genus clarum, coeloque affinis origo.
 Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
 Et triplicis monstri famam et spectacula captas
630 Mira boves hac, qua fulgent nunc moenia Romae,
 Egit ovans. Tunc Arcadius (sic fama) locabat
 Inter desertos fœdata Palatia dumos
 Paupere sub populo ductor; cum regia virgo,
 Hospita victa sacro, Fabium de crimine laeto
635 Procreat, et magni commiscet seminis ortus
 Arcas in Herculeos mater ventura nepotes.
 Ter centum domus hæc Fabios armavit in hostem.
 Limine progressos uno; pulcherrima quorum
 Cunctando Fabius superavit facta, ducemque
640 Hannibalem æquando. Tantus tunc, Poene, fuisti.
 Dum se perculsi renovant in bolla Latini,
 Turbatus Iove, et exuta spe moenia Romae
 Pulsandi, colles Umbros atque arva petebat
 Hannibal, excelso summi qua vertice montis
645 Devexum lateri pendet Tuder, atque ubi latis
 Proiecta in campis nebulas exhalat inertes,
 Et sedet ingentem pascens Mevania taurum,
 Dea Iovi; tum Palladios se fundit in agros
 Picenū dives prædæ, atque, errantibus armis,
650 Quo spolia invitant, transfert populantia signa;
 Donec pestiferos mitis Campania cursus
 Tardavit, bellumque sinu indefensa recepit.
 Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
 Literni ductor, varia splendentia cernit
655 Pictura, belli patrībūs monumenta prioris
 Exhausti; (nam porticibus signata manebant)
 Quis inerat longus rerum et spectabilis ordo.
 Primus bella truci suadebat Regulus ore;
Bella neganda, viro si nescere fata daretur.
660 At princeps Poenis indicta more parentum

Appius adstabat pugna, lauroque revinctus
 Iustum Sarrana ducebat caede triumphum.
 Aequareum iuxta decus et navale tropaeum,
 Rostra gerens, nivea surgebat mole columna:
 Exuvias Marti donumque Duilius, alto 665
 Ante omnes mersa Poenorum classe, dicabat,
 Cui, nocturnus honos, funalia clara sacerque
 Post epulas tibicen adest; castosque penates
 Insignis laeti repetebat murmure cantus;
 Cernit et extremos defuncti civis honores, 670
 Scipio ductoris celebrabat funera Poeni,
 Sardo victor terra. Videt inde ruentem
 Litoribus Libycis dispersa per agmina pubem;
 Instabat crista fulgens, et terga praebebat
 Regulus: Autololes, Nomadesque, et Maurus, et
 Hammon, 675
 Et Garamas positis dedebant oppida telis.
 Lentus arenoso spumabat Bagrada campo
 Viperea sanie, turmisque minantibus ultro
 Pugnabat, serpens, et cum duce bella gerebat.
 Nec non proiectum puppi, frustraue vocantem 680
 Numina, Amyclaeum mergebat perfida ponto
 Rectorem manus, et aeras tibi, Regule, poenas
 Xanthippus digni pendebat in aequore leti.
 Addiderant geminas medio consurgere fluctu
 Aegates; lacerae circum fragmenta videres 685
 Classis, et effusos fluitare in gurgite Poenos.
 Possessor pelagi, pronaque Lutatius aura
 Captivas puppes ad litora victor agebat.
 Hoc inter victos religatus in ordine Hamilcar,
 Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum 690
 Totius in sese vulgi converterat ora.
 Sed pacis faciem et pollutas foederis aras
 Deceptumque Iovem ac dictantes iura Latinos
 Cernere erat. Strictas trepida cervice secures
 Horrebat Libya, ac submissis ordine palmis 695

Orantes veniam iurabant irrita pacta.

Haec Bryce e summo spectabat laeta Dione,
Quae postquam infesto percensuit omnia vultu,
Arridens Poenus, lenta proclamat ab ira:

700 Non leviora dabis nostris inscribere tectis

Acta meae dextrae: captam, Carthago, Saguntum

Da spectare, simul ferro flammaque ruentem,

Perfodiant patres natorum membra: nec Alpes

Exiguus domitas capiet locus: ardua celsis

705 Persuadet iuga victor equis Garamasque Nomas-
que.

Addes Ticini spumantes sanguine ripas,

Et nostrum Trebiam, et Thrasymeni litora Tuscis

Clausa cadaveribus. Ruat ingens corpore et ar-
mis

Flaminius: fugiat Consul manante cruore

610 Scipio, et ad socios nati cervice vehatur.

Haec mitte in populos, et adhuc maiora dabuntur.

Flagrantem effinges facibus, Carthago, Libyensis

Romam, et deiectum Tarpeia rupe Tonantem.

Interea vos, ut dignum est, ista, oclius ite,

715 O iuvenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atque involvite flam-
mis.

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

*Electus dubiis dictator et ancora rebus
 Non facilis vinci, Fabius, virtute, nec astu,
 Mox Superis Romae per templa indicit honores;
 Aedibus et votis Divam sibi mitigat iram.
 Exin Sidonium cautus contendit ad hostem,
 Non commissurus pugnam, nisi Marte coacto.
 Quem cum non astu solito, terrore nec ullo
 Hannibal eliceret, Davni tellure relicta,
 Clauditur in tumultu a dictatore Falernis.
 Hinc patriis ad sacra Deis peragenda profectus
 Praeposit castris equitum de more magistrum;
 Sed vetitum conferre manus. Fabio tamen ille
 Absente in pugnam ruit: aequaturque vetanti.
 Moxque, errasse plens, illi ius omne remittit.*

Interea trepidis Fabius spes unica rebus.
 Ille quidem socios atque aegram vulnere praeceps
 Ausoniam armabat, viridique ad dura laborum
 Bellator senio iam castra movebat in hostem.
 Sed mens humana maior, nec tela, nec enses, 5
 Nec fortes spectabat equos. Tot millia contras
 Poenorum invictumque ducem, tot in agmina solus
 Ibat, et in sese cuncta arma virosque gerebat.
 Ac ni sacra seni vis, impressumque fuisset,
 Sistere Fortunam cunctando adversa foverentem, 40
 Ultima Dardanii transisset nominis aetas.
 Ille modum Superis in Punica castra favoris
 Addidit; et Libyae finem inter prospera bella
 Vincendi statuit. Tumefactum cladibus ille
 Hesperis lento Poenum moderamine ludit. 15
 Summe ducum, qui regna iterum labentia Tro-
 iae,
 Et fluxas Latii res, maiorumque labores,
 Qui Carmentis opes, et regna Evandria servas,

- Surge, age, et emerito sacrum caput insere coeli
 20 At Libyae ductor, postquam nova nomina lecto
 Dictatore vigent, raptim mutata Latinis
 Imperia haud frustra reputans, cognoscere aeva
 Quae fortuna viro, quodnam decus; ultima fess
 Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procelli
 25 Hannibali putet esse parem. Fervore carentes
 Angebant anni, fraudique inaperta senectus.
 Ocius accitum captivo ex agmine poscit
 Progeniem ritusque ducis, dextraeque laborem.
 Cilnius, Arreti Tyrrhenis ortus in oris,
 30 Clarum nomen erat: sed laeva adduxerat hora
 Ticini juvenem ripis, fususque ruentis
 Vulnere equi, Libycis praebebat colla catenis.
 Hic ardens extrema malis, et rumpere vitam:
 Non cum Flaminio tibi res, nec fervida Gracchi
 35 In manibus consulta, inquit. Tirynthia gens est
 Quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
 Terrarum imperium Carthagini arce videres.
 Non ego te longa serie per singula ducam.
 Hoc sat erit. Nosces Fabios certamine ab uno.
 40 Veientum populi violata pace negabant
 Acceptare iugum, ac vicino Marte furebat
 Ad portas bellum, Consulque ciebat ad arma.
 Delectus vetiti, privataque castra Penates
 Herculei implevere: domo (mirabile) ab una
 45 Patricius iunctis exercitus ibat in armis.
 Ter centum exsiluere duces: quocunque liberet
 Uno non pavidus rexisses bella magistro.
 Sed, dirum egrassis omen, Scelerata minaci
 Stridentis sonitu tremuerunt limina portae;
 50 Maximaque Herculei mugivit numinis ara.
 Invasere hostem, numerarique aspera virtus
 Haud est passa viros, et plures milite caedes.
 Saepe globo densi, saepe et per devia passim
 Dispersi subiere, vicis meritique labore

Aequato. Nulli quisquam virtute secundus, 55
 Ducere ter centum Tarpeia ad templa triumphos.
 (Spea heu! fallaces, oblitaque corda caducum,
 Mortali quodcunque datur.) Grex ille virorum,
 Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
 Publica bella geri, pariter cecidere Deorum 60
 Invidia, subitis circumvenientibus armis.
 Nec tamen occisos est cur laetere. Supersunt.
 Quod tibi sit Libyaeque satis, certaverit unus
 Ter centum dextris. Tam vivida membra, labor-
 que
 Providus, et cauta sollertia tecta quiete. 65
 Nec vero, calidi, nunc tu, cui sanguinis aetas,
 Foderis in pugna velocis illa planta
 Bellatoris equi, frenisque momorderis ora.
 Quem cernens avidum leti post talia Poenus,
 Nequidquam nostras, demens, ait, elicis iras, 70
 Et captiva paras moriendo evadere vincla.
 Vivendum est. Arta servantur colla catena.
 Haec juvenis, Divisque tumens ausisque secundis.
 At Patres Latiasque nurus raptabat ad aras
 Cura Deum. Maesto suffusae lumina vultu 75
 Femineus matres graditur chorus; ordine longo,
 Iunoni pallam conceptaque vota dicabant.
 Huc ades, o regina Deum, gens casta precamur;
 Et ferimus, digno quaecunque est nomine, turba
 Ansonidum pulchrumque, et acu subtemine fulvo, 80
 Quae nostrae nevere manus, venerabile donum.
 Ac dum decrescit matrum metus, hoc tibi, Diva,
 Interea velamen erit. Si pellere nostris
 Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
 Pressa tibi varia fulgebit gemma corona. 85
 Nec non et proprio venerantur Pallada dono,
 Phoebumque, armigerumque Deum, primamque
 Dionem.

Tanta adeo, cum res tropidae, reverentia Divum

Nascitur: at raræ fumant felicibus arae.

90 Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius, tacito procedens agmine, et arte
Bellandi lento similis, praechuserat omnes
Fortunaeque hostique vias. Discedere signis
Haud licitum: summumque decus, quo tollis ad
astra

95 Imperii, Romane, caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus
altis

Signa procul, fulsitque novis exercitus armis,
Arrectae spes Sidoniae; fervetque secundis
Fortunae iuvenis. Vincendi sola videtur,

100 Quod nondum steterint acies, mora: Pergite,
clamat:

Ite citi; ruite ad portas; propellite vallum
Pectoribus. Quantum campi distamus, ad umbras
Tantum hostisuperest. Resides ad bella vocantur,
Quis pudeat certare, senes. Quodcunque videtis,

105 Hoc reliquum est, primo damnatum, ut inutile,
bello.

En, ubi nunc Gracchi, atque ubi nunc sunt fulmi-
na gentis

Scipiadae? Pulsi Ausonia non ante paventem
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
Oceanumque tulit: profugus nunc errat uterque,

110 Nomina nostra tremens, et ripas servat Hiberi.
Est etiam, cur Flaminio mihi gloria caeso
Creverit, et titulis libeat cur figere nostris
Crudum Marte viri nomen. Quot demere noster
Huic annos Fabio gladius valet! et tamen audet.

115 Audeat. Haud ultra faxy spectetur in armis.
Talia vociferans volucris rapit agmina cursu,
Ac, praevectus equo, nunc dextra provocat ho-
stem,

Nunc voce increpitat, missa nunc caesa hasta

UNICORUM LIB. VII. 441

mas, pugnaeque agitat simulacra futurae.
 is proles Phrygiis Vulcania campis 120
 t, clypeo amplexus terramque polum-
 que,
 ique fretum, totumque in imagine mun-
 dum.

sedet irarum spectator, et alti
 le iugi domat exsultantia corda,
 ue minas dilato Marte fatigat 125
 nctandi Fabius. Ceu nocte sub atra
 astor stabulis per ovilia clausum

somni servat pecus: efferā saevit,
 asta truces ululatus turba luporum
 morsuque quatit restantia claustra. 130

septi movet inde, atque Apula tardo
 rs passu legit, ac nunc valle residit
 occulta, si praecipitare sequentem,
 pinata detur circumdare fraude:

turna parat caecae celantibus umbris 135
 e; retroque abitum fictosque timores

:: tum castra citus deserta relictā
 praeda, atque invitat prodigus hostem.

aeonia passim. Maeandrus in ora,
 gurgitibus flexis revolutus oberrat. 140

ant incepta dolis: simul omnia versat,
 e exacuens varia ad conamina mentem.

ae splendor, radiatus lampade Solis,
 per tecta, vaga sub imagine vibrans
 et tremula laquearia verberat umbra. 145

olore furens ita secum immurmurat irae:
 rimus nobis hic tela tulisset,

ent Trebiae et Thrasymeni nomina, nulli
 Itali. Numquam Phaethontius amnis

a pontum turbasset decolor unda. 150

(dum se cohibet, terimurque sedendo,)
 genus est. Quoties, velut obviū iret,

Discinxit ratione delos, fraudesque resolvit
Haec secum, mediam somni cum buccina nocte

- 155 Divideret; iamque, excubias sortitus iniquas,
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.
Vertit iter, Daunique retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras.

- Hic vero, intravit postquam uberis arva Falerni
160 (Dives ea, et nunquam tellus mentita colono)
Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas, Bacche, tuos tacitum transmittere hon-

res,

Quamquam magnae incepta vocant. Memoraber
sacri

Largitor laticis, gravidae cui nectare vites

- 165 Nulli dant praelis nomen praeferre Falernis.
Massica sulcabat meliore Falernus in aevo
Ensibus ignotis senior iuga. Pampinus umbras
Nondum uva virides nuda texebat in arvo;
Pocula nec norant succis mulcere Lyaei,

- 170 Fonte sitim et pura soliti defendere lympa.
Attulit hospitio, pergentem ad litora Calpes.
Extremumque diem, pes dexter ethora Lyaeni
Nec pigritum parvosque lares humilisque subire
Limina coelicolam testis. Cepere volentem

- 175 Fumosi postes, et ritu pauperis aevi
Ante focos mensae: laetus nec senserat hospes
Advenisse Deum; sed enim de more parentum
Grato cursabat studio, instabatque senectae.
Donec opes festas puris nunc poma canistris

- 180 Composuit, nunc irrigua citus extulit hortis
Rorantes humore dapes. Tum lacte favisque
Distinxit dulces epulas, nulloque cruere
Polluta castas mensa cererealia dona

- Attulit, ac primum Vestae decerpit honorem
185 Undique, et in mediam iecit libamina flammam.
Decesse tuos laticeas, hac sollicitate veni

Captus, Iacche, vetas. Subito (mirabile dictu)
 Fagina pampineo spumarunt pocula succo,
 Pauperis hospitti pretium: vilisque rubenti
 Fluxit mulctra mero, et quercu in cratera cavata 190
 Dulcis odoratis humor sudavit ab uvis.
 En cape, Bacchus ait, nondum tibi nota, sed olim
 Viticolae nomen pervulgatura Falerni,
 Munera: et haud ultra latuit Deus. Inde nitentem
 Lumine purpureo frontem cinxere corymbi, 195
 Et fusae per colla comae, dextraque pependit
 Cantharus, ac vitis, thyrsos delapsa virenti,
 Festas Nysaeo redimivit palmitibus mensas.
 Nec facilis laeto certasse, Falerne, sapor,
 Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum, 200
 Iam lingua titubante moves, patrique Lyaeo
 Tempora quassatus, grates et praemia digna
 Vix intellectis conaris reddere verbis.
 Donec composuit luctantia lumina Somnus,
 Somnus, Bacche, tibi comes additus. Hic ubi
 primo 205
 Ungula dispersit rores Phaethontia Phoebos,
 Uviferis late florebat Massicus arvis,
 Miratus nemora et lucentes sole racemos.
 Id monti decus: atque ex illo tempore dives
 Tmolus, et ambrosia Ariusia pocula succis, 210
 Ac Methymna ferox lacubus cessere Falernis.
 Haec dum vasta dabat, terrisque infestus agebat
 Hannibal, et sicci stimulabant sanguinis enses,
 Ludificante ducem Fabio; iamque improba castris
 Ausoniis vota, et pugnandi prava libido 215
 Gliscebant; praeconi decurrere monte parabant.
 Da famae, da, Musa, virum, cui vincere bina
 Concessum castra, et geminos domitare furores.
 Fervida si nobis corda abruptumque putassent
 Ingenium Patres, et si clamoribus, inquit, 220
 Turbari facilem mentem; non ultima rerum

Et deplorati mandassent Martis habenas.
 Stat pensata diu belli sententia, vincam
 Servare invitos, urgentesque ultima fata.

235 Nulli per Fabium e vobis cecidisse licebit.
 Si lucis piget, et supremis esse cupido est
 Nominis Ausonii, taedetque in tempore tali
 Nullum clade nova claraeque fragore ruinae
 Insignem fecisse locum; revocandus ab atris

240 Flaminius vobis est sedibus. Ille ruendi
 Iam dudum properans signum auspiciumque d
 disset.

An nondum praeceps vicinaque fata videtis?
 Una, ut debellet, satis est victoria Poeno.
 State, viri, et sentite ducem. Cum optabile ter
 pus

245 Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
 Aequentur factis. Non est, mihi credite, non
 Arduus in pugnas ferri labor. Una reclusis
 Omnes iam portis in campum effuderit hora.
 Magnum illud, solisque datum, quos mitis eunt

240 Iupiter aspexit, magnum est, ex hoste reverti.
 Fortunae Libys incumbit, flatuque secundo
 Fidit agens puppin. Dum desinat aura, sinusque
 Destituat tumidos subducto flamine ventus,
 In rem cunctari fuerit. Non ulla perenni

245 Amplexu Fortuna fovet. Iam copia quanto
 Artior est nullo Tyriis certamine! Quantum
 Detritum est famae! Quin inter cetera nostra
 Haud laude afuerit, modo qui. Sed parcere dicti
 Sit melius. Iam vos acies et proelia et hostem

250 Poscitis? O maneat, Superi, fiducia talis!
 Interea, exclusa maioris sorte pericli,
 Me solum, quaeso, toti me opponite bello.
 His dictis fractus furor, et rabida arma quierunt
 Ut cum turbatis placidum caput extulit undis

255 Neptunus, totumque videt, totique videtur

Regnator ponto; saevi fera murmura venti
 Dimittunt, nullasque movent in frontibus alas:
 Tum, sensim infusa tranquilla per aequora pace,
 Languentes tacito lucent in litore fluctus.
 Sensit cura sagax Poeni, fraudisque veneno- 260
 Aggreditur mentes. Pauca, atque haec ruris aviti
 Iugera, nec multis Fabius vertebat aratris;
 Massicus uviferis addebat nomina glebis.
 Hinc pestem placitum moliri, et spargere causas
 In castra ambiguas. Ferro flammisque pepercit, 265
 Suspectamque loco pacem dedit arte maligna:
 Ceu clandestino traheretur foedere bellum.
 Intellectus erat Fabio, Tyriosque videbat
 Dictator saevire dolos: at non vacat aegre
 Invidiam gladios inter lituosque timere, 270
 Et dubia morsus famae depellere pugna.
 Donec reptantem, et nequidquam saepe trahendo
 Huc illuc castra, ac scrutantem proelia Poenum,
 Qua nemorosa iuga et scopulosi vertice colles
 Exsurgunt, clausit sparsa ad divortia turma. 275
 Hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant
 A tergo rupes, undosis squalida terris:
 Hinc Litterna palus: nec ferri aut militis usum
 Poscebat regio. Septos sed fraude locorum
 Arta fames, poenas miserae exactura Sagunti, 280
 Urgebat; finisque aderat Carthaginis armis.
 Cuncta per et terras et lati stagna profundi
 Condiderat somnus, positoque labore dierum
 Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
 At non Sidonium curis flagrantia corda 285
 Ductorem, vigilesque metus haurire sinebant
 Dona soporiferae noctis. Nam membra cubili
 Erigit, et fulvi circumdat pelle leonis,
 Qua super instratos proiectus gramine campi
 Presserat ante toros. Tunc ad tentoria fratris 290
 Fert gressus vicina citos: nec degener ille

Belligeri ritus, taurino membra iacebat
 Effultus tergo, et mulcebat tristia somno.
 Haud procul hasta viri terrae defixa propinquae,

295 Et dira e summa pendebat cuspide cassis:

At clipeus circa, loricaque, et ensis, et arcus,
 Et telum Baliare, simul tellure quiescunt.
 Iuxta lecta manus, iuvenes in Marte probati;
 Et sonipes strato carpebat gramina dorso.

300 Ut pepulere levem intrantis vestigia somnum,
 Heus! inquit, (pariterque manus ad tela ferebat)

Quae te cura vigil fessum, germane, fatigat?
 Ac iam ~~confut~~iterat, sociosque in cespite fusos
 Incussa revocat castrorum ad munera planta.

305 Cum Libyae ductor: Fabius me noctibus aegris,
 In curas Fabius nos excitat: illa senectus,
 Heu! fatis quae sola meis currentibus obstat.
 Cernis, ut armata circumfundare corona,
 Et vallet clauso collectos miles in orbe.

310 Verum, age, (nunc quoniam res artae) percipe
 porro,

Quae meditata mihi. Latos correpta per agros
 Armenta assueto belli de more sequuntur.

Cornibus arentes edicam innectere ramos,
 Sarmentique leves fronti religare maniplos:

315 Admotus cum fervorem disperserit ignis,
 Ut passim exsultent stimulante dolore iuveni,
 Et vaga per colles cervice incendia iactent.
 Tum terrore novo trepidus laxabit iniquas
 Custos excubias, maioraque nocte timebit.

320 Si cordi consulta, (moras extrema recusant)
 Accingamur, ait. Gemino tentoria gressu
 Inde petunt. Ingens clypeo cervice reposta
 Inter equos, interque viros, interque iacebat
 Capta manu spolia et rorantia caede Maraxes;

325 Ac dirum, in somno ceu bella capesseret, amens
 Clamorem tum forte dabat; dextraque tremante

Arma toro et notum quaerebat fervidus ense.
 Huic Mago, inversa quatiens ut dispulit hasta
 Bellantem somnum: Tenebris, fortissime ductor,
 Iras compesce, atque in lucem proelia differ. 330
 Ad fraudem, occultamque fugam, tutosque recep-
 ptus

Nunc nocte utendum est. Arentes nectere frondes
 Cornibus, et latis accensa immittere silvis.
 Armenta, oppositi reserent quo claustra manipuli,
 Germanus parat, atque obsessa evellere castra. 335
 Emergamus; et hic Fabio persuadeat astus,
 Non certare dolis. Nihil hinc cunctante, sed aeris
 Incepti laeto iuvene, ad tentoria Acherrae
 Festinant: cui parca quies, minimumque soporis;
 Nec notum somno noctes aequare: feroci 240
 Pervigil inservibat equo, fessumque levabat
 Tractando, et frenis ora exagitata fovebat.
 At socii renovant tela, arentemque cruorem
 Ferro detergunt, et dant mucronibus iras.
 Quid fortuna loci poscat, quod tempus, et ipsi 345
 Quanam agitent, pandunt; et coeptis ire mini-
 strum

Haud segnem hortatur. Discurrit tessera castris:
 Intentique docent, quae sint properanda, mo-
 nentque

Quisque suos: instat trepidis, stimulatque ruentes
 Navus abire timor, dum caeca silentia, dumque 350
 Maiores umbrae. Rapida iam subdita peste
 Virgulta, atque altis surgunt e cornibus ignes.
 Hic vero ut, gliscente malo et quassantibus aegra
 Armentis capita, adiutae pinguescere flammae
 Coepere, et vincens fumos erumpere vertex: 355
 Per colles dumosque, (lues agit atra) per altos
 Saxosi scopulos montis lymphata feruntur
 Corpora anhelaboum, atque obsessis naribus igni
 Luctantur frustra rabidi mugire iuveni.-

- 360 Per iuga, per valles errat Vulcania pestis,
 Nusquam stante malo; vicinaque litora fulgent.
 Quam multa, affixus coelo sub nocte serena,
 Fluctibus e mediis sulcator navita ponti
 Astra videt: quam multa videt, fervoribus atris
- 365 Cum Calabros urunt ad pingua pabula saltus,
 Vertice Gargani residens incendia pastor.
 At facie subita volitantum montibus altis
 Flammarum, quis tunc cecidit custodia sorti,
 Horrere, atque ipsos nullo spargente vagari
- 370 Credere, et indomitos pasci sub collibus, ignes.
 Coelone exciderint, et magna fulmina dextra
 Torserit omnipotens, ac caccis rupta cavernis
 Fuderit egestas accenso sulfure flammam
 Infelix tellus, media in formidine quaerunt.
- 375 Iamque abeunt: faucesque viae citus occupat ar-
 mis
 Poenus, et in patulos exsultans emicat agros.
 Huc tamen usque vigil processerat arte regendi
 Dictator, Trebiam et Tusci post stagna pro-
 fundi,
 Esset ut Hannibali Fabium Romanaque tela
- 380 Evasisse satis. Quin et vestigia pulsi
 Et grossus premeret castris, nisi sacra vocarent
 Ad patrios veneranda Deos. Tum, versus ad Ur-
 bem,
 Ahoquitur iuvenem, cui mos tramittere signa
 Et belli summam primasque iubebat habenas;
- 385 Atque his praeformat dictis, fingitque monendo:
 Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
 Erudiit Fortuna meis; nec ducere verba
 Ad verum decus, ac pravis arcere valebunt.
 Vidisti clausum Hannibalem. Nil miles et alae
- 390 Iuvare, aut densis legio conferta maniplis.
 [Testor te, solus clausi, nec deinde morabor.]
 Dis sine me libare dapem, et sollemnia ferre.

Nunc iterum, atque iterum vinctum vel montibus
altis,

Amnibus aut rapidis (modo pugna absistite) tra-
dam.

Interea (crede experto, non fallimus) aegris 395

Nil movisse salus rebus. Sit gloria multis,

Et placeat, quippe egregium, prosternere ferro

Hostem; sed Fabio sic vos servasse triumphus.

Plena tibi castra atque intactus vulnere miles

Creditur: hos nobis (erit haec tibi gloria) redde. 400

Iam cernes Libycum hunc vallo assultare leonem,

Iam praedas offerre tibi, iam vertere terga,

Respectantem adeo, atque iras cum fraude co-
quentem.

Claude, oro, castra; et cunctas spes eripe pugnae.

Haec monuisse satis. Sed si compescere corda 405

Non datur oranti, magno te iure pioque!

Dictator capere arma veto. Sic castra relinquens

Vallarum monitis, ac se referebat ad Urbem.

Ecce autem flatu classis Phoenissa secundo

Litora Caietae Laestrygoniosque recessus 410

Sulcabat rostris, portusque intrarat apertos,

Ac totus multo spumabat remige pontus;

Cum trepidae fremitu vitreis e sedibus antri

Aequoreae pelago simul emersere sorores,

Ac possessa vident infestis litora proris. 415

Tum magno percussa metu Nereia turba,

Attonitae propere refluunt ad limina nota,

Teleboi medio surgunt qua regna profundo,

Pumiceaeque procul sedes. Immanis in antro:

Conditur abrupto Proteus, ac spumaea late 420

Cautibus obiectis reiecit caerula, vates.

Is postquam (sat gnarus enim rerumque metusque)

Per varias lussit formas, et terruit atri

Serpentis squamis, horrendaque sibila torsit,

Aut fremuit torvo mutatus membra leone, 425

Dicite, ait, quae causa viae? quisve ora repenti
Pervasit pallor? Cur scire futura libido?

Ad quae Cymodoce, Nympharum maxima natu
Italidum, Nosti nostros, praesage, timores.

430 Quid Tyriae classes, ereptaque litora nobis
Portendunt? Num migrantur Rhoeteia regna
In Libyam Superis? Aut hos Sarranus habebit
Navita iam portus? Patria num sede fugatae
Atlantem et Calpen extrema habitabimus antra?

435 Tum sic, involvens repetita exordia, retro
Incipit ambiguus vates, reseratque futura.
Laomodonteus Phrygia cum sedit in Ida
Pastor, et, errantes dumosa per avia tauros
Arguta revocans ad roscida pascua canna,

440 Audivit sacrae lentus certamina formae:
Tum matris currus niveos agitabat olores,
Tempora sollicitus litis servasse, Cupido.
Parvulus ex humero corytos et aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,

445 Monstrabat gravidam telis se ferro pharetram.
Ast alius nivea comebat fronte capillos;
Purpureos alius vestis religabat amictus:
Cum sic suspirans roseo Venus ore decoros
Alloquitur natos: Testis certissima vestrae
450 Ecce dies pietatis adest. Quis credere salvis
Hoc ausit vobis? de forma atque ore (quid ultra
Iam superest rerum?) certat Venus. Omnia parvis
Si mea tela dedi blando medicata veneno,
Si vester, coelo ac terris qui foedera sancit,

455 Stat supplex, cum vultis, avus, victoria nostra
Cypron Idumaeas referat de Pallade palmas;
De Iunone Paphos centum mihi fumet in aris.
Dumque hic aligeris instat Cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente Dea. Iam bellica virgo,

460 Aegide deposita, atque assuetum casside crinem
Involvi tum comta tamen, pacemque serenis

Condiscens oculis, ibat, lucoque ferebat
 Praedicto sacrae vestigia concita plantae.
 Parte alia intrabat iussis Saturnia silvis,
 Iudicium Phrygis et fastus pastoris et Idam 465
 Post fratris latura toros: postrema nitenti
 Affulsit vultu ridens Venus. Omnia circa
 Et nemora et penitus frondosis rupibus antra
 Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
 Nec iudex sedisse valet; fessique nitoris 470
 Luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse videri.
 Sed victae fera bella Deae vexere per aequor,
 Atque excisa suo pariter cum iudice Troia est.
 Tum pius Aeneas, terris iactatus et undis,
 Dardanios Itala posuit tellure Penates. 475
 Dum cete ponto innabunt, dum sidera coelo
 Lucebunt, dum Sol Indo se litore tollet,
 Hic regna, et nullae regnis per secula metae.
 At vos, o natae, currit dum immobile filum,
 Hadriaci fugite infaustas Sasonis arenas: 480
 Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
 Aufidus, et rubros impellet in aequora fluctus:
 Damnatoque Deum quondam per carmina campo
 Aetolae rursus Teucris pugnabitis umbrae.
 Punica Romuleos quatient mox spicula muros, 485
 Multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
 Hinc ille e furto genitus patruique piabit
 Idem ultor patrisque necem: tum litus Elissae
 Implebit flammis, avelletque Itala Poenum
 Viscera torrentem, et propriis superabit in oris. 490
 Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedet.
 Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
 Et cinerem Libyae ferat in Capitolia victor.
 Quae dum arcana Deum vates evoluit in antro,
 Iam monita et Fabium bellicae equitumque magi-
 ster 495
 Exuerat mente, ac praeceps tendebat in hostem.

Pascere nec Poeno pravum ac nutrire furorem
Deerat, et, ut parvo maiora ad proelia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga.

500 Non aliter, quam qui sparsa per stagna profundi
Evocat e liquidis piscem penetralibus esca.

Cumque levem summa vidit iam nare sub unda,
Ducit sinuato captivum ad litora lino.

Fama furit, versos hostes, Poenumque salutem

505 Invenisse fuga: liceat si vincere, finem
Promitti cladum: sed enim ditione carere

Virtutem, et poenas vincentibus esse repostas.

Clausurum iam castra ducem, rursusque referri

Vaginae iussurum enses, reddatur in armis

510 Ut ratio, et purget miles, cur vicerit hostem.

Haec vulgus: nec non Patrum Saturnia mentes

Invidiae stimulo fodit et popularibus auris.

Tunc indigna fide censent optandaque Poeno,

Quae mox haud parvo luerent damnata periclo.

515 Dividitur miles; Fabioque equitumque magistro
Imperia aequantur penitus. Cernebat, et expers

Irarum senior, magnas ne penderet alti

Erroris poenas patria inconsulta, timebat.

Ac tum, multa putans secum, ut remeavit ab

Urbe,

520 Partitus socias vires, vicina propinquis

Signa iugis locat, et specula sublimis ab alta

Non Romana minus servat, quam Punica castra.

Nec mora: disiecto Minuci vecordia vallo,

Perdendi simul et pereundi ardebat amore.

525 Quem postquam rapidum vidit procedere castris

Hinc Libys, hinc Fabius; simul accendere sa-

gaces

In subitum curas. Propere capere arma maniplis

Edicit, vallique tenet munimine turmas

Ausonius. Torquet totas in proelia vires

530 Poenorum ductor, propellitque agmina voce:

Dum dictator abest, rape, miles, tempora pugnae.

Non sperata diu plano certamina campo
Offert ecce Deus. Quoniam data copia, longum
Detergete situm ferro, multoque cruore
Exsatiare, viri, plenos rubiginis enses. 535

Atque ea cunctator pensabat ab aggere valli,
Perlustrans campos oculis, tantoque periculo
Discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
Cui natus, iuncta arma ferens, Dabit improbus,
inquit,

Quas dignum, poenas; qui per suffragia caeca 540
Invasit nostros haec ad discrimina fasces.

Insanae spectate tribus. Pro lubrica rostra,
Et vanis fora laeta viris! Nunc munera Martis
Aequent imperio, et solem concedere nocti
Sciscant imbelles. Magna mercede piabunt 545

Erroris rabiem, et nostrum violasse parentem.
Tum senior, quatiens hastam, lacrimisque coor-
tis:

Sanguine Poenorum, iuvenis, tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi. Patiarne ante ora manusque
Civem deleri nostras? aut vincere Poenum, 550

Me spectante, sinam? Nos aequavisse minori,
Solvetur culpa, si sunt mihi talia corda.

Iamque hoc (ne dubites) longaevi, nate, parentis
Accipe, et aeterno fixum sub pectore serva:
Succensere nefas patriae; nec foedior ulla 555

Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes. Quantus, qualisque fuisti,
Cum pulsus lare et extorris Capitolia curru

Intrares exsul! Tibi corpora caesa, Camille,
Damnata quot sunt dextra! Pacata fuissent 560
Ni consulta viro, mensque impenetrabilis irae;

Mutassentque solum sceptris Aeneia regna,
Nullaque nunc stares terrarum vertice, Roma.

- Pone iras, o nate, meas. Socia arma feramus.
565 Acceleremus opem. Iamque intermixta sonabant
Classica, -procursusque viros colliserat acer.
Primus claustra manu portae Dictator et altos
Disiecit postes, rupitque in proelia cursum.
Non graviore movent venti certamina mole,
570 Odrysius Boreas, et Syrtim tollere pollens
Africus: obnixa cum bella furentia torquent,
Distraxere fretum, ac diversa ad litora volvunt
Aequor quisque suum; sequitur stridente procella
Nunc huc, nunc illuc, raptum mare, et intonat
undis.
575 Haud prorsus daretullus honos, tellusque subacta
Phoenicum, et Carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex invidia decoris tulit: omnia namque
Dura simul devicta viro, metus, Hannibal, irae,
Invidia, atque una Fama et Fortuna subactae.
580 Poenus ab excelso rapidos decurrere vallo
Ut vidit, tremuere irae, ceciditque repente
Cum gemitu spes haud dubiae praesumta ruinae:
Quippe aciem denso circumvallaverat orbe,
Hausturus clausos coniectis undique telis.
585 Atque hic Dardanius pravo certamine ductor
Iam Styga et aeternas intrarat mente tenebras.
Nam Fabium auxiliumque viri sperare pudebat.
Cum senior, gemino complexus proelia cornu,
Ultiore ligat Poenorum terga corona:
590 Et modo claudentes aciem, nunc extima, cingens
Clausos ipse tenet. Maiorem surgere in arma,
Maioremque dedit cerni Tirynthius. Altae
Scintillant cristae, et (mirum) velocibus ingens
Per subitum membris venit vigor: ingerit hastas,
595 Aversumque premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuvenem, nondum subeunte senecta,
Rector erat Pylus bellis aetate secunda.
Inde ruens, Thurin, et Buten, et Maria, et Arsen

to, fissumque manus conferre Mahalcen,
 cus insigne, et quaesitum cuspidē nomen. 600
 Garadum, largumque comae prosternit Ad-

herbem,

ninas acies superantem vertice Thylin,
 mmas alto prensabat in aggere pinnae.
 is hos: gladio Sapharum, gladioque Mo-
 naesum,

rinum pugnas aeris stridore cientem, 605

riore gena sedit cui letifer ictus,
 e tubam fixae decurrens vulnere malae,
 no fluxit propulsus murmure sanguis.

nus huic iaculo Nasamonius occidit Idmon.

ae super tepido lapsantem sanguine, et
 aegra 610

ca nitentem nequidquam evadere planta,
 to prosternit equo, trepideque levantem
 ra afflicta solo pressa violentius hasta
 uit terrae, telumque in caede reliquit.

t humi cornus motu tremefacta iacentis, 615

apis servat mandatum affixa cadaver.

on exemplo laudis furiata iuventus,

que, Crassique simul, iunctusque Metello

is, ac melior dextrae Torquatus, inibant

a, et unanimi vel morte emisse volebant 620

uri Fabio. Miser hinc vestigia retro

apit, et molem subducto corpore vitat

. Bibulus saxi, atque in terga refertur,

: super lapsus socium, qua fibula morsus

ae crebro laxata resolverat ictu, 625

it lateri, penitusque in viscera adegit,

pat fixo quod forte cadavere, ferrum.

ortem necis! evasit Garamantica tela

aridumque manus, ut inertī cuspidē fusus

ret, telo non in sua vulnera misso. 630

ur exanimis, turpatque decora iuventa

- Ora novus pallor; membris dimissa solutis
 Arma fluunt, erratque niger per lumina somnu
 Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
- 635 Excitus prece, et auxilio socia arma ferebat,
 Eoa tumidus pharetrati militis ala,
 Gens Cadmi, Cleadas; fulva cui plurima passin
 Casside, et aurato fulgebat gemma monili.
 Qualis ubi Oceani renovatus Lucifer unda
- 640 Laudatur Veneri, et certat maioribus astris.
 Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumque per agn
 Purpura Agenoreis saturata micabat aenis.
 Hic, avidum pugnae, et tam clarum excidere i
 men
 Brutum exoptantem, varie nunc laevus in orbi
- 645 Nunc dexter levibus flexo per devia gyris
 Ludificatus equo, volucrem post terga sagitta
 Fundit, Achaemenio detrectans proelia ritu.
 Nec damnata manus, medio sed (flebile) menti
 Armigeri Cascae penetrabilis haesit arundo,
- 650 Obliquumque secans surrecta cuspide vulnus
 Uventi ferrum admovit tepefacta palato.
 At Brutus, diro casu turbatus amici,
 Ausum multa virum, et spargentem in vuln
 saevos
- Fraude fugae calamos, iam nullis cursibus insi
- 655 Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
 Mandat atrox hastae, telumque volatile nodo
 Excutit, ac summum, qua laxa monilia crebra
 Nudabant versu, tramittit cuspide pectus.
 Labitur intento cornu transfossus, et una
- 660 Arcum laeva cadens, dimisit dextra sagittam.
 At non tam tristi sortitus proelia Marte
 Phoebei Soractis honor Carmelus agebat:
 Sanguine quippe suo iam Bagra datinxerat ens
 Dux rectorque Nubae populi; iam fusus eidem
- 665 Teusis, Amyclaei stirps impacata Phœantē,

Quem tulerat mater claro Phoenissa Laconi.
Talia dum metuit, nec pugnae fisus in hoste
Tam rapido, nec deinde fugae, suadente pavore,
Per dumos miser in vicina cacumina quercus
Repserat, atque alta sese occultabat in umbra 670
Hampaicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
Hunc longa, multa orantem, Carmelus, et altos
Mutantem saltu ramos, transverberat hasta.
Ut, qui viscatos populatur arundine lucos,
Dum nemoris celsi procera cacumina sensim 675
Substructa certat tacitus contingere meta,
Sublimem calamo sequitur crescente volucrem.
Effudit vitam, atque alte manante cruore
Membra pependerunt curvato exsanguia ramo.
Iamque in palantes ac versos terga feroces 680
Pugnabant Itali, subitus cum mole pavenda
Terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.
Nigra viro membra, et furvi iuga celsa trahebant
Cornipedes, totusque novae formidinis arte
Concolor aequabat liventia currus equorum 685
Terga; nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas, atèrque tegebat amictus.
Ceu quondam aeternae regnator noctis, ad imos
Cum fugeret thalamos, Hennaëa virgine rapta
Egit nigrantem Stygia caligine currum. 690
At Cato, tum prima sparsus lanugine malas,
Quod peperere decus Circaeï Tuscula dorso
Moenia, Laertae quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum videt, imperterritus ipse 695
Ferrata calce atque effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum. Negat obrius ire,
Et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.
Tum, celer in pugnam dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit, atque volanti 700
Assilit a tergo. Cecidere et lora repente,

Et stimuli: ferrumque super cervice tremiscens
Palluit infelix subducto sanguine Maurus.

Ora rapit gladio, praefixaque cuspidē portat.

- 705 At saevo Mavorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum caede globum. Miserabile visu,
Vulneribus fessum ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema ac foeda precantem.
Manavere genis lacrimae, clypeoque paventem
710 Protegit, et, natum stimulans, Fortissime, labem,
Hanc pellamus, ait; Poenoque ob mitia facta,
Quod nullos nostris ignes disperserit agris,
Dignum expendamus pretium. Tunc, arte pa-
terna

Ac stimulis gaudens, iuvenis circumdata Poendū

- 715 Agmina deturbat gladio, campumque relaxat;
Donec Sidonius decederet aequore ductor.

Ceu, stimulante fame, rapuit cum Martius agnum

Averso pastore lupus, fetumque trementem

Ore tenet presso; tum, si vestigia cursu

- 720 Auditis celeret balatibus obvia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat praedam, et vacua fugit aeger hiatu.
Tum demum terribis, quas circumfuderat atra
Tempestas, Stygiae tandem fugere tenebrae.

- 725 Torpebant dextrae, et sese meruisse negabant
Servari, subitisque bonis mens aegra natabat.
Ut, qui collapsa pressi iacuere ruina,
Eruta cum subito membra, et nox atra recessit,
Connivent, solemque pavent agnoscere visu.

- 730 Quis actis, senior, numerato milite laetus,
Colles et tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem e media iam morte renata iuventus,
Clamorem tollens ad sidera, et ordine longo
Ibat ovans, Fabiumque decus, Fabiumque salu-
tem

- 735 Certatim, et magna memorabant voce parentem.

'um, qui partitis dissederat ante manipulis,
 ancte, ait, o genitor, revocato ad lucis honorem
 i fas vera queri, cur nobis castra virosque
 dividere est licitum? Patiens cur arma dedisti,
 quae solus rexisse vales? Hoc munere lapsi 740
 eternas multo cum sanguine vidimus umbras.
 Scius huc aquilas servataque signa referte.
 Sic patria est: murique Urbis stant pectore in uno.
 Quoque dolos, Poenè, atque astus tandem exue
 notos:
 Num solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda.' 745
 Haec ubi dicta dedit, mille hinc (venerabile visu)
 Despite de viridi surgunt properantius arae.
 Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyaei
 Quas cuiquam tetigisse fuit, quam multa precatus
 In mensam Fabio sacrum libavit honorem. 750

LIBER VIII.

A R G U M E N T U M.

*Hic iam Varro, loquax medio in discrimine rerum,
 Consul Romanas capit, indignante Senatu,
 Insanae plebis stultaeque favore, secures
 Cum Paulo Aemilio. Noscens nova vulnera Iuno
 Praescia Cannarum, stagnis Laurentibus Annam
 Alloquitur, Poenum ut iubeat tunc tendere regem,
 Explicat arentes ubi fervida Apulia campos,
 Fataque promittant ibi prosperiora peractis.
 Anna audita facit; grates agit Hannibal Annae;
 Et movet in campos Diomedius nomine dictos.
 Hinc toto e Latio funebria miles in arma
 Cogitur. At liquido, variis prodentia monstriis,
 Numina vicinam cladem ostendere; sed amens
 Prodigia Varro spretis sese obicit hosti.*

Primus Agenoridum cedentia terga videre
 Aeneadis dederat Fabius: Romana parentem

Solum castra vocant, solum vocat Hannibal hostem:

- Impatiensque morae fremit. Ut sit copia Martis,
 5 Expectanda viri fata, optandumque sub armis
 Parcarum auxilium. Namque, hac spirante se-
 necta,
 Nequidquam sese Latium sperare cruorem.
 Iam vero concors miles, signisque relatis
 Indivisus honos, iterumque et rursus eidem
 10 Soli obluctandum Fabio, maioribus aegrum
 Angebat curis. Lentando fervida bella
 Dictator, cum multa adeo, tum miles egenus
 Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
 Egerat, et quanquam finis pugnaeque manuque
 15 Haud dum partus erat, iam bello vicerat hostem.
 Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
 Vaniloquum, Celtæ, genus ac mutabile mentis,
 Respectare domos. Maerebant, caede sine ulla
 (Insolitum sibi) bella geri, siccæque cruore
 20 Inter tela siti Mavortis hebescere dexteras.
 His super internæ labe et civica vulnus
 Invidia augebant: lævus conatibus Hannon
 Ductoris non ulla domo submittere Patres
 Auxilia, aut ullis opibus iuvisse sinebat.
 25 Quis lacerum curis, et rerum extrema paventem
 Ad spes armorum et furialia vota reducit
 Praescia Cannarum luno, atque elata futuris.
 Namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam
 Affatur voce, et blandis hortatibus implet:
 30 Sanguine cognato iuvenis tibi, Diva, laborat
 Hannibal, a vestro nomen memorabile Belo.
 Perge, age, et insanos curarum comprime fluctus.
 Excute sollicito Fabium. Sola illa Latinos
 Sub iuga mittendi mora. Iam discingitur armis
 35 Cum Varrone manus, et cum Varrone serenda
 Proelia. Ne desit fati ad signa movenda.

oro. Tendat iamdudum in Iapyga cam-
pū.

Abiac rursum et Thrasymeni fata sequentur.
va, Indigetis castis contermina lucis,
nquit, tua ius nobis praecepta morari. 40
sit tantum, quaeso, retinere favorem
e patriae mandataque magna sororis;
am inter Latios Annae stet numen hoho-
res.

atro rerum iacet, atque ambagibus aevi
ur densa caligine mersa vetustas, 45

ana dicent Oenotri nomina templo,
ue Aeneadum germana colatur Elissae.

uis stringam revocatam ab origine famam
i metis, breviterque antiqua revolvam.

ostquam deserta est hospite Dido, 50
abrupta e medio, in penetralibus atram
faribunda pyram. Tum corripit ense
cis, profugi donum exitiale mariti.

us taedae regnis se imponit Hiarbas,
o fugit Anna rogo. Quis rebus egenis 55
pem, Nomadum late terrente tyranno?

tyrenen molli tum forte fovebat
mitis Battus, lacrimasque dedisse

humanis facilis. Qui, supplice visa,
it regum eventus, dextramque tetendit. 60

t, dum flavas bis tondet messor aristas,
interea sedes: nec longius uti

us Battoque fuit. Nam ferre per aequor
miseræ iam Pygmaliona docebat.

itur pelago, Divis inimica sibique, 65
non dederit comitem in suprema sorori.

actatam laceris (miserabile) velis
turbo in Laurentes expulit oras.

li, non illa soli, non gnara colentum
in Latio trepidabat naufraga terra. 70

is ITAL. L

- Ecce autem Aeneas, sacro comitatus Iulo
 Iam regni compos, noto sese ore ferebat.
 Qui terrae defixam oculos, et multa timentem,
 Ac deinde allapsam genibus lacrimantis Iuli,
 75 Attollit, nitique manu intra limina ducit.
 Atque ubi iam casus adversorumque pavorem
 Hospitii lenivit honos, tum discere maesta
 Exposcit cura letum infelicis Elissae.
 Cui sic, verba trahens largis cum fletibus, Anna
 80 Incipit, et blandas addit pro tempore voces:
 Nate Dea, solus regni lucisque fuisti
 Germanae tu causa meae. Mors testis: et ille,
 (Heu! cur non idem mihi tum?) rogas. Ora videre
 Postquam est ereptum miserae tua, litore sedit
 85 Interdum, stetit interdum; ventosque secuta
 Infelix oculis, magno clamore vocabat
 Aeneam, comitemque tuae se imponere solam
 Orabat paterere rati. Mox turbida anhelum
 Retulit in thalamos cursum, subitoque tremore
 90 Substitit, et sacrum timuit tetigisse cubile.
 Inde amens, nunc sideream fulgentis Iuli
 Effigiem fovet amplexu: nunc tota repente
 Ad vultus conversa tuos; ab imagine pendet.
 Conqueriturque tibi, et sperat responsa remitti.
 95 Non unquam spem ponit amor. Iam tecta do-
 mumque
 Deserit, et rursus portus furibunda revisit,
 Si qui te referant converso flamine venti.
 Ad magicas etiam fallax atque improba gentis
 Massylae levitas descendere compulit artes.
 100 Heu sacri vatum errores! Dum numina noctis
 Eliciunt, spondentque novis medicamina curis,
 Quod vidi decepta nefas! Congessit in atram
 Cuncta tui monumenta pyram, et non prospera
 dona.
 Tum sic Aeneas dulci repetitus amore:

irem hanc iuro, vota inter nostra frequenter 105
 tam vobis; iuro caput, Anna, tibi que
 nanaeque tuae dilecti, invitus, Iuli,
 iciens, aegerque animi tum regna reliqui
 ra, nec abscessem thalamo, ni magna minatus
 re sua ratibus dextra imposuisset, et alto 110
 set rapidis classem Cyllenius Euria.

cur, (heu seri monitus!) cur tempori tali
 stodito saevire dedistis amor! ?
 ra sic infit, volvens vix murmur anhelum
 singultus: labiisque trementibus Anna: 115

o forte Iovi, cui tertia regna laborant,
 e atri sociae thalami nova sacra parabam,
 aegram mentem et trepidantia corda levaret
 ix germana tori; furvasque trahebam
 manu, properans ad visa pianda, bidentes. 120
 que asper somno dirus me impleverat horror,
 ue suam Dido, ter cum clamore vocarat,
 eta exsultans ostenderat ora Sychaeus.
 dum abigo menti, et, sub lucem ut visa se-

cudent,

coelicolas, ac vivo purgor in amni, 125
 cito passu pervecta ad litora, mutae
 la, qua steteras, bis terque infixit arenae.

de amplexa sinu late vestigia fovit;
 znerem orbatae pressant ad pectora matres.
 rapido praecipit cursu, resolutaque crinem, 130
 it propere in celsam, quam struxerat ante
 ia mole, pyram: cuius de sede dabatur
 ere cuncta freta et totam Carthaginis urbem.
 'hrygiam vestem et baccatum induta monile,
 quam illum infelix hausit, quo munera pri-

um

135

conspicua, diem, et convivia mente reduxit,
 usque adventu mensas, teque ordine Troiae
 antam longos, se pervigilante, labores,

In portus amens rorantia lumina flexit.

140 [Atque haec sparsa comam Divis in morte profudit:]

Di longae noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor, inquit, adeste,
Et placidi victos ardore admittite manes.

Aeneae coniux, Veneris nurus, ulta maritum,
145 Vidi constructas nostrae Carthaginis arces.
Nunc ad vos magni descendet corporis umbra.
Me quoque fors dulci quondam vir notus amore
Expecttat, curas cupiens aequare priores.
Haec dicens, ense media in praecordia adegit,

150 Ensem Dardanii quaesitum in pignus amoris.
Viderunt comites, tristisque per atria planctu
Concurrunt: magnis resonant ululatibus aedes.
Accepi infelix, dirisque exterrita fatis,
Ora manu lacerans, lymphato regia cursu

155 Tecta peto, celsosque gradus evadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro,
Ter cecidi exanimae membris revoluta sororis.
Iamque ferebatur vicina per oppida rumor.
Tum Cyrenaeam fatis agitantibus urbem

160 Devenio; hinc vestris pelagi vis appulit oris.
Motus erat, placidumque animum mentemque
quietam

Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iamque omnes luctus omnesque e pectore curas
Dispulerat, Phrygiis nec iam amplius advena
tectis

165 Illa videbatur. Tacito nox atra sopore
Cuncta per et terras et lati stagna profundi
Condiderat, tristis cum Dido aegerima vultu
Has visa in somnis germanae effundere voces:
His, soror, in tectis longae indulgere quieti,

170 Heu! nindum secura, potes? Nec quae tibi frangit
aer

Tendantur, quae circumstent discrimina, cernis?
 Ac nondum nostro infaustos generique soloque
 Laomedontae nosis telluris alumnos?
 Dum coelum rapida stellas vertigine volvet,
 Lunaque fraterne lustrabit lumine terras: 175
 Pax nulla Aeneades inter Tyriosque manebit.
 Surge, age, iam tactas suspecta Lavinia fraudes
 Molitur, dirumque nefas sub corde volutat.
 Praeterea (ne falsa putes haec fingere somnum)
 Haud procul hinc parvo descendens fonte Numi-
 cus 180

Labitur, et leni per valles volvitur amne.
 Huc rapies, germana, viam tutosque receptus.
 Te sacra excipient hilares in flumina Nymphae,
 Aeternumque Italis numen celebrabere in oris.
 Sic fata in tenuem Phoenissa evanuit auram. 185
 Anna novis somno excutitur perterrita visis,
 Itque timor totos gelido sudore per artus.
 Tum, ut erat tenui corpus velamine tecta,
 Prosiluit stratis, humilique egressa fenestra
 Per patulos currit plantis pernicipibus agros: 190
 Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
 Suscepit gremio, vitreisque abscondidit antris.
 Orta dies totum radiis impleverat orbem,
 Cum nullam Aeneadae thalamis Sidonida nacti,
 Et Rutulum magno errantes clamore per agrum, 195
 Vicini ad ripas fluvii manifesta sequuntur
 Signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
 Amnis aquas cursumque rapit. Tum sedibus imis
 Inter caeruleas visa est residere sorores
 Sidonis, et placido Teucros affari ore. 200
 Ex illo primis anni celebrata diebus
 Per totam Ausoniam venerando numine culta est.
 Hanc postquam in tristes Italum Saturnia pugna
 Hortata est, celeri superum petit aethera curru,
 Optatum Latii tandem potura cruorem. 205

- Diva Deae parere parat, magnumque Libyssae
 Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
 Ille, virum coetu tum forte remotus ab omni,
 Incertos rerum eventus bellicae volutans,
 210 Anxia ducebat vigili suspiria voce.
 Cui Dea sic dictis curas solatur amicis:
 Quid tantum ulterius, rex fortissime gentis
 Sidoniae, ducis cura aegrescente dolorem?
 Omnis iam placata tibi manet ira Deorum,
 215 Omnis Agenoridis rediit favor. Eia, age, seg-
 rumpe moras, rape Marmaricas in proelia vi-
 Mutati fasces. Iam bellum atque arma Senatus
 Ex inconsulto posuit Tiryntius heros:
 Cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda
 220 Me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis
 Misit. Ego Qenotris aeternum numen in oris
 Concelebror, vestri generata e sanguine Beli.
 Haud mora sit: rapido belli rape fulmina cursu
 Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
 225 Explicat. Haud longe tellus. Huc dirige signum
 [Haec, ut Roma cadat, sat erit victoria Poenae
 Dixit, et in nubes humentia sustulit ora.
 Cui dux, promissae revirescens pignore laudis
 Nympha, decus generis, quo non sacratius ulli
 230 Numen, ait, nobis, felix oblata secundes.
 Ast ego te, compos pugnae, Carthaginis arce
 Marmoreis sistam templis, iuxtaque dicabo
 Aequatam gemino simulacri munere Dido.
 Haec fatus socios stimulat tumefactus ovante
 235 Pone graves curas tormentaue lenta sedendi
 Fatalis Latio miles. Placavimus iras
 Coelicolae: redeunt Divi. Finita maligno
 Hinc Fabio imperia et mutatos Consule fasces
 Nuntio. Nunc dextras mihi quisque atque illa
 fert,
 240 Quae Marte exclusus promittere magna sole

En, numen patrium spondet maiora peractis.
 Vallantur signa, ac Diva ducente petamus
 Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.
 Dumque Arpos tendunt instincti pectora Poeni, 245
 Subnixus raptō plebei muneris ostro,
 Saevit iam Rostris Varro, ingentique ruinae
 Festinans aperire locum, fata admovet Urbi.
 Atque illi sine luce genus, surdumque parentum
 Nomen, et immodice vibrabat in ore canoro
 Lingua procax. Hinc auctus opes, largusque ra-
 pinae 250
 Infamā dum vulgi fovet, oblatratque Senatum;
 Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,
 Momentum ut rerum et fati foret arbiter unus,
 Quō conservari Latium victore pueret.
 Hunc Fabios inter, sacrataque nomina Marti 255
 Scipiadas, interque Iovi spolia alta ferentem
 Marcellum, fastis labem suffragia caeca
 Addiderant, Cannasque malum exitiale fovebat
 Ambitus, et Graio funestior aequore campus.
 Idem, ut turbarum sator, atque accendere sollers 260
 Invidiam, pravusque togae, sic debilis arte
 Belligera, Martemque rudis versare, nec ullo
 Spectatus ferro, lingua sperabat adire
 Ad dextrae decus, atque e Rostris bella ciebat.
 Ergo alacer, Fabiumque morae increpitare pro-
 fessus, 265
 Ad vulgum in Patres et ovantia verba ferebat.
 Vos, quorum imperium est, Consul praecepta
 modumque
 Bellandi posco. Sedeone, an montibus erro,
 Dummecum Garamas et adustus corpora Maurus
 Dividit Italiam? An ferro, quo cingitis, utor? 270
 Exaudi, bone Dictator, quid Martia plebes
 Imperitet, Pelli Libyas, Romamque levare
 Hoste iubet. Num festinant, quos plurima passos

Tertius exurit lacrimosis casibus annus?

275 *Ite igitur, capite arma, viri. Mora sola triumpho
Parvum iter est. Quae prima dies ostenderit ho-*
stem,

Et Patrum regna et Poenorum bella resolvet.

Ite alacres, Latia devinctum colla catena

Hannibalem, Fabio, ducam, spectante, per Ur-
bem.

280 *Haec postquam increpuit, portis arma incitus*
effert,

Impellitque moras, veluti cum carcere rupto

Auriga indocilis totas effundit habenas,

Et, praeceps trepida pendens in verbera planta,

Impar fertur equis; fumat male concitus axis,

285 *Ac frena incerto fluitant discordia curru.*

Cernebat Paullus (namque huic communia Cam-
pus

Iura atque arma tulit) labi, mergente sinistro

Consule, res, pessumque dari: sed mobilis ira

Turbati vulgi, signataque mente cicatrix

290 *Undantes aegro frenabat corde dolores.*

Nam cum perdomita est armis juvenilibus olim

Illyris ora viri, nigro allatraverat ore

Victorem invidia, et ventis iactarat iniquis.

Hinc inerat metus et durae reverentia plebis.

295 *Sed genus admotum Superis, summumque per*
altos

Attingebat avos coelum. Numerare parentem

Assaracum retro praestabat Amulius auctor,

Assaracusque Iovem: nec, qui spectasset in armis,

Abnueret genus. Huic Fabius iam castra petenti:

300 *Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella*

Ductore, invitus vocem hanc e pectore rumpam,

Frustraris, Paulle, Ausoniam. Te proelia dira,

Teque hostis castris gravior manet: aut ego multo

Nequidquam didici casus praenoscere Marte.

Spondentem audiui, (piget, heu! taedetque se-
nectae, 305

Si, quas prospicio, restat passura ruinas!)
Cum duce tam fausti Martis, qua viderit hora,
Sumturum pugnam, Quantum nunc, Paulte, su-
premo

Absumus exitio, vocem hanc si consulis ardens
Audiuit Poenus! Iam latis obvia credo 310

Stat campis acies, expectaturque sub ictu
Alter Flaminius. Quantus, insane, ciebis
Varro viros! Tu, (pro Superi!) tu protinus arma?
Tu campum noscas ante, exploresque trahendo
Quantum hosti victus. Tu non, quae copia rerum, 315

Quae natura loci, quod sit, rimabere sollers,
Armorum genus? et stantem super omnia tela
Fortunam aspicias? Fer, Paulte, in devia recti
Pectora: cur, uni patriam si affligere fas est,
Uni sit servare nefas? Eget improbus arto 320
Iam victu Libys, et, belli fervore retuso,
Laxa fides socium est. Non hic domus hospita
tecto

Invitat patrio, non fidae moenibus urbes
Excipiunt, renovatque pari se pube iuventus.

Tertia vix superest, crudo quae venit Hiberno; 325
Turba virum. Persta, et lenti meditamina belli
Cautus ama. Si qua interea invitaverit aura,
Annueritque Deus, velox accede secundis.

Cui breviter maesto Consul sic ore vicissim:
Mecum erit haec prorsus pietas, mentemque fe-
remus 330

In Poenos, invicte, tuam. Nec me unica fallit
Cunctandi ratio, qua, te grassante, senescens
Hannibal oppressum vidit considerare bellum.
Sed quanam ira Deum? Consul datus alter, opi-
nor,

Ausoniae est, alter Poenis: Trahit omnia secum, 335

Et metuit demens, alio ne Consule Roma
 Concidat. E Tyrio consortem accire Senatu
 Non tam saeva volet. Nullus, qui portet in hos
 Sufficit insano sonipes. Incedere noctis

340 Quae tardent cursum, tenebras dolet: itque
 perbus

Tantum non strictis mucronibus; ulla retard
 Ne pugnas mora, dum vagina ducitur ensis.
 Tarpeiae rupes, cognataque sanguine nobis
 Tecta Iovis, quaeque arce sua nunc stantia li

345 Moenia felicitis patriae, quocunque vocabit
 Summa salus, testor, spreto discrimine, itu
 Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
 Hand ego vos ultra, nati, dulcemque morab
 Assaraci de gente domum; similemve videbit

350 Varroni Paullum redeuntem saucia Roma.
 Sic tum diversa turbati mente petebant
 Castra duces. At praedictis iam sederat arvi
 Aetolos Poenus servans ad proelia campus.
 Non alias maiore virum, maiore sub armis

355 Agmine cornipedum concussa est Itala tellus
 Quippe extrema simul gentique Urbique t
 bant;

Nec spes certandi plus uno Marte dabatur.

Faunigenae socio bella invasere Sicano

Sacra manus Rutuli, servant qui Dauniae regi

360 Laurentique domo gaudent, et fonte Numici
 Quos Castrum, Phrygibusque gravis quon
 Ardea misit,

Quos celso devexa iugo Iunonia sedes

Lanuvium, atque altrix casti Collatia Bruti.

Quique immite nemus Triviae, quique ostia T

365 Amnis amant, tepidoque foveat Almone Cybel
 Hinc Tibur, Catille, tuum, sacrisque dicatun
 Fortunae Praeneste iugis, Antemnaeque prisc
 Crustumio prior, atque habiles ad aratra Labi

Nec non sceptriferi qui potant Thybridis undam,
 Quique Anienis habent ripas, gelidoque rigantur 370
 Simbruvio, rastrisque domant Aequicula rura.
 His Scaurus monitor. Tenero tunc Scaurus in

aevo;

Sed iam signa dabat nascens in secula virtus.
 Non illis solitum crispere hastilia campo,
 Nec mos pennigeris pharetram implevisse sagit- 375
 tis;

Pila volunt, brevibusque habiles mucronibus en-
 ses:

Aere caput tecti surgunt super agmina cristis.
 At quos ipsius mensis seposita Lyaei
 Setia, et incelebri miserunt valle Velitrae,
 Quos Cora, quos spumans immiti Signia musto, 380
 Et quos pestifera Pomptini uligine campi,
 Qua Saturae nebulosa palus restagnat, et atro
 Liventes coeno per squalida turbidus arva
 Cogit aquas Ufens, atque inficit aequora limo,
 Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum 385
 Scaevola, cui dirae caelatur laudis honora
 Effugie clypeus. Flagrant altaribus ignes,
 Tyrrhenum valli medio stat Mucius ira
 In semet versa, saevitque in imagine virtus.
 Tunc icti specie ruere acri in bella magistro. 390
 Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
 Quis Circaea iuga, et scopulosi verticis Anxur,
 Hernicaque impresso raduntur vomere saxa,
 Quis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba,
 Sulla Ferentinis Privernatūque manipulis 395
 Ducebat mul excitis: Soraeque iuventus
 Addita fulgebat telis. Hic Scaptia pubes,
 Hic Fabrateriae vulgus: nec monte nivoso
 Descendens Atina aberat, detritaue bellis
 Suessa, atque a duro Frusino haud imbellis aratro. 400
 At, qui, Fibreno miscentem flumina, Liris

- Sulfureum, tacitisque vadis ad litora lapsum
 Accolit, Arpinas, accita pube Venafro
 Ac Larinatum dextris, sociâ hispidus arma
 405 Commovet, atque viris ingens exhanrit Aequi
 Tullius aeratas raptabat in agmina turmas,
 Regia progenies, et Tullo sanguis ab alto.
 Indole pro! quanta juvenis, quantumque dat
 Ausoniae populis ventura in secula civem!
 410 Ille, super Gangem, super exauditus et Indos
 Implebit terras voce, et furialia bella
 Fulmine compescet linguae, nec deinde reli
 Par decus eloquii cuiquam sperare nepotum.
 Ecce inter primos Therapnaeo a sanguine C
 415 Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis.
 Hunc Amiterna cohors, et Bactris nomina d
 Casperia, hunc Foruli, magnaeque Reate dic
 Coelicolum Matri, nec non habitata pruinis
 Nursia, et a Tetrica comitantur rupe cohorti
 420 Cunctis hasta decus, clypeusque refertur i
 bem,
 Conique implumes, ac laevo tegmina crure.
 Ibant, et laeti pars Sancum voce canebant
 Auctorem gentis, pars laudes ore ferebant,
 Sabe, tuas, qui de proprio cognomine primi
 425 Dixisti populos magna ditione Sabinos.
 Quid, qui Picenae stimulat telluris alumnos,
 Horridus et squamis et equina Curio crista?
 Pars belli quam magna venit! Non aequore
 Tam creber fractis albescit fluctus in undis:
 430 Nec coetu leviores, ubi mille per agmina virg
 Lunatis acies imitatur Martia peltis,
 Perstrepit et tellus et Amazonius Thermodo
 Hic et, quos pascunt scopulosae rura Numa
 Et quis litoreae fumant altaria Cuprae,
 435 Quique Truentinas servant cum flumine tur
 Cernere erat: clypeata procul sub sole coro

Agmina sanguinea vibrant in nubila luce
 Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
 Murice nec Lybico: statque humectata Vomano 440
 Hadria, et inclemens hirsuti signifer Ascli.
 Hoc Picus, quondam nomen nemorabile ab alto
 Saturno, statuit genitor, quem carmine Circe
 Exutum formae volitare per aethera iussit,
 Et sparsit plumis croceum fugientis honorem.
 Ante (ut fama docet) tellus possessa Pelasgis, 445
 Quis Aesis regnator erat, fluvioque reliquit
 Nomen, et a sese populos tum dixit Asilos.
 Sed non ruricolae firmarunt robore castra
 Deteriore, capis venientes montibus, Umbri.
 Hos Aesis Sap.sque lavant, rapidasque sonanti 450
 Vertice contorquens undas per saxa Metaurus,
 Et lavat ingentem perfundeas flumine sacro
 Clitumnus taurum, Narque albescentibus undis
 In Thybrim properans, Tiniaeque inglorius humor,
 Et Clanis, et Rubico, et Senonum de nomine Sena. 455
 Sed pater ingenti medios illabitur ampe
 Albula, et admota perstringit moenia ripa.
 His urbes Arna, et laetis Mevania pratis
 Hispellum, et duro monti per saxa recumbens
 Narnia, et infestum nebulis humentibus olim 460
 Iguviam, patuloque iacens sine moenibus arvo
 Fulginia: his populi fortes Amerinus, et armis
 Vel rastris laudande Camers, his Sassina dives
 Lactis, et haud parci Martem coluisse Tudertes.
 Ductor Piso viros spernaees mortis agebat 465
 Ora puer, pulcherque habitum: sed corda sagaci
 Aequabat senium, atque astu superaverat annos.
 Is primam ante aciem pictis radiabat in armis;
 Aracidum et salvo micat ignea gemma monili.
 Iamque per Etruseos legio completa maniplos 470
 Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
 Huic *genus orditur Minos*, invisaque tauro

- Pasiphae, clarique dehinc stant ordine patres.
 Lectos Caere viros, lectos Cortona superbi
 475 Tarcontis domus et veteres misere Graviscae.
 Nec non Argolico dilectum litus Haleso
 Alsium, et obsessae campo squalente Fregellae.
 Affuit et sacris interpres fulminis alis
 Faesula, et antiquus Romanis moenibus horror
 480 Clusinum vulgus; cum, Porsena magne, iubeba
 Nequidquam pulsos Romae imperitare Superbo
 Tunc quos a niveis exegit Luna metallis,
 Insignis portu, quo non spatiosior alter
 Innumeras cepisse rates, et claudere pontum,
 485 Maconiaequae decus quondam Vetulonia gentis.
 Bissenos haec prima dedit praecedere fasces,
 Etiunxit totidem tacito terrore secures:
 Haec altas eboris decoravit honore curules,
 Et princeps Tyrio vestem praetexuit ostro:
 490 Haec eadem pugnas accendere protulit aere.
 His mixti Nepesina cohors Aeque Falisci,
 Quique tuos, Flavina, focos, Sabatia quique
 Stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria tecti
 Haud procul, et sacrum Phoebæ Soracte frequen-
 tant.
 495 Spicula bina gerunt; capiti cudone ferino
 Sat cautum: Lycios damnant hastilibus arcus.
 Hae bellare acies norant. At Marsica pubes
 Et bellare manu, et chelydri cantare soporem,
 Vipereumque herbis hebetare et carminae dentes
 500 Aetæae prolem Angitiam mala gramina primam
 Monstravisse ferunt, tactuque domare venena
 Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
 Frenantem, ac silvis montes nudasse vocatis.
 Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
 505 Cum fugeret Phrygios trans aequora Maris
 Crenos,
 Mygdoniam Phoebi superatus pectine lota.

Marruvium, veteris celebratum nomine Marri,
 Urbibus est illis caput, interiorque per udos
 Alba sedet campos, pomisque rependit aristas.
 Cetera in obscuro famae, et sine nomine, vulgi 510
 Sed numero castella valent: coniungitur acer
 Pelignus, gelidoque rapit Salmone cohortes.
 Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles,
 Quem genuere Cales. Non parvus conditor urbi
 (Ut fama est) Calais, Boreae quem rapta per 515

auras

Orithyia vago Geticis nutrit in antris.
 Haud ullo levior bellis Vestina iuventus
 Agmina densavit, venatu dura ferarum:
 Quae, Fiscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,
 Pascuaque haud tarde redeuntia tondet Avellae; 520
 Marrucina simul Frentanis aemula pubes
 Corfini populos, magnumque Teate trahebat.
 Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
 Assuetae volucrem coelo demittere fundae.
 Pectora pellis obit caesi venatibus ursi. 525
 Iam vero, quos dives opum, quos dives avorum
 E toto dabat ad bellum Campania tractu,
 Ductorum adventu vicinis sedibus Osci
 Servabant; Sinuessa tepens, fluctuque sonorum
 Vulturum, quasque evertere silentia, Amyclae, 530
 Fundique, et regnata Lamo Caieta, domusque
 Antiphatae compressa freto, stagnisque palustre
 Liternum, et quondam fatorum conscia Cyme:
 Illic Nuceria, et Gaurus navalibus acta,
 Prole Dicarchea; multo cum milite Graia 535
 Illic Parthenope, ac Poeno non pervia Nola,
 Allifae, et Clanio contemptae semper Acerrae:
 Sarrastis etiam populos totasque videres
 Sarni mitis opes: illic, quos sulfure pingues
 Phlegraei legere sinus, Misenus, et ardens 540
 Ore giganteo sedes Ithacesia Baii;

- Non Prochyte, non ardentem sortita Typhos
 Inarime, non antiqui saxosa Telonis
 Insula, nec parvis aberat Calatia muris;
 545 Surréntum, et pauper sulci cerealis Abella:
 In primis Capua, heu! rebus servare serenâ
 Inconsulta modum, et pravo peritura tumore
 Laetos rectoris formabat Scipio bello.
 Ille viris pila, et ferro circumdare pectus
 550 Addiderat; leviora domo de more parentum
 Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornu:
 Aclydis usus erat, factaeque ad rura bipenne
 Ipse inter medios venturae ingentia laudis
 Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
 555 Murales fossas, undosum frangere nando
 Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
 Ante acies virtutis erant. Saepe alite planta
 Ilia perfossum, et campi per aperta volentem
 Ipse pedes praevertit equum: saepe arduus id
 560 Castrorum spatium et saxo transmisit et hasta:
 Martia frons, facilesque comae, nec pone re
 que
 Caesaries brevior: flagrabant lumina miti
 Aspectu, gratusque inerat visentibus horror.
 Affuit et Samnis, nondum vergente favore
 565 Ad Poenos; sed nec veteri purgatus ab ira.
 Qui Batulum, Nucrasque metunt, Boviania
 que
 Exagitant lustra, aut Caudinis faucibus haeri
 Et quos aut Rufrae, quos aut Aesernia, quos
 Obscura incultis Herdonia misit ab agris.
 570 Bruttius haud dispar animorum, unaque inve:
 Lucanis excita iugis, Hirpinaque pubes
 Horrebat telis, et tergo hirsuta ferarum.
 Hos venatus alit. Lustra incoluere, sitimque
 Avertunt fluvio, somnique labore parantur.
 575 Additur his Calaber, Sallentinaeque cohortes

Neque Brundisium, quo desinit Italia tellus.
 Parebat legio audaci permissa Cethego.
 Cui socias vires, atque indiscreta manipuli
 Arma recenscebant, nunc sese ostendere miles
 Leucosiæ e scopulis, nunc quem Pientia Paesto 584
 Misit, et exhaustæ mox Poeno Marte Cerillæ,
 Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tra-
 dunt:

Duritiæ lapidum morsis inolescere ramis.
 Ille et pugnacis laudavit tela Salerni
 Falcatis onces, et quæ Euxentia pubes 585
 Aptabat dextris, ipsasque robora clavae.

Ipsæ humeris exsertus gentili more parentum,
 Difficili gaudet equo, roburque iuventutis
 Flexi corripedis duro exercebat in ore. 590
 Vos etiam accisæ desolataeque virorum
 Eridani gentes, nullo attendente Deorum
 Votiæ tunc vestris, casura ruistis in arma.

Certavit Mutinae quassata Placentia bello:
 Mantua mittenda certavit pube Cremonae,
 Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu 595
 Evecta Apnio, et Smyrnaeis æmula plectris.
 Tum Verona Athei circumflua, et undique sollers
 Læva coremantem nutrire Faventia pinum.

Cerebellæ, fuscique ferax Pollentia villi,
 Et quondam Teucris comes in Laurentia bella 600
 Cui prisca domus, parvique Bononia Rheni.
 Unde gravi remo, limosis segniter undis,
 Atque paludosæ proscindunt stagna Ravennae.

At Troiana manus, tellure antiquitus orti
 Pæneæ, profugique sacris Antenoris oris. 605
 Non cum Venetis Aquileia superfluit armis.
 Pernix Ligus, et sparsi per saxa Vigeni
 Cecus Hannibalis duos misere nepotes.

Ipsa tot populis rector fiducia Brutus
 Et hortando notum accendebat in hostem. 610
 IUS ITAL.

- Laeta viro gravitas, ac mentis amabile pondus,
 Et sine tristitia virtus. Non ille rigoris
 Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,
 Nec famam laevo quaerebat limite vitae.
615 Addiderat ter mille viros, in Marte sagittae
 Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
 Non totidem Ilva viros, sed lectos cingere ferrum,
 Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
 Ignosset, quamvis avido committere pugnam,
620 Varroni, quicumque simul tot tela videret.
 Tantis agminibus Rhoeteo litore quondam
 Fervere, cum magnae Troiam invasere Mycenae,
 Mille rates vidit Leandrius Hellespontus.
 Ut ventum ad Cannas, urbis vestigia priscae,
625 Desigunt dūro signa infelicia vallo.
 Nec, tanta miseris iamque impendente ruina,
 Cessarunt Superi vicinas prodere clades.
 Per subitum attonitis pila exarsere manipulis,
 Et celsae toto ceciderunt aggere pinnae,
630 Nutantique ruens prostravit vertice silvas
 Garganus, fundoque imo mugivit anhelans
 Aufidus, et magno late distantia ponto
 Terruerunt pavidos accensa Ceraunia nautas.
 Quaesivit Calaber, subducta luce repente
635 Immensis tenebris, et terram et litora Sipus:
 Obseditque frequens castrorum limina bubo.
 Nec densae trepidis apium se involvere nubes
 Cessarunt aquilis: non unus crine corusco
 Regnorum eversor rubuit letale cometes.
640 Castra quoque et vallum rabidae sub nocte silenti
 Irrupere ferae, raptique ante ora paventum
 Adiunctos vigilis sparserunt membra per agroa.
 Ludificante etiam terroris imagine somnos,
 Gallorum visi bustis erumpere manes:
645 Terque quaterque solo penitus tremuere revulsae
 Tarpeiae rupes, atque atro sanguine flumina

Manavit Iovis in templis, lacrimaeque vetusta
 Effugie patris large fluxere Quirini.
 Maior et horribilis sese extulit Allia ripis.
 Non Alpes sedere loco, non nocte dieve 650
 Ingentes inter stetit Apenninus hiatus.
 Axe super medio, Libyes a parte, ceruscae
 In Latium venere faces, ruptusque fragore
 Horrisono polus, et vultus patuere Tonantis.
 Aetnaeos quoque contorquens e cautibus ignes 655
 Vesuvius intonuit, scopulisque in nubila iactis
 Phlegraeus tetigit trepidantia sidera vertex.
 Ecce inter medios belli praesagus, et ore
 Attonito sensuque simul, clamoribus implet
 Miles castra feris, et anhelat clade futura. 660
 Parcite, crudeles Superi, iam stragis acervis
 Deficiunt campi, video per densa volentem
 Agmina ductorem Libyae, currusque citatos
 Arma virum super atque artus et signa trahentem.
 Turbibus furit insans, et proelia ventus 665
 Inque oculos inque ora retat. Cadit immemor aevi
 Nequidquam, Thrasymane, tuus Servilius oris
 Subductus. Quo, Varro, fugis? Pro Iuppiter! ictu
 Procumbit saxi fessis spes ultima Paulus.
 Cesserit huic Trebia exitio. Pons ecce cadentem 670
 Corporibus struitur, reicitque cadavera fumans
 Ausidus, ac victrix insultat belua campis.
 Gestat Agenoreus nostris de more secures
 Consulis, et sparsos Nictor fert sanguine faeces.
 In Libyam Ausonii portatur pompa triumphi. 675
 O dolor! hoc etiam, Superi, vidisse iubetis?
 Congesto, laevae quodcumque avellitur, auro
 Metitur Latinae victrix Carthago ruinas.

Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
 Quae tamen haud valuit perituris millibus una
 Plus donasse die. Rediere in castra, gemente 20
 Haud dubie Paullo, qui crastina iura videret
 Amenti cessura viro, frustra^{que} suorum
 Servatas a caede animas: nam turbidus ira
 Infensusque morae dilata ob proelia ductor:
 Siccine, sic, inquit, grates pretiumque rependis, 25
 Paulle, tui capitis? Meruerunt talia, qui te
 Legibus atque urnae dira eripuerere minanti?
 Tradant immo hosti revocatos ilicet enses,
 Tradant arma, iube, aut pignantum deripe dex-
 tras.

Sed vos, quorum oculos atque ora humentia vidi, 30
 Vertere cum Consul terga et remeare iuberet,
 Ne morem et pugnae signum exspectate petendae;
 Dux sibi quisque viam rapito, cum spargere pri-
 mis

Incipiet radiis Gargana cacumina Phoebus.
 Pandam egomet propere portas. Ruite oculus, at-
 que hunc 35

Ereptum revoke diem. Sic turbidus aegra
 Pestifero pugnae castra incendebat amore.
 At Paullus, iam non idem nec mente nec ore,
 Sed qualis stratis deleto milite campis
 Post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro 40
 Obversante malo; ceu iam spe lucis adempta,
 Cum stupet examinata parens, nati^{que} tepentes
 Nequidquam fovet extremis amplexibus artus:
 Per toties, inquit, concussae moenia Romae,
 Perque has, nox Stygia quas iam circumvolat
 umbra, 45

Insontes animas, cladi parce obvi^{us} ire:
 Dum transit Divum furor, et consumitur ira
 Fortunae, novus Hannibalis, sat, nomina ferre
Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.

- 50 Nonne vides, cum vicinis auditur in arvis,
Quam subitus linquat pallentia corpora sanguis?
Quamque fluant arma ante tubas? Cunctator es
aeger,
Ut rere, in pugnas Fabius quoscunque sub illis
Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt.
- 55 At quos Flaminius. Sed dira avertite, Divi.
Sin nostris animus monitis precibusque repugnat;
Aures pande Deo. Cecinit Cymaea per orbem
Haec olim vates, et te praesaga tuoque
Vulgavit terris proavorum aetate fuores.
- 60 Iamque alter tibi, nec perplexo carmine, coram
Fata cano vates; sistis ni crastina signa,
Firmabis nostro Phoebeae dicta Sibyllae
Sanguine, Nec Graio posthac Diomede ferentur,
Sed te, si perstas, insignes Consule campi.
- 65 Haec Paulus, lacrimaeque oculis ardentibus ortae.
Nec non et noctem sceleratus polluit error.
Xanthippo captus, Libycis tolerarat in oris
Servitium Satricus, mox inter praemia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem:
- 70 Huic domus et gemini fuerant Sulmone relict
Matris in uberibus nati, Mancinus et una
Nomine Rhaeteo Solimus: nam Dardana origo,
Et Phrygio genus a proavo, qui, sceptrum secutus
Aeneae, clarum muris fundaverat urbem
- 75 Ex sese dictam Solimon: celebrata colonis
Mox Italiam paulatim attrite nomine Sulmo.
Ac tum barbaricus Satricus cum rege catervis
Advectus, quo non spretum (si posceret usus)
Nosceret Gaetulias Latias interprete voces.
- 80 Postquam posse datum Peligna revisere tecta,
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
Advocat, ac furtim castris evadit iniquis.
Sed fuga nuda viri: sumto nam prodere coepta
Vitabat clypeo, et dextra remeabat inermi.

Exuvias igitur prostrataque corpora campo 85

Lustrat, et equis Mancini cingitur armis.

Iamque metus levior: verum, cui demta ferebat

Exsangui spolia, et cuius nudaverat artus,

Natus erat, paullo ante Maca prostratus ab hoste.

Ecce sub adventum noctis primumque soporem 90

Alter auctorum Solinus vestigia vallo

Ausilio vigil extulerat, dum sorte vicissim

Alternat portae excubias, fratrisque petebat

Mancini stratum sparsa inter fanera corpus,

Furtim cupiens miserum componere terra. 95

Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis

Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.

Quodque dabat Fors in subitis nec opina, sepulcro

Aetoli cecidit membra occultata Thoantis.

Inde, ubi nulla sequi propius pone arma, virumque 100

Incomitata videt vestigia ferre per umbras,

Prosilens tumulo contorquet nuda parentis

In terga, haud frustra, iaculum: Tyriamque se-
quentum

Satricis esse manum et Sidonia vulnera credens,

Auctorem caeci trepidus circumspicit ictus. 105

Verum ubi victorem iuvenili robore cursus

Attulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,

Fraternusque procul, luna prodeunte, retextit

Ante oculos sese, et radiavit continuis umbo;

Exclamat iuvenis, subita flammatus ab ira: 110

Nam si equidem Sulmone satus tua, Satrice,
proles,

Nec frater, Mancine, tuus, fatearque nepotem

Pergamo indignum Solimo, si evadere detur

Huic nostras impune manus. Tu nobile gestes

Germani spoliū ante oculos, referasque superba, 115

Mē spirante, domus Pelignae perfidus arma?

Haec tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus

Donc furam, nati ut agas aeterna sepulcro.

Talia vociferans stricto muncrone ruebat.

- 120 Ast illi iam tela manu, iamque arma fluebant,
Audita patria, natisque, et coniuge, et armis;
Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:

- Parce precor dextrae, non ut mihi vita supersit,
125 (Quippe nefas hac velle frui) sed sanguine nostro
Ne damnes, o nate, manus. Carthaginiis ille
Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
Ille ego sum Satricus, Solimi genus. Haud tua,
nate,

Fraus ulla est. Iaceres in me cum fervidus hastam,

- 130 Poenus eram. Verum, castris elapsus acerbis,
Ad vos et carae properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum: sed iam, unice
nobis,

Haec fratris tumulis arma excusata reporta.

Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre

- 135 Ductori monitus Paullo, producere bellum
Nitatur, Poenoque neget certamina Martis.
Augurio exultat Divum, immensamque propinqu
Stragem acie sperat. Quaeso, cohibete furentem
Varronem: namque hunc fama est impellere signa

- 140 Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine vitae
Solamen, caviisse meis. Nunc ultima, nate,
Invento simul atque amisso redde parenti
Oscula. Sic fatus galeam exuit, atque rigentis
Invadit nati tremebundis colla lacertis,

- 145 Attonito et nitens verbis sanare pudorem
Vulneris impressi, telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra?

Cur trepidas? Da, nate, magis, da iungere pectus

- 150 Absolvo pater ipse manum, atque in fine laborum
Hac condas oculos dextra, precor. At miser, im-

PUNICORUM LIB. IX. 185

ctore suspirans, iuvenis non verba vicesque
 oquo vocemve refert; sed sanguinis atri
 tere festinat cursum, laceroque ligare
 ius illacrimans altum velamine vulnus. 155
 ndem inter gemitus miserae erupere querelae:
 cine te nobis, genitor, Fortuna reducit
 patriam? sic te nato, natumque parenti
 pia restituit? Felix o terque quaterque
 ater, cui fatis genitorem agnoscere aulemum! 160
 ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
 lne cognosco. Saltem hoc, Fortuna, fuisset
 lamen culpa, dubia ut mihi signa dedisses
 austi generis. Verum linquetur inquis
 n ultra Superis nostros celare labores. 165
 ec dum amens queritur, iam, deficiente cruore,
 vacuas senior vitam disperserat auras.
 m iuvenis, maestum attollens ad sidera vultum:
 llutae dextrae et facti Titania testis
 andi, quae nocturno mea lumine tela 170
 igitis in patrium corpus, non amplius, inquit,
 s oculis et damnato violabere visu.
 ec memorat, simul ense fodit praecordia, et,
 atrum
 stentans vulnus, mananti sanguine signat
 clypeo mandata patris, FUGE PROELIA,
 VARRO: 175
 summi tegimen suspendit cuspidē teli,
 fletumque super proeternit membra parentem.
 lia venturae mittebant omina pugnae
 soniis Superi, sensimque abeuntibus umbris
 nscia nox sceleris roseo cedebat Eo. 180
 ctor in arma suos Libys, et Romanus in arma
 cibant de more suos: Poenisque redibat,
 alis nulla dies omni surrexerat aeo.
 c verborum, inquit, stimulantum, Poenus,
 egetis,

- 185 *Herculeis iter a metis ad Iapygis agros*
Vincendo emensi: nusquam est animosa Sagun
Concessere Alpes: pater ipse superbus aquar
Ausonidam Eridanus captivo defluit alveo.
Strage virum mersus Trebia est, atque ora
pulto
- 190 *Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent*
Ossibus, ac nullo sulcantur vomere campi.
Clarius his titulus, plusque allatura cruoris
Lux oritur. Mibi magna satis, sat vero super
Bellandi merces sit gloria: cetera vobis
- 195 *Vincantur. Quidquid diti devexit Hiberno,*
Quidquid in Aetnaeis iactavit Roma triumpho
Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
Condidit, in vestros veniet sine sortibus ens:
Ferte domos, quod dextra dabit: nil victor
noris
- 200 *Ex opibus posco. Raptor per secula longa*
Dardanus edomitum vobis spoliaverit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi, Sigeo sulcata colono,
Arridet tellus, seu sunt Byzacia cordi
- 205 *Rura magis, centum Cereri fruticantia culmi*
Electos optare dabo inter praemia campos.
Addam etiam, flava Thybris quas irrigat und
Captivis late gregibus depascere ripas.
Qui vero externo socius mihi sanguine Byrsae
- 210 *Signa moves, dextram Ausonia si caede crues*
Attolles, hinc iam civis Carthaginis esto.
Neu vos Garganus Daunique fefellerit ora;
Ad muros statis Romae: licet avia longe
Urbs agat, et nostro procul a certamine dist
- 215 *Hic hodie ruet. Atque ultra te ad proelia n*
Nulla voco. Ex acie tende in Capitolia cursi
Haec memorat. Tum, propulso munimine i
Fossarum rapuere moras, aciemque locorum

Consilio curvis accommodat ordine ripis.
 Barbaricus laevo stetit ad certamina cornu 220
 Bellator Nasamon, unaque immanior artus
 Marmarides, tum Maurus atrox, Garamasque,
 Macesque,
 Et Massylae acies, et ferro vivere laetum
 Vulgus Adyrmachidae pariter, gens accola Nili,
 Corpora ab immodico servans nigrantia Phoebō: 225
 Quis positum agminibus caput imperiumque Ne-

alces,

At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
 Ausidus, et curvo circum errat gurgite ripas,
 Mago regit, subiere leves, quos horrida misit
 Pyrene, populi, varioque auxere tumultu 230

Flumineum latus: effulget caetrata iuventus;
 Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vasco,
 le torto miscens Baliaris proelia plumbo,
 laetigenaeque viri. Celsus media ipsa coerces
 gmina, quae patrio firmavit milite, quaeque 235
 altarum Eridano perfusus saepe catervis.

Ad qua se fluviis retro labentibus undis
 ipit, et nullo cuneos munimine vallat,
 ritae moles, ac propugnacula dorso
 ua nigranti gestans, ceu mobilis agger, 240
 at, et erectos attollit ad aethera muros.
 pra iam Numidis circumvolitare, vagosque
 e datur cursus, et toto fervere campo.

Libys incenso dispensat milite vires,
 andoque iterum atque iterum insatiabilis
 urget 245

quemque suis, et se cognoscere iactat,
 extra veniant stridentis sibila teli;
 titque viris, nulli se defore testem:
 arro, exacta vallo legione, movebat 250
 a principia; ac pallenti laetus in unda
 sedem venturis portitor umbræ.

- Stant primi, quos sanguineae pendente vet
 Ire notae clypeo, defixique omine torpent.
 Iuxta terribilis facies; miseranda iacebant
 255 Corpora in amplexu, natusque in pectore
 Imposita vulnus dextra letale tegebat.
 Effusae lacrimae, Mancinique inde revers
 Fraternal sub morte dolor, tum triste move
 Augurium, et similes defuncto in corpore
 260 Ocius erroris culpam deslendaque fata
 Ductori pandunt, atque arma vetantia pug
 Ille, ardens animi, Ferte haec, ait, omina f
 Namque illum, cui femineo stant corde ti
 Moverit ista manus, quae, caede imbuta ne
 265 Cum Furiae expeterent poenas, fortasse p
 Signavit moriens sceleratum sanguine cari
 Tum minitans propere describit munera pi
 Quaque feras saevus gentes aciemque Nea
 Temperat, hac sese Marso cum milite, cun
 270 Samnitum opponit signis, et Iapyge alumn
 At campi medio (namque hac in parte vide
 Stare ducem Libyae) Servilius obvia adire
 Arma, et Picentes Umbrosque inferre iube
 Cetera Paullus habet dextro certamina coi
 275 His super insidias contra Nomadumque vol
 Scipiadae datur ire manum: quaeque arti
 lisque
 Scindent se turmae, praedicit spargere bel
 lamque propinquabant acies, agilique viro
 Discursu, mixtoque simul calefacta per ori
 280 Cornipedum hinnitu, et multum strepita
 armis
 Errabat caecum turbata per agmina murm
 Sic, ubi prima movent pelago certamina ve
 Inclusam rabiem ac sparsuras astra procel
 Parturit unda freti, fundoque emota minac
 285 Exspirat per saxa sonos, atque acta caver

puer anhelantem spumanti vertice postum.
 vesp, fati tam saevo in turbine, solum
 arum fuit ille labor, discordia demens
 uit coelo, Superosque ad bella coegit.
 Maiores, hinc Gradivum comitatus Apollo, 290
 somitor tumidi pugnat maris: hinc Venus
 amens,

Vesta, et captae stimulatus caede Sagunti
 hitryoniades, pariter veneranda Cybelle,
 gaeque Dei, Faunusque, saterque Quirinus,
 nusque animae mutato Castore Pollux. 295
 tra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
 lidas, Libycis Tritonidos edita lymphis,
 strius flexis per tempora cornibus Haemon,
 laque praeteresa Divorum turba minorum.
 rum ubi mole, simul venientum, et gressibus, 300
 alma

emant tellus, pars implevere propinquos
 ai montes, pars sedem nube sub alta
 erant: vacuo descensum ad procella coelo.
 litur immensus deserta ad sidera clamor,
 graeis quantas effundit ad aethera voces 305
 rigens in campis exercitus: aut sator aevi
 nta Cyclopes nova fulmina voce poposcit
 ter, extractis vidit cum montibus ire
 animos raptum coelestia regna gigantas.
 vero prima in tantis concursibus hasta 310
 fuit. Stridens nimbus certante furore
 rum simul effusus, cupidaeque cruoris
 : atque hinc animae gemina cecidere procella.
 us insanus dextra qua ducitur ensis,
 natum pars magna iacet. Super ipsa suorum 315
 jora consistunt avidi, calcantque gementes.
 magis aut Libyco protrudi Dardana nisa
 rtive potest pubes, aut ordiné pelli
 : suo Sarrans manus, quam vellere sede

Iamque, inter varias, Fortuna, utrinque virorum
Alternata vices, incerto eluserat iras. 355

Eventa, mediaque diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mavors flagrabat in armis.
Mittit cœu virides agitant cum flamina culmos,
Necdum maturas impellit ventus aristas,
Huc atque huc it summa seges, nutansque vi-
cissim 360

Alterno lente motu incurvata nitescit.
Tandem barbaricis perfractam viribus acri
Dissipat incurrens aciem clamore Nealces:
Laxati cunei, perque intervalla citatus
Irrupit trepidis hostis. Tum turbine nigro 365

Sanguinis exundat torrens: nullamque sub una
Cuspide præcumbit corpus. Dum vulnera tergo
Bellator timet Ausonius, per pectora saevas
Exceptat mortes, et leto dedecus arcet.

Stabat cum primis medias certamine pugnas, 370

Aspera semper amans, et par cuicumque periclo,
Scaevola; nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proavo letum, et sub nomine mortem.

Is postquam frangi res, atque augescere vidit
Exitum, Brevis hoc vitae, quodcumque relictum, 375

Extendamus, ait: nam virtus futile nomen,

Ni decori aut sint pariendo tempora leti.

Dixit: et in medios, qua dextera concita Poeni

Limitem agit, vasto connixus turbine fertur.

Hic exultantem Caralim, atque erepta velantem 380

Induere excelso caesi gestamina trunco,

Hæc subit, capuloque tenus ferrum impulit ira.

Volvitur ille ruens, atque arva hostilia morsu

Appetit, et mortis premit in tellure dolores.

Nec Gabari Sichaeque virum tenere furentes 385

Concordi virtute manus; sed perdidit acer,

Dum stat, decisam Gabar inter proelia dextram.

At Stocks auxilium, magno turbante dolore,

- Dum temere accelerat, calcato improvidus ense
 390 Succidit, ac nudaë sero vestigia plantae
 Damnavit, dextraque iacet morientis amici.
 Tandem convertit fatalia tela Nealcae
 Fulminei gliscens iuvenis furor. Exsilit ardens,
 Nomine tam claro stimulante, ad præmia caedis.
 395 Tum silicem scopulo avulsum, quem montibus
 altis
 Depulerat torrens, raptum contorquet in ora
 Turbidus. Incusso crepuerunt pondere malae,
 Ablatusque viro vultus: concreta cruento
 Per nares cerebro sanies fluit, atraque manant
 400 Orbibus elisis et trunca lumina fronte.
 Sternitur unanimo Marius succurrere Capro
 Conatus, metuensque viro superesse cadenti.
 Lucis idem auspiciū, ac patriū et commune
 duobus
 Paupertas; sacro iuvenes Praeneste creati
 405 Miscuerant studia, et iuncta tellure serebant.
 Velle ac nolle ambobus idem, sociataque toto
 Mens aevo, ac parvis dives concordia rebus.
 Occubuere simul: votisque ex omnibus unum
 Id Fortuna dedit, iunctam inter proelia mortem.
 410 Arma fuere decus victori bina Symaetho.
 Sed longum tanto laetari munere casus
 Haud licitum Poenis. Aderat terrore minaci
 Scipio, conversae miseratus terga cohortis,
 Et cuncti fons Varro mali, flavusque comarum
 415 Curio, et a primo descendens Consule Brutus.
 Atque his fulta viris acies repararet ademtum
 Mole nova campum, subito ni turbine Poenus
 Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
 Isque ut Varronem procul inter proelia vidit,
 420 Et iuxta sagulo circumvolitare rubenti
 Lictorem: Nosco pompam, atque insignia nosco:
 Flaminius modo talis, ait. Tum ferridæ acrem

Ingentis clypei tonitru praenuntiat iram.¹
 Heu miser! aequari potuisti funere Paulo,
 Si tibi non ira Superum tunc esset ademptum 425
 Hannibalis cecidisse manu. Quam saepe querere,
 Varro, Deis, quod Sidonium defugeris enses?
 Nam, rapido subitam portans in morte salutem
 Procursum, coepta in sese discrimina vertit
 Scipio. Nec Poenum (quanquam est ereptus
 opimae 430
 Caedis honor) mutasse piget maiore sub hoste
 Proelia, et erepti Ticina ad flumina patris
 Exigere oblato tandem certamine poenas.
 Stabant educti diversis orbis in oris,
 Quantos non alio vidit concurrere tellus 435
 Marte, viri, dextraque pares, sed cetera ductor
 Anteibat Latius, melior pietate fideque.
 Desiluere cava turbati ad proelia nube,
 Mavors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno;
 Adventuque Deum, intrepidus ductoribus, ambae 440
 Contremuere acies. Ater, qua pectora flectit
 Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
 Sibilaque horridis torquet serpentibus aegis.
 Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
 Ut credas, oculi: summaque in casside largus 445
 Undantes volvit flammis ad sidera vertex.
 At Mavors, moto proturbans aera telo,
 Et clypeo campum involvens, Aetnaea Cyclosum
 Munere fundentem lorica incendia gestat,
 Ac pulsat fulva consurgens aethera crista. 450
 Ductores pugnae intenti, quantumque vicissim
 Audere est, propius mensi, tamen arma ferentes
 Sensere advenisse Deos, et, laetus uterque
 Spectari Superis, addebant mentibus iras.
 Iamque ictu valido libratam a pectore Poeni 455
 Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
 Et *Gradivus*, opem Divae portare ferocis
 SILIUS ITAL. N

Exemplo doctus, porgebat protinus ense
Aetnaeum in pugnas iuveni, ac maiora iubebat.

- 460 Tum virgo, ignescens penitus, violenta repente
Suffudit flammis ora, atque, obliqua retorquens
Lumina, turbato superavit Gorgona vultu.

Erexere omnes immania membra chelydri
Aegide commota, primique furoris ad ictus

- 465 Retulit ipse pedem sensim a certamine Mavors.
Hic Dea convulsam rapido conamine partem
Vicini montis scopulisque horrentia saxa
In Martem furibunda iacit, longeque relatos
Expavit sonitus, tremefacto litore, Sason.

- 470 At non haec Superum fallebant proelia regem.
Demittit propere succinctam nubibus Irim,
Quae nimios frenet motus, ac talia fatur
I, Dea, et Oenotris velox allabere terris,
Germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras,

- 475 Nec speret fixas Parcarum vertere leges:
Dic etiam, Ni desistis, (nam virus et aestus
Flammiferae novi mentis) nec colligis iram,
Aegide praecellant quantum horrida fulmina
noscet.

Quae postquam accepit dubitans Tritonia virgo,

- 480 Nec sat certa diu, patriis an cederet armis,
Absistemus, ait, campo. Sed Pallade pulsa
Num fata avertet? coeloque arcebit ab alto
Cernere Gargani ferventia caedibus arva?

Haec effata cava Poenum in certamina rube

- 485 Sublatum diversa tulit, terrasque reliquit.
At Gradivus atrox remeantis in aethera Divae
Abscessu revocat mentes, fusosque per aequor
Ipse manu magna, nebulam circumdatus, acri
Restituit pugnae. Convertunt signa, novamque

- 490 Instaurant Itali, versa formidine, caedem.

Cum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, coelunaque recessa

Eurique, et Boreae parent, Corique, Notique,
 Iunonis precibus, promissa haud parva ferentis,
 Regnantem Aetolis Vulturum in proelia campis 495
 Effrenat. Placet hic irae exitiabilis ultor.

Qui, se postquam Aetnae mersit candente bara-
 thro,

Concepitque ignes, et flammea protulit ora,
 Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
 Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem. 500

Eripuere oculos aurae, vocemque, manusque:

Vortice arenoso candelentes (flebile dictu)

Torquet in ora globos Italûm, et bellare manipulis

Iussa laetantur rabie. Tum mole ruinae

Sternuntur tellure et miles et arma tubaeque; 505

Atque omnis retro flatu occursante refertur

Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.

Atque idem flatus Poenorum tela secundant,

Et velut amento contorta hastilia turbo

Adiuuat, ac Tyrias impellit stridulus hastas. 510

Tum, denso fauces praecclusus pulvere, miles

Ignavam mortem compresso maeret hiatu.

Ipsae, caput flavum caligine conditus atra,

Vulturum, multaque eomam perfusus arena,

Nunc versos agit a tergo stridentibus alis, 515

Nunc, mediam in frontem veniens clamante pro-
 cella,

Obvius arma quatit, patuloque insibilat ore.

Interdum intentos pugnae, etiam iamque parentes

Hostili iugulo ferrum, conamine ducto

Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit. 520

Nec satis Ausonias passim foedare cohortes,

In Martem vomit immixtas mugitibus auras,

Bisque Dci summas libavit turbine cristas.

Quae dum Romuleis exercet proelia turmis

Aeolius furor, et Martem succendit in iras, 525

Affatur *virgo socia Iunone parentem*:

Quantos Gradivus fluctus in Punica castra
(Respice) agit, quantisque furens se caedibus
implet!

Nunc, quaeso, terris descendere non placet Irim!

530 Quanquam ego non Teucros, (nostro cum pigno-
re regnet

Roma, et Palladio sedes hac urbe locarim)

Non Teucros delere aderam: sed lumen alumnae

Hannibalem Libyae pelli florentibus annis

Vita, atque exstingui primorosa tanta negabam.

535 Excipit hic Iuno, longique laboris ab ira,

Immo, ait, ut noscant gentes, immania quantum

Regna Iovis valeant, cunctisque potentia quantum

Antistet, coniux, Superis tua, disce telo

Flagranti (nil oramus) Carthagini arces,

540 Sidoniamque aciem vasto telluris matu

Tartareis immerge vadis, aut obrue ponto.

Contra quae mihi respondet Iupiter ore:

Certatis fati, et spes extenditis aegras.

Ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,

545 Contundet Tyrios juvenis, ac nomina gentis

Induet, et Libycam feret in Capitolia laurum.

At, cui tu, coniux, cui das animosque decusque,

(Fata cano) avertet populis Laurentibus arma.

Nec longe cladis metae. Venit hora diesque,

550 Qua nullas unquam transisse optaverit Alpes.

Sic ait; atque Irim propere demittit Olympo,

Quae revocet Martem, iubeatque abscedere
pugna.

Nec vetitis luctatus abit Gradivus in altas

Cum fremitu nubes, quanquam lituique, tubaeque,

555 Vulneraque, et sanguis, et clamor, et arma in-
varent.

Ut patuit liber Superum certamine tandem,

Laxatusque Deo campus, ruit aequore ab imo

Poenus, quo sensim coelestia fugerat arma,

**Magna voce trahens equitemque, virosque, fe-
raeque**

Turrigeræ molem, tormentorumque labores. 560

Atque ubi turbantem leviores ense catervas

Agnovit iuvenem, scintillavifque cruentis

Ira genis, Quænam Furiae, quisve egit in hostem,

En, Minuci, Deus, ut rursum te credere nobis

Auderes, inquit? Genitor tibi natus ab armis 565

**Ille meis, ubi nunc Fabius? Semel, improbe, no-
stras**

Sit satis evasisse manus: atque inde superbis

Hasta comes dictis murali turbine pectus

Transforat, et voces venturas occupat ictu. ...

Nec ferro saevire sat est. Appellitur atra 570

Mole fera, et monstribus componitur Itala pubes.

Nam, praevectus equo, moderantem cuspidè

Lucas

Maurum in bella boves stimulis maioribus ire,

Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Immane stridens agitur, crebroque coacta 575

Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.

Liventi dorso turris, flammaque virisque

Et iaculis armata, sedet: procul aspera grando

Saxorum super arma ruît, passimque volanti

Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum. 580

Stat niveis longum stipata per agmina vallum

Dentibus, atque ebori praefixa comminus hasta

Fulget ab incurvo directæ cacumine cuspidis.

Hic, inter trepidos rerum, per membra, per arma

Exigit Useñtis sceleratum belua dentem; 585

Clamantemque ferens calcata per agmina portat.

Nec levius, Tadio laevum qua tegmine thorax

Multiplis lini claudit latus, improba sensim,

Corpore non laeso, penetrarunt spicula dentis,

Et sublime virum clypeo resonante tulerunt. 590

Haud excussa novi virtus terrore pericli.

- Utitur ad laudem casu, geminumque citato
Vicinus fronti lumen transverberat ense.
Exstimulata gravi sese tollit ad auras
595 **Vulnere, et erectis excussam cruribus alte**
Pone iacit volvens reflexo pondere turrim.
Arma virique simul spoliataque belua visu
Sternuntur subita (miserandum) mixta ruina.
Spargi flagrantes contra bellantia monstra
600 **Dardanius taedas victor iubet, et facis atrae,**
Quos fera circumfêrt, compleri sulfure muros.
Nec iusso mora: collectis fumantia lucent
Terga elephantorum flammis; pastusque sonoro
Ignis edax vento per propugnacula fertur.
605 **Non aliter, Pindo Rhodopeve incendia pastor**
Cum iacit, et silvis spatiat fervida pestis,
Fronçosi ignescunt scopuli; subitoque per alta
Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus
610 **Amens, et laxo diducit limite turmas.**
Nec cuiquam virtus propiora capessere bella:
Longinquis audent iaculis, et arundinis ictu.
Uritur impatiens, et magni corporis aestu
Huc atque huc iactas accendit belua flammæ:
615 **Donec vicini tandem se fluminis undis**
Praecipitem dedit, et, tenui decepta liquore
Stagnantis per plana vadi, tulit incita longis
Exstantem ripis flammam, tum denique sese
Gurgitis immersit molem capiente profundo.
620 **At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis**
Igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes
Nunc iaculis, nunc et saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt. Ut qui castella per altos
Oppugnat munita locos, atque assidet arces.
625 **Ausus digna viro, fortuna digna secunda,**
Extulerat dextram atque adversum comminas
ensem

Mincius infelix ausi: sed stridula, anhelum
Fervorem effundens, monstri manus abstulit acri
Implicitum nexu, diroque ligaminae torsit,
Et superas alte miserum iaculata per auras 630
Telluri elisis affixit (flebile) membris.

Has inter clades viso Varrone sub armis
Increpitans Paullus, Quin imus commimus, in-
quit,

Dactori Tyrio, quem vinctum colla catenis
Staturum ante tuos currus promissimus urbi? 635
Heu patria, heu plebes scelerata, et prava fa-
voris!

Haud unquam expedies tam dura sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,
Varronem, Hannibalemve magis. Dum talia
Paullus,

Urget praecipites Libys, atque in terga ruentum 640
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, et quatiuntur Consul's arma.
Acrius hoc Paullus medios ruit asper in hostes.

Tum vero excussus mentem, in certamina Paulo
Avia diducto, convertit Varro, manuque 645

Cornipedem inflectens, Das, inquit, patria, poenas,
Quae, Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti.
Quaenam autem mentis, vel quae discordia fati?

Parcarumque latens fraus est? Abrumpere cuncta
Iamdudum cum luce libet. Sed comprimit ensem 650

Nescio qui Deus, et meme ad graviora reservat.

Vivamne? et fractos sparsosque cruore meorum

Hos referam populo fasces? atque ora per urbes

Iratas spectanda dabo? et, quo saevius ipse

Hannibal haud poscat, fugiam, et te, Roma, vi-
debo? 655

Plura indignantem telis propioribus hostes

Egere, et sonipes rapuit laxatus habenas.

LIBER X.

A R G U M E N T U M.

*Inter funestae non prospera tempora pugnas,
Cannarumque altos et latos stragis acervos
Obruitur Paullus coeuntibus undique telis.
Sedibus hinc tacitis placidum Saturnia Somnum
Evocat, ut iuvenem victorem a moenibus urbis
Arceat. At fugiens Camusinum miles in agrum
Colligitur. Placet exsilio mutare labantem
Ausoniam pubi, pavido suadente Metello.
Sed quatiens gladium flammata Scipio dextra,
Non deserturos patriam turare coegit.
Interea celebrat laudato funera Paullo
Hannibal, et Marti scutorum incendit acervos.
Furia mali tanti tristem levis advolat urbem,
Et redit anisso iactatus milite Varro.*

Paullus, ut adversam videt increbrescere pugnam,

Ceu fera, quae, telis circumcingentibus, ultro
Assilit in ferrum, et per vulnera colligit hostem,
In medios fert arma globos, seseque periclis

5 Ingerit, atque omni letum molitur ab ense.

Increpat horrendum, Perstate, et fortiter, oro,
Pectoribus ferrum accipite, ac sine vulnere terga
Ad manes deferte, viri. Nisi gloria mortis,
Nil superest. Idem sedes adeuntibus imas

10 Hic vobis dux Paullus erit. Velocius inde

Haemonio Borea, pennaque citatior ibat,
Quae redit in pugnas fugientis arundine Parthi;
Atque, ubi certamen primi ciet immemor aevi
Fetus Gradivo mentem Cato, fertur in hostes;

15 Ac iuvenem, quem Vasco levis, quem spicula
densus

Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.

Abscessere retro, pavidique in terga relatos

cere gradus. Ut laetus valle remota
 capream venator agit, fessamque propinquo
 nitur cursu, et sperat iam tangere dextra, 20
 us adverso subitum se protulit antro,
 stit ante oculos frendens leo, deserit una
 lor, et sanguis, et tela minora periclo:
 um speratae cura est in pectore praedae.
 in restantes mucronem comminus urget, 25
 trepidos ac terga mala formidine versos
 uitur telis. Furere, ac decorare labores,
 vire iuvat: cadit ingens nominis expers
 rba viro: atque alter si detur in armis
 is Dardaniis, amittant nomina Cannae. 30
 em inclinato cornu sine more ruebat
 acies, non parca fugae. Labienus et Ocris
 antur leto atque Opiter, quos Setia colle
 ro, celsis Labienum Cingula saxa
 unt muris. Iunxit fera tempora leti 35
 ius non consimili discrimine miles:
 Labienus obit penetrante per ilia corno;
 as, hic humero, cecidere, hic poplite, caesia.
 is et Tyrio super ingulna fixe veruto
 nas, cui Maeonia venerabile terra, 40
 ptris olim celebratum nomen Etruscis.
 edios agitur, proiecto lucis amore
 ibalem lustrans, Paullus. Sors una videtur
 a, si occumbat ductore superstite Poeno.
 metuens molem (neque enim, certamine
 sumto, 45
 estas tanta et rabies impune fuissent)
 iem pavidum luno conversa Metelli,
 ranos, inquit, Latio spes unica Consul,
 sumque moves, fato renuente, furores?
 erest Paullus, restant Aeneia regna: 50
 cus, Ausoniam tecum trahis. Ire tumentem
 tra iuvenem, et caput hoc abscidere rebus

Turbatis, o Paulle, paras? Nunc Hannibal ipsi
(Tam laetus bello est) ausit certare Tonanti.

- 55 Et iam conversis (vidi nam flectere) habenis
Evasit Varro, ac sese ad meliora reservat.
Sit spatium fati: et, dum datur, eripe leto
Huc nostris maiorem animam: mox bella ca-
pesses.

- Ad quae suspirans ductor, Mortemne sub armis
60 Cur poscam, causa ista parum est, quod talis
nostrae

- Pertulerunt aures suadentem monstra Metellum!
I, demens, i, carpe fugam. Non hostica tela
Excipias tergo, Superos precor. Integer, oro,
Intactusque abeas, atque intres moenia Romae
65 Cum Varrone simul. Talin', pavidissime, dignum
Me vita, pulchraque indignum morte putasti?
Quippe furit Poenus, qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Iovi valeat. Pro degener altae
Virtutis patrum! Quando certamen inire,

- 70 Cuive virum mallet memet componere, quam qu
Et victus dabit et victor per secula nomen?
Talibus increpitat, mediosque aufertur in hostes
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina, et in densis furantem membra manipulis
75 Per conferta virum et stipata umbonibus arma
Consequitur melior planta, atque obtruncat
Acheram.

- Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroresque ferae sollers per devia mersa
Nare legit, tacitoque premens vestigia rostro
80 Lustrat inaccessos venantum indagine saltus;
Nec sistit, nisi, conceptum sectatus odorem,
Deprendit spissis arcana cubilia dumis.
At coniux Iovis, ut Paullum depellere dictis
Nequidquam fuit, et Consul non desinit irae,

- 85 In faciem Mauri rursus mutata Gelestae,

Avocat ignarum saevo a certamine Poenum.

Huc tela, huc, inquit, dextram implorantibus
affer,

O decus aeternum Carthaginis. Horrida iuxta
Stagnantes Consul molitur proelia ripas:

Et laus haud alio maior datur hoste perempto. 90

Haec ait; et iuvenem diversa ad proelia raptat.

Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem:

Cristae nomen erat. Bis terni iuncta ferebant

Arma senem circa nati: pauperque penatum,

Sed domus haud obscura Tudor, notusque per
Umbros 95

Bellator populos, factis et caede docebat

Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.

Unanima inde phalanx, crudo ducente magistro,

Postquam hominum satiata nece est, prostrave-
rat ictu

Innumero cum turre feram, facibusque secutis 100

Ardentem monstri spectabat laeta ruina:

Cum subitus galeae fulgor, conoque coruscae

Maiore intremuere iubae: nec tarda senectus;

(Agnovit nam luce virum) rapit agmine natos

Saeva parens ultro in certamina, et addere passim 105

Tela iubet, nec manantes ex ore feroci,

Aut quae flagrant galea, exhorrescere flammis.

Armiger haud aliter magni Iovis, anxia nido

Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,

Obversam spectans ora ad Phaethontia prolem, 110

Explorat dubios Phoebea lampade natos.

Iamque suis daret ut pugnae documenta vocantis,

[Stridentem gelidis vibravit viribus hastam,]

Quae medias raptim velox praetervolat auras.

Haesit multiplici non alte cuspis in auro, 115

Ac senium invalido dependens prodidit ictu.

Cui Poenus: Quinam ad cassos furor impulit ictus

Ex sanguem seculo dextram? Vix prima momordit

- Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
 120 En, reddo tua tela tibi: memorabilis ista
 A nobis melius discet bellare iuventus.
 Sic propria miseri transfigit pectora corno.
 At contra (horrendum) bis terna spicula dextra
 Torta volant, paribusque ruunt conatibus hastae.
 125 Haud secus ac Libycam feta tellure leaenam
 Venator premit obsesso cum Maurus in antro,
 Invadunt rabidi iam dudum, et inania tentant
 Nondum sat firmo catuli certamina dente.
 Consumit clypeo tela, et, collectus in arma,
 130 Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas
 Sidonius ductor: nec iam per vulnera credit,
 Aut per tot caedes actum satis: iraque anhelat,
 Ni leto det cuncta virum, iungatque parenti,
 Corpora, et excidat miseros cum stirpe penates.
 135 Tunc Abarim affatur; namque una hic armiger ira
 Flammabat Martem, atque omnes comes ibat in
 actus:
 Suppedita mihi tela. Vadis liventis Averni
 Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessat
 Tegmina, iam stultae fructus pietatis habebit.
 140 Haec fatus iaculo Lucam, qui maximus aevi,
 Transadigit: pressa juvenis cum cuspidе labens
 Arma super fratrum resupino concidit ore.
 Mortiferum inde manu properantem vellere se
 rum
 Pilo Volsonem (namque hoc de strage iacentur
 145 Fors dabat) affixa sternit per tegmina nare.
 Tum Vesulum, calido lapsantem in sanguine f
 trum,
 Ense metit rapido; plenamque (heu barbara
 tus!)
 Abscisi galeam capitis, ceu missile telum,
 Conversis in terga iacit. Telesinus, ad ossa
 150 Illiso saxo, qua spina interstruit artus,

Occumbit; fratrisque videt labentia membra
 Quercentis, quem funda procul per inane voluta
 Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
 Exhalat lucem, et dubitantia lumina condit.
 At fessus maerore simul, cursuque, metuque, 155
 Et tamen haud irae vacuus, non certa per aequor
 Interdum insistens Perusinus membra ferebat;
 Hunc sude, quam raptam Libyci per terga ia-
 centis
 Argimer obtulerat monstri, super inguina fixum
 Obtruncat, quercuque premit violentus obusta. 160
 Tentarat precibus saevum lenire furorem,
 Sed Stygius primos implevit fervor hiatus,
 Et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
 Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Umbro
 Clarum, Crista, diu populo. Ceu fulmine celsa 165
 Aesculus, aut, proavis ab origine cognita, quercus
 Cum fumat percussa Iovi, sacrosque per aevum
 Aethereo ramos populantur sulfure flammae:
 Donec victa Deo late procumbit, et omnem
 Collabens operit spatioso stipite prolem. 170
 Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
 Moliſur, Paullus, numerosa caede futuram
 Ulſus iam mortem, ceu victor bella gerebat
 Inter mille viros. Iacet ingens Phorceys ab antris
 Herculeae Calpes, caelatus Gorgone parman, 175
 Unde genus tristisque Deae manabat origo.
 Hinc obiectantem sese atque antiqua tumentem
 Nomina saxificae monstrosa e stirpe Medusae,
 Dum laevum petit incumbens violentius inguen,
 Detrahit, excelsi correptum vertice coni, 180
 Afflictumque premens, tergo qua balteus imo
 Sinuatur, coxae sedet munimen utraque,
 Coniecto fodit ense super: vomit ille calentem
 Sanguinis effundens per hiantia viscera rivum,
 Et subit Aetolus Atlanticus accola campos. 185

- Has inter strages rapido terrore coorti
 Invadunt terga, atque averso turbine miscent
 Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
 Hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem:
- 190 Succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra,
 Dediderant dextras. Tum totis mentibus actam
 In caedes aciem pone atque in terga ruentes
 Praecipitant. Non hasta viros, non deficit ensis.
 E strage est ferrum, atque evulsa cadavere tela.
- 195 Raptum Galba procul (neque enim virtutis amo-
 rem
 Adversa exemisse valent) ut vidit ab hoste
 Auferri signum, connisus corpore toto
 Victorem assequitur, letalique occupat ictu.
 Ac dum comprehensam caeso de corpore praedam
- 200 Avellit, tardeque manus moribunda remittit,
 Transfixus gladio propere accurrentis Amorghi
 Occidit, immoriens magnis non prosperus ausis.
 Haec inter, veluti nondum satiasset Enyo
 Iras saevâ truces, sublatum pulvere campum
- 205 Vulturnus rotat, et candentes torquet arenas.
 Iamque reluctantes stridens immane procella
 Per longum tulit ad campi suprema, cavisque
 Afflictos ripis tumidum demersit in amnem.
 Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aevi
- 210 Servabat tacito, non felix Curio, leto.
 Namque, furens animi dum consternata moratur
 Agmina, et oppositu membrorum sistere certat,
 In praeceps magna propulsus mole ruentum
 Turbatus hauritur aquis, fundoque volutus
- 215 Hadriaca iacuit sine nomine mortis arena.
 Ingens ferre mala, et Fortunae subdere colla
 Nescius, adversa fronte incurrebat in arma
 Vincentum Consul; pereundi Martius ardor,
 Atque animos iam sola dabat fiducia mortis:
- 220 Cum Viriathus agens telis, regnator Hiberæ

lagnanimus terrae, iuxta atque ante ora furentis
 btruncat Paulli fessum certaminis hostem.
 heu dolor, heu lacrimae! Servilius optima belli,
 ost Paullum belli pars optima, corrui ictu
 barbarico, magnamque cadens leto addidit uno 225
 vidiam Cannis. Tristem non pertulit iram
 consul, et insani quanquam contraria venti
 xarmat vis, atque obtendit pulvere lucem,
 qualentem rumpens ingestae torvus arenae
 ingreditur nimbum, ac ritu iam moria Hiberi 230
 armina pulsata fundentem barbara caetra
 vadit, laevaeque fodit vitalia mammae.
 hic fuit extremus caedum labor. Addere bello
 laud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
 ti, Roma, tibi posthac ad proelia Paulo. 235
 axum ingens, vasto libratum pondere, caeca
 enit in ora manu, et, perfractae cassidis aera
 ssibus infodiens, complevit sanguine vultus.
 ide pedem referens, labentia membra propinquo
 nposuit scopulo, atque, undanti vulnere an-
 helans, 240
 edit terribilis clypeum super ore cruento:
 nmanis ceu, depulsis levioribus hastis,
 ccepit leo cum tandem per pectora ferrum,
 tat teli patiens media tremebundus arena,
 c, manante iubis rictuque et naribus unda 245
 anguinis, interdum languentia murmura tor-
 quens,
 ffundit patulo spumantem ex ore cruorem.
 um vero incumbunt Libyes super. Ipse citato
 ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis,
 qua sonipes, qua belligero fera belua dente. 250
 brutus hic telis ferri per corpora Piso
 ectorem ut vidit Libyae, connisus in hastam
 ia cornipedis subrecta cuspide transit,
 ollapsoque super nequidquam incumbere coepit.

255 Cum Poenus, propere collecto corpore, quan-
quam

Cernuus inflexo sonipes effuderat armo;

Umbræne Ausoniae rediviva in bella retractant

Post obitum dextras? nec in ipsa morte quie-
scunt?

Sic ait, atque aegrum coeptanti attollere corpus

260 Arduus insurgens totum permiscuit ensem.

Ecce, Cydonea violatus arundine plantam,

Lentulus effusis campum linquebat habenis;

Cum videt in scopulo rorantem saxa cruore,

Torvoque obtutu labentem in Tartara Paullum.

265 Mens abiit: puduitque fugae. Tum visa cremari

Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus

Hannibal; et totum tunc primum ante ora fuere

Sorbentes Latium campi. Quid deinde relictum,

Crastina cur Tyrios lux non deducat ad Urbem,

270 Deseris in tantis puppim si, Paulle, procellis?

Testor Coelicolas, inquit, ni damna gubernas

Crudelis belli, vivisque in turbine tanto

Invitus; plus, Paulle, (dolor verba aspera dictat)

Plus Varrone nocet. Cape, quaeso, hunc, unice
rerum

275 Fessarum, cape cornipedem. Languentia membra

Ipse levabo humeris, et dorso tuta locabo.

Haec inter, lacero manantem ex ore cruorem

Eiectans, Consul, Macte o virtute paternâ!

Nec vero spes angustae, cum talia restent

280 Pectora Romuleo regno. Calcaribus aufer,

Qua vulnus permittit, equum: atque hinc ocios
Urbis

Claudantur portae. Ruet haec ad moenia pestis.

Dic, oro, rerum Fabio tradantur habenae.

Nostris pugnavit monitis furor. Amplius acta

285 Quid superest vita, nisi caecae ostendere plebi

Paullum scire mori? Feror an consumtus in Urbem

Vulneribus? Quantine emtum velit Hannibal, ut
nos

Vertentes terga aspiciat? Nec talia Paulo
Pectora, nec manes tam parva intramus imago.
Ille ego. Sed vano quid enim te demoror aeger, 290
Lentule, conquestu? Perge, atque hinc cuspidem
fessum

Eripe quadrupedem propere. Tum Lentulus Ur-
bem,

Magna ferens mandata, petit: nec Paullus inul-
tum,

Quod superest de luce, sinit. Ceu vulnere tigris
Letifero cedens tandem, proiectaque corpus 295

Luctatur morti, et languentem pandit hiatum

In vanos morsus, nec sufficientibus irae

Ictibus, extrema lambit venabula lingua.

Iamque coruscanti telum, propiusque ferenti
Gressum exsultantem, et securo caedis lertae 300

Non expectatum surgens defixerat ensem,

Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa

Exoptans animam certantem ponere dextra.

Sed vicere virum coeuntibus undique telis

Et Nomas, et Garamas, et Celtae, et Maurus, et
Astur. 305

Hic finis Paulo. Iacet altum pectus et ingens
Dextera, quem (soli si bella agitata darentur)

Aequares forsán Fabio. Mors additur Urbi

Pulchra decus, misitque viri inter sidera nomen.

Postquam spes Italúm mentesque in Consule la-
psae, 310

Ceu truncus capitis, saevis exercitus armis
Sternitur, et victrix toto fremit Africa campo.

Hic Picentum acies, hic Umber Martius, illic

Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.

Passim signa iacent, quae Samnis belliger, et quae 315
Sarrastes populi, Marsaeque tulere cohortes;

SILIUS ITAL.

O

Transfixi clypei, galeæaque, et inutile ferrum,
Fractaque conflictu parmarum tegmina, et ore
Cornipedum derepta fero spumantia frena.

- 320 Sanguineus tumidas in campos Aufidus undas
Eiecat, redditque furens sua corpora ripis.
Sic Lagea ratis, vasto velut insula ponto
Conspecta, illisit scopulis ubi nubifer Eurys,
Naufragium spargens operit freta. Iamque per
undas

- 325 Et transtra, et mali, laceroque aplustria velo,
Ac miseri fluitant revementes aequora nautae.
At Poenus, per longa diem certamina saevis
Caedibus emensus, postquam eripuerunt furori
Insignem tenebrae lucem, tum denique Martem

- 330 Dimisit, tandemque suis in caede pepercit.
Sed mens invigilat curis, noctisque quietem
Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta Deorum.
Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet. Hinc strictos ferre ocus
enses,

- 335 Dum fervet cruor, et perfusae caede cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam moenia
flamma

Occupat, et iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata viri coniux Saturnia coepto,
Irarumque Iovis Latiiue haud inscia fati,

- 340 Incautum ardorem atque avidas ad futile votum
Spes iuvenis frenare parat. Ciet inde quietis
Regnanti tenebris Somnum; quo saepe ministro
Edomita inviti componit lumina fratris.

- Atque huic arridens, Non te maioribus, inquit,
345 Ausis, Dive, voco: nec posco ut mollibus alis
Des victum mihi, Somne, Iovem. Non mille pre-
mendi

Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuvencae.

Ductori precor immittas nova somnia Poeno;
 Ne Romam et vetitos cupiat nunc visere muros, 350
 Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
 Imperium celer exsequitur, curvoque volucris
 Per tenebras portat medicata papavera cornu.

Ast ubi, per tacitum allapsus, tentoria prima
 Barcaei petiit iuvenis, quatit inde soporas 355
 Devexo capiti pennas, oculisque quietem
 Irrorat, tangens Lethaea tempora virga.

Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
 Iamque videbatur multo sibi milite Thybrim
 Cingere, et insultans adstare ad moenia Romae. 260

Ipsæ refulgebat Tarpelae culmine rupis,
 Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
 Iupiter, et lati fumabant sulfure campi,
 Ac gelidis Anio trepidabat caerulus undis:
 Et densi ante oculos iterumque iterumque tre-
 mendum 365

Vibrabant ignes. Tunc vox effusa per auras:
 Sat magna, o iuvenis, pressa est tibi gloria
 Cannis.

Siste gradum; neque enim sacris irrumpere muris,
 Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere
 coelum.

Attonitum visis maioraque bella paventem
 Post confecta Sopor lunonia iussa relinquit; 370
 Nec lux terribili purgavit imagine mentem.

Quos inter motus somni vanosque tumultus,
 Dedita per noctem relinquo cum milite castra
 Nuntiat, et praedam pleno trahit agmine Mago. 375

Huic ductor laetas Tarpeio vertice mensas
 Spōndenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
 Celatis Superūm monitis clausoque pavore,
 Vulnera et exhaustus saevo certamine vireas, 380
 Ac nimium laetis excusat fidere rebus.

Tum spe deiectus iuvenis, ceu vertere ab ipsis

Terga iuberetur muris, ac signa referre,
 Tanta mole, inquit, non Roma (ut credidit ipsa)
 Sed Varro est victus. Quonam tam prospera
 Martis

385 Munera destituis fato, patriamque moraris?

Mecum exsultet eques: iuro hoc caput, accipe
 muros

Iliacos, portasque tibi sine Marte patentes.

Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri:

Iam Latius sese Canusina in moenia miles

390 Colligere, et profugos vicino cingere vallo,

Coeperat. Heu rebus facies inhonora sinistris!

Non aquilae, non signa viris, non Consulis altum

Imperium, non subnixae lictore secures.

Trunca atque aegra metu, ceu magna elisa ruina,

395 Corpora debilibus nituntur sistere membris.

Clamor saepe repens, et saepe silentia fixis

In tellurem oculis, nudae plerisque sinistrae

Detrito clypeo: desunt pugnacibus enses:

Saucius omnis eques: galeis carpsere superbum

400 Cristarum decus, et damnarunt Martis honores.

At multa thorax perfossus cuspidē; et haerens

Loricae interdum Maurusia pendet arundo.

Interdum maestis socios clamore requirunt.

Hic Galba, hic Piso, et, leto non dignus inerti,

405 Curio deslentur; gravis illic Scaevola bello.

Hos passim; at Paulli pariter, ceu dira parentis

Fata gemunt. Ut vera mali praesentia nunquam

Cessarit canere, et Varronis sistere mentem.

Utque diem hunc toties nequidquam averterit

Urbi:

410 Atque idem quantus dextra. Sed cura futuri

Quos premit, aut fossas instant praeducere muris,

Aut portarum aditus (ut rerum est copia) firmant.

Quaque patet campus planis ingressibus hosti,

Cervorum ambustis imitantur eornua ramis,

Et stilus occulitur, caecum in vestigia tefum. 415
 Ecce, super clades et non medicabile vulnus,
 Reliquias belli atque imperdita corpora Poenis
 Impia formido ac maior iactabat Erinny.
 Trans aequor Tyrios enses atque arma parabant
 Punica et Hannibalem mutato evadere coelo. 420
 Dux erat exsilio collectis Marte Metellus,
 Sed stirpe haud parvi cognominis. Is mala bello
 Pectora degeneremque manum ad deformia
 agebat
 Consulta; atque alio positas spectabat in orbe,
 Quis sese occulerent, terras: quo nomina nulla 425
 Poenorum, aut patriae penetraret fama relictæ.
 Quæ postquam accepit flammata Scipio mente,
 Quantus Sidonium contra, fera proelia miscens,
 Ductorem stetit in campis, rapit ocus ense,
 Atque, ubi turpe malum Latioque extrema co-
 quebant 430
 Coepta viri, ruptis foribus sese arduus infert.
 Tum, quatiens strictum cum voce ante ora pa-
 ventum
 Mucronem, Tarpeia, pater, qui templa secundam
 Incolis a coelo sedem, et Saturnia nondum
 Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus 435
 Aegide Gorgoneos virgo succincta furores,
 Indigetesque Dei, sponte inter numina nostra,
 Perque caput, nullo levius mihi numine, patris
 Magnanimi iuro, nunquam Lavinia regna
 Linquam, nec linqui patiar, dum vita manebit. 440
 Ocius, en, testare Deos, si moenia taedis
 Flagrabunt Libycis, nullas te ferre, Metelle,
 Ausurum in terras gressus. Nî talia sancis,
 Quem tremis, et cuius somnos formidine rumpis,
 Hannibal hic armatus adest. Moriere, nec ullo 445
 Poenorum melior parietur gloria caeso.
His excussa incepta minis. Jamque ordine iussu

Obstringunt animas patriae, dictataque iurant
Sacramenta Deis, et purgant pectora culpa.

450 Atque ea dum Rutulis turbata mente ge-
runtur,

Lustrabat campos, et saevae tristia dextrae
Facta recensebat, pertractans vulnera visu,
Hannibal, et, magna circumstipante caterva,
Dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis.

455 Quas strages inter, confossus pectora telis,
Seminecem extremo vitam exhalabat in auras
Munere deficiens iam Cloelius, oraque nisu
Languida vix aegro et dubia cervice levabat.
Agnovit sonipes, arrectisque auribus acrem

460 Hinnitum effundens, sternit tellure Vagesum,
Quem tunc captivo portabat in agmina dorso.
Hinc, rapidum glomerans cursum, per lubrica
pingui

Stante cruore soli et mulctata cadavera caede
Evolat, ac domini consistit in ora iacentis.

465 Inde, inclinatus colla, et submissus in armos,
De more inflexis praebebat scandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo, vel si resupina citato

470 Proiectus dorso ferret cuni membra, vel idem
Si nudo staret tergo, dum rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys, humanos aequantem pectore sensus
Haud parce miratus equum, quinam ille sinistrae
475 Depugnet morti iuvenis, nomenque, decusque
Erogitat, letique simul compendia donat.

Hic Cinna (ad Tyrios namque is sua verterat
arma,

Credulus adversis, et tum comes ibat oranti)

Auribus huic, inquit, ductor fortissime, origo est
480 *Non indigna tuis. Quondam sub Regibus illa,*

Quae Libycos renuit frenos, sub Regibus olim
 Roma fuit. Sed enim, solium indignata Superbi,
 Ut sceptrâ exegit, confestim ingentia bella
 Clusina venere domo. Si Porsena fando
 Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra. 485
 Ille, ope Maeonia et populo succinctus Etrusco,
 Certabat pulsos per bella reponere Reges.
 Multa adeo nequidquam ausi: pressitque tyrannus
 Ianiculum incumbens. Ubi mox, iam pace pro-

bata,
 Compressere odia, et positum cum foedere bel-
 lum, 490

Obsidibusque obstricta fides, mansuescere corda
 Nescia, pro Superi! et nil non immite parata
 Gens Italûm pro laude pati! Bis Cloelia senos
 Nondum complerat primaevi corporis annos,
 Una puellarum Laurentum, et pignora pacis 495
 Inter virgineas regi transmissa catervas:

(Facta virûm silco) rege haec, et foedere, et annis,
 Et fluvio spretis, mirantem interrita Thybrim
 Tranavit, frangens undam puerilibus ulnis.
 Cui si mutasset sexum Natura, reverti 500

Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras,
 Porsena. Sed iuveni (ne sim tibi longior) hinc est
 Et genus et clara memorandum virgine nomen.

Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
 Per subitum erumpit clamor. Permixta ruina 505
 Inter et arma virûm et lacerata cadavera, Paulli
 Eruerant corpus media de strage iacentum.

Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
 Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
 Vertit, et Illyrico sunt addita vincla tyranno! 510

Pulvere canities atro, arentique cruore
 Squalebat barba, et perfracti turbine dentes
 Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.

Quae postquam aspexit geminatus gaudia ductor

515 Sidonius; Fuge, Varro, inquit, fuge, Varro, superstes,

Dum iaceat Paullus: Patribus Fabioque sedenti
Et populo Consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi, Varro, fugam. At, cui fortia et
hoste

520 Me digna haud parvo caluerunt corda vigore,
Funere supremo et tumuli decoretur honore.
Quantus, Paulle, iaces! qui tot mihi millibus unus
Maior laetitiae causa es. Cum fata vocabunt,
Tale precor nobis, salva Carthagine, letum.

525 Haec ait: et socium mandari corpora terrae,
Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis,
Imperat; armorumque iubet consurgere acervos,
Arsuros, Gradive, tibi. Tum munera iussa,
Defessi quanquam, accelerant, sparsoque pro-
pinquos

530 Agmine prosternunt lucos; sonat acta bipenni
Frondosus silva alta iugis. Hinc ornus et albae
Populus alta comae, validis accisa lacertis,
Scinditur, hinc ilex proavorum condita seclo.
Devolvunt quercus, et amantem litora pinum,

535 Ac, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
Funereas tum deinde pyras certamine texunt:
Officium infelix et munus inane peremtis,
Donec anhelantes stagna in Tartessia Phoebus
Mersit equos, fugiensque polo Titania caecam

540 Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post, ubi fulserunt primis Phaetontia frena
Ignibus, atque sui terris rediere colores,
Supponunt flammam, et manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant. Subit horrida mentem

545 Formido incerti casus, tacitusque pererrat
Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui
Mox ferat; ac ipsis inimica sede iacendum.

Ast, tibi, bellipotens, sacrum, constructus acervo
 Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
 Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem 550
 Attollens, ductor Gradivum in vota ciebat,
 Primitias pugnae et laeti libamina belli
 Hannibal Ausonio cremat haec de nomine victor,
 Et tibi, Mars genitor, votorum haud surde meo-
 rum,

Arma electa dicat spirantum turba virorum. 555

Tum, face coniecta, populatur fervidus ignis
 Flagrantem molem, et, rupta caligine, in auras
 Actus apex claro perfundit lumine campos.
 Hinc citus ad tumultum donataque funera Paullo
 Ibat, et hostilis leti iactabat honorem. 560

Sublimem eduxere pyram, mollesque virenti
 Stramine composuere toros. Superaddita dona,
 Funereum decus: expertis invisus et ensis,
 Et clypeus terror Nomadum: atque insigne su-
 perbum

Tum laceri fascēs captaeque in Marte securēs. 565

Non coniux native aderant, non iuncta propinquo
 Sanguine turba virūm, aut celsis de morte feretris
 Praecedens prisca exsequias decorabat imago.
 Omnibus exuviis nudo iamque Hannibal unus
 Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui 570
 Murice suspirans inicit velamina et auro
 Intextam chlamydem, ac supremo affatur ho-
 nore:

I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
 Virtute et factis animas. Tibi gloria leto
 Iam parta insigni. Nostros Fortuna labores 575

Versat adhuc, casusque iubet nescire futuros.
 Haec Libys; atque repens crepitantibus undique
 flammis

Aethereas anima exsultans evasit in auras.
 Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat;

- 580 Iam maria ac terras primamque intraverat urbem.
 Diffidunt muris. Solam pavitantibus arcem
 Speravisse sat est. Nec enim superesse iuventam,
 Ac stare Ausoniae vacuum sine corpore nomen.
 Quodque adeo nondum portis irruperit hostis,
- 585 Contemptu cessare putant. Iam tecta cremari,
 Ac delubra rapi, caedesque ante ora nefundae
 Natorum, septemque arces fumare videntur.
 Lux una eversas bis centum in strage curules,
 Ac iuvenum bis tricenis orbata gemebat
- 590 Millibus exhaustae nutantia moenia Romae;
 Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna pro-
 fundi,
 Nec sociūm numero pariter levioꝛe peremto.
 Sed vero, sed enim reliqui pia turba Senatus
 Munera sortito invadunt. Celer omnia lustrans
- 595 Clamitat attonitus Fabius, Non ulla relicta est
 (Credite) cunctandi ratio. Appropereꝛemus : q̃
 hostis
 Nequidquam armatos ausit succedere muros.
 Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo,
 Et gliscunt adversa metu : ite ocius, arma
- 600 Deripite, o pubes, templis. Vos atria raptim
 Nudate, et clypeos in bella refigite captos.
 Sat patriae sumus; e numero si ad proelia nostro
 Nil minuit pavor. In patulis illa horrida campis
 Sit metuenda lues: muros haud fregerit unquam,
- 605 Exsultare levis nudato corpore, Maurus.
 Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
 Varronem adventare vagus per moenia rumor
 Spargit, et occulto perfundit pectora motu.
 Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
- 610 Litoribus solus vacuis ex aequore sospes
 Adnatet, incerti trepidant, tendantve, negentve
 Iactato dextras, ipsamque odere salutem
 Unius amissa superantis puppe magistri.

Quam restare viro labem, qui accedere portis
Audeat, ac dirum veniat pavitantibus omen! 615
Hos mulcens questus Fabius deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira.
Adversis etenim frangi non esse virorum,
Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
Condere, et ex poena solatia poscere luctus. 620
Si vero exprobrare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris viderit ire
Varronem, quam quo vidcat remeare sine armis.
His dictis sedere minae, et conversa repente
Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno 625
Consulibus reputant caesis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus
Gratantum, magnaue actum se credere mente
Testantur, quod, sisus avis sceptrisque superbis,
Laomedontiadum non desperaverit urbi. 630
Nec minus infelix culpa, grandique pudore
Turbatus, Consul titubantem ad moenia gressum
Portabat lacrimans: deiectum attollere vultum,
Ac patriam aspicere, et luctus renovare pigebat.
Quod vero reduci tum se populusque Patresque 635
Offerrent, non gratari; sed poscere natos
Quisque suos, fratresque simul, miseraeque pa-
rentes
Ire videbantur laceranda ad Consulis ora.
Sic igitur muto lictore invectus in urbem,
Damnatum Superis aspernabatur honorem. 640
At Patres Fabiusque, procul maerore remoto,
Praecipitant curas. Raptim delecta iuventa
Servitia armantur; nec claudit castra saluti
Postpositus pudor. Infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacunque reducere dextra, 645
Proque arce et sceptris et libertatis honore
Vel famulas armare manus. Primaeva suorum
Corpora praetexto spoliant velamine, et armis

- Insolitis cingunt. Puerilis casside vultus
 650 Clauditur, atque hostis pubescere caede iubetur.
 Idem obsecrantes, captivum vulgus ut auro
 Pensarent parvo, (nec pauca fuere precantum
 Millia) miranti durarunt prodere Poeno.
 Cuncta adeo scelera et noxam superaverat
 , omnem,
 655 Armatum potuisse capi. Tunc terga dedisse
 Damnatís Siculas longe meritare per oras
 Impositum, donec Latio decederet hostis.
 Haec tum Roma fuit; post te cui vertere mores
 Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

LIBER XI.

ARGUMENTUM.

*Accepta ad Cannas ferali clade cruentas,
 Mox sequitur populi defectio foeda Latini
 Ad Tyrii tam fausta ducis memorandaque castra.
 At Capus inprimis, rebus sufflata secundis,
 Ausa fuit partem summi sibi poscere iuris,
 Et reiecta suas victori pandere portas,
 Invito et frustra Decio prohibente furorem.
 Hic cum inter mensas Campanaque pocula victor
 Desidet, invisum regem obtruncare parabat
 Confidens animi juvenis; coeptumque minaci
 Ense patrasset opus, ni se tenuisset euntem
 Pactulo genitor. Dehinc natus Hamilcare fratrem
 Mittit, ut ad patriae cupidas haec nuntiet aures
 Pugnatum, et Cannas hostili caede repletas.*

Nunc, age, quos clades insignis Iapyge campo
 Verterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
 Expediam. Stat nulla diu mortalibus usquam,
 Fortuna titubante, fides. Adiungere dextras
 5 Certavere palam rumpenti foedera Poeno,
 Heu! nimium faciles laesis diffidere rebus:

te alios iras servasse repostas,
 m renovare ferox in tempore Samnis.
 et sero pressurus fata pudore
 mbiguis fallax mox Appulus armis. 10
 Hirpini vana indocilisque quieti,
 indigna fidem. Ceu dira per omnes
 populos foedi contagia morbi.
 ella suas, iamque et Calatia adegit,
 ante metu, Poenorum in castra co-
 hortēs. 15

nteq̄ levitas animosa Tarento,
 laxare iugum. Patefecit amicas
 n portas, Afrisque ad barbara iussa
 m docuit submittere colla nepotes.
 Locros habuit furor. Ora vadosi 20
 givos maior qua Graecia muros
 onio luitur curvata profundo,
 Libyae et fortunam e more secuta,
 itans Tyrio sua proelia Marti.
 Eridani tumidissimus accola, Celtæ 25
 malis Italûm, veteresque doloris
 cios properarunt iungere mole.
 Celtis, fas impia bella referre
 ierit populis. Capuaene furorem,
 onum genti, placuisse? et Dardana ab
 ortu 30

rbarico Nomadum sociata tyranno
 nutato tantum nunc tempore, credat?
 nsanis nutrita ignavia lustris,
 que pudor peccando, unisque relictus
 ibrosus honor, lacerabat hiantem 35
 pulum, ac resolutam legibus urbem.
 tio truculenta superbia agebat.
 leerant vires. Non largior ulli
 opulo (sic tum fortuna fovebat)
 entique modus: madefacta veneno 40

- Assyrio manibus vestis, medioque dierum
 Regales epulae, atque ortu convivia solis
 Deprensa, et nulla macula non illita vita.
 Tum populo saevi Patres, plebesque Senatus
 45 Invidia laeta, et collidens dissona corda
 Seditio. Sed enim interea temeraria pubis
 Delicta augebat, pollutior ipsa, senectus.
 Nec, quos vile genus despectaque lucis origo
 Foedabat, sperare sibi et deposcere primi
 50 Deerant imperia ac patriae pereuntis habenas.
 Quin etiam exhilarare viris convivia caede
 Mos olim, et miscere epulis spectacula dira
 Certantum ferro; saepe et super ipsa cadentum
 Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
 55 Has, astu aggressus, quo verteret acrius aegras
 Ad Tyrios mentes, quia nulla sorte daturam
 Certus erat Romam, neque enim impetrata vo-
 lebat,
 (Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen)
 Hortatur summi partem deposcere furis,
 60 Atque alternatos sociato Consule fasces:
 Et, si partita renuant sedisse curuli,
 Aequatumque decus geminasque videre secures,
 Ultorem ante oculos atque ora adstare repulsae
 Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
 65 Antistat cunctis praecellens Virrius ore:
 Sed gēnus obscurum, nullique furore secundus.
 Qui postquam coetu Patrum ingentique Senatu
 Impia dementis vulgi, ac vix tota, profudit
 Consulta, et tumidis incendit vocibus aures;
 70 Concordi fremitu renuentum effunditur asper
 Toto e concilio clamor. Tum quisque fatigat
 Increpitans, vocumque tremitt certamine templum
 Hic Torquatus, avum fronte aequavisse severa
 Nobilis, Heu Capua portantes talia dicta
 75 Romuleis durastis, ait, succedere muris?

Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
 Post Cannas afferre suas? Nunquamne per aures
 It vestras, in Tarpeia cum sede Latini
 Orarent paria, haud verbis, haud voce, sed acri
 Propulsum dextra, qui tum mandata superbo 80
 Ore apportabat, tanto per limina templi
 Turbine praecipitem revoluti corporis actum,
 Ut, saevo afflictus saxo, spectante piaret
 Tristia dicta Iove, et lueret verba impia leto?
 En ego progenies eius, qui sede Tonantis 85
 Expulit orantem, et nuda Capitolia Consul
 Defendit dextra. Rabidum hinc, palmasque vi-
 rorum

Intentantem oculis, proavitaque facta parantem
 Ut vidit maiore adeo crudescere motu,
 Excipit his frendens Fabius: Pro cuncta pudendi! 90
 Sedes, ecce, vacat, belli viduata procella:
 Quem, quaeso, e vobis huic imposuisse paratis?
 Inque locum Paulli quemnam datis? An tua, Virri,
 Prima atque ante alios fors, concedente Senatu,
 Te citat, ac nostris aequat, iam purpura Brutis? 95
 I, demens, i, quo tendis: tibi perfida fascēs
 Det Carthago suos. Medio fervore loquentis,
 Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
 Fulminea torvum exclamat Marcellus ab ira:
 Quae tandem, et quam lenta tenet patientia men-
 tem, 100

O confuse nimis Gradivi turbine Varro,
 Ut perferre queas furibunda insomnia Consul?
 Nonne exturbatos iam dudum limine templi
 Praecipites agis ad portas? et discere cogis
 Semiviros, quod sit nostro de more creati 105
 Consulis imperium? Non unquam sobria pubes
 Et peritura brevi, moneo, ocius Urbe facesse.
 Muros ante tuos (ut par est) debita ductor
 Armatus responsa dabit. Consurgere cuncti

110 Hinc pariter, magnoque viros clamore preme-
bant.

Nec non et foribus propere Campana iuventus
Extulit ipsa gradum, tantaeque dolore repulsae
Concitus Hannibalemolvebat Virrius ore.

Fulvius, (huic nam spondebant praesagia mentis
115 Venturum decus, et Capuae pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos) Non si Carthaginis,
inquit,

Ductorem vestris devinctum colla catenis
Romam victor agis, posthac intrare Quirini
Sacraſas dabitur sedes. Tende ocus, oro,

120 Quo mens aegra vocat. Referunt haec inde citati
Mixta minis et torva crucis responsa Senatus.
Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
Fata placet? Veniet quondam felicior aetas,
Cum pia Campano gaudebit Consule Roma,

125 Et per bella diu fasces perque arma negatos
Ultro ad magnanimos referet secunda nepotes.
Poena superbiorum tamen haec durabit avorum,
Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
Quam Carthago suos. Postquam nunc dicta Se-
natus,

130 Nunc facta exposuit, tum veris falsa per artem
Virrius admiscens cecinit fatale cruenti
Turbatis signum belli. Furiata iuventus
Arma, arma, Hannibalemque volunt. Ruit undi-
que vulgus,

Et Poenos in tecta vocant: ingentia facta

135 Sidonii iuvenis celebrant, ut ruperit Alpes
Herculei socius decoris, Divisque propinquas
Transierit cursu rupes: ut caede referta
Clauserit Eridani victor vada: victor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore.

140 Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
Tradiderit, Paullumque idem inter proelia, et idem

Flaminium, procures rerum, demiserit umbra.
 His super excisam primori Marte Sagantum,
 Et iuga Pyrenae, et Hiberum, et sacra parentis,
 Iuratumque viro bellum puerilibus annis 145

Accumulant. Unum, ducibus tot caede peremptis,
 Tot fuisse acie, stare inter praecia nullis
 Attactum talis. Superum cum munere datur
 Huic sociare viro dextras et foedere iungi;
 Fastus exsanguis populi vanusque tumorum 150

Nimirum Capua et dominarum perferat Urbis,
 Ceu famulis fascēs aequataque iura negantis?
 Prorsus enim tanto potiore nomine habendum
 Varronem, ut fugiat Quasul fulgentior ostro.
 Talia iactantes iam lectam sorte parabant 155

Mittere, quae Tyrios adiungat foedere, pubem.
 Sed non invictum ponebat pectore robur
 Tum solum Decius Capuae decus. Isque receptus
 In medios coctus, neque enim differre dabatur;
 Etis, ait, cives violanda ad iura parentum? 160
 Damnatumque caput temerati foederis aris
 Iungitis hospitio? Quae tanta oblivio recti?
 Magnum utique in magnis rebus populisque vi-
 risque

Adversis servare fidem. Nunc tempus inire
 Proelia pro Rutulis; nunc signa aciemque mo-
 vere, 165

Dum trepidae res, et medicinam vulnera poscunt;
 Is locus officio, cum cessant prospera, cumque
 Dura ad opem Fortuna vocat. Nam laeta fovere,
 Haud quaquam magni est animi decus: huc, age,
 adest.

Novi Dis animas similes et pectora magnis 170
 Nunquam angusta malis: capiant (mihi credite)

Cannae,
 Et Thrasymena vada, et Pauli memorabile letum.
 Hi sunt, qui vestris infixum necemibus hostem
 SILIUS ITAL. P

Deleccere manu, et Capuam eripuerunt superbia
 175 Samnitum iussis. Hi sunt, qui iura dedere
 Terrore expulso, Sidicinaque bella remorunt.
 Quo fugitis? socios quasve additis? Ille ego
 sanguis

Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
 Ab Iove ducta Capys, magno cognatus Iule;
 180 Ille ego, semihomines inter Nasamonas, et inter
 Saevum atque aequantem ritus Garamanta fe-
 rarum,

Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
 Ductoremque feram, cui nunc pro foedere proque
 Iustitia est ensis, solaeque e sanguine laudes?
 185 Non ita, non Decio permixtum fasque nefasque,
 Haec ut velle queat. Nullo nos invida tanto
 Armavit Natura bono, quam ianua mortis
 Quod patet, et vita non aequa exire potestas.
 Haec vana aversas Decius iactavit ad aures.

190 Ast delecta manus iungebant foedera Poeno.
 Iamque aderant praemissa duci turbante tumultu
 Autololes numerosa cohors. Ipse agmine magno
 Festinata citus per campos signa movebat.
 Et Decius, Nunc hora, viri, nunc tempus: adeste,
 195 Dum Capua dignum, dum me duce dextera vindex
 Molitur facinus; procumbat barbara pubes.
 Pro se quisque alacres rapite hoc decus. Hostis
 adire

Si parat, obstructas replete cadavere portas,
 Et ferro purgate nefas. Hic denique solus
 200 Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.
 Dumque ea nequidquam non ulli laeta profatur,
 Audita asperitate viri coeptoque feroci,
 Multa feta gerens ira praecordia, Poenus
 Adstabat muris, propereque arcessere lectos
 205 Immitem castris Decium iubet. Horrida virtus,
 Armatumque fide pectus, rectique cupido,

Et maior Capua mens imperterrita mole
 Invicta stabat, torvoque minacia vultu
 Iussa ducis, verbisque etiam incessebat amaris.
 Quem Libyae rector tot signa tot arma ferentis 210
 Spernentem increpitans magno clamore profatur:
 Post Paullum, post Flaminium componimur,
 eheu!

Vecordi Decio, mecum certasse volenti
 In decus et famam leti. Rapite, ite, citati
 Signa, duces. Pateatne mihi Campana vetante 215
 Urbs Decio, explorare libet, nova bella moventi
 Cui patuere Alpes, saxa impellentia coelum,
 Atque uni calcata Deo. Suffuderat ora
 Sanguis, et a torvo surgebant lumine flammae.
 Tum rictus spumans, et anhelis faucibus acta 220
 Versabant penitus dirum suspiria murmur.

Sic urbem invectus, toto comitante Senatu,
 Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
 Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
 Nec non et Decio propiora pericula mentem 225
 Flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
 Quo laudes ducis invicti superaret inermis.
 Non illum fuga, non clausi occuluere penates:
 Sed liber, veluti nullus penetrasset in urbem
 Hannibal, intrepido servaverat otia vultu. 230

Cum juvenem saevis (horrendum) concitus armis
 Invadunt globus, et pedibus sublime sedentis
 Ductoris sistunt. Tonat inde ferocibus alte
 Incessens victor dictis, Solusne ruentem
 Fulcire, et revocare paras a funere, Romam? 235
 O demens! en, qui Divum mihi munera tanta
 Eripiat. Decio prorsus servabar inerti
 Vincendus, Decio imbelli, cui femina nulla,
 Orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris,
 Cesserit: huic agedum, (nam cur indigna fera-

mus?)

P 2

240

Magnanime o miles, meritas innecte catenas.
 Dixerat haec: nec dum finem convicia norant.
 [Cum fura gens Decii constanti pectore corpus
 Invadit, vincitque manus post terga catenis.]

- 245 Illatus velut armentis super ardua colla
 Cum sese imposuit, victorque immane sub ira
 Infremuit leo, et immersis gravis unguibus haesit,
 Mandit anhelantem pendens cervice iuvenum.
 At Decius, dum vincla ligant, Necte ocius, inquit,
 250 (Nam sic Hannibalem decet intravisse) catenas,
 Foederis infausti pretium. Sic victima prorsus
 Digna cadat Decius. Nec enim te, sanguine
 laetum

- Humano, sit fas caevis placasse iuencis.
 En dextra! en foedus! Nondum tibi Curia, nec dum
 255 Templorum intrati postes: iam panditur acri
 Imperio carcer. Perge, ac primordia tanta
 Accumula paribus factis. Mihi fama sub umbras
 Te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.
 Nec plura effari concessum. Obnubitur atra
 260 Veste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
 Exin victor ovans sedato pectore tandem
 Spectandis urbis tectis templisque serenos
 Laetus circumfert oculos, et singula discit:
 Quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
 265 Quotque auri pateant bello argentique talenta.
 Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
 Copia quanta viris. Monstrant Capitolia celsa,
 Stellatesque docent campos, Cereremque beni-
 gnam.

- Iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo
 270 Impellebat equis, fuscabat et Hesperus umbra
 Paulatim infusa properantem ad litora currum.
 Instituunt de more epulas, festamque per urbem
 Regifice exstructis celebrant convivia mensis.
 Ipse, Deum cultu et sacro dignatus honore,

Praecipuis multoque procul splendentibus ostro 275
 Accipitur sublime toris: non una ministri
 Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
 His adolere focos, his ordine pocula ferre.
 Nec non et certis struitur penus. Aspera mensa
 Pondera caelati fulgent antiquitus auri. 280
 Eripiunt flammae noctem, strepituque moventum
 Murmurat alta domus. Stupet inconsuetus opimae
 Sidonius mensae miles, faciemque superbi
 Ignotam luxur oculis mirantibus haurit.
 Vescitur ipse silens, et tantos damnat honores 285
 Esse epulis, facilesque coli tanto agmine mensas;
 Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram
 Laxarunt mentem. Tum fronti reddita demum
 Laetitia, et positae graviore pectore curae.
 Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes 290
 Incola, et obtusas immiti murmure saevae
 Inter bella tubae permulcet cantibus aures.
 Iamque Iovem et laetos per furta canebat amores,
 Electraeque toros Atlantidos: unde creatus,
 Proles digna Deum, tum Dardanus: isque To-
 nanti 295-

Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
 Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
 Assaracus, nulloque minor famae manere
 Tum Capys ut primus dederit sua nomina munda.
 Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes, 300
 Campanaeque manus. Ante omnes ductor honori
 Nominis augusto libat carchesia ritu;
 Cetera quem sequitur, Bacchique ex more li-
 quorem

Errat mensis turba, ardescitque Lyaeo.
 Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu 305
 Converso, (neque enim, iuvenis non digna illi,
 Transmittam tui coepta libens, famulaque ne-
 gabo

Quanquam imperfectis, magnae tamen indolis,
ausis)

Mens una inviolata mero, nullisque venenis

310 Potando exarmata, decus pugnaeque, necisque
Sidoniae tacitoolvebat pectore molem.

Quoque esset miranda magis tam sacra libido,
Pacuvio genitus patrias damnaverat artes.

Is variis oneratum epulis atque atria tardo

315 Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire, no-
vosque

Pandere conatus, et liber parte relicta

Tectorum a tergo patuit locus, Accipe digna

Et Capua et nobis, inquit, consulta. Togaque

320 Armatum amota nudat latus. Hoc ego bellum
Conficere ense paro, atque avulsum ferre Tonanti

Rectoris Libyci victor caput. Hic erit ille,

Qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.

Si perferre nequit spectacula tanta senectus,

325 Et tremit inceptis lasso maioribus aevo,

At tu securis concede penatibus, et me

Linque meae menti: summum quod credis, et
aequas

Hannibalem Superis, o quantum nomine maior

Iam Poeno tibi natus erit! Vibrabat ab ore

330 Ignis atrox, animusque viri iam bella gerebat,

Cum senior, tanti pondus conaminis aegra

Iam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem

Sternitur, et pedibus crebro pavida oscula figens,

Per si quid superest vitae, per iura parentis,

335 Perque tuam nostra potiolem, nate, salutem,

Absiste inceptis, oro: ne sanguine cernam

Polluta hospitia, ac tabo repleta cruento

Pocula, et eversas pugnae certamine mensas.

Tunc illum, quem non acies, non moenia et urbes

340 Ferre valent, cum frons propior lumenque corusco

Igne micat, tunc illa viri, quae vertice fundit,
 Fulmina pertuleris; si viso intorserit ense
 Diram, qua vertit per campos agmina, vocem?
 Fallit te, mensas inter quod credis inermeta.
 Tot bellis quaesita viro; tot caedibus armat 345
 Maiestas aeterna ducem. Si admoveris ora,
 Cannas, et Trebiam ante oculos, Thrasymena-
 que busta,

Et Pauli stare iagentem miraberis umbram.
 Quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
 Torpebunt dextrae? Parce, oro, et desine velle, 350
 Cui nequeas victor superesse. An tristia vincla
 Et Decius non erudiunt componere mentem?
 Talia commemorans, famae maioris amore
 Flagrantem ut vidit iuvenem surdumque timori;
 Nil ultra posco, refer in convivia gressum: 355
 Approperemus, ait. Non iam tibi pectora pubis
 Sidoniae fodienda manu tutantia regem.
 Hoc iugulo dextram explora. Namque haec tibi
 ferrum,

Si Poenum invasisse paras, per viscera ferrum
 Nostra est ducendum. Tardam ne sperne se-
 nectam. 360

Opponam membra, atque ense extorquere ne-
 gatum

Morte mea eripiam. Lacrimae tunc ore profusae,
 Et magna Superdum cura servatus in arma
 Scipiadae Poenus; nec tantum fata dederunt
 Externa peragi dextra. Pulcherrimus irae, 365
 Et dignus fieri compos memorabilis ansi,
 Amisit quantam posito conamine laudem,
 Cui tantum est voluisse decus? Tum reddere sese
 Festinant epulis, et tristia fronte serenant:
 Donec laeta virum solvit convivia somnus. 370
 Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
 Jam rapido summis curru splendente sub undis.

Ac ponat ritus vescendi, saepe citato
 Dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
 Imbellem donare diem. Tum deinde madenti
 Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas, 410
 Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.
 Haec postquam Venus, applaudit lascivus, et
 alto

Mittit se coelo niveis exercitus alis.
 Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
 Et pariter fuis tepuerunt pectora telis. 415
 Bacchi dona volunt, epulasque, et carmina rursus
 Pieria liquida lyra. Non acer aperto
 Desudat campo somipes: non ulla per auras
 Lancea nudatos exercet torta lacertos.
 Mollitae flammis lymphae languentia somno 420
 Membra fovent, miserisq; bonis parit horrida
 virtus.

Ipsae etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor
 Instaurat mensas dapibus, repetitque volentum
 Hospitia, et patrias paulatim decolor artes
 Exiit, occulta mentem vitianti sagitta. 425
 Altera iam patria, atque aeque sub honore vo-
 catur:

Altera Carthago Capua, intactamque secundas
 Fortunae ingenium vitia allatrante quassant.
 Nec luxur ulius mersaeque libidine vitae
 Campanis modus: accumulans, variasque per
 artes 430

Scenarum certant epulas distinguere ludo;
 Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
 Memphis Amyclaeo passim lasciva Canopo:
 Inprimis dulcem, Poeno laetante, per aures
 Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine can-
 tum. 435

Laque ubi mirantem resonantia pollice fila
 Ductorem vidit Libyae, canere inde superbas

Aoniae laudes sensim testudinis orsus,
 Concordem cithārae movit per carmina lin
 440 Vincere linquentes vitam quae possit olore
 Atque haec e multis carpsit molliissima men
 [Facta antiqua virūm, placidas quis m
 aures.]

Argolicis quondam populis (mirabile dictu!
 Exaudita chelys, lapidem testudine felix
 445 Ducere, et in muros posuisse volentia saxa
 Haec Amphionio vallavit pectine Thebas,
 Ac, silice aggeribus per se scandente vocat
 Iussit in immensum cantatas surgere turres
 Altera, turbatum plectro moderata profunc
 450 Et tenuit phocas, et in omni Protea forma
 Traxit, et aequoreo portavit Ariona dorso.
 Nam, quae Peliaca formabat rupe canendo
 Heroum mentes et magni pectora Achillis,
 Centauro dilecta chelys compesceret iras,
 455 Percussa fide, vel pelagi vel tristis Averni.
 Namque chaos, caecam quondam sipe
 molem

Non surgente die, ac mundum sine luce ca
 Tum Deus ut liquidi discisset stagna profun
 Tellurisque globum media compage locass
 460 Ut celsum Superis habitare dedisset Olym
 Castaque Saturni monstrabat secula patria.
 Sed, quos pulsabat Rhipaeum ad Stry
 nervi,

Auditus Superis, auditus manibus Orpheus,
 Emerito fulgent clara inter sidera coelo.
 465 Hunc etiam mater, tota comitante sororum
 Aonidum turba, mater mirata canentem.
 Non illo Pangaea iuga aut Mavortius Haen
 Non illo modulante sonos stetit ultima Thr
 Cum silvis venerere ferae, cum montibus am
 470 Immemor et dulcis nidi, positoque volata

PUNICORUM LIB. XI. 235

Non mota volucris captiva pendit in aethra.
 Quin etiam Pagasaea ratis, cum caerula nondum
 Cognita terrigenis, pontoque intrare negarent,
 Ad puppim sacrae, cithara eliciente, carinae.
 Adductum cantu venit mare. Pallida regna 475
 Bistonius vates flammisque Acheronta sonantem
 Placavit plectro, et fixit revolubile saxum.
 O dirae Ciconum matres, Geticique furores,
 Et damnata Deis Rhodope! tulit ora revulsa
 In pontum, ripis utrinque sequentibus, Hebrus. 480
 Tum quoque, cum rapidi caput a cervice reci-
 sum

Portarent fluctus, subito emicuere per undas
 Ad murmur cete toto exsultantia ponto.
 Sic tum Pierius bellis durata virorum
 Pectora Castalio frangebat carmine Teuthras. 485
 Interea placida attulerant iam flamina terris
 Magonem Libycis. Lauro redimita subibat
 Optatos puppis portus, pelageque micabant
 Captiva arma procul celsa fulgentia prora.
 At, patulo surgens iam dudum ex aequore, late 490
 Nauticus implebat resonantia litora clamor,
 Et, simul adductis percussa ad pectora tonsis,
 Centeno fractus spumabat verbere pontus.
 Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus
 Procurrit fluctus, elataque turba favore 495
 Certatim ingenti celebrant nova gaudia plausu.
 Aequatur rector Divia. Illum undique matres,
 Illum turba minor moniti gaudere nepotes,
 Et senior manus, et iuxta populusque, Patres-
 que,

Mactatis Superum dignantur honore iuventa. 500
 Sic patriam Mago et portas ingressus ovantes
 Fraternae laudis fama. Ruit inde Senatus,
 Et multo Patrum stipatur curia coeta.
 Tum, Divos veneratus avum de more vetusto.

505 Martem, ait, egregium et fractas, quis Italia
tellus

Nitebatur, opes, pars ipse haud parva laborum,

Nuntio. Pugnatum Superis in vota secundis.

Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,

Possessus quendam prisca inter secula Dauno:

510 Humentes rapido circumdat gurgite campos

Aufidus, et stagnis intercipit arva refusis;

Mox fluctus ferit Hadriacos, magnoque fragore

Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.

Hic Varro et magnum Latia inter nomina

Paullus

515 Nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,

Vix dum depulsa nigrae caligine noctis,

Invadunt campum, et late fulgentibus armis

Accendunt ultro lucem surgentis Eoi.

Nos contra (nam germanum furor acer agebat

520 Optatae pugnae) castris cita signa movemus.

Intremis et tellus, et pulsus mugit Olympus.

Hic fluvium et campos abscondit caede virorum

Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt

Rectorem terrae. Vidi, cum turbine saevo

525 Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros

Uni terga daret. Vidi, cum Varro citato

Auferretur equo, proleclis degener armis.

Quin et magnanimum, perfosso corpore telis,

Strage super socium vidi te, Paulle, cadentem.

530 Aegates ille et servilia foedera larga

Ultus caede dies: non plus optasse liberet,

Quam tum concessit dexter Deus. Altera iam

lux

Si talis redeat, populis sis omnibus una

Tum, Carthago, caput, terrasque colare per

omnes.

535 Testes hi stragis, quos signum illustre superbis

Mos laeva gestare viris. Tum funditur ante

Ora admirantum præfulgens annulus auro;
 Datque fidem verbis haud parvo insignis acervo.
 Hinc iterum repetens: Restat nunc sedibus inis
 Vertenda atque æquanda solo iam subrupta Roma. 540
 Annitamiur, ait, vires refovere tot haustas
 Casibus, ut pateant non parca aeraria dextris,
 Quas eminus bello. Desit iam belus, tristis
 Ausoniis terror: nec non alimenta fatigant.
 Atque ea dum memorat, torvo conversus in ora 545
 Hannonis vultu, quem gliscens gloria prævum
 Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo.
 Iamne tibi dextras inceptaque nostrâ probamus?
 Iam fas Dardaniis me non servire colono?
 Anne iterum Hannibalem dedi placet? Atra ve-
 neno 550

Invidiae nigroque undantia pectora felle,
 Tandem tut titulis totque exorata tropæis,
 Infelix mufa. Dextra en, en dextera, quam tu
 Aeneadis lacerare dabas, et litera, et amnes,
 Et stagna, et latos implevit sanguine campos. 555
 Haec Mago, atque animos favor haud obscurus
 alebat.

Cui, simul invidia atque ira stimulantibus, Hanno:
 Talia vesani iuvenis convicia miror
 Haud equidem: tumet ingenio, fraternaque corda
 Non tarde agnoscas et virus futile lingue. 560
 Quin, ne mutatum vanis absistere credat,
 Nunc pacem orandum, nunc improba foedere
 rupto

Arma reponendum, et bellum exitiale cavendum
 Auctor ego. Atque adeo vosmet perpendite,
 quæso,

Quid ferat: haud aliud nobis censere relictum est. 565
 Tela, viros, aurum, classes, alimenta precatur,
 Belligeramque feram. Victus non plura dedissem.
Sanguine Dardanio Butulos saturavimus agris,

Et faciet in campis Latium. Deponere curi
 570 Tandem ergo, bone, da, victor, licentque
 In patria; liceat non exhaustire rapacis
 Impensis belli vacuatos saepe penates.
 Nunc en, nunc, inquam, (falsa ut praesagia)
 Sint, oro, mensque augurio ludatur inani)
 575 Haud procul est funesta dies. Atrocia novi
 Corda, ac prospicio natas e cladibus iras.
 Vos ego, vos metue, Cannae. Submittite si
 Atque adeo tentate, agedum, ac deposci
 cem:

Non dabitur. Parat ille dolor (mihî cr
 maius

580 Exitium accepto: citiusque haec foedera v
 Quam victus, dabit. | Atque adeo, qui tan
 perbo

Facta sonas ore, et spumanti turbine perfla
 Ignorantum aures, dic, en, germanus in arm
 Ille tuus par Gradivo, per secula tellus

585 Cui similem nunquam ductorem in bella er
 Moenia Romulae cur nondam viderit urbis
 Scilicet e gremio matrum rapiamus in hoste
 Nondum portandis habiles gravioribus armi
 Acratas iussi texamus mille carinas,

590 Atque omnis Libyae quaeratur belua terris
 Ut longa imperia, atque armatos proroget
 Hannibal, et regnum trahat usque in ter
 fati?

Vos vero, (neque enim occulto circumd
 astu)

Ne dulces spoliare domos; castrisque poten
 595 Atque opibus sancite modum. Pax optin
 rum,

Quas homini novisse datum est: pax una t
 phis

Innumeris potior: pax, custodire salutem

Et cives aequare potens, revocetur in arces
 Tandem Sidonias; et fama fugetur ab urbe
 Perfidiae, Phoenissae, tua. Si tanta Ebido 600
 Armorum tenet, atque enses non reddere parat
 Poscenti patriae; nil suppeditare furori
 Hortor, et haec fratri Magonem dicta referre.
 Flura annectentem (neque enim satiaverat iras
 Dicendo) clamor turbat diversa volentum. 605
 Si, Libyae decus, haud ulli superabilis armis,
 Hannibal est irae tibi, destituemus ad ipsas
 Victorem metas? nec opum adiumenta feremus?
 Invidia unius sceptrum ut iam parva retardet?
 Inde alacres tribuunt, quae belli posceret usus: 610
 Absentique suum iactant sub teste favorem.
 Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
 Dum malus obtreccat facta immortalia livor,
 Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

LIBER XII.

ARGUMENTUM.

*Iam Zephyro in terras flatu redeunte tepenti,
 Hostis Parthenopes ad muros agmina ducit.
 Irritus hinc coepti Cumas petit: inde profectus
 Marte Dicarchaeam parat evagitare iuventum.
 Hinc movet ad trepidam belli molimina Nolam:
 Marcello sed iam fractus pulvisque recessit.
 Strenuus et Sardos tutatur ab hoste Libyso
 Torquatus. Miseras ardorem incendit Accras
 Hannibal: inde tuos, paritura Petilia, muros:
 Et densa madidam hauri capit arce Tarentum.
 Nec non et Capuam totis iam viribus urget
 Dardanius obsessam: quam cum recreare soluta
 Obsidione nequit, Romam ruit acer ad altam
 Hostis, ut armorum facto premat orbe vicissim.*

Iam terra glaciale caput, secundaque nimbis
 Tempora, et austrifero nebulasum vertice frontem.

Immitis condebat hiema, blandisque salubre
Ver Zephyris tepido mulcebat rura sereno.

5 Prorumpit Capua Poenus, vicinaque late
Praemisso terrore quatit. Ceu condita bruma,
Dum Rhipaea rigent Aquilonis flamina, tandem
Evolvit serpens arcano membra cubili,
Et splendente diæ novus emicat, atque coruscum

10 Fert caput, et saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, et, suadente pavore,
Vallo se clausere simul, trepidique salutis
Exspectant ipsis metuentes moenibus hostem.

15 Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat, dederatque vias, Trebiaque potitus
Maeonios Itala sceleravit sanguine fluctus,
Tunc inerat. Molli luxu madefacta meroque,
Illecebris somni torpentia membra fluebant:

20 Quis gelidas suetum noctes thorace gravatis
Sub Iove non aequo trahere, et tentoria saepe
Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandinis
nimbi,

Ac ne nocto quidem clypeive ensesve reposti,
Non pharetræ aut iacula, et pro membris arma
fuere;

25 Tunc grave cassis onus, maioraque pondera vis
Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ.
Prima instaurantem sensit certamina mitis
Parthenope, non dives opum, non spreta vigoris
Sed portus traxere ducem secunda volentem

30 Aequora, quæ peteret veniens Carthagine puppi
Nunc molles urbi ritus, atque hospita Musis
Otia, et exemptum curis gravioribus ævum.
Sirenium dedit una suum memorabile nomen
Parthenope muris Acheloidas: æquore cuius

35 Regnavere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautia.

Haec pone aggressus (nam frontem clauserat
aequor)

Moenia, non ullas valuit perfringere Poenus
Tota mole vias, frustraue inglorius ausi
Pulsavit quatiens obstructas ariete portas. 40

Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequidquam, et caetae mentis consulta probabat
Eventu, qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
En; qui nos segnes, et nescire addere cursum 45

Fatis iactatis, quod vobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum moenia Romae;
Intrate, atque epulas promissas sede Tonantis
His, quae Graia manus defendit, reddite tectis.
Talia iactabat, famaeque pudore futurae, 50

Irritus incepta primus si absisteret urbe,
Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitae muris flammae, totoque fluebant
Aggeris anfractu tela improvisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quos vertice fetus 55

Ales fulva Iovis, tacito si ad culmina nisu
Evasit serpens, terretque propinquus hiatu;
Illa, hostem rostro atque assuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.
Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus 60

Defessus subigit, varioque lacessere motu
Fortunam, et famae turbando obstare sinistrae.
Sed custos urbi Gracchus, tutela vel ipsis
Certior, arcebat, muris, iterumque sedere,
Portus atque aditus iterum sperare vetabat. 65

Lustrat inops animi, rimaturque omnia circum
Alite vectus equo, rursusque hortatibus infit
Laudum agitare suos. Pro Di, quis terminus,
inquit,

Ante urbes standi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat 70

SILIUS ITAL.

Q

Nimirum, maior moles, et scandere coelum
Pulsantes iubeo scopulos: quanquam altera detur
Si similis tellus, aliaeque repente sub astra
Exurgant rupes, non ibis, et arduus arma

75 Me ducente feres? Tene, heu! Cumanus hiantem
Agger adhuc murusque tenet? Gracchumque,
moveri

**Non ausum portis, parvo in discrimine cerno?
An vobis gentes, quaecunque labore parastis,
Casu gesta putent? Per vos Tyrrhena faventum
Stagna Dedm, per ego et Trebiam, cineresque**

Saguntī

**Obtestor, dignos iam vosmet reddite vestra,
Quam trahitis, fama, et revocate in pectora Can-**
nas.

**Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
Erigere, et verbis tentabat sistere mentes.**

85 Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Virrius, altae
Immitis ductor Capuae, primordia pandit.
Non est hoc, inquit, nostri, quod suspicis, aevi:
Maiores fecere manus. Cum bella timeret

90 Dictae regis, sic fama est, linguere terras
Daedalus invenit, nec toto signa sequenti
Orbe dare, aethlerias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atque homini monstrare volatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus

95 Enavit, Superosque novus contreruit ales.

Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae
 Attentare vias volucrum : lapsumque solutis
 Pennarum remis, et non felicibus alis

Turbida plaudentem vidit freta. Dumque dolori.

**100 Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nescius heu! planctu duxit moderante volatus.**

*Hic pro nubivago gratus pia templa meatu
Instituit Phoebo, atque audaces exiit alas.*

Virrius haec. Sed enim ductor numerabat inertes
 Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebat. 105
 Ingemit adversis, respectansque irrita tecta
 Urbe Dicarchaea parat exsatiare dolorem.
 Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
 Officit audenti, defensantumque labores.
 Dumque tenet socios, dura atque obsepta viarum 110
 Rumpere nitentes, lentus labor; ipse propinqua
 Stagnorum terraeque simul miracula lustrat.
 Primores adsunt Capuae, docet ille, tepentes
 Unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
 Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat 115
 Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
 Cocyti memorat, medioque in gurgite ponti
 Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
 Amphitryoniades, armenti victor Hiberi.
 Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso 120
 Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Aver-
 num;
 Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus
 horrens,
 Et formidatus volucris, letale vomebat
 Suffuso virus coelo, Stygiaque per urbes
 Religione sacer saevum retinebat honorem. 125
 Hinc vicina palus (fama est, Acherontis ad
 undas
 Pandere iter) caecas stagnante voragine fauces
 Laxat, et horrendos aperit telluris hiatus.
 Interdumque novo perturbat lumine manes.
 At iuxta caligantes, longumque per aevum 130
 Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra
 Cimmerias iacuisse domos, noctemque profun-
 dam
 Tartareae narrant urbis: tum sulfure et igni
 Semper anhelantes coctoque bitumine campos
 Ostentant. Tellus, atro exundante vapore 135
 112

Suspirans, ustisque diu calefacta medullis,
 Aestuat, et Stygios exhalat in aera flatus.
 Parturit, et tremulis metuendum exsibilat antris.
 Interdumque cavas luctatus rumpere sedes,

- 140 Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci
 Mulciber immugit, lacerataque viscera terrae
 Mandit, et exesos labefactat murmure montes.
 Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
 Tellurem injectam quatere, et spiramine anhelō
 145 Torrerī late campos, quotiesque minantur
 Rumpere compagem impositam, expallescere
 coelum.

- Apparet Prochyte saevum sortita Mimanta:
 Apparet procul Inarime, quae turbine nigro
 Fumantem premit Iapetum, flammisque rebelli
 150 Ore eiectantem, et, si quando evadere detur,
 Bella Iovi rursus Superisque iterare volentem.
 Monstrantur Vesvina iuga, atque in vertice summo
 Depasti flammis scopuli, stratusque ruina
 Mons circum, atque Aetnae fatis certantia saxa.
 155 Nec non Misenum servantem Idaea sepulcro
 Nomina, et Herculeos videt ipso in litore Baulos.
 Miratur pelagique minas terraeque labores.
 Quae postquam perspecta viro, regressus ad altos
 Inde Pherecyadum muros, frondentia laeto
 160 Palmite devastat Nysaea cacumina Gauri:
 Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Ne-
 lam.

- Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
 Turribus, et celso facilem tutatur adiri
 Planitiem vallo: sed, qui non turribus arma
 165 Defendenda daret, verum ultrō moenia dextra
 Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
 Isque ubi Agenoream procul adventare per ac-
 quor,
 Et ferri ad muros nubem videt; Arma, crescentia

PUNICORUM LIB. XII. 245

Hostis adest, capite arma, viri, clamatque, cap-
pitque.

Circumstant rapidi iuvenes, aptantque frementi 170

Sanguineas de more iubas: sonat inde, citato

Agmina disponens passu, Tu limina dextrae

Servabis portae, Nero: tu converte cohortes

Ad laevam patrias et Larinatia signa,

Clarum Volscorum Tulli decus: ast ubi iusso, 175

Per tacitum raptis subita vi fundite portis

Telorum in campos nimbum. Ferar ipse revulsa

In medios, equitumque traham certamina, porta.

Dumque ea Marcellus, iam claustra revellere

Poeni,

Et scalis spretos tentabant rumpere muros. 180

Insonuere tubae passim, clamorque virorum,

Hinnitusque, simul litui, raucoque tumultu

Cornua, et in membris concussa furentibus arma.

Fertur acerba lues disiectis undique portis,

Effusaeque ruunt inopino flumine turbae; 185

Improbis ut fractis exundat molibus amnis,

Propulsum ut Borea scopulis impingitur aequor,

Ut rupto terras invadunt carcere venti.

Nec, torrente, Libys, viso armorumque virumque

Deiectus, sperare valet. Dux Dardanus instat 190

Attonito, praegressus equo, tergisque ruentum

Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat:

Perge, age, fer gressus. Dexter Deus; horaque

nostra est.

Hac iter ad muros Capuae. Nunc rursus in ho-

stem

Conversus, Sta. Quo raperis? Non terga tuorum, 195

Te, ductor Libyae, increpito. Sta. Campus, et

arma,

Et Mars in manibus. Dimitto a caede cohortes.

Spectemur soli. Marcellus proelia posco.

Sic rector Latius: iuvenique invadere pugnam

- 200 Barcaeo suadebat honor pretiumque peric
Sed non haec placido cernebat pectore Iur
Coeptoque avertit suprema in fata ruenter
Sistere percussos ille et revocare laborat.
Talesne e gremio Capuae tectisque sinistri
- 205 Egredimur? State, o miseri, quis gloria su
Dédecori est. Nil vos hodie (mihî credite
Vertentes fidum exspectat. Meruistis, ut
Ingruat Ausonia, et saevo Mavorte parasti
Ne qua spes fusos pacis vitaeque maneret.
- 210 Vincebat clamore tubas, vocisque vigore
Quamvis obstructas saevus penetrabat in
Polydamanteis iuvenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox, Troianaque semina
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
- 215 Haud levior generis fama sacroque Timav
Gloria, et Euganeis dilectum nomen in ori
Huic pater Eridanus, Venetaeque ex
gentes,
Atque Apono gaudens populus, seu bella e
Seu Musas placidus doctaeque silentia viti
- 220 Mallet, et Aonios plectro mulcere labores,
Non ullum dixere parem; nec notior alter
Gradivo iuvenis, nec Phoebo notior alter
Qui postquam, effusis urgens vestigia fren
Poenorum, iuxta galeam atque insigne per
- 225 Agnovit spoliū Paulli: (puer illa gerebat
Non parvo laetus ductoris munere, Cinyps
Dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decori
Quale micat, semperque novum est, quod
aura
- 230 Pascit, ebur, vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris advectus ab uno
Quem postquam, egregium cristis et cassis
Fulgentem, extremo Pedianus in agmine

Ceu subita ante oculos Paulli emersisset imago
 Sedibus infernis, amissaque posceret arma, 235
 Invadit frendens, 'Tunc, ignavissime, sacri
 Portabis capitis, quae non sine crimine vester
 Invidiaque Deum gestaret, tegmina, ductor?
 En Paullus. Vocat inde viri ad spectacula ma-
 nes,

Et fugientis agit costis penetrabile telum. 240
 Tum, delapsus equo, galeam atque insignia
 magni

Consulis abruptis dextra, spoliisque videntem.
 Solvitur omne decus leto, niveosque per artus
 It Stygius color, et formae populatur honores.
 Ambrosiae cecidere comae, violataque cervix 245
 Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.

Haud secus Oceano rediens Cythereus ignis,
 Cum sese Veneri iactat splendore refecto,
 Si subita invadat nubes, hebetatur, et, atris
 Decrescens tenebris, languentia lumina condit. 250

Ipse etiam, capta, Pedianus, casside, nudos
 Attonitus stupet ad vultus, irasque coerces.
 Tum, galeam magno socium clamore reportans,
 Immittem quatibat equum, spumantia saevo
 Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis 255

Obvia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
 Agnoscensque, Decus macte o virtutis avitae,
 Macte Antenoride. Nunc, inquit, rapta petamus,
 Quod superest, Libyci ductoris tegmina, et ar-
 dens

Terrificis saevam fundit stridoribus hastam. 260
 Nec forsani voti vanus foret, obvia ni vis
 Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
 Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
 Transiit non hunc sitiens gravis hasta cruorem,
 Ingentesque minas mutata morte peregit. 265
 Avebitur raptum ductor, discrimine leto

Turbatus, cursumque furens ad castra capes
Iamque, fugae immodicus, tendit certamine
sum

Praecipitem versis Poenorum exercitus arm

270 Assequitur telis hostis, longasque viritim

Exsatiant iras cladum, coeloque cruentos

Certatim ostentant et Dis ultoribus enses.

Ille dies primus docuit, quod credere nemo

Auderet Superis, Martis certamine sisti

275 Posse ducem Lybiae. Raptant currusque
rosque,

Massylamque feram; et vivis avulsa reportat

Tegmina bellantum, atque abeunt, sub cus
terga

Contenti vidisse ducis. Tum Martis adaequi

Marcellum decori. Graditur comitante triun

280 Maior, quam ferret cum victor opima Tonar

Inde furens, postquam vallo vix depulit hosti

Ductor Agenoreus, Quando hanc, quant
cruore

Hostili labem eluerim? Mea terga videre

Contigit Ausoniae? Mene, inquit, summe
rum,

285 Post Trebiam statuis tam tristi funere dignu

Vosque, invicta diu, nunc, heu! sine Marte
ventus

Debellata bonis Capuae, non degener ipse

Gestorum Ausoniis verti victricia signa,

Vobis terga dedi. Vidi, cum ad bella vocare

290 Non secus atque Italo fugere a ductore pave

Quid reliquum prisce Martis tibi, qui dare tei

Me revocante potes? Fundebat talia Poenus

Et Latiae sese Nolana ad moenia turmae,

Portantes spolia insigni clamore, ferebant.

295 At, consueta graves per longum audire suoru

Eventus, Roma, et nunquam recreata secund

Allato tandem faustae certamine pugnae,
 Erigitur, primoque Deum se munere tollit.
 Ante omnes pigra in Martem, fugiensque labo-
 runi,

Dum bellum tonat, et sese furata iuventus 300

Dat poenas latebrae: tum, qui dulcedine vitae
 Invenere dolos, iurataque foedera Poeno
 Corruptere, notant, et purgant crimine gentem.
 Punitur patriam meditati linquere terram
 Consilium infelix scelerataque culpa Metelli. 305

Talia corda virum. Sed enim nec femina cessat
 Mente aequare viros, et laudis poscere partem.
 Omnis, prae sese portans capitisque manusque
 Antiquum decus ac derepta monilia collo,
 Certatim matrona ruit, belloque ministrant. 310

Haud tanta cecisse viros in tempore tali
 Laudis sorte piget; factoque in secula ituro
 Laetantur tribuisse locum. Tum celsa Senatus
 Subsequitur turba. In medium certamine magno
 Privatae cumulantur opes. Nudare penates, 315

Ac nihil arcanos vitae melioris ad usus
 Seposuisse iuvat. Coit et sine nomine vulgus.
 Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
 Exsangues rursus tollebat ad aethera vultus.
 Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha 320

Portantes responsa viri. Nam laeta ferebant
 Exaudisse adytis, sacra cum voce tonaret
 Antrum, et mugiret Phoebus iam intrata sacerdos.
 Solvite, gens Veneris, graviores corde timores:
 Adversa, et quidquid duri sub Marte manebat, 325

Exhaustum est vobis. Restant leviora laborum,
 Et sine pernicie terror. Dis vota precesque
 Ferte modo, et tepidos aris libate cruores.
 Neu date terga malis. Aderit Gradivus, et ipse
 Delius avertet propiora pericula vates, 330
 Troianos notus semper minuisse labores.

Sed vero, sed enim ante omnes altaria fi
 Centum festa Iovi: centum cadat hostia
 Ille truce belli nubem saevasque proce
 335 In Libyam violenter aget; spectabitis ij
 Aegida turbato quatientem in proelia m
 Atque ea Parnasi postquam clamata sub
 Allatum, vulgique Deus pervenit ad auri
 In Capitolinas certatim scanditur arces,
 340 Sternunturque Iovi, et delubrum sangu
 fant.

Tum Paeana canunt, responsaque fida p
 Interea assuetis senior Torquatus in ar
 Sardoas patrio quatiebat milite terras.
 Namque, ortum Iliaca iactans ab origi
 345 In bella Hampsagoras Tyrios renovata
 Proles pulchra viro, nec tali digna pare
 Hostus erat: cuius fretus fulgente iuven
 Ipse asper paci, crudos sine viribus ann
 Barbarici studio ritus, refovebat in arm
 350 Isque ubi Torquatum raptim properata
 Signa videt, pugnaeque avidas accender
 Fraude loci nota, latebrosa per avia sal
 Evolat, et, provisa fugae compendia ca
 Virgulta tegitur valle ac frondentibus u
 355 Insula, fluctisq. circumvallata profun
 Castigatur aquis, compressaque gurgite
 Enormes cohibet nudae sub imagine pl
 Inde Ichnusa prius Graiis memorata co
 Mox, Libyci, Sardus, generoso sanguin
 360 Herculis, ex sese mutavit nomina terra
 Affluxere etiam, et sedes posuere coact
 Dispersi pelago, post eruta Pergama, I
 Nec parvum decus, advecto cum classe
 Agmine Thespiadum, terris, Iolae, dedi
 365 Fama est, cum laceris Actaeon flebile m
 Supplicium lueret spectatae in fonte D

Attonitum novitate mali fugisse parentem
 Per freta Aristaeum, et Sardoos isse recessus:
 Cyrenen monstrasse ferunt nova litora matrem.
 Serpentum tellus pura, ac viduata venenis; 370
 Sed tristis coelo, et multa vitiata palude.
 Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
 Exercet scopulis late freta, pallidaque intus
 Arva coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
 Cetera propensae Cereris nutrita favore. 375
 Hoc habitu terrae nemorosa per invia crebro
 Torquatum eludeas hostis, Sidonia pugnae
 Tela expectabat, sociosque laboris Hiberos.
 Qui postquam appulsis animos auxere carinis;
 Haud mora, prorumpit latebris; adversaque late 380
 Agmina inhorrescunt, longumque coire videtur,
 Et conferre gradum. Media intervalla patens
 Corripiunt campi properatis eminus hastis:
 Donec ad expertos enses, fidissima tela,
 Perventum. Dira inde lues, caeduntque, ca-
 duntque, 385
 Alternique animas saevo in mucrone relinquunt.
 Non equidem innumeras caedes totque horrida
 facta
 Sperarim tanto digne pro nomine rerum
 Pandere, nec dictis bellantum aequare calorem.
 Sed vos, Calliope, nostro donate labori, 390
 Nota parum magni longo tradantur ut aevo
 Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.
 Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
 Miscebat primas acies, Latiaeque superbum
 Vitis adornabat dextram decus: hispida tellus 395
 Miserunt Calabri; Rudiae genuere vetustae:
 Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna (vates ut Thracius olim,
 Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
 Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit) 400

Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
 Portisque intrarant Poeni. Sed enim arce co-
 rusca,

435

Fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.
 Hic, miranda movens, classem, quae condita portu
 Adstabat, (namque angustis e faucibus aequor
 Erumpit scopulos inter, patuloque recessu
 Infundit campis secretum gurgite pontum.) 440
 Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
 Arce superposita, claustris maris extulit astu,
 Perque aversa tulit portatas arva carinas.
 Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
 Atque, recens caesi tergo prolapsa iuvenci, 445
 Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
 Et iam, per colles dumosque ad litus adacta,
 Innabat pelago veniens sine remige classis.
 Nuntius interea vectis non more carinis
 Terrentem freta curarum fervoribus implet. 450
 Dum procul Oebalios amet expugnare nepotes,
 Et primus rostris sulcet navalibus arva,
 Assessos Capuae muros, claustra ipsa revelli
 Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
 Linqvit coepta ferox, pennasque addente pudore 455
 Atque ira simul immani, per proxima motu
 Evolat, et minitans avida ad certamina fertur.
 Haud secus, amisso tigris si concita fetu
 Emicet, attonitae paucis lustratur in horis
 Caucasus, et saltu tramittitur alite Ganges; 460
 Donec fulmineo partus vestigia cursu
 Colligat, et rabiem preno consumat in hoste.
 Obvius huic sparso Centenius agmine raptim
 Funditur, audendi pravus, facilisque periclis.
 Sed parvum decus Hannibali. Nam, vitis honore 465
 Perfunctus Latiae, subito stimularat agrestes,
 Semermemque manum sternendam obiecerat
 hosti.

- Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
 Millia: bis septem, quae non sollertior ense,
 470 Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
 Fulvius, ast aequè per corpora fusa iacentum
 Raptum iter est, victorque moram non passus
 eundi.

- Exsequiae tantum famam nomenque volentem
 Mitificae mentis tenuerunt funere laeto.
 475 Namque per insidias (infandum!) et ab hospite
 caesus,

- Colloquium et promissa petit dum perfida gentis
 Lucanae, Gracchus, caeco circumdatus astu,
 Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
 Sed non, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
 480 Adstabat res ulla loco. Iam Consul uterque
 Praecipites aderant; Nola vis omnis, et Arpis
 Aevi floridior Fabius rapida arma ferebat;
 Hinc Nero, et hinc volucres Silanus nocte dieque
 Impellebat agens properata ad bella cohortes.
 485 Undique conveniunt, pariterque opponere cun-
 ctos

- Uni ductores iuveni placet. Arduus ipse
 Tifata insidit, propior qua moenibus instat
 Collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
 Verum ubi, tot sese circumfundentibus armis,
 490 Vallatas socium portas, unaque negari
 Intravisse sibi, Capuaeque erumpere cernit,
 Anxius adventus, nunc ferro frangere coetum
 Obstantum meditatur: init nunc avia coepto
 Consilia, atque astu quaerit tot millia portis
 495 Abstrahere artatis, cinctosque resolvere mur
 Sic igitur secum, curasque ita corde fatigat:
 Quo, mens aegra, vocas? Rursusne per
 sumam,

*Non aequus regione loci? Capuaeque vidente
 Terga dabo? an, residens vicini vertice mo*

Exscindi ante oculos patiar socialia tecta? 500

Non ita me experti Fabius Fabique magister

Turbatum, Hesperio cum clausos milite colles

Evasi victor, sparsosque per arva iuencos

lactare accensis stimulavi cornibus ignes.

Haud dum omnes abiire doli. Defendere nobis 505

Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Ro-
mam.

Haec postquam placita, et tenuit sententia men-
tem,

Non expectato, Titan dum gurgite lucem

Spirantes proferret equos, impellit in agmen

Voce manumque viros, et coepta immania pandit: 510

Perge, age, vince omnem, miles, virtute la-
borem;

Et, quantum humani possunt se tendere passus,

Arduus accelera. Romam petis. Hoc iter Alpes,

Hoc Cannae stravere tibi. Eia, incute muris

Umbonem Iliacis, Capuaeque repende ruinas; 515

Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas,

Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.

Instincti glomerant gressus. Roma auribus hae-
ret,

Roma oculis. Creduntque ducis sollertibus actis

Aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso 520

Fatali Aeneadis campo. Vulturna citata

Transmittunt alno vada, postremique relin-
quunt

Tardandis Italis corruptas igne carinas.

Tum Sidicina legunt pernicipibus arva manipulis,

Threiciamque Calen, vestras a nomine nati, 525

Orithyia, domos. Hinc Allifanus Iaccho

Haud inamatus ager, Nymphisque habitata Ca-
sinis

Rura evastantur: mox et vicinus Aquinas,

Et, quae fumantem texere giganta, Fregellae

530 Agmine carpuntur volucris. Fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
Bellator Frusino, et surgit suspensa tumentis
Dorso frugiferis Cerealis Anagnina glebis.
Iamque adeo est campos ingressus et arva La-
bici,

535 Linqvens Telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignam inter tanta moram. Nec amoena
retentant

Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
Praeceptis ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus qua serpit leniter undis

540 Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thy-
brim.

Illic ut signa ferox dimensaue castra locavit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsus
Ilia prima vadis sacro se coniugis antro
Condidit, et cunctae fugerunt gurgite Nymphae.

545 At matres Latiae, ceu moenia nulla supersint,
Attonitae passim furibundis gressibus errant.
Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,
Quaeque gravem ad Trebiam, quaeque ad Ticinam
fluenta

Oppetiere necem, Paullus Gracchusque cruenti,

550 Flaminiusque simul, miseris ante ora vagantur.

Clausit turba vias. Stat celsus et asper ab ira,

Ingentemque metum torvo domat ore Senatus.

Interdum tamen erumpunt sub casside fusae

Per tacitum lacrimae; quidnam Fortuna minetur,

555 Quidve parent Superi? Pubes dispersa per altas

Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat,

Ut iam Roma satis credat defendere muros.

Poenus ut ad somnos vix totam cursibus actae

Indulsit pubi noctem, vigil ipse, nec ullam

560 Ad requiem facilis, credensque abscedere vitae,

Quod sopor eripiat, tempus; radiantibus armis

Induitur, Nomadumque iubet prorumpere turmas.
 Inde, levis frenis, circum pavitantia fertur
 Quadrupedante sono perculsae moenia Romae.
 Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspidē pulsat 565
 Infesta portas, fruiturque timore paventum.
 Nunc, lentus celsis astant in collibus, intrat
 Urbem oculis, discitque locos, causasque locorum.
 Ac legeret visu cuncta, et penetraret in omnes
 Spectando partes, ni magno turbine adesset 570
 Fulvius, haud tota Capuae obsidione relicta.
 Tum demum castris turmas inflexit ovantes,
 Spectata, ductor, satiatus pectora Roma.
 Atque, ubi nox depulsa polo, primaque rubescit
 Lampade Neptunus, revocatque Aurora labores, 575
 Effundit rupto persultans agmina vallo,
 Et quantum clamare valet, Per plurima nostra,
 O socii, decora et sacras in sanguine dextras,
 Vobis ite pares, et tantum audete sub armis,
 Quantum Roma timet. Reliquam hanc excindite
 molem; 580

Nil, quod vincatis, toto restabit in orbe.
 Neu populi vos Martigenae tardarit origo;
 Intratam Senonum capietis millibus urbem,
 Assuetamque capi. Fortasse curulibus altis,
 Iam vos, exemplo proavorum, ad nobile letum 585
 Exspectant de more senes, mortique parantur.
 Talibus hinc Poenus: sed contra Oenotria pubes
 Non ullas voces ducis aut praecepta requirit.
 Sat matres stimulant, natiq̄ue, et cara supinas
 Tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum. 590
 Ostentant parvos, agituque incita pulsan
 Corda virūm, armatis infigunt oscula dextris.
 Ire volunt, et pro muris opponere densi
 Pectora, respectantque suos, fletumque resor-
 bent.

Ut vero impulso patefactae cardine portae,
 SILIUS ITAL. R 595

- Et simul erupit motis exercitus armis,
Funditur immixtus gemitu precibusque per altos
Ad coelum muros plangor, sparsaeque solutis
Crinibus exululant matres, atque ubera nudant.
- 600 Fulvius antevolans agmen, Quis nesciat, inquit,
Non sponte ad nostros Poenum venisse penates?
A portis fugit Capuae. Subnectere plura
Conantem tristis coeli cum murmure vasto
Turbavit fragor, et subita de nube procellae.
- 605 Iupiter, Aethiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Poenum ut vidit succedere vallo,
Coelicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana, et in septem discurrere iusserat arces.
Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta,
- 610 Et ventos simul, et nubes, et grandinis iras,
Fulminaque, et tonitrus, et nimbos conciet atros.
Concussi tremuere poli, coelumque tenebris
Clauditur, et terras caeco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostique propinquo
- 615 Roma latet. lactas in turmas per nubila flammae
Stridorem servant, membrisque insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella movent, quantis animos et pectora possint
Irati satiare Iovis. Fluit agmen aquarum,
- 620 Turbine confusum piceo et nigrante procella,
Atque omnes circa campos spumantibus undis
Involvit. Celsus summo de culmine montis
Regnator Superum sublata fulmina dextra
Libravit, clypeoque ducis, non cedere certi,
- 625 Incussit. Summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.
Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios, et caecum e nubibus ignem;
Murmuraque a ventis misceri vana docebat.
- 630 Tandem post clades socium coelique ruinam,
Non hoste in nimbia viso, non ense, referri

Signa iubet castris, maestatque resuscitat iras.
 Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
 Unum, Roma, diem. Sed non te crastina nobis
 Lux unquam eripiet; descendat Iupiter ipse 635
 In terras licet. Infrendens tum talia fatur,
 Ecce sereno clarum iubar emicat axe,
 Purgatusque nitet discussis nubibus aether.
 Aeneadae sensere Deum, telisque repostis
 Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras, 640
 Et festa cingunt montis penetralia lauro.
 Tum vultus, modo non parvo sudore madentes,
 Nunc laetos Iovis aspectant. Da, summe Deorum,
 Da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
 Concidat. Haud alia potis est occumbere dextra. 645
 Sic adeo orantes pressere silentia; postquam
 Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris:
 Quem, simul attollens rutilantem lampada, Titan
 Obruit, et vitae rediit mortalibus usus;
 Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes 650
 Continet. Haud dum enses stricti, mediumque ia-

cebat:

Tantum ad bella loci, quantum transmittere iactae
 Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere coeli
 Per subitum coepit, densaeque subire tenebrae;
 Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus 655
 Iupiter. Incumbunt venti, crassusque, rotante
 Austro, nimborum fervet globus. Intonat ipse;
 Quo tremat et Rhodope, Taurusque, et Pindus,
 et Atlas.

Audivere lacus Erebi, mersusque profundis:
 Agnovit tenebris coelestia bella Typhoeus. 660
 Invadit Notus, ac, piceam cum graadine multa
 Interquens nubem, cunctantem et vana minantem
 Circumagit, castrisque ducem succedere cogit.
 Verum ubi depositis sepsit sese aggere tela,

Laeta serenati facies aperitur Olympi,

R 2

66

- Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
 Fulmina, nec placido commota tonitrua coelo.
 Durat, et affirmans non ultra spondet in ipsos
 Venturam crebroque diem, modo patria virtus
 670 In dexteras redeat, nec Romam excindere Poeni
 Credant esse nefas. Ubi nam tunc fulmina tandem
 Invicti latuisse Iovis, cum sterneret ensis
 Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
 Stagna cruore virum? Pugnat pro moenibus, in-
 quit,
 675 Si rector Superum tot iactis fulmine telis,
 Inter tot motus cur me contra arma ferentem
 Afflixisse piget? Ventis hiemique fugaces
 Terga damus. Remeet, quacumque, mens illa vigorque,
 Qua vobis, cum pacta Patrum, cum foedera ad-
 essent,
 680 Integrare acies placitum. Sic pectora flammant;
 Donec equum Titan spumantia frena resolvit.
 Nec nox composuit curas, somnusve frementem
 Ausus adire virum, et redeunt cum luce furores.
 Rursus in arma vocat trepidos, clypeoque tre-
 mendum
 685 Increpat, atque armis imitatur murmura coeli.
 Ut vero accepit, tantum confidere Divis
 Ausonios Patres, summissaque Baetis ad oras
 Auxilia, et noctu progressum moenibus agmen:
 Sic agitare fremens obsessos otia, iamque
 690 Securam Hannibalis Romam, violentior instat.
 Iamque propinquabat muro, cum Iupiter aegram
 Iunonem alloquitur curis, mulcetque monendo:
 Nullane Sidonio iuveni, coiuque sororque
 Cara mihi, non ulla unquam sine fine seroci
 695 Addes frena viro? Fuerit delere Saguntum,
 Exaequare Alpes, imponere vincula sacro
 Eridano, foedare lacus. Etiamne parabit
 Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?

a virum. Namque (ut cernis) iam flagitat
 ignes,
 arat accensis imitari fulmina flammis. 700
 dictis, grates agit, ac turbata per auras
 olat, et presa iuvenis Saturnia dextra,
 ruis, o vecors? maioraque bella capessis,
 tali quam ferre datum? Iuno inquit, et atram
 ovit nubem, veroque apparuit oro 705
 tibi cum Phrygio res Laurentive colono,
 age, (namque, oculis amota nube parumper,
 vere cuncta dabo) surgit qua celsus ad auras,
 ce, montis apex, vocitata Palatia regi
 chasio plena tenet et resonante pharetra, 710
 nditque arcum, et pugnas meditatatur Apollo.
 qua vicinis tollit se collibus altae
 is Aventinus, viden', ut Latonia virgo
 ensas quatit Phlegethontis gurgite taedas,
 ertos avide pugnae nudata lacertos? 715
 te alia, cerne, ut saevis Gradivus in armis
 lerit dictum proprio de nomine campum.
 e Ianus movet arma manu, movet inde Qui-
 rinus,
 ique suo de colle Deus. Sed enim aspice,
 quantus
 ida commoveat nimbos flammisque vomentem 720
 ter, et quantis pascat ferus ignibus iras.
 vultus flecte, atque aude spectare Tonantem,
 s hiemes, quantos concusso vertice cernis
 nūtu tonitrus! Oculis qui fulgurat ignis!
 e Deis tandem, et Titania desine bella. 725
 effata virum, indocilem pacisque modique,
 antem Superūm vultus et flammea membra,
 trahit, ac pacem terris coeloque reponit.
 spectans abit, et castris avulsa moveri
 a iubet ductor, remeaturumque minatur. 730
 litur extemplo flagrantior aethere lampas,

- Et tremula infuso resplendent caerula Phoebō.
At procul e muris videre ut signa revelli
Aeneadae, versumque ducem; tacita ora vicissim**
735 **Ostentant, nutuque docent, quod credere magno
Non audent haerente metu; nec abire volentis,
Sed fraudem insidiasque putant, et Punica corda:
Ac tacitae natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,**
740 **Suspectosque dolos demto terrore resolvit.
Tum vero passim sacra in Capitolia pergunt.
Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
Tarpeii clamant Iovis, ac delubra coronant.
Iamque omnes pandunt portas; ruit undique lae-**
tum,
745 **Non sperata petens dudum sibi gaudia, vulgus.
Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
Astiterint: hi, qua celsus de sede vocatas
Affatus fuerit trinas: ubi belliger Astur,
Atque ubi atrox Garamas, saevusque tetenderit
Hannon.**
750 **Corpora nunc viva sparguntur gurgitis unda:
Nunc Anienicolis statuunt altaria Nymphis.
Tum festam repetunt, lustratis moenibus, urbem.**
-

LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

*Moenia vix hostis defensa, versus ab urbe,
Cernere desierat, subito cum signa movendi
Incidit ad muros iterum calor. Iset et illuc,
Propter Palladium ni sacram Agrippa negasset
Posse capi Romam. Rapiit ergo inde impius arma,
Et te cum pleno spoliis Feronia luco:
Litoreosque petit, quos vertit Bruttius, agros.
Fulvius hinc Capuam rediens, tandemque subactam
Intrat, et infidi punit commissa Senatus.
Tristis sed geminos (quando haec ita aguntur) Hibera
Scipiadas terra Fors abstulit. Infera maestus
Scipio regna subit, carus ubi convenit umbras
Et patris, et patris, et matris loca laeta tenentes:
Discit et extremos, quos spondent fata, triumphos.*

Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri
Culmina desierant; torvos cum versus ad Urbem
Ductor Agenoreus vultus, remeare parabat.
Castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
Turia deducit tenuem sine nomine rivum, 5
Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa Deorum,
Nunc sese increpitat. Dic o, cui Lydia caede
Creverunt stagna, et concussa est Dauniae tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras 10
Signa refert? Qui mucro tuum, quae lancea tan-
dem

Intravit pectus? Si nunc existeret alma
Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
Quas abitus, miles, causas, illaese, dedisses?
Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos 15
Et tonitrus fugio. Procul hanc expellite gentis
Femineam Tyrias labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mavortem agitare sub aethra.

Terror adhuc inerat Superûm, ac redolentia in
armis

- 20 Fulmina, et ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen, et cuicumque incumbere iusso
Durabat vigor, ac, sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine fervor.
Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,
25 Exiguos format per prima volumina gyros,
Mox, tremulum vibrans motu gliscente liquorem,
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes;
Donêc postremo laxatis circulus oris
Contingat geminas patulo curvamine ripas.

- 30 At contra Argyripae pravum decus, (inclita nam
que

Semina ab Oeneâ ductoris stirpe trahebat
Aetoli) Dasio fuit haud ignobile nomen,
Laetus opum, sed clauda fides, seseque calenti
Addiderat Poeno, Latiae diffusus habenae.

- 35 Is, volvens veterum memorata antiqua parentum,
Longo, miles, ait, quateret cum Teucria bello
Pergama, et ad muros staret sine sanguine Ma-
vors,

Sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero saepe inter pocula Dauno

- 40 Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danaïs, nisi clausum e sedibus arcis
Armisonae curent simulacrum avellere Divae,
Non unquam affirmat Therapnaeis Ilion arnis
Cessurum, aut Ledae redditurum nomen Amyclas.
45 Quippe Deis visum, ne cui perrumpere detur,
Effigies ea quas unquam possederit, urbes.
Tum meus adiuncto monstratam evasit in arcem
Tydides Ithaco, et, dextra molitus in ipso
Custodes aditu templi, coeleste reportat

- 50 Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatis.
Nam postquam Oenotris fundavit subibus urbem,

er delicti, Phrygium placare colendo
 nen, et Iliacos parat exorare Penates.
 ens iam templum celsa surgebat in arce;
 medonteae sedes ingrata Minervae: 55
 n medios inter somnos altamque quietem,
 celata Deam, et minitans Tritonia virgo:
 haec, Tydide, tantae pro laudis honore
 na paras, non Garganus, nec Daunia tellus
 ventur nobis. Quare in Laurentibus arvis, 60
 nunc prima locant melioris moenia Troiae.
 e vittas castumque refer penetrale parentum.
 s trepidus monitis Saturnia regna capessit.
 Phryx condebat Lavinia Pergama victor,
 aequae Laurenti figebat Troia luco. 65
 um ubi Tyrrheni perventum ad fluminis un-
 das,

straque Tydides posuit fulgentia ripa,]
 amidae intremuere metu. Tum, pignora pacis
 etendens dextra rarum canentis olivae,
 orsus Dauni gener inter murmura Teucrum: 70
 ie, Anchisiade, memores irasque metusque:
 dquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
 guine sudatum Scaeaque ad limina portae,
 ad nostrum est: egere Dei duraeque sorores.
 ac, age, quod superest, cur non melioribus,
 aevi, 75

cimus auspiciis? Dextras iungamus inermes.
 deris, en, haec testis erit. Veniamque pre-
 catus

dianam ostentat trepidis de puppe Minervam.
 ec ausos Celtas irrumpere moenia Romae
 ripuit leto; neque tot de millibus unum 80
 entis populi patrias dimisit ad aras.

fractus ductor convelli signa manipulis
 ato laetis abitu iubet. Itur in agros,
 ubi ante omnes colitur Feronia luco,

85 Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.

Fama est, intactas longaevis ab origine fani
Crevisse, in medium congestis undique donis,
Immensum per tempus opes, lustrisque relictum
Innumeris aurum, solo servante pavore.

90 Hac avidas mentes et barbara corda rapina

Polluit, atque armat contemtu pectora Divdm.

Avia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro

Ad freta porrectis Trinacria Bruttius arvis.

Dum Libys haud laetus Rhegina ad litora tendit,

95 Victor, summoto patriis a finibus hoste,

Polvius infaustam Campana ad moenia clausis

Portabat famam, miserisque extrema movebat.

Tum prensans passim, cuicumque est nomen in
armis,

Dedecus hoc defende manu: cur perfida, et urbi

100 Altera Carthago nostrae, post foedera rupta,

Et missum ad portas Poenum, post iura petita

Consulis alterni, stat adhuc? et turribus altis

Hannibalem ac Libycas exspectat lenta co-
hortes?

Miscebat dictis facta, et nunc robore celsas

105 Educi turres, quis vinceret ardua muri,

Cogebat, nunc conjunctas adstringere nodis

Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos

Portarum postes, quateretque morantia claustra.

Hic latera intextus stellatis axibus agger,

110 Hic gravis armato surgebat vinea dorso.

Ac postquam properata satis, quae commonet
usus,

Dat signum, atque alacer scalis transcendere
muros

Imperat, ac saevis urbem terroribus implet;

Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.

115 Cerva fuit, raro terris spectata colore,

Quae candore nivem, candore anteciret olores.

Hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
Signaret, grato parvae mollitus amore,
Nutrierat, sensusque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilisque accedere mensis, 120
Atque ultro blanda attactu gaudebat herili.

Aurato matres assuetae pectine mitem
Comere, et humenti fluvio revocare colorem.
Numen erat iam cerva loci: famulamque Dianae
Credebant, ac tura Deū de more dabantur. 125

Haec, aevi vitaeque tenax, felixque senectam
Mille indefessos viridem duxisse per annos,
Seclorum numero Troianis condita tecta
Aequabat; sed enim longo nox venerat aevo.

Nam, subito incursu saevorum agitata luporum, 130

Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus

Extulerat sese portis, pavidaque petebat

Consternata fuga positos ad moenia campos.

Exceptam laeto iuvenum certamine ductor 135

Mactat, Diva, tibi, tibi enim haec gratissima
sacra,

Fulvius, atque, adsis, orat, Latonia, coeptis.

Inde, alacer fidensque Dea, circumdata clausis

Arma movet, quaque obliquo curvantur in orbem

Moenia flexa sinu, spissa vallata corona 140

Alligat, et telis in morem indaginis ambit.

Dum pavitant, spumatis equi fera corda fatigans,

Evchitur porta sublimis Taurea cristis

Bellator; cui Sidonius superare lacerto

Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela. 145

Is, trepido ac lituū tinnitu stare neganti

Imperitans violenter equo, postquam auribus ho-
stis

Vicinum sese videt, et clamore propinquo,

Claudius huic, inquit, (praestabat Claudius arte

Bellandi, et merita mille inter proella fama) 150

Huic, inquit, solum, si qua est fiducia dextrae,
 Det sese campo, atque ineat certamina mecum.
 Una mora Aeneadae, postquam vox attigit aures
 Dum daret auspiciū iusque in certamina ductor

455 Praevetitum namque et capital, committere Mar
 tem

Sponte viris. Erumpit ovans, ut Fulvius arma
 Imperio solvit, patulumque invectus in aequor
 Erigit undantem glomerato pulvere nubem.
 Indignatus opem amenti, socioque iuvare

160 Expulsum nodo iaculum, atque arcessere vires,
 Taurea vibrabat nudis conatibus hastam.

Inde, ruens ira, telum contorquet in auras.
 At non idem animus Rutulo: speculatur, et omni
 Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro

465 In vulnus via. Nunc vibrat, nunc comprimit ha
 stam,

Mentiturque minas; mediam tunc transiit ictu
 Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis
 Tum strictum propere vagina detegit ense.
 Et iam ferrata rapiebat calce volentem

470 Taurea cornipedem, fugiens minitancia fata.
 Nec Rutulus levior cedentis prendere terga.
 Nam profugo rapidus fuis instabat habenis.
 Utque metus victum, sic ira et gloria portis
 Victorem immisit, meritique cupido cruoris.

475 Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus, hostem
 Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
 Per mediam propere trepidantium interritus ur
 bem

Egit equum, adversaque evasit ad agmina porta
 Hinc ardore pari nisuque incurrere muris

480 Ignescunt animi, penetrataque tecta subire.
 Tela simul flammaeque micant. Tunc saxeu
 imber

Ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.

Nec pronum audendi virtute excellere cuiquam:
 Aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
 Tranat, et in medium perlabitur urbis arundo. 185
 Laetatur, non hortandi, non plura monendi
 Fulvius esse locum. Rapiunt sibi quisque la-
 borem.

Quos ubi tam erectos animi videt, et superesse
 Fortunae sibi quemque ducem; ruit impete vasto
 Ad portam, magnaeque optat discrimina famae. 190
 Tres claustra aequaevo servabant corpore fra-
 tres,

Quis delecta manus centeni cuique ferebant
 Excubias, unaque locum statione tenebant.
 Forma ex his Numitor, cursu plantaque volucris
 Praestabat Laurens, membrorum mole Laburnus. 195

Sed non una viris tela. Hic mirabilis arcu,
 Ille hastam quater, ac medicatae cuspidis ictu
 Proelia moliri, et nudo non credere ferro,
 Tertius aptabat flammis ac sulfure taedas. 200

Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam
 Monstrum Geryones immane tricornis irae;
 Cui tres in pugna dextrae varia arma gerebant.
 Una ignes saevos, ast altera pone sagittas
 Fundebat, validam torquebat tertia cornum,
 Atque uno diversa dabat tria vulnera nisu. 205

Hos ubi non aequis variantes proelia Consul
 Conspexit telis, et portae limina circum
 Stragem, ac perfusos subeuntum sanguine postes,
 Concitat intortam furiatis viribus hastam.
 Letum triste ferens auras secut Italica taxus, 210

Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
 Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
 At, non obsepto contentus limine Martem
 Exercere levis bello, sed turbidus ausi,
 Virrius incauto fervore eruperat amens 215
Reclusa in campum porta, miseramque furori

- Vincentum obtulerat pubem. Ruit obvia in arma
 Scipio, et oblatum metit insatiabilis agmen.
 Tifata umbrifero generatum monte Calenum
- 220 Nutrierant, audere trucem. Nec corpore magno
 Mens erat inferior. Subsidere saepe leonem,
 Nudus inire caput pugnās, certare iuvenco,
 Atque obliqua-trucis deducere cornua tauri
 Assuerat, crudoque aliqua se attollere facto.
- 225 Is, dum praecipites expellit Virrius urbe,
 Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequor
 Thorace exierat, leviorque premebat anhelos
 Pondere loricae, et palantes victor agebat.
 Iamque Veliternum media transegerat alvo,
- 230 Iam, solitum aequali ludo committere equestres
 Scipiadae pugnās, Marium tellure revulso
 Perculerat saxo. Miser implorabat amicum
 Cum gemitu exspirans, scopulusque premebat
 hiantem.
- Sed, validas saevo vires duplicante dolore;
 235 Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
 Scipio, solamen properans optabile in armis
 Hostem prostrato morientem ostendere amico.
 Tranavit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
 Hasta viri pectus, rupitque immania membra.
- 240 Quanta est vis agili per caerula summa liburnae
 Quae, pariter quoties revocatae ad pectora tonsae
 Percussere fretum, ventis fugit ocior, et se,
 Quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
 Ascanium Volesus, proiectis ocius armis,
- 245 Quo levior peteret muros, per aperta volantem
 Assequitur planta. Deiectum protinus ense
 Ante pedes domini iacuit caput: ipse secutus
 Corruit ulterior procursus impete truncus.
 Nec spes obsessis ultra reserata tueri
- 250 Moenia. Convertunt gressus, recipique pre
 cantes

Infandum! excludunt socios. Tum cardine verso
Obnixi torquent obices, munimina sera.

Acrius hoc instant Itali, clausosque fatigant.

Et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,

Perfractae rapido patuissent milite portae. 255

Sed non in requiem pariter cessere tenebrae.

Hinc sopor impavidus, qualem victoria movit:

At Capua, aut maestis ululantum flebile matrum

Questibus, aut gemitu trepidantium exterrita pa-
trum,

Tormentis finem metamque laboribus orat. 260

Mussat perfidiae ductorque caputque Senatus

Virrius, a Poeno nullam docet esse salutem,

Vociferans, pulsus vivendi e pectore curis:

Speravi sceptras Ausoniae, pepigique, sub armis

Si dexter Poenis Deus et Fortuna fuisset, 265

Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini:

Qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, nisi:

Nec mihi poscendi vigor afuit, alter ut aequos

Portaret fasces nostro de nomine Consul.

Hactenus est vixisse satis; dum copia noctis. 270

Cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam

Libertas, petat ille meas mensasque dapesque:

Et, victus mentem fuso per membra Lyaeo,

Sopitoque necis morsu, medicamina cladis.

Hauriat, ac placidis exarmet fata venenis. 275

Haec ait, et turba repetit comitante penates.

Aedibus in mediis consurgens illice multa

Exstruitur rogos, hospitium commune peremtis.

Nec vulgum cessat furiare dolorque pavorque.

Nunc menti serae Decius redit, et bona virtus 280

Exsilio punita truci. Despectat ab alto

Sacra fides, agitatque virum fallacia corda.

Vox occulta subit, passim diffusa per aures:

Foedera, mortales, ne saevo rumpite ferro:

Sed castam servate Fidem. Fulgentibus ostro 285

Haec potior regnis. Dubio qui frangere rerum
 Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
 Non illi domus, aut conlux, aut vita manebit
 Unquam expers luctus lacrimaeque. Aget, i
 quore semper

- 290 Ac tellure premens, ager aegrum nocte dieque
 Despecta ac violata Fides. Adit omnia iamque
 Concilia, ac mensas contingit, et, abdita nube,
 Accumbitque toris, epulaturque improba Erinna
 Ipsa etiam Stygio, spumantia pocula tabo
 295 Porrigit, et largo poenas letumque ministrat.
 Virrius interea, dum dat penetrare medullas
 Exitio, ascenditque pyram, atque amplexit
 haeret

- Iungentum fata, et subici iubet ocuis ignes.
 Stringebant tenebrae metas, victorque ruebat.
 300 Iamque superstantem muro, sociosque Milone
 Voce attollentem pubes Campana videbat.
 Pandunt attoniti portas, trepidoque capessunt
 Castra inimica gradu, quis leto avertere poena
 Defuerant animi. Patet urbs, confessa furores
 305 Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
 Matronae puerique ruunt, maestumque Senati
 Concilium, nullique hominum lacrimabile vulg
 Stabant innixi pilis exercitus omnis,
 Spectabantque viros, et laeta et tristia ferre
 310 Indociles, nunc propexis in pectora barbis
 Verrere humum, nunc foedantes in pulvere c

nem

- Canentem, et turpi lacrima precibusque pudem
 Feminum tenues ululatum fundere in auras.
 Atque ca dum miles miratur inertia facta,
 315 Exspectatque ferox sternendi moenia signum,
 Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
 Religio, et saevas componit numine mentes:
 Ne flammam taedasque velint, ne templa sub

In cinerem traxisse rogo. Subit intima corda,
Perlabens sensim, mitis Deus. Ille superbae 320

Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam visus, passim monet: ille refusus
In spatium immensum campis habitanda relinqui
Ut tecta docet. Paulatim atrocibus irae 325

Languescunt animis, et vis mollita senescit.
Pan Iove missus erat, servari tecta volente
Troia, pendenti similis Pan semper, et imo
Vix ulla inscribens terrae vestigia cornu.

Dextera lascivit caesa Tegeatide capra
Verbera laeta movens festa per compita cauda. 330

Cingit acuta comas, et opacat tempora, pinus,
Ac parva erumpunt rubicunda cornua fronte:
Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.

Pastorale Deo baculum, pellisque sinistrum
Velat grata latus tenerae de corpore damae. 335
Nulla in praeruptum tam prona et inhospita cau-
tes,

In qua non, librans corpus, similisque volanti
Cornipedem tulerit praecisa per avia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtae ludibria caudae. 340

Obtendensque manum solem infervescere fronti
Arctet, et umbrato perlustrat pascua visu.

Hic, postquam mandata Dei perfecta, malamque
Sedavit rabiem, et permulsit corda furentum,
Arcadiae volucris saltus et amata revisit 345

Maenala; ubi argutis longe de vertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.

At legio Ausonidum, flammas ductore iubente
Arceri portis, stantesque relinquere muros,
(Mite decus mentis) condunt ensesque facesque. 350

Multa Deum templis domibusque nitentibus auro
Egeritur praeda, et victus alimenta superbi,
Quisque bonis periere, virum de corpore vestes

SILIUS ITAL.

S

- Femineae, mensaeque alia tellure petitae,
355 Poculaque Eoa luxum irritantia gemma.
 Nec modus argento, caelataque pondera facti
 Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
 Ordine captiva, et domibus deprompta talenta,
 Pascere longinquum non deficientia bellum,
360 Immensique greges famulae ad convivia turbae.
 Fulvius, ut finem spoliandis aedibus, aere
 Belligero revocante, dedit, sublimis ab alto
 Suggestu, magnis auctor non futilis ausis:
 Lanuvio generate, inquit, quem Sospita Iuno
365 Dat nobis, Milo, Gradivi cape victor honorem,
 Tempora murali cinctus turrita corona.
 Tum fontes procerum meritosque piacula prima
 Acciit, et iusta punit commissa securi.
 Hic atrox virtus, (nec enim occuluisse probarim
370 Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci,
 Taurea, Tunc, inquit, ferro spoliabis inultus
 Te maiorem animam? et iusso lictore recisa
 Ignavos cadet ante pedes fortissima cervix?
 Haud unquam hoc vobis dederit Deus. Indé,
 minaci
375 Obtutu torvum contra et furiale rcnidens,
 Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
 Cui ductor, Patriam moriens comitare cadentem.
 Qui nobis animus, quae dextera, quidve viritim
 Decernet Mavors. Tibi, si rebare pudendum
380 Iussa pati, licuit pugnanti occumbere letum.
 Dum Capua infaustam luit haud sine sanguir
 culpam,
 Interea geminos terra crudelis Hibera
 Fortuna abstulerat, permiscens tristia laetis,
 Scipiadas, magnumque decus, magnumque
 lorem.
385 Forte Dicarchea juvenis dum sedit in urbe
 Scipio, post belli repetens extrema penates,

Huê tristis lacrimas et funera acerba suorum
 Fama tulit. Duris quanquam non cedere suetus,
 Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
 Non comites tenuisse valent, non ullus honorum 390
 Militiaeve pudor. Pietas irata sinistris
 Coelicolis furit, atque odit solatia luctus.
 Iamque dies, iterumque dies absumta querelis.
 Versatur species ante ora oculosque parentum.
 Ergo excire parat manes animasque suorum, 395
 Alloquioque virum tantos mulcere dolores.
 Hortatur vicina palus, ubi signat Averni
 Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
 Noscere venturos agitat mens protinus annos.
 Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi 400
 Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
 Fert gressus iuvenis, consultaque pectoris aegri
 Pandit, et aspectus orat contingere patrum.
 Nec cunctata diu vates, Mactare repostis
 Mos umbris, inquit, consueta piacula nigras 405
 Sub lucem pecudes, reclusaeque abdere terrae
 Manantem iugulis spirantum caede cruorem.
 Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
 Cetera, quae poscis, maiori vate canentur.
 Namque tibi Elysio repetita oracula campo 410
 Eliciam, veterisque dabo inter sacra Sibyllae
 Cernere fatidicam Phoebei pectoris umbram.
 Vade, age, et, a medio cum se nox humida cursu
 Flexerit, ad fauces vicini castus Averni
 Duc praedicta sacris duro placamina Diti. 415
 Mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.
 Hoc alacer monitu, et promissae nomine vatis,
 Apparat occulto monstrata piacula coepto.
 Inde, ubi nox iussam procedens contigit horam,
 Et spatia aequarunt tenebras transacta futuras, 420
 Consurgit stratis, pergitque ad turbida portae
 Ostia Tartarae: penitus quis abdita vates

- Promissa implerat, Stygioque sedebat in antro.
 Tum, qua se primum rupta tellure recludit
 425 Invisum coelo specus, atque eructat acerbam
 Cocyti laxo suspirans ore paludem,
 Inducit iuvenem, ferroque cavare refossam
 Ocuis urget humum, atque, arcanum murmur
 anhelans,
 Ordine mactari pecudes iubet. Ater operto
 430 Ante omnes taurus Regi, tum proxima Divae
 Caeditur Hennaëae casta cervice iuvenca.
 Inde tibi, Alecto, tibi, nunquam læta Megaera,
 Corpora lanigerùm procumbunt lecta bidentum.
 Fundunt mella super Bacchique et lactis hono-
 rem.
 435 Sta, iuvenis; faciemque, Erebo quae surgit ab
 omni,
 Exclamat vates, patere. Accedentia cerno
 Tartara, et ante oculos assistere tertia regna.
 Ecce ruunt variae species, et quidquid ab imo
 Natum hominum extinctumque chaos est. Iam
 cuncta videbat,
 440 Cyclopas, Scyllamque, et pastos membravirorum
 Odrysiae telluris equos. Contende tueri,
 Eductumque tene vagina interritus ense.
 Quaecumque ante animae tendent potare cruo-
 rem,
 Dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
 445 Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
 Fert umbra, et properat tecum coniungere dicta:
 Cui datur ante atros absumti corporis ignes,
 Sanguine non tacto, solitas effundere voces.
 Aspicit, et subito turbatus Scipio visu,
 450 Quinam te, qui casus, ait, dux maxime, fessae
 Eripuit patriae; cum tales horrida poscant
 Bella viros? Nec enim dextra concesserit ulli
 Appius, aut astu. Decimum lux retulit ortum,

Ut te, cum Capua remearem, vulnera vidi
 Mulcentem, hoc uno maestum, quod adire ne-
 quires 455
 Saucius ad muros, et Martis honore careres.
 Contra quae ductor: Fesso mihi proxima tandem
 Lux gratos Phaethontis equos avertit, et atris
 Aeternum demisit aquis. Sed lenta meorum,
 Dum vanos ritus, cura, et sollemnia vulgi 460
 Exsequitur, cessat flammis imponere corpus,
 Ut portet tumulis per longum membra paternis.
 Quod te per nostri Martis precor aemula facta,
 Arce, quae putres artus, medicamina, servant:
 Daque vago portas quamprimum Acherontis
 adire. 465
 Tum iuvenis: Gens o veteris pulcherrima Clausi,
 Haud ulla ante tuam, quanquam non parva fati-
 gent,
 Curarum prior exstiterit. Namque ista per omnes
 Discrimen servat populos, variatque iacentum
 Exsequias tumuli et cinerum sententia discors. 470
 Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Hibera,
 Exanima obscoenus consumit corpora vultur.
 Regia cum lucem posuerunt membra, probatum
 est
 Hyrcanis adhibere canes. Aegyptia tellus
 Claudit odorato post funus stantia saxo 475
 Corpora, et a mensis exsanguem haud separat
 umbram.
 Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
 Ora virum, et longum medicata reponit in aevum.
 Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
 Infodiunt? Quid, qui saevo sepelire profundo 480
 Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
 At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
 Ossa (nefas) auro, ac mensis ea pocula servant.
 Cæcropidae ob patriam Mavortis forte peremptos

- 485 Decevere simul communibus urere flammis,
 At gente in Scythica suffixa cadavera truncis
 Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.
 Talia dum memorant, umbra veniente Sibyllae,
 Autonoe, Finem hic, inquit, sermonibus adde
 490 Alternis. Haec, haec veri fecunda sacerdos:
 Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
 Plus novisse Deus. Me iam comitante tuorum
 Tempus abire globo, et pecudes imponere flam-
 mis.

- At grvida arcanis Cymes anus attigit ore
 495 Postquam sacrificum, delibavitque cruorem,
 In decus egregiae vultus intenta iuventae,
 Aetherea fruerer cum luce, haud segniter, inquit,
 Cymaeo populis vox nostra sonabat in antro.
 Tunc te permixtum seclis rebusque futuris
 500 Aeneadam cecini. Sed non sat digna mearum
 Cura tuis vocum. Nec enim conquirere dicta,
 Aut servare fuit proavis sollertia vestris.
 Verum age, disce, puer, (quando cognoscere
 cordi est)

- Iam tua, deque tuis pendentia Dardana fatis.
 505 Namque tibi cerno properatum oracula vitae
 Hinc petere, et patrios visu contingere manes.
 Armifero victor patrem ulcisceris Hiberno,
 Creditus ante annos Marti, ferroque resolves
 Gaudia Poenorum, et missum laetabere bello

- 510 Omen, Hiberiacis victa Carthagine terris.
 Maius ad imperium post haec capiere, nec ante
 Iupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
 In Libyam bella, et vincendum duxerit ipse
 Sidonium tibi rectorem. Pudet urbis iniquae,

- 515 Quod post haec decus hoc patriaque domoque
 carebit.

Sic vates, gressumque lacus vertebat ad atros.

Tum iuvenis, Quaecunq; datur sors durior aevi,

Obnitemur, ait: culpa modo pectora cessent.
 Sed, te oro, (quando vitae tibi causa labores
 Humanos iuvisse fuit) siste, inclita virgo, 520
 Paulisper gressum, et nobis manesque silentum
 Enumera, Stygiaeque aperi formidinis aulam.
 Annuit illa quidem: sed, Non optanda recludis
 Regna, ait. Hic tenebras habitant, volitantque
 per umbras

Innumeri quondam populi. Domus omnibus una. 525
 In medio vastum late se tendit inane,
 Huc, quidquid terrae, quidquid freta, et igneus
 aer

Nutrivit primo mundi genitilis ab aëro,
 (Mors communis agit) descendunt cuncta: ca-
 pitque
 Campus iners, quantum interiit, restatque fu-
 turum. 530

Cingunt regna decem portae: quarum una re-
 ceptat

Belligeros, dura Gradivi sorte creatos.
 Altera, qui leges posuere atque inclita iura
 Gentibus, et primas fundarunt moenibus urbes.
 Tertia ruricolae Cereris, iustissima turba 535
 Quae venit ad manes, et fraudum illaesa veneno.

Exin, qui laetas artes vitaeque colendae
 Invenere viam, nec dedignanda parenti
 Carmina fuderunt Phoebo, sua limina servant.
 Proxima, quos venti saevaeque hausere procel-
 lae, 540

Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
 Finitimâ huic, noxa gravido et peccasse fatenti,
 Vasta patet populo. Poenas Rhadamanthus in-
 iussit

Expetit introitu, mortemque exercet inanem.
 Septima femineis reseratur porta catervis, 545
 Humentes ubi casta fovet Proserpina lucos.

Infantum hinc gregibus, versasque ad funera
taedas

Passis virginibus, turbaeque in limine lucis
Est iter exstinctae, et vagitu ianua nota.

- 550 Tum, seducta loco, et laxata lucida nocte;
Claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos. Hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, coeli nec posta sub axe:
Verum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,
555 Lethaeos potat latices, obliviae mentis.

Extrema hinc, auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, et admoto splendet ceu sidere lunae.
Hac animae coelum repetunt; ac, mille peractis,
Oblitae Ditem redeunt in corpora, lustris.

- 560 Has passim nigrum pandens Mors lurida rictum
Itque redivitque vias, et portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra vorago,
Limosique lacus: late exundantibus urit
Ripas saevus aquis Phlegethon, et, turbine anhelio
565 Flammarum resonans, saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Verticibus furit, et spumanti gurgite fertur.
At, magnis semper Divis regique Deorum
Iurari dignata palus, picis horrida rivo,

- 570 Fumiferum volvit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie crassoque veneno
Aestuat, et, gelidam eructans cum murmure are-
nam,

Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc potat saniem non uno Cerberis ore.

- 575 Haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Me-
gaera

Hinc siti, ac nullo rabies restinguitur haustu.
Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amaris
Ante aulam, atque aditus, et inexorabile limen.
Quanta cohors, omni stabulante per avia monstro,

Excubat, et manes permixto murmure terret! 580
 Luctus edax, Maciesque, malis comes addita

morbis,

Et Maeror pastus Fletu, et sine sanguine Pallor,
 Curaeque, Insidiaequae, atque hinc queribunda
 Senectus.

Hinc angens utraque manu sua guttura Livor,
 Et deforme malum ac sceleri proclivis Egestas, 585

Errorque infido gressu, et Discordia gaudens

Permiscere fretum coelo; sed et ostia Ditis

Centenis suetus Briareus recludere palmis,

Et Sp̄m̄ix, virgineos rictus infecta cruore,

Scyllaque, Centaurique truces, umbraequae Gi-
 gantum. 590

Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara vinculis,

Non ipsa Alecto, nec feta furore Megaera

Audet adire ferum, dum fractis mille catenis

Vipereâ latrans circumligat ilia cauda.

Dextra vasta comas nemorosaque brachia fundit 595

Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.

Hic dirae volucres, pastusque cadavere vultur,

Et multus bubo, ac sparsis strix sanguine pennis,

Harpyiaequae sovent nidos, atque omnibus hae-
 rent

Condensae foliis: saevit stridoribus arbor. 600

Has inter formas coniux Iunonis Avernae,

Suggestu residens, cognoscit crimina regum.

Stant vincti, seroque piget sub iudice culpae.

Circumerrant Furiae, poenarumque omnisimago.

Quam vellent nunquam sceptris fulsisse super-
 bis! 605

Insultant duro imperio non digna nec aequa

Ad superos passi manes: quaeque ante profari

Non licitum vivis, tandem permissa queruntur.

Tunc alius saevis religatur rupe catenis:

Ast alius subigit saxum contra ardua montia: 610

Vipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
Talia letiferis restant patienda tyrannis.

Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
Cuius prima venit non tardis passibus umbra.

615 Adstabat fecunda Iovis Pomponia furto.

Namque, ubi cognovit Latio surgentia bella
Poenorum, Venus, insidias anteire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma. Quae ni provisa fuissent,

620 Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras.

Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
Sic iuvenis prior : O, magni mihi numinis instar,
Cara parens, quam, te ut nobis vidisse liceret,

625 Optassem Stygias vel leto intrare tenebras.

Quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies, et funere carpsit?
Excipit his mater : Nullos, o nate, labores
Mors habuit nostra : aethereo dum pondere par-
tum

630 Exsolvor, miti dextra Cyllenia proles

Imperio Iovis Elysias deduxit in oras;
Attribuitque pares sedes, ubi magna moratur
Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.

Verum age, nate, tuos ortus, ne bella pavescas

635 Ulla, nec in coelum dubites te tollere factis,

Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die caperem medio cum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligavit
Amplexus, non ille, meo veniente marito,

640 Assuetus facilisque mihi : tum luce corusca,

Implebat quanquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) Iovem. - Nec me mutata fefellit
Forma Dei, quod, squalentem conversus in an-
guem,

Ingenti traxit curvata volumina gyro.

Sed mihi post partum non ultra ducere vitam 645
Concessum. Heu, quantum gemui, quod spiritus

ante,

Haec tibi quam noscenda darem, discessit in au-
ras!

His alacer colla amplexu materna petebat:

Umbræque ter frustra per inane petita fefellit.

Succedunt simulacra virum concordia, patris 650

Unanimique simul patrui. Ruit ipse per umbram,

Oscula vana petens, iuvenis, fumoque volucris

Et nebulis similes animas apprehendere certat.

Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,

Exosus Latium Deus abstulit? Hei mihi! nam cur 655

Ulla fuere adeo, quibus a te saevus abessem,

Momenta? Opposito mutassem pectore mortem.

Quantos funeribus vestris gens Itala passim

Dat gemitus! Tumulus vobis, censente Senatu,

Mavortis geminus surgit per gramina campo. 660

Nec passi plura, in medio sermone loquentis

Sic adeo incipiunt. Prior hæc genitoris imago:

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces,

Dulce tamen venit ad manes, cum gratia vitæ

Durat apud superos, nec edunt oblivia laudem. 665

Verum age, fare, decus nostrum, te quanta fa-
tiget

Militia. Heu, quoties intrat mea pectora terror,

Cum repeto, quam saevus eas, ubi magna pericla

Contingunt tibi! Per nostri, fortissime, leti

Obtestor causas, Martis moderare furori. 670

Sat tibi sint documenta domus. Octava terebat

Arentem culmis messem crepitantibus aestas,

Ex quo cuncta mihi calcata, meoque subibat

Germano devexa iugum Tartessia tellus.

Nos miserae muros et tecta renata Sagunto, 675

Nos dedimus Baetis nullo potare sub hoste.

Nobis indomitus convertit terque quaterque

Germanus terga Hannibalis. Pro barbara nu
quam

Impolluta fides! Peterem cum victor adesum

680 Cladibus Hasdrubalem; subito venale, cohorte
Hispanae, vulgus, Libyci quas fecerat auri
Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite; multum
Ditior ipse viris, spisso circumdedit orbe.

685 Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
Illa suprema dies, et laude inclusimus aevum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.

Excelsae turris post ultima rebus in artis
Subsidium optaram, supremaque bella ciebam.

690 Fumantes taedas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces. Nil nomine leti
De Superis queror. Haud parvo data memb
sepulcro

Nostra cremaverunt in morte haerentibus arm
Sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae

695 Cesserit affusis oppressa Hispania Poenis.

Contra quae iuvenis turbato fletibus ore:

Di, quaeso, ut merita est, dignas pro talibus au
Carthago expendat poenas. Sed continet acre
Pyrenes populos, qui, vestro Marte probatus,

700 Excepit fessos, et notis Marcius armis
Successit bello. Fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta piacula caedis.

His laeti rediere duces loca amoena piorum:

Prosequiturque oculis puer adveneratus eunte

705 Iamque aderat multa vix agnoscendus in umbr
Paulus, et epoto fundebat sanguine verba:

Lux Italum, cuius spectavi Martia facta,

Multum uno maiora viro, descendere nocti,

Atque habitanda semel subigit quis visere regn

710 Cui contra tales effundit Scipio voces:

Armipotens ductor, quam sunt tua fata per Urb

Lamentata diu! Quam paene ruentia tecum
Traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras!
Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit, laudemque tuo quaesivit honore. 715
Dumque audit lacrimans hostilia funera Paullus,
Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus, et
aegro

**Absumtus Cannis stabat Servilius ore.
Appellare viros erat ardor, et addere verba:
Sed raptabat amor priscos cognoscere manes. 720
Nunc meritum saeva Brutum immortale securi
Nomen, nunc Superos aequantem laude Camil-
lum.**

Nunc auro Curium non unquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet venientum, et nomina pandit.
Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portæ 725
Deiecit, visus orbus. Tulit ille ruentem
Thybridis in ripas regem, solusque revulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
Si tibi dulce virum, primo qui foedera bello
Phoenicum pepigit, vidisse; hic inclitus ille 730
Aequoreis victor cum classe Lutatius armis.
Si studium et saevam cognoscere Hamilcaris

Illa est, (cerne procul) cui frons nec morte re-
missa

Irarum servat rabiem. Si iungere cordi est
Colloquium; sine, gustato det sanguine vocem. 735
Atque ubi permissum, et sitiens se implevit
 imago.

Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:
 Tibiane, o fraudum genitor, sunt foedera vobis?
 Aut haec Sicania pepigisti captus in ora?
 Bella tuus toto natus contra omnia pacta
 Exercet Latio, et, perruptis molibus, Alpes
 Eluctatus adest, fervet gens Italia Marte

Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.
Post quae Poenus ait: Decimum modo coeperat
annum

- 745 Excessisse puer, nostro cum bella Latinis
Concepit iussu: licitum nec fallere Divos
Iuratos patri. Quod si Laurentia vastat
Nunc igni regna, et Phrygias res vertere tentat,
O pietas, o sancta fides, o vera propago!
750 Atque utinam amissum reparet decus! Inde ci-
tato.

Celsus abit gressu, maiorque recessit imago.
Exin designat vates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primique petitas
Misuerint Italis Piraeo litore leges.

- 755 Laetatur, spectatque virum insatiabilis ora
Scipio, et appellet cunctos; ni magna sacerdos
Admoneat turbae innumerae: Quot millia toto
Credis in orbe, puer, lustras dum singula visu,
Descendisse Erebo? Nullo non tempore abun-
dans

- 760 Umbrarum huc agitur torrens, vectatque capaci
Agmina mole Charon, et sufficit improba puppis.
Post haec, ostendens iuvenem, sic virgo pro-
fatur:

Hic ille est, tellure vagus qui victor in omni
Cursu signa tulit; cui pervia Bactra Dahaeque;

- 765 Qui Gangem bibit, et Pellaco ponte Niphaten
Adstrinxit; cui stant sacro sua moenia Nilo.
Incipit Aeneades: Libyci certissima proles
Hammonis, quando exsuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces, similique cupidine rerum

- 770 Pectora nostra calent, quae te via, fare, super-
bum

Ad decus et summas laudum perduxerit arces.

Ille sub haec: Turpis lenti sollertia Martis.

Audendo bella expeditas. Pigra extulit artia

Haud unquam sese virtus. Tu magna gerendi
 Praecipita tempus: mors atra impendet agenti. 775
 Haec effatus abit. Croesi mox advolat umbra,
 Dives apud superos; sed mors aequarat egenis.
 Atque hic, Elysio tendentem limite cernens
 Effigiem iuvenis castam, cui vitta ligabat
 Purpurea effusos per colla nitentia crines, 780
 Dic, ait, hic quinam, virgo? nam luce refulget
 Praecipua fons sacra viro, multaeque sequuntur
 Mirantes animae, et laeto clamore frequentant.
 Qui vultus! quam (si Stygia non esset in umbra)
 Dixissem facile esse Deum! Non falleris, inquit, 785
 Docta comes Triviae: meruit Deus esse videri,
 Et fuit in tanto non parvum pectore numen.
 Carmine complexus terram, mare, sidera, manes;
 Et cantu Musas et Phoebum aequavit honore.
 Atque haec cuncta, prius quam cerneret, ordine
 terris 790
 Prodidit, et vestram tulit usque ad sidera Troiam.
 Scipio, perlustrans oculis laetantibus umbram,
 Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
 Hic caneret vates, quanto maiora futuros
 Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes! 795
 Felix Aeacida, cui tali contigit ore
 Gentibus ostendi! Crevit tua carmine virtus.
 Sed quae tanta adeo gratantum turba requirens,
 Heroum effigies maioresque accipit umbras.
 Inde viro stupet Aeacide, stupet Hectore magno, 800
 Aiacisque gradum venerandaque Nestoris ora
 Miratur, geminos aspectat laetus Atridas,
 Iamque Ithacum, corde aequantem Peleïa facta.
 Victuram hinc cernit Ledaei Castoris umbram:
 Alternam lucem peragebat in aethere Pollux. 805
 Sed subito vultus monstrata Lavinia traxit.
 Nam virgo admonuit, tempus cognoscere manes
 Femineos, ne cunctantem lux alma vocaret.

Felix haec, inquit, Veneris nurus ordine longo
 810 Troiugenae iunxit sociata prole Latinis.
 Vis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
 Hersiliam cerne: hirsutos cum sperneret olim
 Gens vicina procos, pastori rapta marito
 Intravitque casae, culmique e stramine fultum
 815 Pressit laeta torum, et soceros revocavit ab
 mis.

Adspice Carmentis gressus. Evandria mater
 Haec fuit, et vestros tetigit praesaga labores.
 Vis et, quos Tanaquil vultus gerat? Haec quoque
 castae

Augurio valuit mentis, venturaque dixit
 820 Regna viro, et dextros agnovit in alite Divos.
 Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
 Fert frontem atque oculos terrae Lucretia sua
 Non datur, heu! tibi, Roma, nec est, quod maius
 deceret,

Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
 825 Cerne, cruentato vulnus sub pectore servat,
 Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
 Et patriam laudat miserando in vulnere dextra
 Illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydia bellum
 Nondum passa marem, quales optabat habere
 830 Quondam Roma viros, contemtrix Cloelia seu
 Cum, subito aspectu turbatus, Scipio poscit,
 Quae poenae causa, et qui sint in crimine maius
 Tum virgo: Patrios fregit quae curribus artus
 Et stetit adductis super ora trementia frenis,

835 Tullia, non ullos satis exhaustura labores,
 Ardenti Phlegethonte natat. Fornacibus atris
 Fons rapidus furit, atque ustas sub gurgite caui
 Egerit, et scopulis pulsat flagrantibus ora.

Illam autem, quae tondetur praecordia rostro

840 Alitis, (en quantum resonat plangentibus alis
 Armiger ad pastus rediens Iovialis) hostibus arcibus

Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
 Tarpeia, et pactis reseravit claustra Sabinis.
 Iuxta (nonne vides? neque enim leviora domantur
 Delicta) illatrat ieiunis faucibus Orthras, 845
 Armenti quondam custos immanis Hiberi,
 Et morsu petit, et polluto eviscerat ungue.

Nec par poena tamen sceleri: sacraria Vestae
 Polluit, exuta sibi virginitate, sacerdos.

Sed satis haec vidisse, satis: mox deinde videnti 850

Nunc animas tibi, quae potant obliviam, paucas

In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.

Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro)

Aetheream in lucem) venit tibi origine parva

In longum imperium Consul: nec Sulla morari 855

Iussa potest, aut amne diu potare soporo.

Lux vocat, et nulli Divum mutabile fatum.

Imperium hic primus rapiet: sed gloria culpa,

Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam

Existet, Sullae qui se velit esse secundum. 860

Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum

Et gratum terris Magnus caput: ille Deum gens,

Stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo

Caesar avo; quantas moles, cum sede reclusa

Hac tandem erumpent, terraque marique move-

bunt!

865

Heu miseri, quoties toto pugnabitur orbe!

Nec leviora lues, quam victus, crimina victor.

Tum iuvenis lacrimans, Restare haec ordine duro

Lamentor rebus Latii. Sed luce remota

Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat, 870

Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in

undis

Exuret ductor scelus, aut quae digna renatos

Ales in aeternum laniabit morsibus artus?

Ne metue, exclamat vates. Non vita sequetur

Inviolata virum: patria non ossa quiescent. 875

SILIUS ITAL.

T

Namque ubi, fractus opūm, magnae certamine
pugnae

Pertulerit vinci, turpemque orare salutem,
Rursus bella volet Macetūm instaurare sub armis.

Damnatusque doli, desertis coniuge fida

880 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atque una profugus lustrabit caerula puppe.

Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.

Pro, quanto levius mortalibus aegra subire

Servitia, atque hiemes, aestusque, fugamque, fre-
tumque,

885 Atque famem, quam posse mori! Post Itala bella

Assyrio famulus regi, falsusque cupiti

Ausoniae motus, dubio petet aequora velo;

Donec, Prusiacas delatus segniter oras,

Altera servitia imbelli patietur in aevo,

890 Et latebram munus regni. Perstantibus inde

Aeneadis, reddique sibi poscentibus hostem,

Pocula furtivo rapiet properata veneno,

Ac tandem terras longa formidine solvet.

Haec vates, Erebiq̃ue cavis se reddidit umbra.

895 Tum laetus socios iuvenis portumque revisit.

LIBER XIV.

A R G U M E N T U M.

*Nascitur hinc bellum iuvenis post fata tyranni,
 Hispano veniens ubi terris nomen ab amne
 Imponit pubes. Nam rege Gelone creatus,
 Oblitus monitus, artesque oblitus avitas,
 Incepit luxu, spreta virtute, cruento
 Flagrare, et rigidis delicta tumentibus armis,
 Cingere se ferro, et regnum terrore fovere.
 Hoc igitur (nequus enim longum violentia durat)
 A conuatis tota cum stirpe perempto,
 Marcellus prope Siculis adnavigat oris.
 Mutatasque videns, trepidos mox spargit in agros
 Signa: Leontini senserunt prima coloni.
 Pugnatique mari, Poenoque per alta fugato
 Arma Syracosios capiunt victricia muros.*

Flectite nunc vestros, Heliconis numina, cantus
 Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
 Muneris hic vestri labor est; modo Daunia regna
 Aeneadam, modo Sicanios accedere portus,
 Aut Macetum lustrare domos et Achaia rura, 5
 Aut vaga Sardoo vestigia tingere fluctu,
 Vel Tyriae quondam regnata mapalia genti,
 Extremumve diem et terrarum invisere metas.
 Sic poscit sparsis Mavors agitatus in oris.
 Ergo, age, qua litul, qua ducunt bella, sequamur. 10
 Ausoniae pars magna iacet Trinacria tellus,
 Ut semel expugnante Noto et vastantibus undis
 Acceptit freta, caeruleo propulsa tridente.
 Namque per occultum caeca vi turbinis olim
 Impactum pelagus laceratae viscera terrae 15
 Discidit, et, medio perrumpens arva profundo,
 Cum populis pariter convulsas transtulit urbes.
 Ex illo, servans rapidus divortia, Nereus
 Saevo dividos coniungi pernegat aestu.
 Sed spatium, quod dissociat consortia terrae, 2

- Latratus fama est (sic arta intervenit unda)
 Et matutinos volucrum transmittere cantus.
 Multa solo virtus. Iam reddere foenus aratris,
 Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
 25 Cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
 Nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
 Hic et Paeonios arcano sulfure fontes,
 Hic Phoebos digna et Musis venerabere vatum
 Ora excellentum, sacras qui carmine silvas,
 30 Quique Syracosia resonant Helicon Camena.
 Promtae gens linguae: ast eadem, cum bella cie-
 ret,
 Portus aequoreis sueta insignire tropaeis.
 Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopia
 regna,
 Vomere verterunt primum nova rura Sicani.
 35 Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
 Ascitum patrio terrae imposuere vacanti.
 Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, novavit
 Possessis bello mutata vocabula regnis.
 Nec Cres dedecori fuit accola, duxerat actos
 40 Moenibus e centum non fausta ad proelia Minos,
 Daedaleam repetens poenam. Qui fraude ne-
 fanda
 Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras,
 Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
 Bellandi studio Siculis subsedit in oris.
 45 Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes,
 Troianusque Helymus, structis qui, pube secuta,
 In longum ex sese donarunt nomina muris.
 Nec Zancloae gerunt obscuram moenia famam,
 Dexterâ quam tribuit posito Saturnia telo.
 50 Sed decus Hennaëis haud ullum pulchrius oris,
 Quam quae Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo,
 Et multum ante alias Ephyraëis fulget alumna.
 Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat

- Alpheon, sacrae portantem signa coronae.
 At non aequus amat Trinacria Mulciber antra. 55
 Nam Lipare, vastis subter depasta caminis,
 Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.
 Ast Aetna eructat tremefactis cantibus ignis
 Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem
 Murmure per caecos tonat irrequieta fragores 60
 Nocte dieque simul. Fonte e Phlegethontis ut
 atro
 Flammarum exundat torrens, piceaque procella
 Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
 Sed quamquam largo flammarum exaestu et intus
 Turbine, et assidue subnascens profluat ignis, 65
 Summo cana iugo colibet (mirabile dictum)
 Vicinam flammis glaciem; aeternoque rigore
 Ardentes horrent scopuli: stat vertice celsi
 Collis hiems, calidaque nivem tegit atra favilla.
 Quid referam Aeolio regnatas nomine terras? 70
 Ventorumque domos, atque addita claustra pro-
 cellis?
 Hic versi penitus Pelopea ad regna Pachyni
 Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
 Hic, contra Libyamque situm Caurosque furen-
 tes, 75
 Cernit devexas Lilybaeon nobile Chelas.
 At, qua diversi lateris frons tertia terris
 Vergit in Italiam prolato ad litora dorso,
 Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.
 His longo mitis placide dominator in aevo
 Praefuerat terris Hieron, tractare sereno 80
 Imperio vulgum pollens, et pectora nullo
 Parentum exagitare metu, pactamque per aras
 Haud facilis temerare fidem, socialia iura
 Ausontis multos servarat casta per annos.
 Verum, ubi fata virum fragili solvere senecta, 85
 Primaevae cessit sceptrum exitiale nepoti,

Et placida indomitos accepit regia mores.
 Namque, bis octonis nondum rex praeditus annis,
 Caligare alto in solio, nec pondera regni

- 90 Posse pati, et nimium fluxis confidere rebus.
 Iamque brevi nullum, delicta tuentibus armis,
 Fas notum, ignotumque nefas: vilissima regi
 Cura pudor. Tam praecipiti materna furori
 Pyrrhus origo dabat stimulos, proavique superbum
 95 Aeacidae genus, atque aeternus carmine Achilles.
 Ergo ardor subitus Poenorum incepta fovendi:
 Nec scelere mora. Coniungit nova foedera, pacto,
 Cederet ut Siculis victor Sidonius oris.
 Sed stabant poenae, tumulumque negabat Erin:

nys,

- 100 Qua modo pactus erat socium non cernere, terra
 Saevos namque pati fastus, iuvenemque cruento
 Flagrantem luxu, et miscentem turpia diris,
 Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
 Iurati obtruncant: nec iam modus ensibus: ad-

dunt

- 105 Femineam caedem, atque insontum rapta so-
 rorum

Corpora prosternunt ferro. Nova saevit in armis
 Libertas, iactatque iugum. Pars Punica castra,
 Pars Italos et nota volunt; nec turba furentum
 Defit, quae neutro sociari foedere malit.

- 110 Tali Trinacriae motu, rebusque Sicanis
 Exitio regis trepidis, sublimis honore
 (Tertia nam Latios renovarat purpura fasces)
 Marcellus classem Zanclaeis appulit oris.
 Atque ubi cuncta viro, caedesque exposita ty-

ranni,

- 115 Ambiguaeque hominum mentes; Carthaginis arma
 Quos teneant, et quanta, locos; quod vulgus ami-
 cum

Duret Troiugenis; quantos Arethusa tumores

Concipiat, perstetque suas non pandere portas;
 Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
 Armorum effundit flammato pectore pestem. 120
 Non aliter Boreas, Rhodopes a vertice praeceps
 Cum sese immisit, decimoque volumine pontum
 Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
 Eiecti maris, et stridentibus affremit alis.
 Prima Leontinos vastarunt proelia campos, 125
 Regnatam diro quondam Laestrygone terram.
 Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
 Par erat, ac vinci, turmas. Ruit aequore toto;
 (Femineum credas maribus concurrere vulgum)
 Et Cereri placitos fecundat sanguine campos. 130
 Sternuntur passim; pedibusque evadere letum
 Eripuit rapidus Mavors. Ut cuique salutem
 Promisit fuga, praeveniens dux occupat ense.
 Ite, gregem metite imbellem, ac succidite ferro,
 Clamat, cunctantes urgens umbone catervas. 135
 Pigro luctandi studio certamen in umbra
 Molle pati docta, et gaudens splendescere olivo,
 Stat, medio cre decus vincentum, ignava iuventus.
 Haec laus sola datur, si viso vincitis hoste.
 Ingruit, audito ductore, exercitus omnis; 140
 Solaque, quod superest, secum certamina mo-
 runt,
 Quis dextra antistat, spoliisque excellat opimis.
 Euboïci non, per scopulos illisa Caphareo,
 Euripi magis unda furit; pontumve sonantem
 Elicat angusto violentius ore Propontis; 145
 Nec fervet maiore fretum rapiturque tumultu,
 Quod ferit Herculeas extremo Sole columnas.
 Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta
 Enituit fama. Miles Tyrrhenus, (Asilo
 Nomen erat) captus quondam ad Thrasymena
 fluenta, 150
 Serritum facile et dominantis mollia iussa

Expertus Beryae, patrias remearat ad oras.
Sponte faventis heri; repetitisque impiger armis
Tum veteres Siculo casus Mavorte piabat.

- 155 Atque is, dum medios inter fera proelia misceat,
Illatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
Poenorum a populis, sociataque bella gerenti,
Aerato cassis munimine clauserat ora,
Invadit ferro iuvenem, trepideque ferentem

- 160 Instabiles retro gressus prosternit arena.
At miser, audita victoris voce, trementem
Cunctantemque animam Stygia ceu sede redu-
cens,

Cassidis a mento malefidae vincula rumpit,
Iungebatque preces, atque addere verba parabat.

- 165 Sed, subito aspectu et noto conterritus ore,
Tyrrenus ferrumque manu revocavit, et ultro
Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare:
Fas hostem servare mihi. Multo optimus ille
170 Militiae, cui postrenum est primumque, tueri
Inter bella fidem: tu letum evadere nobis
Das prior, et servas nondum servatus ab hoste.
Haud equidem indignum memet, quae tristia vidi,
Abnuerim, dignumque iterum in peiora revolvi;

- 175 Si tibi per medios ignes mediosque per enses
Non dederit mea dextra viam. Sic fatur, et ultro
Attollit, vitaeque exaequat munera vitae.

At, composita Sicula primum certaminis ora
Coepti, Marcellus victricia signa, quieto

- 180 Agmine progrediens, Ephyraea ad moenia vertit.
Inde Syracosias castris circumdedit arces.
Sed ferri languebat amor. Sedare monendo
Pectora caeca virum, atque iras evellere aiebat.
Nec (renuant si forte sibi, et si mitia malle

- 185 Credant esse metum) laxis servatur omissa
Obsidio claustris; quin contra intentior ipse

Invigilat cautis, frontem imperterritus, armis:
 Et struit arcana necopina pericula cura.
 Haud secus Eridani stagnis ripave Caystri
 Innatat albus olor, pronoque immobile corpus 190
 Dat fluvio, et pedibus tacitas eremigat undas.
 Interea, dum incerta labat sententia clausis,
 Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
 Incumbens Messana freto, minimumque revulsa
 Discreta Italia, atque Osco memorabilis ortu: 195
 Tum Catane, nimium ardenti vicina Typhoeo,
 Et generasse Pios quondam celeberrima Fratres,
 Et, cui non licitum fatis, Camarina, moveri.
 Tum, quae nectareis vocat ad certamen Hy-
 metton,
 Audax Hybla, favis, palmaeque arbusta Selinus: 200
 Et, iusti quondam portus, nunc litore solo
 Subsidium infidum fugientibus aequora, Myle.
 Nec non altus Eryx, nec non et vertice celso
 Centuripae, largoque virens Entella Lyaeo,
 Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae. 205
 Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acrae
 Defuerunt: Agathyrna manus, geminoque Lacone
 Tyndaris attollens sese affluit. Altor equorum
 Mille rapit turmam, atque hinnitibus aera flam-
 mat,
 Pulveream volvens Agragas ad inania nubem. 210
 Ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
 Taurum parma truncem, poenae monumenta ve-
 tustae.
 Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
 Matabat gemitus mugitibus: actaque veras
 Credere erat stabulis armenta effundere voces. 215
 Haud impune quidem: nam dirae conditor artis
 Ipse suo moriens in mugit flebile taure.
 Venit, ab amne trahens nomen, Gela, venit Ha-
 laesa,

- Et, qui praesenti domitant periura, Palici,
 220 Pectora supplicio; Troianaque venit Acesta;
 Quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines,
 Et dulci gratam Nereïda perluit unda.
 Aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
 Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
 225 In tenues liquefactus aquas evasit et hostem,
 Et tibi victricem, Galatea, immiscuit undam.
 Nec non qui potant Hypsamque Alabimque so-
 noros,

- Et perlucem splendenti gurgite Achaten:
 Qui fontes, vage Chrysa, tuos, et pauperis alvei
 230 Hipparin, ac facilem superari gurgite parco
 Pantagiam, rapidique colunt vada flava Symaethi.
 Litora Thermarum, prisca dotata Camena,
 Armavere suos, qua mergitur Himera ponto
 Aeolio. Nam dividuas se scindit in oras;
 235 Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus.
 Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
 Quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
 Henna Deûm lucis sacram dedit ardua dextram.
 Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
 240 Caecum iter ad manes tenebroso limite pandit,
 Qua novus ignotas Hymenaeus venit in oras.
 Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, re-
 ctor

- Ausus adire diem, maestoque Acheronte relicto
 Egit in illicitas currum per inania terras.
 245 Tum rapta praecps Hennaea virgine flexit
 Attonitos coeli visu lucemque parentes
 In Styga rursus equos, et praedam condidit um-
 bris.

- Romanos Petraea duces, Romana petivit
 Foedera Callipolis, lapidosique Enguion arvi,
 250 Hadranum, Ergetumque simul, telaque superba
 Lanigera Melite, et litus piscosa Melacte,

Quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
 Caeruleis horret campis pascentia cete,
 Et qui, correptas sorbentem vorticis haustu,
 Atque iterum e fundo iaculantem ad sidera, pup-
 pes, 255
 Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
 Haec Latium manus et Laurentia signa movebat.
 Cetera Elissaeis aderat gens Sicana votis.
 Mille Agathyrna dedit, perflataque Trogilos Au-
 stris, 260
 Mille Thoanteae sedes Facelina Dianae.
 Tergemino venit numero fecunda Panormos ;
 Seu silvis sectere feras, seu retibus aequor
 Verrere, seu coelo libeat traxisse volucrem.
 Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
 Sederunt; non frondosis Morgentia campis 265
 Abstulit Marte infido: comitata Menaeis
 Venit Amastra viris, et parvo nomine Tisse,
 Et Netum, et Mutyce, pubesqueliquentis Achaeti.
 Sidonios Drepane, atque undae clamosus Helo-
 rus, 270
 Et mox servili vastata Triocala bello,
 Sidonios Arbela ferox, et celsus Ietas,
 Et bellare Tabas docilis, Cossyraque parva,
 Nec maior Megara Mute concordibus ausis
 Iuvare, et strato Gaulum spectabile ponto,
 Cum sonat Halcyones cantu, nidosque natantes 275
 Immota gestat, sopitis fluctibus, unda.
 Ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros
 Milite collecto variisque impleverat armis.
 Ductores facilem impelli lactamque tumultus
 Vaniloquo pubem furiabant insuper ore: 280
 Nunquam hoste intratos muros, et quatuor arces,
 Et Salaminiacis quantam Eoisque tropaeis
 Ingenio portus urbs invia fecerit umbram,
 Spectatum proavis, ter centum ante ora triremes

285 Unum naufragium, mersasque impune profund
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres.
Poeni matre genus; sed quos, sub crimine pul
Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris

290 Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parent
Astus miscebant Tyrios levitate Sicana.

Quae cernens ductor, postquam immedicabile
sum

Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hosto.
Testatus Divos Siculorum, amnesque, lacusque

295 Et fontes, Arethusa, tuos, ad bella vocari
Invitum; quia sponte diu non sumserit, hoster
Induere arma sibi; telorum turbine vasto
Aggreditur muros, atque armis intonat urbi.
Par omnes simul ira rapit; certantque, ruuntque

300 Turris, multiplici surgens ad sidera tecto,
Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat, et multas nemorum consumserat
bras.

Armatam hinc igni pinum et devolvere saxa
Certabant, calidaeque picis diffundere pestem

305 Huic procul ardentem iaculatus lampada Cim
Coniicit, et lateri telum exitiabile figit.

Pascitur adiuto Vulcanus turbine venti,
Gliscentemque trahens turris per viscera lab
Perque altam molem et toties crescentia tecti

310 Scandit ovans, rapidisque vorat crepitantia fl
mis

Robora, et, ingenti simul exundante vapore
Ad coelum, victor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo, et nebula caliginis atrae
(Nec cuiquam evasisse datur) ceu fulminis ictu

315 Correptae rapido in cineres abiectae ruinae.
Par contra pelago miseris fortuna carinis.

Namque ubi se propius tectis urbique tulere,

portus muris pacatas applicat undas,
 ovisa novo pestis conterruit astu.
 s fabre teres, atque, erasis undique nodis, 320
 li similis malo, praefixa gerebat
 e tela manus: ea celso ex aggere muri
 ntes curvi rapiebat in aera ferri
 ibus, et mediam revocata ferebat in urbem.
 iolos vis illa viros, quin saepe triremem 325
 gerae rapuere trabes, cum desuper actum
 erent puppi chalybem morsusque tenaces.
 simul affixo vicina in robora ferro
 ilerant sublime ratem, (miserabile visu!)
 ubitum rursus laxatis arte catenis 330
 a praecipitem reddebant mole profundo,
 tam haurirent undae cum milite puppem.
 uper insidiis angusta foramina murus
 cavata dabat, per quae confundere tela
 m erat, opposito mittentibus aggere valli. 335
 ine fraude labos, arta ne rursus eodem
 la ab hoste via vicibus contorta redirent.
 litas Graia, atque astus pollentior armis
 ellum tantasque minas terraque marique
 sat; stabatque ingens ad moenia bellum. 340
 ut Isthmiacis decus immortale colonis,
 io facile ante alios telluris alunmos,
 s opum; sed cui coelum terraeque paterent.
 ovus pluvias Titan ut proderet ortu
 itis tristis radiis; ille haereat, anne 345
 eat instabilis telus; cur foedere certo
 affusa globum Tethys circumliget undis,
 rat, atque una pelagi lunaeque labores,
 ter Oceanus qua lege effunderet aestus.
 llum mundi numerasse capacis arenas 350
 ides; puppes etiam constructaque saxa
 iea traxisse ferunt contra ardua dextra.
 m Italum ductorem Teucrosque fatigat,

- Adnabat centum late Sidonia velis
355 Classis subsidio, et scindebat caerula rostris.
 Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
 Adiungitque suas, portu progressa, carinas.
 Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
 Addubitat, mersisque celer fodit aequora remis.
360 Verberibus torsere fretum: salis icta frequenti
 Albescit pulsu facies, perque aequora late
 Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
 Insultant pariter pelago: ac Neptunia regna
 Tempestate nova trepidant. Tum vocibus aequor
365 Personat, et clamat scopulis clamoris imago.
 Ac iam diffusus vacua bellator in unda
 Cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
 Navali claudens humentem indagine campum.
 At simili curvata sinu diversa ruebat
370 Classis, et artabat lunato caerula gyro.
 Nec mora: terrificis saevae stridoribus aeris,
 Per vacuum late cantu resonante profundum,
 Incubuerunt tubae, quis excitus aequore Triton
 Expavit tortae certantia murmura conchae.
375 Vix meminere maris; tam vasto ad proelia nisu
 Incumbunt proni, positisque in margine puppis
 Extremae plantis nutantes spicula torquent.
 Sternitur effusis pelagi media area telis,
 Celsaque anhelatis exsurgens ictibus alnus
380 Caerula nigranti findit spumantia sulco.
 Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
 Detergent remos: aliae per viscera pinus
 Transmissis ipso retinentur vulnere rostris,
 Quo retinent. Medias inter sublimior ibat
385 Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
 Egressa est Libycis maior navalibus aevum.
 Sed quater haec centum numeroso remige pon-
 tum
Pulsabat tonsis: veloque superba capaci

- Cum rapidum hauriret Borean, et cornibus omnes
 Colligeret flatus, lento se robore agebat, 390
 Intraret fluctus solis si pulsa lacertis.
 Procurrunt levitate agili, docilesque regentis
 Audivisse manum, Latio cum milite puppes.
 Has ut per laevum venientes aequor Himilco
 In latus obliquas iussamque incurrere proram 395
 Conspexit, propere Divis in vota vocatis
 Aequoris, intento volucrem de more sagittam
 Assignat nervo: utque oculis libravit in hostem,
 Et calamo monstravit iter, diversa relaxans
 Brachia, deduxit vultu comitante per auras 400
 In vulnus telum, ac residentis puppe magistri
 Affixit plectro dextram: nec deinde regenda
 Puppe manus valuit, flectenti immortua clavo.
 Dumque ad opem accurrit, ceu capta, navita,
 puppe,
 Ecce iterum fatoque pari nervoque sagitta, 405
 In medium perlapsa globum, transverberat ictu
 Orba gubernaculi subeuntem munera Taurum.
 Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
 Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
 Numen erat celsae puppis vicina Dione. 410
 Sed superingestis propior quae subdita tellis
 Bella capessebat, media subsedit in unda,
 Divisitque fretum. Clamantum spumeus ora
 Nereus implet aqualis, palmaeque, trahente pro-
 fundo,
 Luctantum frustra summis in fluctibus exstant. 415
 Hic, audax ira, magno per caerula saltu
 Corbulo transgressus (nam textam robore turrim
 Appulerant nexae ferri compage triremes)
 Evadit tabulata super, flammaque comantem 420
 Multifida plinum celso de culmine quassat.
 Inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
 Améttante Noto, Poenorum aplustribus ignes.

- Intrat diffusos pestis Vulcania passim,
 Atque implet dispersa foros: trepidatur omisso
 425 Summis remigio; sed enim tam rebus in artis
 Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
 At rapidus fervor, per pingues unguine taedas
 Illapsus, flammis victricibus insonat alveo.
 Qua nondum tamen impulerat vim Dardana lam-
 pas,
 430 Parcebatque vapor, saxorum grandine dirus
 Arcebat, fatumque ratis retinebat, Himilco.
 Hic miser, igniferam dum ventilat aëre pinum,
 Murali saxo per lubrica sanguine transtra
 Volvitur in fluctus, Lychaei vulnere, Cydnus.
 435 Fax nidore gravi foedavit comminus auras,
 Ambusto instridens pelago. Ferus inde citatam
 Missile adorata contorquet Sabratha puppe:
 Hammon numen erat Libycae gentile carinae,
 Cornigeraque sedens spectabat caerulea fronte.
 440 Fer, pater, afflictis, fer, ait, Garamantice vates,
 Rebus opem, inque Italos da certa effundere tela.
 Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
 Et Neptunicolae transverberat ora Telonis.
 Urgebant nihilo levius, iam in limine mortis
 445 Quos fuga praecipites partem glomerarat in unam
 Puppis, adhuc vacuum taedae: sed, proxima
 cursu
 Fulmineo populatus, inevitabilis ardor
 Correptam flammis involvit ovariantibus alnum.
 Primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
 450 Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber ae-
 stus,
 Ambustus socium remis aufertur Himilco.
 Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
 Desertam ductore ratem. Bonus ille per artem
 Crudo luctari pelago, atque exire procellas.
 455 Idem, quid Boreas, quid vellet crastinus Auster,

nteibat: nec pervigilem tu fallere vultum,
 obscuro quamvis cursu, Cynosura, valeres.
 , postquam adversis nullus modus, Accipe no-
 strum,
 Iammon, sanguinem, ait, spectator cladis ini-
 quae.
 atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruo-
 rem 460

Excipit, et large sacra inter cornua fundit.
 Ios inter Daphnis, deductum ab origine nomen
 antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus,
 Et mutare casas infido marmore visum.
 Et princeps generis quanto maiora paravit 465
 intra pastorem sibi nomina. Daphnin amarunt
 Licelides Musae. Dexter donavit avena
 Phoebeus Castalia, et iussit, proiectus in herba
 si quando caneret, laetos per prata per arva
 ad Daphnin properare greges, rivosque silere. 470
 Ille ubi, septena modulatus arundine carmen,
 Mulcebat silvas, non unquam tempore eodem
 Siren assuetos effudit in aequore cantus:
 Scyllaei tacuere canes: stetit atra Charybdis:
 Et laetus scopulis audivit iubila Cyclops. 475
 Progeniem hauserunt et nomen amabile flammae.
 Innatat ecce super transtris fumantibus asper
 Drnytos, ac longam sibimet facit aequore mor-
 tem,

Qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerva,
 Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis. 480
 Transigitur valida medius, dum se allevat, alni
 Cuspide Marmarides Scyron. Pars subnatat unda
 Membrorum, pars exstat aquis; totumque per
 aequor

Portatur, rigido (miserandum) immortua rostro.
 Accelerant puppes utrinque, atque ora ruentum 485
 anguinei feriunt remorum aspergine rores.
 SILIUS ITAL.

Ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat

Pulsibus, et valido superabat remige ventos.

Quam rapidis puppem manibus frenare Lilaëus

490 Dum tentat, saeva truncatur membra bipenni,

Ac fert haerentes trabibus ratis incita palmas.

Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.

Hic, aëvo quanquam nondum excessisset ephe-
bos,

Seu laevi traxere Dei, seu fervida corda,

495 (Nec sat maturus laudum) bellicque cupido,

Arma puer niveis aptarat picta lacertis,

Et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.

Iamque super Rutula, super et Garamantide pinu

Ibat ovans, melior remo meliorque sagitta:

500 Et iam turrigerum demerserat aequore Nessum:

(Heu puero malesuada rudi nova gloria pugnae!)

Dum cristam galeae trucidis exuviasque precatur

De duce Marcello Superos temerarius, hasta

Excepit raptim vulnus letale remissa.

505 Pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu

Exigeret discum, iaculo seu nubila supra

Surgeret, aligeras ferret seu pulvere plantas

Vix tacto, vel dimensi spatia improba campi

Transiret velox saltu, decuere labores.

510 Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,

Sat laudis. Cur fata, puer, maiora petebas?

Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,

Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,

Fleverunt freta, fleverunt Cyclopia saxa,

515 Et Cyane, et Anapus, et Ortygie Arethusa.

Parte alia Perseus (puppem hanc Tiberinus age-
bat):

Quaque vehebatur Crantor Sidonius, Io

Concurrunt. Iniecta ligant hinc vincula ferri

Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.

520 Nec iaculo aut longe certatur arundine fasa.

Comminus et gladio terrestria proelia miscent.
 Perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit,
 Monstravitque viam: vastas et mole catenas
 Hortatur socios et vincla abrumpere ferri,
 Ac parat hostili resoluta puppe receptos 525
 Arhere, et paribus pelago diducere ab armis.
 Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro;
 Atque inde antiquae nomen feritatis amabat.
 Ubra praebuerat parvo lupa: corporis alti
 Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira 530
 Semper, et ad caedes Cyclopia corde libido.
 Isque relaxatis membrorum pondere vinculis
 Impulerat puppim, et mergebat gurgite tonsas,
 Duxissetque ratem, pressa Laronius hasta
 Ni propere duro nitentem exsurgere velox 535
 Affixet transtro. Vix morte incepta remittit.
 Numque manus servat dum suetos languida du-
 ctus,

Ignavum summa attraxit super aequora remum.
 Perculsi cuneo Poeni densantur in unum,
 Quod caret hoste, latus: subito cum pondere vi-
 ctus 540

Insiliente mari, submergitur alveus undis.
 Scuta virum, cristaeque, et inertis spicula ferro,
 Tutelaeque Deum fluitant. Hic robore fracto
 Pugnat inops chalybis, seseque in proelia rursus
 Armatur naufragio: remis male feryidus ille 545
 Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
 Nautarum interdum convulsa sedilia torquens.
 Non plectro ratis, aut fragendae in vulnera pro-
 rae

Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
 Vulneribus patulis intrat mare. Mox sua ponto 550
 Singultante anima propulsa refunditur unda.
 Nec desunt, qui correptos amplexibus artis
 Immergant pelago, et, iaculis cessantibus, hostem

- Morte sua perimant. Remeantum gurgite mentes
555 Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
 Haurit sanguineus contorta cadavera vortex.
 Hinc clamor, gemitus illinc, mortesque, fugae-
 que,
 Remorumque fragor, fluctuque sonantia rostra.
 Perfusum bello fervet mare: fessus acerbis
560 Terga fuga celeri Libyae convertit ad oras,
 Exigua sese furatus Himilco carina.
 Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
 Et iam captivae vinclis ad litora longo
 Ordine ducuntur puppes. Flagrantibus alto
565 Stant aliae taedis. Splendet lucente profundo
 Mulciber, et tremula vibratur imagine pontus.
 Ardet nota fretis Cyane, pennataque Siren.
 Ardet et Europe, nivei sub imagine tauri
 Vecta Iovi, ac presso tramittens aequora cornu.
570 Et quae, fusa comas, curvum per caerula piscem
 Nereis humenti moderatur roscida freno.
 Uritur undivagus Python, et corniger Hammon,
 Et, quae Sidonios vultus portabat Elissae,
 Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
575 At vinclis trahitur cognata in litora Anapus,
 Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas.
 Ducitur et Libyae puppis signata figuram,
 Et Triton captivus, et ardua rupibus Aetne,
 Spirantis rogos Enceladi, Cadmeaque Sidon.
580 Nec mora, quin trepidos hac elade irrumpere
 muros
 Signaque ferre Dedm templis iam iamque fuisset,
 Ni subito importuna lues inimicaque pestis,
 Invidia Divum pelagique labore, parata,
 Polluto, miseris rapuisset gaudia, coelo.
585 Criniger aestiferis Titan fervoribus auras,
 Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
 Stagnantem Stygio Coccyi opplevit odore;

Temporaque autumnī, laetis florentia donis,
 Foedavit, rapidoque accendit fulminis igni.
 Fumabat crassus nebulis caliginis aer: 590
 Squalebat tellus, vitiato fervida dorso;
 Nec victum dabat, aut ullas languentibus umbras:
 Atque ater picca vapor exspirabat in aethra.
 Vini primi sensere canes. Mox nubibus atris
 Fluxit deficiens penna labente volucris: 595
 Inde ferae silvis sterni: tum serpere labes
 Tartarea, atque haustis populari castra manipulis.
 Arebat lingua, et gelidus per viscera sudor
 Corpore manabat tremulo: descendere fauces
 Abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum. 600
 Aspera pulmonem tussis quatit, et per anghela
 Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
 Lumina, ferre gravem vix sufficientia lucem,
 Unca nare iacent, saniesque immixta cruore
 Exspuitur, membrisque cutis tegit ossa peresia. 605
 Heu dolor! insignis notis bellator in armis
 Ignavo rapitur leto. Iactantur in ignem
 Dona superba virum, multo Mavorte parata.
 Succubuit medicina malis. Cumulantur acervo
 Labentum, et magno cineres sese aggere tollunt. 610
 Passim etiam deserta iacent inhumataque late
 Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
 Serpit pascendo crescens Acherusia pestis,
 Nec levioze quatit Trinacria moenia luctu,
 Poenorumque parem castris fert atra laborem. 615
 Aequato par exitio, et communis ubique
 Ira Deum, atque cadem leti versatur imago.
 Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum,
 Incolumi ductore, viros, clademque rependit
 Unum inter strages tutum caput. Ut gravis ergo 620
 Primum letiferos repressit Sirius aestus,
 Et minuere avidae mortis contagia pestes;
 Ceu, sidente Noto cum se maria alta reponunt.

- Propulsa invadit piscator caerula cymba.
625 Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
 Marcellus pubem, lustratis rite manipulis.
 Circumstant alacres signa, auditisque tubarum
 Respirant laeti clangoribus. Itur in hostem;
 Et, si fata ferant, iuvat inter proelia ferro
630 Posse mori. Sociūm miseret, qui sorte pudenda
 In morem pecudum effudere cubilibus atris
 Illaudatam animam. Tumulos inhonoraque busta
 Respiciunt, et, vel nullo iacuisse sepulcro,
 Quam debellari morbis, placet. Ardua primus
635 Ad muros dux signa rapit. Tenuata iacendo,
 Et macie galeis abscondunt ora, malusque,
 Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
 Infundunt rapidum convulsis moenibus agmen,
 Condensique ruunt: tot bellis invia tecta,
640 Totque uno introitu capiuntur militis arces.
 Totum, qua vehitur Titan, non ulla per orbem
 Tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
 Tot delubra Deūm, totque intra moenia portus,
 Adde fora, et celsis suggesta theatra columnis,
645 Certantesque mari moles, adde ordine longo
 Innumeras spatique domos, aequare superbas
 Rura. Quid, inclusos porrecto limite longis
 Porticibus, sacros iuvenum certamine lucos?
 Quid tot captivis fulgentia culmina rostris?
650 Armaque fixa Deis, aut quae Marathonius hostis
 Perdidit, aut Libya quae sunt advecta subacta?
 Hic Agathocleis sedes ornata tropaeis:
 Hic mites Hieronis opes: hic sancta vetustas
 Artificum manibus. Non usquam clarior illo
655 Gloria picturae seculo. Non aera iuvabant,
 Quae scirent Ephyren, fulvo certaret ut auro
 Vestis, spirantes referens subtemine vultus,
 Quae radio caelat Babylon, vel murice picto
 Laeta Tyros, quaeque Attalicis variata per artem

Aulaeis scribuntur acu, aut Memphitide tela. 660

Iam simul argento fulgentia pocula, mixta.

Quis gemma quaesitus honos, simulacra Deorum,

Numen ab arte datum servantia : munera rubri

Praeterea ponti, depexaque vellera ramis,

Femineus labor. His tectis opibusque potitus 665

Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto

Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,

Inque suo positum nutu, stent moenia regum,

An nullos orieas videat lux crastina muros,

Ingemuit nimium iuris, tantumque licere 670

Horruit, et propere revocata militis ira,

Iussit stare domos, indulgens templa vetustis

Incolere atque habitare Deis. Sic parcere victis

Pro praeda fuit, et, sese contenta, nec ullo

Sanguine pollutis plausit Victoria pennis. 675

Tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,

Defensor patriae. Meditantem in pulvere formas,

Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,

*

[Ignarus miles vulgi tum forte peremit.]

At reliquum vulgus, resoluta in gaudia mente, 680

Certarunt victi victoribus. Aemulus ipse

Ingenii Superdum, servando condidit urbem.

Ergo exstat scclis, stabitque insigne tropaeum,

Et dabit antiquos ductorum noscere mores.

Felices populi! si, quondam ut bella solebant, 685

Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret
urbes.

At, ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo,

Effrenum arceret populandi cuncta furorem,

Nudassent avidae terrasque fretumque rapinae.

LIBER XV.

A R G U M E N T U M.

*Quem, ducibus caesis, iterum iam Baetis ad oras
Mittat, Romulei quaerit ilum cura Senatus,
Scipiadas inveni lauro tum forte sub ampla
Adstitit hinc subito Virtus, hinc blanda Voluptas,
Et sibi promissis aet utraque iungere magnis.
Ille sed amplexus Virtutem, crudaque Martis
Munera suscipiens, volitansque per aequora classe,
Arma novae subito Carthaginis horrida muris
Impulit, et victor ferro sibi moenia pandit.
Interea Hemathius constat nova bella Philippus,
Herculeoque senex Fabius dat iura Tarento,
Marcellusque cadit, Nomadem circumdatus astu.
Hasdrubalisque caput, tumidi regione Metauri
Abcissum, Hannibali monstrat Nero luctus atroci.*

At nova Romuleum carpebat cura Senatum,
Quis trepidas gentes Martemque subiret Hibe
rum,

Attritis rebus. Geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.

5 Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges

Concedat tellus, propioraque bella pavescat.

Anxia turba Patrum quasso medicamina maesti

Imperio circumspectant, Divosque precantur.

Qui laceris ausit ductor succedere castris?

10 Absterret iuvenem, patrios patruique piare

Optantem manes, tristi conterrita luctu,

Et reputans annos, cognato sanguine turba.

Si gentem petat infaustam, inter busta suorum

Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,

15 Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradivo

Nec promptum teneris immania bella lacertis

Moliri, regimenque rudi deposcere in aevo.

Has, lauri residens iuvenis viridante sub umbra,

Aedibus extremisolvebat pectore curas:

- Cum subito assistunt, dextra laevaue per auras 20
 Allapsae, haud paulum mortali maior imago,
 Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
 Altera Achæamenium spirabat vertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas, et veste refulgens,
 Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro: 25
 Fronte decor quaesitus acu, lascivaue crebras
 Ancipiti motu iaciebant lumina flammæ.
 Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam
 Composita mutata coma: stans vultus, et ore
 Incessuque viro propior, laetique pudoris, 30
 Celsa humeros niveae fulgebat stamine pallæ.
 Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas:
 Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem ævi? Cannaene tibi, graviorque palude
 Maonius Stygia lacus excessere, Padusque? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata lacesces?
 Tunc etiam tentare paras Atlantica regna,
 Sidoniasque domos? Moneo, certare periclis
 Desine, et armisonæ caput obiectare procellæ.
 Nî fugis hos ritus, Virtus te sæva iubebit 40
 Per medias volitare acies, mediosque per ignes.
 Haec patrem patrumque tuos, haec prodiga
 Paullum,
 Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas:
 Dum cineri titulum, memorandaue nomina bu-
 stis
 Praetendit, nec sensuræ, quid gesserit, umbræ. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Iam tibi decurrat concessi temporis ætas.
 Iam tibi decurrat concessi temporis ætas.
 Iam tibi decurrat concessi temporis ætas:
 Non glaciem Arctoam; non experire furentis
 Ardorem Cancrî, nec mensas sæpe cruento 50
 Gramine compositas: aberunt sitis aspera, et
 haustus
 Sub galea pulvis, partique timore labores:

Sed current albusque dies, horaeque serенаe;
Et molli dabitur victu sperare senectam.

- 55 Quantas ipse Deus laetos generavit in usus
Res homini, plenaque dedit bona gaudia dextra!
Atque idem, exemplar levis mortalibus aevi,
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentis ad
undas

- 60 Quae iunxi, generis vobis unde editus auctor.
Illa ego sum, verti Superdm quae saepe parentem
Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
Huc adverte aures. Currit mortalibus aevum,
Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitque
65 Tartareus torrens; ac secum ferre sub umbras,
Si qua animo placuere, negat. Quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?
Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
Tum Virtus: Quasnam iuvenem florentibus, in-
quit,

- 70 Pellicis in fraudes annis, vitaeque tenebras,
Cui ratio et magnae coelestia semina mentis
Munere sunt concessa Deum? Mortalibus alti
Quantum Coelicolae, tantundem animalibus isti
Praecellunt cunctis. Tribuit namque ipsa minore
75 Hos terris Natura Deo: sed foedere certo
Degeneres tenebris animas damnavit Avernis.
At, quis aetherei servatur seminis ortus,
Coeli porta patet. Referam quid cuncta doman-
tem

- Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
80 Captivo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucaseae currum duxere per oppida tigres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledaeos referam fratres, vestrumque Quirinum?
Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
85 Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?

Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum,
Segnem atque obscoenam passim stravisset in alvum.

Ad laudes genitum, capiat si munera Divum
Felix, ad laudes hominum genus. Huc, age, paulum

Aspice (nec longe repetam) modo Roma minanti 90
Impar Fidenae, contentaque crescere asylo,
Quo sese extulerit dextris: idem aspice, late
Florentes quondam luxus quas verterit urbes.
Quippe nec ira Dedum tantum, nec tela, nec hostes,

Quantum sola noceat animis illapsa Voluptas. 95
Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, et atris
Circa te semper volitans Infamia pennis:
Mecum Honor, ac Laudes, et laeto Gloria vultu,
Et Decus, ac niveis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro producit ad astra triumphus. 100
Casta mihi domus, et celso stant colle penates:
Ardua saxoso perducit semita clivo.

Asper principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur labor. Appitendum intrare volenti:
Nec bona censendum, quae Fors infida dedisse, 105
Atque eadem rapuisse valet. Mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus. Omnia contra
Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.

Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes, frigusque famemque domabis. 110
Idem iustitiae cultor, quaecunque capesses,
Testes factorum stare arbitrabere Divos.
Tunc, quoties patriae rerumque pericula poscent,
Arma ferēs primus: primus te in moenia tolles
Hostica: nec ferro mentem vincere, nec auro. 115
Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestes,

Nec donum deforme viro fragrantis amomi;
 Sed dabo, qui vestrum saevo nunc Marte fatiga
 Imperium, superare manu, laurumque superba
 120 In gremio Iovis excisis deponere Poenis.

Quae postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
 Exemplis laetum vultuque audita probantem
 Convertit iuvenem. Sed enim indignata Volupt
 Non tenuit voces. Nil vos iam demoror ultra,
 125 Exclamat. Vcnient, venient mea tempora quor

dam,

Cum docilis nostris magno certamine Roma
 Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni.
 Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
 At iuvenis, plenus monitis, ~~ingentia~~ ^{ingentia} corde

130 Molitur, iussaeque calet virtutis amore.
 Ardua rostra petit, nullo fera bella volante,
 Et gravia ancipitis deposcit munera Martis.
 Arrecti cunctorum animi. Pars lumina patris,
 Pars credunt torvos patrui revirescere vultus.

135 Sed quamquam instinctis tacitus tamen ~~aggra~~ ^{aggra} p
 riclis

Pectora subrepat terror, molemque paventes
 Expendunt belli, et numerat favor anxius anno
 Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
 Ecce, per obliquum coeli squalentibus auro

140 Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
 Anguis, et ardenti radiare per aera sulco,
 Quaque ad coeliferi tendit plaga litus Atlantis,
 Perlabi resonante polo. Bis terque coruscum
 Addidit augurio fulmen pater, et vaga late

145 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
 Tum vero capere arma iubent, genibusque sal
 tant

Submissi augurium, ac iret, qua ducere Divos
Perspicuum, et patrio monstraret semita signu
Certatim comites rerum bellicae ministros

merant sese, atque acres sociare labores, 150
scunt, laudumque loco est isdem esse sub
armis.

nova caeruleum descendit classis in aequor.
nes Ausonia, atque in terras transit Hiberas:
im saeva fretis immisit proelia, Corus
ion curvata sublime suberigit unda, 155
pumante ruens per saxa gementia fluctu,
m Aegaeo miscet mare. Celsus in arma
at, ac prima stans Scipio puppe profatur:
tridentipotens, cuius maria ire per alta
nur, si iusta paro, decurrere classi 160
ater, ac nostros ne sperne iuvare labores.
ontum pia bella veho. Levis inde secunda
rans aura propellit carbasa flatus:
ue agiles, Tyrrhena sonant qua caerulea,

puppes
nium evasere latus, Ligurumque citatis 165
a tramittunt proris. Hinc gurgite ab alto
rem procul irrumpentem in sidera cernunt,
s Alpes. Occurrunt moenia Graiis
ita, Massiliae. Populis haec cincta superbis,
arus immani cum territet accola ritu, 170
uae morem patriae cultumque habitumque
ais armiferas inter tenet hospita gentes.
legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
actus pelagi. Nemoroso vertice celsus
ret collis, fugiuntque in nubila silvae 175
nes: tunc Emporiae, veteresque per ortus
orum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
idunt portu. Securae gurgite clauso
: puppes: positusque labor terrorque pro-

fundi.
similes morti dederat placidissima somnos: 180
viro stare effigies ante ora parentis,
hac aspectu turbatum voce monere:

- Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
 Et post fata decus, bellorum dira creatrix
- 185 Evastanda tibi tellus, et caede superbi
 Ductores Libyae cauta virtute domandi,
 Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
 Si conferre manum libeat, coeantque vocatae
 Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruentes
- 190 Ter gemina cum mole viros? Absiste labore
 Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
 Urbs colitur, Teucro quondam fundata vetusto,
 Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
 Ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
- 195 Haec caput est. Non ulla opibus certaverit auri,
 Non portu, celsove situ, non dotibus arvi
 Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
 Invade aversis, nate, hanc ductoribus urbem.
 Nulla acies famae tantum praedaeve pararit.
- 200 Talia monstrabat genitor, propiusque monebat;
 Cum iuvenem sopor et dilapsa reliquit imago.
 Surgit, et infernis habitantia numina lucis
 Ac supplex patrios compellat nomine manes.
 Este duces bello, et monstratam ducite ad urbem:
- 205 Vobis ultor ego, et, Sarrano murice fulgens,
 Inferias mittam fuis insignis Hiberis,
 Et tumulis addam sacros certamine ludos.
 Progreditur, celeratque vias, et corripit agmen
 Pernici rapidum cursu, camposque fatigat.
- 210 Sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps,
 Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu!)
 Ante suos it victor equus; currumque per auras
 Haud ulli durant visus aequare volantem.
 Iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
- 215 Sensim attollebat propius subeuntibus arces
 Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
 Ac pelago vectus servata Laelius hora,
 Quam dederat ductor subigendae ad moenia classis.

A tergo affusis cingebat tecta carinis.
 Carthago, impenso naturae adiuta favore, 220
 Excelsos tollit pelago circumflua muros.
 Artatas ponti fauces modica insula claudit,
 Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
 At qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
 Pigram in planiciem stagnantes egerit undas, 225
 Quas auget veniens refluusque reciprocatur aestus.
 Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
 Urbs imposita iugo, pronumque excurrit in ae-
 quor,
 Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.
 Audax, ceu plano gradiens victricia campo 230
 Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
 Aris ductor erat. Qui contra, amplexus in artis
 Auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.
 Pugnatam natura soli: parvoque superne
 Bellantum nisu passim per prona voluti 235
 Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
 Verum ubi concessit pelagi revolubilis unda,
 Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsus,
 Quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
 Hac impune dabat Nereus transcurrere planta; 240
 Hinc tacite nitens informidatus adire
 Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pu-
 bem,
 Perque undas muris pedes advolat. Inde citati
 A tergo accelerant, qua sisus fluctibus Aris
 Incustoditam sine milite liquerat urbem. 245
 Tum prostratus humi (miserandum) victa catenis
 Poenus colla dedit, populumque addixit inermem.
 Hanc oriens vidit Titan, cum surgeret, urbem
 Vallari castris, captamque aspexit eandem
 Ociosus, Hesperio quam gurgite tingeret axem. 250
 Aurora ingrediens terris exegerat umbras:
 Principio statuunt aras. Cadit ardua taurus

Victima Neptuno pariter, pariterque Tonanti.

Tum merita aequantur donis, ac praemia virtus

255 Sanguine parta capit. Phaleris hic pectora ful-
get;

Hic torque aurato circumdat bellica colla;

Ille nitet celsus muralis honore coronae.

Laelius ante omnes, cui dextera clara domusque,

Ter dena bove et acquorei certaminis alto

260 Donatur titulo, Poenique recentibus armis

Rectoris. Tunc hasta viris, tunc Martia cuique

Vexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur.

**Postquam perfectæ laudes hominumque Deum-
que,**

Captivae spectantur opes, digestaque praeda.

265 Hoc aurum Patribus, bello haec Mārtique ta-
lenta,

**Hoc regum donis, Divum hoc ante omnia tem-
p[or]is:**

Cetera bollantur dextrae pulchroque labori.

Quin etiam accitus populi regnator Hiberi.

Cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor:

270 Hanc notam formae concessit laetus ovansque

Indelibata gaudenti virgine donum.

Tum vacui curis vicino litore measas

Instituunt, festoque agitant convivia ludo.

Laelius affatur: Mactē, o venerande, pudici,

275 Ductor, macte animi. Cedat tibi gloriā lausque

Magnorum heroum, celebrataque carmine virtus.

Mille Mycenæus qui traxit in æquora proras

Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,

Femineo sociûm violarunt foedus amore.

280 Nullaque tum Phrygio steterant tentoria campo,

Captivis non plena toris: tibi barbara soli

Sanctius Iliaca servata est Phoebade virgo.

Haec, atque his paria, alterno sermone serebant;

Donec nox, atro circumdata corpus amictu,

Nigrantes invexit equos, suasitque quietem. 285
 Hemathio interea tellus Aetola tumultu
 Fervebat, Macetum subitis perculsa carinis.
 Proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
 Causa novi motus, Poenis regique Philippo
 In bellum Ausonium sociatae foedere vires. 290
 Hic, gente egregius, veterisque ab origine regni
 Aeacidum sceptris proavoque tumebat Achille.
 Ille et nocturnis conterruit Oricon armis:
 Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
 Exiguos habitat non ullo nomine muros, 295
 Turbidus incessit telis. Ille aequore rectus,
 Nunc et Phaeacum Tesprotiaque arva lacessens,
 Epirum cassis lustrabat futilis ausis:
 Nunc et Anactoria signa ostentavit in ora,
 Ambraciosque sinus Pellaeaque litora bello 300
 Perfudit rapido. Pepulit vada fervida remis
 Leucatae, et Phoebi vidit citus Actia templa.
 Nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
 Liquit inaccessam, fluctuque sonantia cano
 Saxa Cephallenum, et scopulosis Neriton arvis. 305
 Ille etiam, Pelopis sedes et Achaia adire
 Moenia praegaudens, tristem Calydona Dianae,
 Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
 Promittens contra Hesperiam sua proelia Graiis.
 Tum lustrata Ephyre, Patraeque, et regia Pleu-
 ron, 310
 Parnasusque biceps, Phoeboque loquentia saxa.
 Ac, saepe ad patrios bello revocante penates,
 Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
 Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
 Incepto tamen haud facilis desistere vano, 315
 Belli per Graias umbram circumtulit oras.
 Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
 Spem positam in Tyriis, et supplex foedera sanxit
 Dardana, nec legem regno accepisse refugit.
 SILIUS ITAL. X

- 820 Tunc et Tyndarii Latias Fortuna Tarenti
 Auxit opes laudemque simul. Nam perfida tandem
 Urbs Fabio devicta seni, postremus in armis
 Ductoris titulus cauti. Sollertia tutum
 Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine
 muris.
- 325 Namque ut compertum, qui Punica signa rege-
 bat,
 Feminea exuri flamma, tacitusque quietae
 Exin virtuti placuit dolus: ire sorori,
 Nam castris erat in Rutulis, germanus amatae
 Cogitur, et magis muliebria vincere corda
- 330 Pollicitis, si reclusas transmittere portas
 Concedat Libycus rector. Votique potitus
 Evicto Fabius Poeno circumdata telis
 Incustodita penetravit moenia nocte.
 Sed quisnam aversos Phoebum tunc iungere ab
 urbe
- 335 Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
 Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?
 Moles illa viri, calidoque habitata Gradivo
 Pectora, et haud ullis unquam tremefacta peri-
 clis,
 (Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina!)
- 340 Procubuerunt. Iacet campis Carthaginis horror.
 Forsan Scipiadae confecti nomina belli
 Rapturus, si quis paulum Deus adderet aevo.
 Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum
 Ausonio: (Dauni Mavors consederat arvis)
- 345 Curarum comes et summi Crispinus honoris
 Marcello socius communia bella ciebat.
 Ad quem Marcellus: Gestit lustrare propinquas
 Mens silvas, medioque viros imponere monti,
 Ne Libys occultis tumultum prior occupet ausis.
- 350 Si cordi est, te participem, Crispine, laboris
 Esse velim. Nunquam desunt consulta duobus.

Haec ubi sedere, arduos attollere sese
 Iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
 Aptantem natum aspexit laetumque tumultu,
 Vincis, ait, nostros mirando ardore vigores. 355
 Sit praematurus felix labor. Urbe Sicana
 Qualem te vidi, nondum permetteret aetas
 Cum tibi bella, meo tractantem proelia vultu.
 Huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno,
 Et me discere novum Martem tentare magistro. 360
 Tum, pueri colla amplexens, sic pauca precatur:
 Summe Deum, Libyco, faxis, de praeside nunc
 his,

His humeris tibi opima feram. Nec plura, sereno
 Sanguineos fudit cum Iupiter aethere rores,
 Atque atris arma aspersit non prospera guttis. 365
 Vixdum finitis intrarant vocibus artas
 Letiferi collis fauces, cum turba volucris
 Invadunt Nomades iaculis, nimboque feruntur
 Aethereo similes, caeca fundente latebra
 Armatos in bella globos. Circumdata postquam 370
 Nil restare videt virtus, quod debeat ultra
 Iam Superis, magnum secum portare sub umbras
 Nomen mortis avet. Tortae nunc eminus hastae
 Altius insurgit, nunc saevit comminus ense.
 Forsan et enasset rapidi freta saeva pericli, 375
 Ni telum adversos nati venisset in artus.
 Tum patriae tremuere manus, laxataque luctu
 Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
 Obvia nudatum tramittit lancea pectus,
 Labensque impresso signavit gramina mento. 380
 At postquam Tyrius saeva inter proelia ductor
 infixum adverso vidit sub pectore telum,
 immane exclamat: Latias, Carthago, timere
 Vesine iam leges: iacet exitiabile nomen,
 Iasonii columnen regni. Sed dextera nostrae 385
 in similis non obscuras mittatur ad umbras.

Magnanima invidia virtus caret. Alta sepulcri
 Protinus exstruitur, coeloque educitur, ara.
 Convectant silvis ingentia robora. Credas

390 Sidonium cecidisse ducem. Tum tura dapesque,
 Et fasces, clypeusque viri, pompa ultima, fertur.
 Ipse facem subdeus, Laus, inquit, parva perennis.
 Marcellum abstulimus Latio. Deponere forsitan
 Gens Italum tandem arma velit. Vos ite superbas

395 Exsequias animae, et cinerem donate supremi
 Muneris officio: nunquam hoc tibi, Roma, negabo,
 [Quod virtute viri titulis decorare sepulcrum
 Ingentis bello liceat, nomenque futuros
 Aeternum in Rutulos possis mandare nepotes.]

400 Alterius par atque eadem fortuna laborum
 Consul: exanimum sonipes ad signa reveryit.
 Talia in Ausonia. Sed non et talis Hiberis
 Armorum eventus campis. Carthaginis omnes
 Per subitum raptae pernix victoria late

405 Terruerat gentes. Ducibus spes una salutis,
 Si socias iungant vires. Ingentibus orsum
 Auspiciis iuvenem, ceu patria gestet in armis
 Fulmina, sublimi vallatam vertice montis
 Ex oculis urbem, cumulatam strage virorum,

410 Non toto rapuisse die, qua Martius ille
 Hannibal in terra consumto verterit anno,
 Nec pube aequandam nec opum ubertate, Saguntum.

Proximus, applicito saxosis aggere silvis,
 Tendeat, fratris spirans ingentia facta,

415 Hasdrubal. Hic robur, mixtusque rebellibus Afris
 Cantaber, hic volucris Mauro perniciosior Astur:
 Tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
 Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
 Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem

420 Retulerat, quo, primum orsi Carthaginis altas
 Fundamenta, novam coepere mapalibus urbem.

Et laetus, repetens gentis primordia, ductor
 Festa coronatis agitabat gaudia signis,
 Pacificans Divos. Fraternum laena nitebat
 Demissa ex humeris donum, quam foederis arti 425
 Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
 Miserat, Aeoliis gestatum insigne tyrannis.
 Aurata puerum rapiebat ad aethera penna
 Per nubes aquila, intexto librata volatu.
 Antrum ingens iuxta, quod acus simulavit in
 ostro, 430

Cyclopum domus. Hic recubans manantia tabo
 Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
 Circa fracta iacent excussaue morsibus ossa.
 Ipse manu extenta Laertia pocula poscit,
 Permiscetque mere ructatos ore cruores. 435
 Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
 Gramineas pacem Superûm poscebat ad aras:
 Ecce inter medios hostilia nuntius arma,
 Quadrupedante invectus equo, adventare ferebat.
 Turbatae mentes, imperfectusque Deorum 440
 Cessit honos. Ruptis linquunt altaria sacris:
 Clauduntur vallo. Tenuemque ut roscida misit
 Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.
 Audax Scipiadae stridentem Sabbura cornum
 Excepit; geminaeque acies velut òmine motae. 445
 Exclamat Latius ductor, Prima hostia vobis,
 Sacra ti manes, campo iacet. En age, miles,
 In pugnam et caedes, qualis spirantibus ire
 Assuccras ducibus, talis rue. Dumque ea fatur,
 Incumbunt. Myconum Laenas, Cirtamque Lati-
 nus, 450

Et Thysdrum Maro, et incestum Catilina Nealcen
 Germanae thalamo obruncat. Cadit obviu acri
 Carthalo Nasidio, Libycae regnator arenae.
 Te quoque Pyrenes vidit conterrita tellus
 Permixtum Poenis, et vix credenda furentem, 455

- Magnum Dardaniae, Laëli, decus; omnia felix
 Cui natura dedit, nullo renuente Deorum.
 Ille foro auditus, cum dulcia solverat ora,
 Aequabat Pyliae Neleia mella senectae.
- 460 Ille, ubi suspensi Patres, et curia vocem
 Posceret, ut cantu, ducebat corda Senatus.
 Idem, cum subitum campo perstrinxerat aures
 Murmur triste tubae, tanto fervore ruebat
 In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret
- 465 Bella: nihil vitae peragi sine laude placebat.
 Tunc e furtiva tractantem proelia luce
 Deiecit Galam. Sacris Carthaginis illum
 Supposito mater partu subduxerat olim.
 Sed stant nulla diu deceptis gaudia Divis.
- 470 Tunc Alabim, Murruin, atque Dracen, demisit ad
 umbras,
 Femineo clamore Dracen extrema rogantem:
 Huius cervicem gladio inter verba precesque
 Amputat. Absciso durabant murmura collo.
 At non ductori Libyco par ardor in armis.
- 475 Frondosi collis latebras ac saxa capessit
 Avia, nec caedes extremave damna movebant
 Agminis. Italiam profugus spectabat et Alpes,
 Praemia magna fugae. Tacitum dat tessera si-
 gnum:
- Dimissa in colles pugna silvasque ferantur
- 480 Dispersi, et summam, quicumque evaserit, arcem
 Pyrenes culmenque petat. Tum primus, honore
 Armorum exuto, et parma celatus Hibera,
 In montes abit, atque volens palantia linoquit
 Agmina. Desertis Latius victricia signa
- 485 Immittit miles castris. Non urbe recepta
 Plus ulla partum praedae, tenuitque moratas
 A caede, ut Libycus ductor providerat, iras.
 Flumine veluti deprensus gurgitis undis,
 Avulsa parte inguinibus causaque pericli,

PUNICORUM LIB. XV. 327

Enatat intento praedae fiber avius hoste. 490

Impiger occultis Poenus postquam abditur um-
bris,

Saxosae adens silvae, maiora petuntur

Rursus bella retro, et superari certior hostis.

Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt,

HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIVO SCI-
PIO VICTOR. 495

Terrore interea posito trans ardua montis

Bebrycia populos armabat Poenus in aula,

Mercandi dextras largus, belloque parata

Prodigere in bellum facilis. Praemissa feroces

Augebant animos argenti pondera et auri, 500

Parta metalliferis longo discrimine terris.

Hinc nova complerunt haud tardo milite castra

Venales animae, Rhodani qui gurgite gaudent,

Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undae.

Iamque, hieme affecta, mitescere coeperat annus. 505

Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,

Miratus domitas Alpes, ac pervia montis

Ardua, et Herculeae quaerit vestigia plantae,

Germanique vias divinis comparat ausis.

Ut vero ventum in culmen, castrisque resedit 510

Hannibalis, Quos Roma, inquit, quos altius, oro,

Attollit muros, qui post haec moenia, fratri

Victa meo, stent incolumes? Sit gloria dextrae

Felix tanta precor; neve usque ad sidera adisse

Invideat laevus nobis Deus. Agmine celso 515

Inde alacer, qua munitum declivis ab alto

Agger monstrat iter, properatis devolat armis.

Non tanto strepuere metu primordia belli:

Nunc geminum Hannibalem, nunc iactant bina
coire

Hinc atque hinc castra, et pastos per prospera
bella 520

Sanguine ductores Italo coniungere Martem.

Et duplicare acies; venturum ad moenia cursu
Hostem praecipiti, et visurum haerentia porta
Spicula, Elissaeis nuper contorta lacertis.

- 525 His super infrendens sic secum Oenotria tellus:
Tantone, heu Superi! spernor contemta furore
Sidoniae gentis, quae quondam scepra timentem
Nati Saturnum nostris considerare in oris,
Et regnare dedi? Decima haec iam vertitur ae-

stas,

- 530 Ex quo proterimur: iuvenis, cui sola supersunt
In Superos bella, extremo de litore rapta
Intulit arma mihi, temeratisque Alpibus ardens
In nostros descendit agros. Quot corpora texi
Caesorum, stratis toties deformis alumnis!

- 535 Nulla mihi floret baccis felicibus arbor;
Immatura seges rapido succiditur ense;
Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
In gremium, foedantque suis mea regna ruinis.
Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,

- 540 Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
Reliquias? Tum me scindat vagus Afer aratro,
Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
Ni cuncta, exsultant quae latis agmina campis,
Uno condiderim tumulo. Dum talia versat,

- 545 Et thalamos clausit nox atra hominumque Deū-
que,

Tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.

Is tum, Lucanis cohibentem finibus arma,

Poenum vicini servabat cespite valli.

Hic iuvenem aggreditur Latiae telluris imago:

- 550 Clausorum decus, atque erepto maxima Romae
Spes Nero Marcello, rumpe, atque expelle quie-
tem.

Magnum aliquid tibi, si patriae vis addere fatis,
Audendum est, quod, depulso quoque moenibus
hoste,

ctores fecisse tremant. Fulgentibus armis
 enus inundavit campos, qua Sena relictum 555
 allorum a populis servat per secula nomen.

propere alipedes rapis ad certamina turmas,
 rus deletae post auxiliabere Romae.
 urge, age; fer gressus. Patulos regione Metauri
 annuavi tumulis Poenorum atque ossibus agros. 560
 is dictis abit, atque abscedens visa paventem
 trahere, et fractis turmas propellere portis.

umpit flammato turbatus corde soporem,
 o supplex, geminas tendens ad sidera palmas,
 ellurem Noctemque, et coelo sparsa precatur 565
 stra, ducetque viae tacito sub lumine Phoebe.

de legit dignas tanta ad conamina dextras.
 uaque iacet superi Larinas accola ponti,
 ua duri bello gens Marrucina, fidemque
 xuere indocilis sociis Frentanus in armis. 570

um, qua vitiferos domitat Praetutia pubes,
 aeta laboris, agros, et penna, et fulmine, et un-
 dis

ibernis, et Achaemenio velocior arcu
 volat. Hottator sibi quisque: Age, perge, salu-
 tem

asoniae ancipites Superi, et, stet Roma cadatne, 575
 pedibus posuere tuis, clamantque, ruuntque.
 ortandi genus acer habet praecedere ductor.
 lum augent cursus annisi aequare sequendo,
 tque indefessi noctemque diemque ferantur.

Roma adversi tantum mala gliscere belli 580
 cipiens, trepidare metu, nimiumque Neronem
 peravisse queri, atque uno sibi vulnere posse
 afferri restantem animam. Non arma, nec aurum,
 ec pubem, nec, quem fundant, superesse cruo-
 rem.

silicet Hasdrubalem invadat, qui ad proelia soli 585
 annibali satis esse nequit? Iam rursus, ubi arma

- Avertisse suo cognorit devia vallo,
 Haesurum portis Poenum: venisse, superbo
 Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
- 590 Urbis deletae: fremit amens corde sub imo
 Ordo Patrum, ac magno interea meditatur amore
 Servandi decoris, quoniam se fine minanti
 Servitio eripiat, Divosque evadat iniquos.
 Hos inter gemitus obscuro noctis opacae
- 595 Succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
 Livius Hasdrubali vallo custode tenebat.
 Belliger is quondam, scitusque accendere Martem
 Floruerat primo clarus pugnator in aevo.
 Mox falso laesus non aequi crimine vulgi,
- 600 Secretis ruris tristes absconderat annos.
 Sed, postquam gravior moles terrorque periclo
 Poscebat propiore virum, revocatus ad arma
 Tot caesis ducibus, patriae donaverat iram.
 At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
- 605 Armorum, quanquam tenebris nox texerat astus
 Pulveris in clypeis vestigia visa movebant,
 Et properi signum accursus, sonipesque, virique
 Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
 Praeterea gemino prodebant iuncta magistro
- 610 Castra regi. Verum, fratri si vita supersit,
 Qui tandem licitum socias coniungere vires
 Consulibus? Sed enim solum (dum vera patescant)
 Cunctandi restare dolum, Martemque trahendi.
 Nec consulta fugae segni formidine differt.
- 615 Nox, somni genitrix, mortalia pectora curis
 Purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
 Erept, suspensa ferens vestigia, castris,
 Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
 Illunem nacti per rura tacentia noctem
- 620 Accelerant, vitantque sonos: sed percita falli
 Sub tanto motu tellus nequit. Implicat actas
 Caeco errore vias, umbrisque ferentibus arto

Circumagit spatio sua per vestigia ductos.
 Nam, qua curvatas sinuosus flexibus amnis
 Obliquat ripas, refluoque per aspera lapsu 625
 In sese redit, hac, casso ducente labore,
 Exigium involvunt frustratis gressibus orbem,
 Inque errore viae tenebrarum munus ademtum.
 Lux urget, panditque fugam. Ruit acer apertis
 Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late 630
 Tempestas operit campos. Nondum arma manus-
 que

Permixtae, iam tela bibunt praemissa cruorem.
 Hinc, iussae Poenum fugientem sistere, pennae
 Dictaeae volitant; hinc lancea turbine nigro
 Fert letum cuicumque viro, quem prenderit ictus. 635
 Deponunt abitus curam, trepidique coactas,
 Constituunt acies, et spes ad proelia vertunt.
 Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)
 Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
 Quadrupedantis equi, tendens vocemque manus-
 que, 640

Per decora, extremo vobis quaesita sub axe,
 Per fratris laudes oro, venisse probemus
 Germanum Hannibalis: Latio Fortuna laborat
 Adversis documenta dare, atque ostendere, quan-
 tus

Verterit in Rutulos domitor telluris Hiberæ, 645
 Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
 Forsitan et pugnas veniet germanus in ipsas.
 Digna viro, digna, obtestor, spectacula pleno
 Corporibus properate solo. Quicumque timeri
 Dux bello poterat, fratri iacet: unica nunc spes, 650
 Et poena et latebris infracto Livius aevo
 Damnatum offertur vobis caput. Ite, agite, oro,
 Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri.
 Sit pudor, et turpi finem donate senectæ.
 At contra Nero: Quid cessas cluisse labores 655

Ingentis belli? Pedibus tibi gloria, miles,
Parta ingens. Nunc accumulata coepta ardua dex-
tra.

Heu! temere abducto liquisti robore castra,
Ni factum absolvit victoria. Praecepta laudem.

660 Adventu cecidisse tuo memorabitur hostis.

Parte alia, insignis nudatis casside canis,
Livius: Huc, iuvenes, huc me spectate ruentem
In pugnas: quantumque meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci; et tandem praecludite ferro

665 Iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpes.
Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
Qui Deus infernis quenquam nostrum eximat um-
bris?

Hinc, galea capite accepta, dicta horrida ferro
670 Sancit, et, obtectus senium, fera proelia miscet.
Illum, per cuneos et per densissima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macae, fugere feroces
Autololes, Rhodanique comas intonsa iuventus.

675 Fatidicis Nabis veniens Hammonis arenis
Improba miscebat securus proelia fati,
Ceum tutante Deo; ac patriis spolia Italia templis
Fixurum vano tumidus promiserat ore.

Ardebat gemma Garamandite caerulea vestis,
680 Ut cum sparsa micant stellarum lumina coelo,
Et gemmis galeam, clypeumque accenderat auro.
Casside cornigera dependens infula sacros
Praese terrores Divumque ferebat honorem.
Arcus erat pharetraeque viro, atque incocta ce-
rastis

685 Spicula, et armatus peragebat bella veneno.
Nec non, cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera contra
Sarmatici prona adversos urgebat in hostes.

Tum quoque transfixum telo per membra, per
arma,

Consulis ante oculos, magno clamore Sabellum 690

Asportabat ovans, et ovans Hammona canebat.

Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores

Barbarico senior, telumque intorsit, et una

Praedam animamque simul victori victor ademit.

Assilit, audito tristis clamore ruinae, 695

Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare pe-
remto

Gemmiferi spoliū cultus, auroque rigentes

Exuvias, iaculum a tergo perlibrat ad ossa.

Iam correpta miser geminis velamina palmis

Carpebat propere, et tepidos nudaverat artus. 700

Concidit, et sacras vestes atque aurea fila

Reddidit exanimō, spoliatum lapsus in hostem.

At Canthus Rutulum, Canthus possessor arenae,

Qua celebre invicti nomen posuere Philaeni,

Ditem ovium Rutulum obtruncat, cui mille sub
altis 705

Lanigerae balant stabulis. Ipse, otia molli

Exercens cura, gelido nunc flumine soles

Frangebāt nimios pecori, nunc laetus in herba

Tondebat niveae splendentia vellera lanae,

Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret, 710

Noscentes matrem spectabat ovilibus agnos.

Oecubuit clypei transfixo proditus aere,

Et sero ingemuit stabulis exire paternis.

Acrius hoc Italūm pubes incurrit, et urget:

Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci 715

Fulminis, ut Boream pontus fugit, ut cava currunt

Nubila, cum pelago coelum permiscuit Eurua.

Procerae stabant, Celtarum signa, cohortes,

Prima acies; hos impulsu cuneoque feroci

Laxat vis subita, et fessos errore viarum,

Nec soli faciles, longique laboris anhelos 720

Avertit patrius genti pavor. Addere tergo
 Hastas Ausonius, teloque instare sequaci,
 Nec donare fugam. Cadit uno vulnere Thyrmis,
 725 Non uno Rhodanus; prosligatumque sagittae
 Lancea deturbat Morinum, et iam iamque ca-

dentem
 Cedentes urget, totas largitus habenas,
 Livius acer equo, et turmis abeuntibus infert
 Cornipedem. Tunc aversi turgentia colla
 730 Diripit ense Mosae. Percussit pondere terram
 Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
 Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
 Hic Cato (nam medio vibrabat et ipse tumultu)
 Si, primas, inquit, bello cum amissimus Alpes,
 735 Hic iuveni oppositus Tyrio foret: hei mihi!

quanta
 Cessavit Latio dextra, et quot funera Poenis
 Donarunt pravi suffragia tristia campi!
 Iamque inclinabant acies, cunctisque pavorem
 Gallorum induerat pavor, et Fortuna ruebat
 740 Sidonia: ad Rutulos Victoria verterat alas.
 Celsus, ceu prima refflorescente iuventa,
 Ibat Consul, ovans maior maiorque videri.
 Ecce, trahens secum canentem pulvere turmam,
 Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
 745 Tela, sonat: Cohibete fugam. Cui cedimus hosti?
 Nonne pudet? Conversa senex marcentibus annis
 Agmina agit: nunc, quaeso, mihi nunc dextera in

armis
 Degenerat, nostrique piget? Mihi Belus avorum
 Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
 750 Nomen, et ante omnes bello numerandus Ha-

milcar
 Est genitor: mihi, cui cedunt mentesque, lacusque,
 Et campi, atque amnes, frater: me magna secun-

dum

arthago putat Hannibali: me Baetis in oris
 equant germano passae mea proelia gentes.
 alia dum memorat, medios ablatus in hostes, 755
 t nova conspecti fulserunt Consulis arma,
 astam praepropero nisu iacit. Illa per oras
 erati clypei et loricae tegmina summo
 cidit haud felix humero, parceque petitem
 erstrinxit corpus, nec multo tincta cruore: 760
 ana sed optanti promisit gaudia Poeno.
 urbati Rutuli, confusaeque pectora visu
 errifico. Tunc increpitans conamina Consul:
 emineis laesum vana inter cornua corpus
 nguibus, aut palmis credas puerilibus ictum. 765
 e, docete, viri, Romanae vulnera suerint
 uanta afferre manus. Tum vero effunditur in-
 gens
 elorum vis, et densa sol vincitur umbra.
 mque per extentos alterna strage virorum
 rpora fusa iacent campos, demersaeque in un-
 dam 770
 nserunt cumulo crescente cadavera ripas.
 t, cum venatu saltus exercet opacos
 ictynna, et laetae praebet spectacula matri,
 at Pindi nemora excutiens, aut Maenalalustrans,
 mnis Naiadum plenae comitata pharetris 775
 urba ruit, striduntque sagittiferi coryti.
 um per saxa ferae, perque ipsa cubilia fusae,
 er valles, fluviosque, atque antra virentia musco,
 ulta strage iacent. Exsultat vertice montis
 ratam perlustrans oculis Latonia praedam. 780
 udito ante alios senioris vulnere, rumpit
 er medios Nero saevus iter, visaque virorum
 aquali pugna, Quid enim, quid deinde relictum
 est
 aliae fati? Hunc si non vincitis hostem,
 annibalem vincetis, ait? Ruit ocius amens 785

In medios: Tyriumque ducem inter prima fre-
mentem

Agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti,
Per longum sterili ad pastus iactata profundo,
Cum procul in fluctu piscem male saucia vidit,
790 Aestuat, et, lustrans nantem sub gurgite prae-
dam,

Absorbet late permixtum piscibus aequor.
Non telo mora, non dictis. Haud amplius, inquit,
Elabere mihi. Non hic nemora avia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,

795 Ut quondam terra fallax deprensus Hibera
Evasti nostram mentito foedere dextram.
Haec Nero, et intorquet iaculum: nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit.
Invadit stricto super haec interritus ense,

800 Collapsique premens umbone trementia membra,
Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus, inquit.
Contra Sidonius: Leto non terreor ullo.

Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit

805 Actutum vindex. Mea si suprema referre
Fratri verba paras, mando, Capitolia victor
Exurat, cinerique Iovis permisceat ossa
Et cineres nostros. Cupientem annectere plura
Ferventemque ira mortis transverberat ense,

810 Et rapit infidum victor caput. Agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Iamque diem solisque vias nox abstulit atra,
Cum vires parco victu somnoque reducant:

Ac, nondum remeante die, victricia signa,

815 Qua ventum, referunt clausis formidine castris.
Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi, Cannas pensavimus, inquit,
Hannibal, et Trebiam, et Thrasymeni litora to-
cum

fraterno capite. I, duplica nunc perfida bella,
 Et geminas arcesse acies. Haec praemia restant, 820
 Qui tua tramissis optarint Alpibus arma.
 Compressit lacrimas Poenus, minuitque ferendo
 Constanter mala, et, inferias in tempore dignas
 Missurum fratri, clauso commurmurat ore.
 Tum, castris procul amotis, adversa quiete 825
 Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

LIBER XVI.

ARGUMENTUM.

*Hannibalem accepit miserandos Bruttia tellus
 Maerentem patriae cusus, fratrisque, suosque.
 Non tamen audebat concurrere Roma gementi.
 Tantus erat Libyci metus et formido tyranni.
 Omnia in auriferis iam Marte subegerat arvis
 Scipio, iam dederat fugientia carbasa ventis
 Exutus castris Mago, iam captus et Hanno
 Praebebant Latii infelix colla catenis.
 Hasdrubal huic cladis dum nescius addere sese
 Festinat, latebras victus certamine spectat.
 Dein Masinissa novo contingit foedere dextram
 Scipiadae, sociumque sibi dux ipse Syphacem
 Conciliat: facit hinc ludos patruoque patrique,
 Et repetit Latium fama spargente triumphum.*

Brutitia maerentem casus patriaeque suosque
 Hannibalem accepit tellus. Hic aggere septus
 In tempus posita ad renovandum bella coquebat.
 Abditus ut silva, stabulis cum cesset ademptis, 5
 Amissis, taurus, regno gregis, avia clauso
 Molitur saltu certamina, iamque feroci
 Mugitu nemora exterrit, perque ardua cursu
 Saxa ruit: sternit silvas, rupesque lacessit
 Irato rabidus cornu: tremit omnis ab alto
 Spectans scopulo pastor nova bella parantem. 10
 SILIUS ITAL. Y

Sed vigor, hausturus Latium, si cetera Marti
 Adiumenta forent, prava obtrectante suorum
 Invidia revocare animos, ac stare negata
 Cogebatur ope, et senio torpescere rerum.

- 15 Parta tamen formido manu, et tot caedibus oli
 Quaesitus terror, velut inviolabile telis
 Servabant sacrumque caput: proque omnibus a
 mis,

Et castrorum opibus, dextrisque recentibus unu
 Hannibalis sat nomen erat. Tot dissona lingua

- 20 Agmina, barbarico tot discordantia ritu
 Corda virum mansere gradu, rebusque retusis
 Fidas ductoris tenuit reverentia mentes.
 Nec vero Ausonia tantum se laetus agebat
 Dardanidis Mavors: iam terra cedit Hibera

- 25 Auriferis tandem Phoenix depulsus ab arvis.
 Iam Mago, exutus castris, agitante pavore
 In Libyam propero tramisit caerula velo.
 Ecce aliud decus, haud uno contenta favore,
 Nutribat Fortuna duci. Nam concitus Hannon

- 30 Adventabat, agens crepitantibus agmina castris
 Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.
 Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,
 Si non Scipiadae concurreret. Omnia ductor
 Magna adeo Ausonius maiori mole premebat.

- 35 Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoebe
 Exsuperant, montesque Atlas, et flumina Nilus,
 Ut pater Oceanus Neptunia caerula vincit.
 Vallantem castra (obscurum nam vesper Olympo
 Fundere non aequam trepidanti coeperat un
 bram)

- 40 Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu
 Caeduntur passim coepta munimina valli
 Imperfecta. Supercontexere herbida lapsos
 Pondera, et in tumuli concessit caespes honorem
 Vir uni mens digna viro, novisse minores

Quam debeat, pretiumque operis sit tradere fa-
mae. 45

Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
Vél nudus telis poterat Larus. Hic fera gentis
More securigera miscebat proelia dextra.
Et, quanquam fundi se circum pulsa videret 50

Agmina, deleta gentilis pube catervae,
Caesorum implebat solus loca: seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Adversae: seu laeva acies in bella vocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.

At, cum pone ferox averi in terga veniret 55
Victor, nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.

Huic ducis invicti germanus turbine vasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines. Namque altius acta cucurrit 60
Cuspis, et elata procul est eiecta securi.

At juvenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Ineutit. Intremuere acies, sonuitque per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo. 65
Haud impune quidem. Remeans nam dextera ab
ictu

Decisa est gladio, ac dilecto immortalæ telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Avertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnae species, sed poenae tristis imago 70
Illa erat, hinc tantum caedentum, atque inde
ruentum.

Per medios Hannon, palmas post terga revinctus,
Ecce trahebatur, lucemque (heu dulcia coeli
Lumina!) captivus lucem inter vincla petebat.
Cui rector Latius: Tanta, en, qui regna reposcant 75
Quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini?
Servitio si tam faciles, cur bella refertis?

- Haec inter celerare gradum, coniungat
 Hasdrubalem ignarum cladis praenuntiat
 80 Explorator eques. Raptat dux obviam si
 At, postquam optatam laetus contingere
 Vidit, et ad letum magno venientia cursu
 Agmina, suspiciens coelum, Nihil amplius
 Vos hodie posco, Superi. Protraxitis ad
 85 Quod profugos, satis est. In dextra cetera
 Vota, viri: rapite, ite, precor. Vocarentes
 Hinc pater, hinc patruus. Gemina o milia
 belli,
 Ducite, adeste; sequor. Dignas spectabit
 Praescia mens fallit, vestro iam nomine
 90 Nam quis erit tandem campis telluris Hic
 Bellandi modus? En unquam lucebit in
 Ille dies, quo te armorum, Carthago, me
 Aspiciam sonitus admotaque bella tremant
 Dixerat: et raucus stridenti murmure clausus
 95 Increpuit. Tonuere feris clamoribus aequales
 Concurrunt: quantumque rapit violentia
 Et Notus, et Boreas, et inexorabilis Ausus
 Cum mergunt plenas tumefacta sub aequales
 ses;
 Aut cum letiferos accendens Sirius igne
 100 Torret anhelantem saevis ardoribus ortum
 Tantum acies hominumque ferox discolor
 Demetit. Haud ullus terrarum aequari
 Pugnarum damna: aut strages per infera
 stra
 Unquam tot dederit rabies horrenda ferarum
 105 Iam campi vallesque madent, hebetataeque
 Et Libys occubere et amantes Martis
 Stat tamen una loco perforessis debilis ar
 Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubalem
 stam.

Nec finem daret ille dies animosaeque virtus,
 Ni perlapsa viro loricae tegmine arundo, 110
 Et parco summum violasset vulnere corpus,
 Suasissetque fugam. Rapido certamina linquit
 In latebras evectus equo, noctisque per umbram
 Ad Tartessiacos tendit per litora portus.
 Proximus in pugna ductori Marte manumque 115
 Regnator Nomadum fuerat; mox foedere longo
 Cultumque Aeneadum nomen Masinissa superbum.
 Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
 Carpent somnos subito rutilante coruscum
 Vertice fulsit apex, crispamque involvere visa est 120
 Mitis flamma comam, atque hirta se spargere
 fronte.

Concurrunt famuli, et serpentes tempora circum
 Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
 At grandaeva, Deum praenoscens omina, mater,
 Sic, sic, Coelicolae: portentaque vestra secundi 125
 Condite, ait. Duret capiti per secula lumen.
 Ne vero, ne, nate, Deum tu laeta pavesce
 Prodigia, aut sacras metue inter tempora flam-
 mas.

Hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
 Hic tibi regna dabit, regnis maiora paternis, 130
 Ignis, et adiunget Latius tua nomina fati.
 Sic vates, iuvenisque animum tam clara movebant
 Monstra; nec a Poenis ulli virtutis honores.
 Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis
 [Ire videbatur, Martisque liquescere fama.] 135
 Aurora obscuri tergebat nubila coeli,
 Vixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
 Tendit ad Ausonios, et adhuc hostilia castra.
 Atque, ubi se vallo intulerat, ductorque benigno
 Accepit Latius vultu, rex talibus infit: 140
 Coelestium monita et sacrae responsa parentis,
 Disque tua, o Rutulum rector, gratissima virtus

- Avulsum Tyriis huc me duxere volentem.
 Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe
 145 Visi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
 Afferimus dextram. Nec nos aut vana subegit
 Incertae mentis levitas, et mobile pectus;
 Aut spes et laeti sectamur praemia Martis.
 Perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
 150 Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
 Nunc ipsam belli nobiscum invade parentem.
 Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustrò
 Possedit regna, et scalas ad moenia Romae
 Admōvet, in Libyam flammis ferroque trahendus.
 155 Sic Nomadum ductor. Tunc dextra Scipio dex-
 tram

- Amplexus, Si pulchra tibi Mavorte videtur,
 Pulchrior est gens nostra fide. Dimitte bilingues
 Ex animo socios. Magna hinc te praemia clarae
 Virtutis, Masinissa, manent: citiusque vel armis,
 160 Quam gratae studio, vincetur Scipio, mentis.
 Cetera quae in Libyam portari incendia suades,
 Expediet tempus. Nec enim sunt talia rerum
 Non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat.
 Hinc iuveni dona insignem velamine picto
 165 Dat chlamydem, stratumque ostro (quem cepe-
 rat ipse
 Deiecto victor Magone, animique probarat)
 Cornipedem: tum, qua Divum libabat ad aras
 Hasdrubal, ex auro pateram, galeamque coman-
 tem.

- Exin, firmato sociali foedere regis,
 170 Vertendas agitāt iam nunc Carthaginis arces.
 Massyllis regnator erat ditissimus oris,
 Nec nudus virtute, Syphax: quo iura petebant
 Innumerae gentes, extremaque litore Tethya.
 Multa viro terra, ac sonipes, et belua, terror
 175 Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.

Nec foret, aut ebore, aut solido qui vinceret auro,
Gaetulisque magis fucaret vellus ahenis.

Has adiungere opes avidus, reputansque laborem,
Si vertat rex ad Poenos, dare vela per altum

Imperat, atque animo iam tum Africa bella ca-
pessit. 180

Verum ubi perventum, et portus tenuere carinae,
Iam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
Hasdrubal afflictis aderat nova foedera quaerens
Rebus, et ad Tyrios Massylia signa trahebat.

Audito, pariter populorum in regna duorum 185

Advenisse duces, qui tota mole laborent,
Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat, et tanto regni se tollit honore.

Tum laetos volvens oculos adversa per ora, 190

Sic Latium affatur iuvenem, ac prior incipit ultro:

Quam te, Dardanida pulcherrime, mente serena

Accipio, intueorque libens! quamque ora recorder

Laetus Scipiadae. Revocat tua forma parentem.

Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades 195

Cum studio pelagi et spectandis aestibus undae

Venissem, magnos vicina ad flumina Baetis

Ductores miro quondam me cernere amore.

Tum mihi dona viri praeda delecta tulere,

Arma simul, regnoque meo tum cognita primum 200

Cornipedum frena, atque arcus, quis cedere no-
stra

Non norunt iacula, et veteres tribuere magistros

Militiae, qui dispersas sine lege catervas

Vestro formarent ritu ad certamina Martis.

Ast ego, cum vestro (in nostris quae copia regnis) 205

Nunc auri ferrem, nivei nunc munera dentis,

Nil valui precibus. Solos sibi cepit uterque,

Quos cohibebat ebur vaginae sectilis, enses.

Quare, age, laetus habe nostros intrare penates.

- 210 Ac, mea quando affert Libycum fortuna per undas
 Ductorem, facili, quae dicam, percipe mente.
 Et vos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
 Hasdrubal, huc aures, huc quaesio advertite sen-
 sus.

- Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
 215 Tempestas ruat, et Latio suprema minetur,
 Utque bibant Tyrium bis quinos saeva per annos
 Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
 Cui nescire licet? Quin ergo tristitia tandem
 Considunt bella, et deponitis arma volentes?

- 220 Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
 Haud deformis erit vobis ad foedera versis
 Pacator mediusque Syphax. Subiungere plura
 Non passus, gentis morem arbitriumque Senatus
 Scipio demonstrat, vanique absistere coepti

- 225 Spe iubet, et Patres docet haec expendere solos.
 Suadendi modus hic: quodque est de parte diei
 Exacti super, ad mensas et pocula vertunt.
 Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno,
 Et dura in noctem curarum vincula solvunt.

- 230 Iamque novum terris pariebat limine primo
 Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
 Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
 Sed prorsus rutilabant aequora flammis:
 Exigit e stratis corpus, vultuque sereno

- 235 Scipio contendit Massyli ad limina regis.
 Illi mos patrius fetus nutrire leonum,
 Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
 Tum quoque fulva manu mulcebat colla iubasque,
 Et fera tractabat ludentum interritus ora.

- 240 Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
 Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti
 Gestat laeva decus: cinguntur tempora vitta
 Albente, ac lateri de more adstringitur ensis.
 Hinc in tecta vocat, secretisque aedibus hospes

Sceptrigero cum rege pari sub honore residunt. 245
 Tum prior his inquit terrae pacator Hiberæ:
 Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
 Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
 O sceptri venerande Syphax. Nec me aequore

saevus

Tardavit medio pontus. Non ardua regnis 250

Quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis

Unanimum pectus, sociusque accede secundis.

Non tibi Massylae gentes, extentaque tellus

Syrtibus, et latis proavita potentia campis

Amplius attulerint decoris, quam Romula virtus 255

Certa iuncta fide, et populi Laurentis honores.

Cetera quid referam? Non ullus scilicet ulli

Aequus Coelicolûm, qui Dardana laeserit arma.

Audivit laeto Massylus et annuit ore,

Complexusque virum, Firmemus prospera, dixit, 260

Omina, nec votis Superi concordibus absint,

Cornigerumque Iovem Tarpeiumque ore voce-

mus.

Et simul exstructis cespes surrexerat aris;

Victimaeque admotae stabat subiecta bipenni,

Cum subito abruptis fugiens altaria taurus 265

Exsiluit vinclis, mugituque excita late

Implevit tecta, et, fremitu suspiria rauco

Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula.

Vittaque, maiorum decoramen, fronte sine ullo

Delapsa attactu, nudavit tempora regis. 270

Talia Coclicolae casuro tristia regno

Signa dabant, saevique aderant gravia omina fati.

Hic fractum bello regem solioque revulsum,

Tempus erit, cum ducet agens ad templa To-

nantis,

Qui tunc orabat socialia foedera supplex. 275

His actis repetit portum, puppesque secundo

Dat vento, et notis reddit se Scipio terra.

Concurrere avidae gentes, variosque subacta
Pyrene misit populos. Mens omnibus una.

280 Concordes regem appellant, regemque salutant.
Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
Sed, postquam miti reiecit munera vultu,
Ausonio non digna viro, patriosque vicissim
Edoquit ritus, et Romam nomina regum

285 Monstravit nescire pati, tum versus in unam,
Quae restat, curam, nullo super hoste relicto,
Et Latios simul, et vulgum Baetisque Tagique
Convocat, ac medio in coetu sic deinde profatur:
Quando ita Coelicolûm nobis propensa voluntas

290 Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut, axe relicto
Hesperio, patrias exsul lustraret arenas:
Iam vestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus, pacemque dare exposcentibus umbris.

295 Mente favete pari, atque aures advertite vestras.
Septima cum solis renovabitur orbita coelo,
Quique armis ferroque valent, quique arte re-
gendi

Quadriugos pollent currus, quis vincere planta
Spes est, et studium iaculis impellere ventos,

300 Adsint, et pulchrae certent de laude coronae.
Praemia digna dabo, e Tyria spolia inclita praeda:
Nec quisquam nostri discedet muneris experta.
Sic donis vulgum laudumque cupidine flammât.
Iamque dies praedicta aderat, coetuque sonabat

305 Innumero campus, simulatasque ordine iusto
Exsequias rector lacrimis ducebat obortis.
Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt, tumulisque super flagrantibus ad-
dunt.

Ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyaee

310 Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.

Tum manes vocat excitos, laudesque virorum

letu canit, et veneratur facta iacentum.
 refert sese Circo, et certamina prima
 at, et rapidos cursus proponit equorum.
 iat aequoreo fremitu rabieque faventum, 315
 ribus nondum reseratis, mobile vulgus,
 fores oculis et limina servat equorum.
 ie, ubi prolato sonuere repagula signo,
 o prima emicuit vix ungula cornu,
 ur in coelum furiali turbine clamor. 320
 que, ac similes certantibus, ore sequuntur
 ue suos currus, magnaue volantibus idem
 loquuntur equis. Quatitur certamine Circus
 atum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
 it praecipites, et equos clamore gubernant. 325
 s, arenosa surgens tellure, sub auras
 ur globus, atque operit caligine densa
 pedumque vias, aurigarumque labores.
 udio furit acris equi, furit ille magistri.
 atriae favor, hos accendit nobile nomen 330
 ii stabuli. Sunt, quos spes grata fatiget,
 ra ferre iugum cervix. Sunt, cruda senectus
 iuvet, et longo sonipes spectatus in aevo.
 t ante omnes, rapidoque per aera cursu
 cus Lampon fugit, atque ingentia tranat 335
 tans spatia, et ventos post terga relinquit.
 amant, plausuque fremunt, votique pera-
 ctam
 em credunt praecepto limite partem.
 is interior cura, et prudentia Circi
 , effusas primo certamine vires 340
 are, et cassis longe increpitare querelis
 ensato lassantem corpora nisu;
 inius, quo, Cyrne, ruis? (nam Cyrrhus ago-
 bat)
 ra dimitte, et revoca moderatus habenas.
 urdas aures! Fertur securus equorum, 345

Nec meminit, quantum campi decurrere restat.
Proximus, a primo distans, quantum aequo
currus

Occupat ipse, loci tantum: sed proximus ibat
Astur Panchates, patrium frons alba nitebat

- 350 Insigne, et patrio pes omnis concolor albo:
Ingentes animi, membra haud procera, decusque
Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
Concitus, atque ibat campo indignatus habenas
Crescere sublimem, atque augeri membra putari

- 355 Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.

Tertius aequata currebat fronte Peloro
Caucasus. Ipse asper, nec qui cervicis amaret
Applausae blandos sonitus, clausumque cruent
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.

- 360 At, docilis freni et melior parere, Pelorus
Non unquam effusum sinuabat devius axem:
Sed laevo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa cervice, et plurimus idem
Ludentis per colla iubae: (mirabile dictu)

- 365 Nullus erat pater. Ad Zephyri nova flami
campis

Vectonum eductum genetrix effuderat Harpe.
Nobilis hunc Durius stimulabat in aequore c
rum:

Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
Ipsam Aetola, vago Diomedi condita, Tyde

- 370 Miserat: exceptum Troiana ab origine equorum
Tradebant, quos Aeneae Simoentis ad undas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.

Iamque, fere medium evecti certamine campu
In spatium addebant: nisusque apprehendere prim

- 375 Panchates animosus equos, super altior ire,
Et praecedentem iam iamque ascendere currum
Pone videbatur, curvatisque ungula prima
Callaëcum quatiens pulsabat calcibus axem.

postremus Atlas; sed non et segnior ibat
 ostremo Durio: pacis de more putares 380
 equata fronte et concordi currere freno.

insit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
 illaïcas Cyrni vires, nec, ut ante, salire
 accipitem currum, et fumantes verberare cogi
 siduo violenter equos, ceu monte procella 385
 im subita ex alto ruit, usque ad colla repente
 unipedum protentus, et in capita ardua pen-
 dens,

incitat ardentem, quod ferret lora secundus,
 anchaten, vocesque addit cum verberare mixtas:
 ene, Astur, certante feret quisquam aequore pal-
 mam 390

repto? Consurge, vola, perlabere campum
 suetis velox pennis. Decrescit anhelio
 ectore consumtus Lampon: nec restat hianti,
 uem ferat ad metas, iam spiritus. Haec ubi dicta,
 ollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo 395

orriperet spatium, et, nitentem opponere curvos
 ut aequare gradus, Cynnum post terga relinquit.
 onfremit et coelum, et percussus vocibus altis
 pectantum Circus. Fertur sublime per auras
 tius attollens cervicem victor ovanthem 400
 anchates, sociosque trahit prior ipse iugales.

: postremus Atlas, Durius postremus in orbem
 kercent artes, laevos nunc appetit ille
 onatus, nunc ille premit, certatque subire
 exter, et alterni nequidquam fallere tentant: 405

onoc, confisus primaevae flore inventae,
 bliquum Durius conversis pronus habenis
 pposuit currum, atque eversum propulit axem
 ilantis senio invalidi, sed iusta querentis:
 uo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est
 mos? 410

nobis et equis letum commune laboras.

- Dumque ea proclamat, perfracto volvitur axe
 Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo
 Discordes sternuntur equi: quatit aequore aperto
415 Lora suis victor, mediaque Pelorus arena
 Surgere nitentem fugiens Atlanta relinquit.
 Nec longum Cyni defessos prendere currus.
 Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina
 equorum
 Discentem, rapido praetervolat incitus axe:
420 Impellit currum clamor vocesque faventum.
 Iamque etiam dorso atque humeris trepidantis
 Hiberi
 Ora superposuit sonipes, flatusque vapore
 Terga premi, et spumis auriga calescere sentit.
 Incubuit campo Durius, misitque citatos
425 Verbere quadrupedes, nec frustra: aequare vi-
 detur,
 Aut etiam aequavit iuga praecedentia dexter.
 Attonitus tum spe tanta, Genitore, Pelore,
 Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tem-
 pus.
 Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
430 Quantum divini praecellat seminis ortus.
 Victor dona dabis, statuesque altaria patri.
 Et, ni successu nimio laetoque pavore
 Proditus elapso foret inter verba flagello,
 Forsan sacrasset Zephyro, quas voverat, aras.
435 Tum vero infelix, veluti delapsa corona
 Victoris capiti foret, in se versus ab ira,
 Auratam medio discindit pectore vestem.
 Ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
 Nec iam subducto parebat verbere currus.
440 Pro stimulis dorso quatuntur inania lora.
 Interea metis, certus iam laudis, agebat
 Sese Panchates, et praemia prima petebat
 Arduus. Effusas lenis per colla per armos

at aura iubas: tum, mollia crura superbi
 ens gressus, magno clamore triumphat. 445
 onum solido argento caelata bipennis
 us, at vario distantia cetera honore.
 s equum volucrem, Massyli munera regis
 spernenda, tulit: tulit huic virtute secundus
 ia, quae multa iacet, duo pocula, praeda, 450
 ro perfusa Tago. Villosa leonis
 feri, et cristis horrens Sidonia cassis
 s inde honor: et postremo munere Atlantis,
 ris perfracto senior subsederat axe,
 m donat ductor, miseratus et aevum 455
 tem casus. Famulus florente iuventa
 latur, adiuncto gentilis honore galeri.
 tis ductor laeta ad certamina plantae
 , positisque accendit pectora donis:
 primus galeam, hac acies terrebat Hiberas 460
 ubal: hunc ensem, cui proxima gloria cur-
 sus,

et; caeso pater hunc detraxit Hyempsae.
 s extremam tauro solabere palmam.
 . contenti discedent turba duobus
 ie ferox iaculis, quae dat gentile metallum. 465
 ites pueri Tartessos et Hesperos ora
 lere simul vulgi clamore secundo.
 yria misere domo patria inclita Gades.
 ibit, aspersus prima lanugine malas,
 us: hoc dederat puero cognomen ab amne 470
 ba: et haud parvo certamina laeta fovebat.
 omam rutilus, sed cum fulgorē nivali
 is, implevit caveam clamoribus omnem
 is: excelsa nutritum colle creat
 is, atque aderant trepidi pietate parentes. 475
 amus, et Sicoris, proles bellacis Iberdae,
 ron potator aquae, sub nomine Lethae
 hic, immemori perstringens gurgite ripae.

Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
505 Hesperon infestat sua per vestigia pressum.
Nec iam quem sequitur tantum, sed prima corona
Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alia.
Quartus sorte loci, sed, si tres ordine servant
Inceptos cursus, nequidquam vana laborans,
510 Tartessos fratrem medio Theronē premebat.
Nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
Igneus, et plenum praetervolat Hesperon irae.

Unus erat super, et metae propioribus aegros
 Urebat finis stimulis: quacunque reliquit
 Hinc labor, hinc penetrans pavor in praecordia
 vires, 515
 Dum sperare licet, brevia ad conamina uterque
 Advocat. Aequatur cursus: pariterque ruebant.
 Et forsán gemina meruissent praemia palma,
 Pervecti simul ad metas, ni, terga secutus
 Theronis, fusam late per lactea colla 520
 Hesperos ingenti tenuisset saevus ab ira,
 Traxissetque comam. Tardato laetus ovansque
 Eurytus evadit iuvene, atque ad praemia victor
 Emicat, et galeae fert donum insigne coruscae.
 Cetera promisso donata est munere pubes, 525
 Intonsasque comas viridi redimita corona
 Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
 Hinc graviora virúm certamina, comminus ensis
 Restrictus, bellicque feri simulacra cientur.
 Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia vitae, 530
 Sed virtus animusque ferox ad laudis amorem,
 Hic crevere pares ferro; spectacula digna
 Martigena vulgo, suetique laboris imago.
 Hos inter gemini (quid iam non regibus ausum?
 Aut quod iam regnis restat scelus?) impia Circo 535
 Innumero fratres, cavea damnante furorem,
 Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
 Is genti mos dirus erat: patriumque petebant
 Orbati solium lucis discrimine fratres.
 Concurrere animis, quantis conflagere par est, 540
 Quos regni furor exagitat: multoque cruore
 Exsatiata simul portantes corda sub umbras
 Occubuere. Pari nisu per pectora adactus
 Intima descendit mucro: superaddita saevis
 Ultima vulneribus verba; et, convicia volvens, 545
 Dirus in invitas effugit spiritus auras.
 Nec manes pacem passi. Nam corpora iunctas
 SILIUS ITAL. 7

Una cum raperet flamma rogos, impius ignis
Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.

- 550 Cetera distincto donata est munere turba,
Ut virtus et dextra fuit. Duxere iuencos,
Impressis dociles terram proscindere aratris:
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuvenes, quos dat Maurusia praeda.

- 555 Nec non argenti, nec non insignia vestis
Captivae pretia, et sonipes, et crista nitenti
Insurgens cono, spolia exuviaeque Libysae.
Tum iaculo petiere decus, spectacula Circi
Postrema, et metae certarunt vincere finem

- 560 Burrus avis pollens, quem misit ripa metalli,
Qua Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
Et Glagus, insignis ventos anteire lacerto,
Et, cuius nunquam fugisse hastilia cervi
Praerapida potuere fuga, venator Aconteus,

- 565 Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
Iam socius, volucresque vagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem et bellator, Ilrdes.
Laus Burri prima, infixit qui spicula metae;
Est donum serva, albentes invertere lanas

- 570 Murice Gaetulo docta. At, quem proxima hono-
rant

Praemia, vicinam metae qui propulit hastam,
Accepto laetus puero discessit Ilrdes,
Cui ludus, nullam cursu non tollere damam.
Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus

- 575 Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plaususque probavit ho-
nores,

Germanus ducis atque effulgens Laelius ostro
Nomina magna vocant laeti manesque iacentum,
Atque hastas simul effundunt. Celebrare iuvabat

- 580 Sacratos cineres, atque hoc decus addere ludis.
Ipse etiam, mentis testatus gaudia vultu,

ctor, ut aequavit meritis pia pectora donis,
 frater thoraca tulit multiplicis auri,
 ellius Asturica rapidos de gente fugales,
 ntorquet magnis victricem viribus hastam. 585
 nsurgens, umbrisque dari testatur honorem.
 sta volans (mirum dictu!) medio incita campo
 bstiit ante oculos, et terrae infixæ cohaesit.
 m subitæ frondes, celsoque cacumine rami,
 latam spargens quercus, dum nascitur, um-
 bram. 590

maiora iubent praesagi tendere vates.
 monstrare Deos, atque hoc portendere signis.
 o super augurio, pulsus de litore cunctis
 sperio Poenis, ultor patriæque domusque
 soniam repetit, fama ducente triumphum. 595
 c. Latium curis ardet flagrantius ullis,
 am iuveni Libyam et summos permittere fa-
 ces.

i frigus animis, nec bello prospera turba
 cipiti senior temeraria coepta vetabant,
 gnosque horrebant cauta formidine casus. 600
 go, ubi delato Consul sublimis honore
 Patres consulta refert, deturque potestas,
 at, defendæ Carthaginis, altius orsus
 e grandævæ modo Fabius pater ora resolvit:
 ud equidem metuisse queam, satiatus et ævi 605
 decoris, cui tam superest et gloria et ætas,
 credat nos invidiæ certamine Consul.
 udibus obtrectare suis. Satis inclita nomen
 stat fama meum, nec egent tam prospera laude
 cta nova: verum et patriæ, dum vita manebit, 610
 osse nefas, animumque nefas scelerare silendo.
 lla nova in Libyæ moliris ducere terras?
 stis enim deest Ausoniæ: nec vincere nobis
 satis Hannibalem. Petitur quæ gloria maior
 re Elissæo? Stimuli si laudis agunt nos,
 Z 2 615

Hanc segetem mete. Composuit propioribus anni
 Dignum te Fortuna parem. Vult Itala tellus
 Ductoris saevi, vult tandem, haurire cruorem.
 Quo Martem, aut quo signa trahis? Restinguere
 primum est

- 620 Ardentem Italiam. Tu fessos obuius hostes
 Deseris, ac septem denudas proditor arces.
 An, cum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,
 Non dira illa lues notis iam moenibus urbis
 Assiliet? vacuumque Iovem sine pube sine armis
 625 Invadet? Quanti, ut cedas, Romamque relinques
 Emerito, est? Tanto perculsi fulmine belli
 Siccine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
 Fulvius, aequoreis Libyae revocabimus oris?
 Vince domi, et trinis maerentem funera lustris
 630 Ausoniam purga bello. Tum tende remotos
 In Garamantas iter, Nasamoniacosque triumphos
 Molire. Angustae prohibent nunc talia coepta
 Res Italiae. Pater ille tuus, qui nomina vestrae
 Addidit haud segnis genti, cum Consul Hiberi
 635 Tenderet ad ripas, revocato milite primus
 Descendenti avide superatis Alpibus ultro
 Opposuit sese Hannibali. Tu Consul abire
 A victore paras hoste, atque avellere nobis
 Scilicet hoc astu Poenum? Si deinde sedebit
 640 Impavidus, nec te in Libyam tuaque arma se-
 quetur,
 Capta damnabis consulta improvida Roma.
 Sed fac turbatum convertere signa, tuaeque
 Classis vela sequi. Nempe idem erit Hannibal,
 idem,
 Cuius tu vallum vidisti e moenibus urbis.
 645 Haec Fabius: seniorque manus paria ore frem-
 ebant.
*Tum contra Consul: Caesis ductoribus olim
 Magnanimis leto gemino, cum tota subisset*

Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
 Non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
 Quoquam ad opem verso, fateor, primoribus annis 650
 Excepi nubem belli, solusque ruenti

Obieci telo caput, atque in me omnia verti.

Tum grandaeva manus, puero male credita bella,
 Atque idem hic vates temeraria coepta canebat.

Dis grates laudemque fero, sub numine quorum 655

Gens Troiana sumus. Puer ille, et futilis aetas,

Imbellesque anni, necdum maturus ad arma

Scipio, restituit terras illaesus Hiberas

Troiugenis: pepulit Poenos, solisque secutus

Extremas ad Atlanta vias, exegit ab orbe 660

Hesperio nomen Libyae, nec retulit auri

Signa prius, quam fumantes circa aequora vidit

Romano Phoebum solventem litore currus.

Ascivit reges idem. Nunc ultimus actis

Restat Carthago nostris labor. Hoc sator aevi 665

Jupiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus

Intremit, aut aegros simulat mentita timores,

Ne finem longis tandem peperisse ruinis

Sit noster titulus. Certe iam dextera nobis

Experta, et robur florentibus auximus annis. 670

Ne vero fabricate moras; sed currere sortem

Hanc sinite ad veterum delenda opprobria cladum,

Quam mihi servavere Dei. Sat gloria cauto

Non vinci pulchra est Fabio, perperitque sedendo

Omnia cunctator nobis: nec Mago, nec Hannon, 675

Nec Gisgone satus, nec Hamilcare, terga dedis-

sent,

Si segnes clauso traheremus proelia vallo.

Sidoniusne puer, vix pubescente iuventa,

Laurentes potuit populos et Troia adire

Moenia, flaventemque sacro cum gurgite Thy-

brim?

680

Et potuit Latium longo depascere bello?

Nos Libyae terris tramittere signa pigebit?

Et Tyrias agitare domos? Secura pericli

Litora lata patent, et opima pace quieta

685 Stat tellus. Timeat tandem Carthago, timeri

Assueta, et nobis, quamvis Oenotria nondum

Hannibale arva vacent, superesse intelligat arma.

Illum ego, quem vosmet cauti, consultaque ve-
stra

In Latio fecere senem, cui tertia large

690 Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,

Illum ego ad incensas trepidantem et sera pa-
ventem

Advertam patriae sedes. An Roma videbit

Turpia Agenoreae muris vestigia dextrae?

Carthago immunis nostros secura labores

695 Audiet interea, et portis bellabit apertis?

Tum vero pulset nostras iterum improbus hostis

Ariete Sidonio turres, si templa suorum

Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.

Talibus accensi Patres, fatoque vocante,

700 Consulis annuerunt dietis, faustumque precati

Ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt.

LIBER XVII.

ARGUMENTUM.

*Postremo Idaeis Divorum mater ab oris
 Advectitur Romam; Phrygiam Nasica Cybellen
 Excipit, et toto censetur ab ordine Patrum
 Optimus. Ipse alacer Libyam dux Scipio classe
 Navigat, et Sicula laetus discedit ab Aetna.
 Castra Ducum aggressus ferro flammisque duorum
 Conficit, Hadrubalis victor Numidaeque Syphacis,
 Verterat ad Poenos qui foederis immemor arma.
 At, cum post idem vires reparasset et enses,
 Vincitur, et Latii oneratur colla catenis.
 Hannibalem hinc revocant Patres, sed fulmina vinque
 Ferre nequit Latii rectoris. Iura, iugumque
 Romanum Carthago capit. Dux ipse reversus
 Alta triumphanti scandit Capitolia carru.*

Hostis ut Ausoniis discederet advena terris,
 Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae,
 Coelicolūm Phrygia genetricem sede petitam
 Laomedontaeae sacrandam moenibus urbis:
 Advectum exciperet numen, qui, lectus ab omni 5
 Concilio Patrum, praesentis degeret aevi
 Optimus. Heu nomen melius maiusque trium-
 phis!

Iamque petita aderat, Latia portante Cybelen
 Puppe, atque intrepidus, magno cedente Senatu,
 Obvius accitis properabat Scipio sacris, 10
 Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
 Tunc lecti, multa fulgebat imagine avorum.
 Isque ubi longinquo venientia numina ponte
 Accepit supplex palmis, Tuscique sonora
 Thybridis adducit sublimis ad ostia puppim: 15
 Femineae tum deinde manus subiere, per amnem
 Quae traherent celsam religatis funibus alnum.
 Circum arguta cavis tinnitibus aera, simulque

- Certabant rauco resonantia tympana pulsu;
 20 Semivirique chori, gemino qui Dindyma monte
 Casta colunt; qui Dictaeo bacchantur in antro;
 Quique Idaea iuga et lucos novere silentes.
 Hos inter fremitus ac laeto vota tumultu,
 Substitit adductis renuens procedere vinculis
 25 Sacra ratis, subitisque vadis immobilis haesit.
 Tum puppe e media magno clamore sacerdos,
 Parcite pollutis contingere vincula palmis,
 Et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque
 profanae,
 Ferte gradus, nec vos casto miscete labori;
 30 Dum satis est monuisse Deae. Quod si qua pudica
 Mente valet, si qua illaesi sibi corporis adstat
 Conscia, vel sola subeat pia munera dextra.
 Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
 Claudia, non aequa populi mala credita fama,
 35 In puppim versis palmisque oculisque profatur:
 Coelicolūm genetrīx, numen, quod numina nobis
 Cuncta creas, cuius proles, terramque, fretumque,
 Sideraque, et manes regnorum sorte gubernant,
 Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
 40 Testis, Diva, veni, et facili me absolve carina.
 Tum secura capit funem: fremitusque leonum
 Audiri visus subito, et graviora per auras
 Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Divae.
 Fertur prona ratis, (ventos impellere credas)
 45 Contraque adversas ducentem praevenit undas.
 Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet,
 Finem armis tandem, finemque venire periculis.
 Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
 Abscondit late propulsis puppibus aequor,
 50 Cui numen pelagi placaverat hostia taurus,
 Iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
 Tunc a sede Dedm purumque per aethera lapsas
 Armigeræ Iovis ante oculos coepere volantes

- Aequoreas monstrare vias, ac ducere classem.
 Augurium clangor laetum dabat. Inde, secuti 55
 Tantum progressos liquida sub nube volatus,
 Quantum non frustra speculantum lumina ser-
 vant,
 Litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.
 Nec segnis, tanta in semet veniente procella,
 Africa terribilem magno sub nomine molem 60
 Regis opes contra et Massyla paraverat arma.
 Spesque Syphax Libycis una, et Laurentibus unus
 Terror erat. Campos pariter vallesque refusas
 Litoraue implebat, nullo decorare tapete
 Cornipedem Nomas assuetus, densaeque per au-
 ras 65
 Condebant iaculis stridentibus aethera nubes.
 Immemor is dextraeque datae iunctique per aras
 Foederis, et mensas testes, atque hospita iura,
 Fasque, fidemque simul, pravo mutatus amore,
 Ruperat, atque toros regni mercede pararat. 70
 Virgo erat eximia specie claroque parente,
 Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit ut altis,
 Ceu face successus prima taedaeque iugali,
 Vertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto
 Foedere amicitiae, dotalia transtulit arma. 75
 Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
 Ductori monuisse fuit, sit fidus, et ictum
 Observet foedus, neu pacis iura resolvat,
 Stet regno, reputet Superos, pacta hospita ser-
 vet:
 Longe coniugia, ac longe Tyrios Hymenaeos 80
 Inter Dardanas acies fore. Sanguine quippe,
 Si renuat, blando nimium faciliq; marito
 Statura obsequia et thalami flagrantis amores.
 Sic Latius permixta minis et cassa movebat
 Ductor, nam surdas coniux obstruxerat aures. 85
 Ergo, asper monitis frustra nitentibus, ensem

Advocat, et, castas polluti foederis aras

Testatus, varia Martem movet impiger arte.

Castra, levi calamo cannaque intorta palustri,

90 Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,

Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris,

Ac tacita spargit celata incendia nocte.

Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem

Coeperunt ignes, et se per pingua magno

95 Pabula ferre sono, clare exspatiantur in auras,

Et frenos volucris propellunt lumine flammæ.

It totis inimica lues cum turbine castris,

Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhele

Arida, et ex omni manant incendia tecto.

100 Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis

Excitis somno, multorumque ora vocantum

Auxilium invadunt flammæ. Fluit undique victor

Mulkiber; et rapidis amplexibus arma virosque

Corripit: exundat pestis, semustaque castra

105 Ardenti volitant per nubila summa favilla.

Ipsius ingenti regis tentoria saltu

Lugubre increpitans late circumvolat ardor:

Hausissetque virum, trepidus ni clade satellites

E somno ac stratis rapuisset multa precantem.

110 Verum, ubi mox iuncto sociarant aggere vires

Massylus Tyriusque duces, accitæque regno

Lenierat pubes infaustæ vulnera noctis,

Ira, pudorque dabant, et coniux, tertius ignis,

Immanes animos; afflataque barbarus ora

115 Castrorum flammis, et se velamine nullo

Vix inter trepidas ereptum ex hoste catervas

Frendebat minitans. Sed enim non luce Sypha-

cem,

Nec claro potuisse die, nec solę tuente,

A quoquam vinci. Iactarat talia vecors:

120 Sed iam claudēbat flatus, nec plura sinebat

Atropos; et tumidæ properantur stamina linguae

que, ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis,
 silvas ac saxa trahens, per devia praeceps
 tur, et ripas spumanti gurgite laxat,
 omnes praevectus equo, trahit agmina voce. 125
 sana manus Rutuli, celsusque rupebat.
 rege procul raptis exercitus armis.

si quisque, Videsne? videsne, ut in agmine

prime
 plus volitet, deposcens proelia, rector?
 nostrum hoc, mea dextra, decus. Violavit
 et aras 130

coldm, et casti ductoris foedera rupit.
 utis hunc castris semel effugisse crematis.
 eum taciti, et certatim spicula fundunt.
 a in cornipedis sedit spirantibus ignem
 us hasta volans, erexitque ore cruento 135

rupedem, elatis pulsanter calcibus auras.
 ut asper equus, confixaque cuspide membra
 illuc iactans, rectorem prodidit hosti.

lunt, vanamque fugam, atque attollere fessos
 centem artus, revocato e vulnere telo, 140

piunt: tum vincla viro manicaeque pudenda
 a, et, exemplum non unquam fidere lactis,
 triferas arta palmas vinxere catena.

tur ex alto deiectus culmine regni,
 nodo sub pedibus terras, et sceptrum, patens-
 que 145

a ad Oceani sub nutu viderat aequor.
 tratis opibus regni Phoenissae metantur
 na, et invisus Marti, notusque fugarum
 it terga citus damnatis Hasdrubal ausis.

at Carthago, truncatis undique membris 150
 nixa viro, tantoque fragore ruentem
 libal absenti retinebat nomine molem.

liquum fessos opis auxilium cedere
 extrema iubent: huc confugere parentes.

- 155 Postquam se Superdū desertos numine cernunt.
Nec mora: propulsa sulcant vada salsa carina,
Qui revocent, patriaeque ferant mandata mo-
nentis,
Ne lentus nullas videat Carthaginis arces.
Quarta Aurora ratem Dauni devexerat oras,
160 Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Namque gravis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium, Gracchumque, et cernere
Paullum
Visus erat simul adversos mucronibus in se
Destrictis ruere, atque Itala depellere terra:
165 Omnisque a Cannis, Thrasymenique omnis ab
undis
In pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
Ipse, fugam capiens, notas evadere ad Alpes
Quaerebat, terraeque ulnis amplexus utrisque
Haerebat Latiae: donec vis saeva profundo
170 Truderet, et rapidis daret asportare procellis.
His aegrum visis adeunt, mandata ferentes,
Legati, patriaeque extrema pericula pandunt.
Massyla ut ruerint arma, ut cervice catenas
Regnator tulerit Libyae, letoque negato,
175 Servetur nova pompa Iovi: Carthago laboret
Ut trepidi Hasdrubalis (qui rerum agitarit ha-
benas)
Non una concussa fuga. Se, triste profatu,
Vidisse, arderent cum bina in nocte silenti
Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
180 Praerapidum iuvenem minitari, Bruttia servet
Litora dum Poenus, detracturum ignibus afris,
In quam se referat, patriam, suaque inclita facta.
Haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
Effundunt lacrimas, dextramque ut numen ado-
rant.
185 Audivit torvo obtutu defixus, et aegra

Expendit tacite cura secum ipse volutans,
 An tanti Carthago foret: sic deinde profatur:
 O dirum exitium mortalibus! o nihil unquam
 Crescere, nec magnas patiens exsurgere laudes,
 Invidia! Eversam iam pridem excindere Romam, 190
 Atque aequasse solo potui, traducere captam
 Servitum gentem, Latioque imponere leges.
 Dum sumtus, dumque arma duci, fessosque se-
 cundis

Submisso tirone negant recreare maniplos,
 Dumque etiam Cerere et victu fraudasse cohortes 195
 Hammoni placet, induitur tota Africa flammis:
 Pulsat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
 Nunc patriae decus, et patriae nunc Hannibal
 unus

Subsidium: nunc in nostra spes ultima dextra.
 Vertentur signa, ut Patres statuere; simulque 200
 Et patriae muros, et te servabimus, Hannon.
 Haec ubi detonuit, celsas e litore puppes
 Propellit, multumque gemens movet aequore
 classem.

Non terga est ausus cedentum invadere quisquam,
 Non revocare virum: cuncti praestare videntur, 205
 Quod sponte abscedat, Superi, tandemque re-
 solvat

Ausoniam. Ventos optant: et litora ab hoste
 Nuda videre sat est. Ceu flamina comprimit Au-
 ster

Cum fera, et abscedens reddit mare, navita parco
 Interea voto non auras poscit amicas, 210

Contentus caruisse Noto, pacemque quietam
 Pro facili cursu reputat salis. Omnis in altum
 Sidonius visus converterat undique miles;
 Ductor defixos Italia tellure tenebat
 Intentus vultus, manantesque ora rigabant 215
 Per tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat.

Haud secus ac patriam pulsus dulcesque penates
Linqueret, et tristes exsul traheretur in oras.

Ut vero affusis puppes procedere ventis,

- 220 Et sensim coepere procul subaidere montes,
Nullaque iam Hesperia, et nusquam iam Daunia
tellus;

Haec secum infrendens: Mentisne ego compos, et
hoc nunc

Indignus reditu, qui memet finibus unquam
Amorim Ausoniae? Flagrasset subdita taedis

- 225 Carthago, et potius cecidisset nomen Elisae.

Quid tunc? Sat compos, qui non ardentia tela

A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iovemque

Detraxi solio? Sparsissem incendia montes

Per septem bello vacuos, gentique superbae

- 230 Iliacum exitium et praevorum fata dedissem.

Cur porro haec angant? Nunc, nunc invadere
ferro

Quis prohibet? rursumque ad moenia tendere
gressus?

Ibo: et, castrorum relegens monumenta meorum,
Qua via nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.

- 235 Flectite in Italiam proras, avertite classem.

Faxo, ut vallata revocetur Scipio Roma.

Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto

Prospexit, vertique rates ad litora vidit,

Quassans caeruleum genitor caput aequora fundo

- 240 Ernit, et tumidum movet ultra litora pontum.

Extemplo ventos, imbresque, et rupe procellas

Concitat Acolias, ac nubibus aethera condit.

Tum, penitus telo molitus regna tridenti

Intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu,

- 245 Ac totum Oceani turbat caput. Aequora surgunt

Spumea, et illisu scopulus tremit omnis aquarum.

Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Auster

Nudavit Syrtim correpta nubilus unda.

Insequitur sublime ferens nigrantibus aëis
Abruptum Boreas ponti latus: intonat acer 250

Discordi flatu, et partem rapit aequoris, Eurus.

Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebramicare

Fulmina, et in classem ruere implacabile coelum.

Consensere ignes, nimbique, et fluctus, et ira

Ventorum, noctemque freto imposuere tenebrae. 255

Ecce, intorta Noto, veniensque a rupe procella

Antennae immugit, stridorque immite rudentum

Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo,

Ductoris frangit super ora trementia fluctum.

Exclamat, volvens oculos coeloque fretoque: 260

Felix, o frater, Divisque aequae cadende,

Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis

Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,

Ausonium extremo tellurem apprehendere morsu.

At mihi Cannarum campis, ubi Paullus, et illae 265

Egregiae occubuere animae, dimittere vitam

Non licitum: vel, cum ferrem in Capitolia flam-

mas,

Tarpeio Iovis ad manes descendere telo.

Talia dum maeret, diversis flatibus acta

In geminum ruit unda latus, puppimque sub atris 270

Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam

Mox, nigris altae pulsa exundantis arenae

Vorticibus, ratis aetherias remeavit ad auras,

Et fluctus supra, vento librante, pependit.

At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa 275

Dura sorte rapit (miserandum et triste!) biremes.

Increpuere ictu prorae. Tum murice acuto

Dissiliens sonuit, rupta compage, carina.

Hic varia ante oculos facies: natat aequore toto

Arma inter, galeasque virum, cristasque rubentes, 280

Florentis Capuae gaze, et seposita triumpho

Laurens praeda ducis, tripodes, mensaeque Deo-

rum,

- Cultaque nequidquam miseris simulacra Latinis.
Cum Venus, emoti facie conterrita ponti,
285 Talibus alloquitur regem maris: Hoc satis irae
Interea, genitor: satis ad maiora minarum.
Cetera parce, precor, pelago: ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
290 Aeneadas undis totoque eguisse profundo.
Sic Venus: et tumidi considunt gurgite fluctus;
Obviaque adversis propellunt agmina castris.
Dux vetus armorum, scitusque accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
295 Hortatu, decorisque urebat pectora flammis.
Tu mihi Flaminii portas rorantia caesi
Ora ducis: nosco dextram. Tu primus in ictus
Ingentis Paulli ruis, ac defigis in ossa
Mucronem. Tibi pugnacis gestantur opima
300 Marcelli: Gracchusque cadens tibi proluit ense.
Ecce manus, quae te pulsantem, belliger Appi,
Moenia sublimis Capuae de culmine muri
Excelso fusa moribundum propulit hasta.
Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
305 Fulvius excepit non unum pectore vulnus.
Huc prima te siste acie, cui Consul in armis
Crispinus cecidit. Me tu comitare per hostes,
Qui nobis (memini) ad Cannas laetissimus irae
Servili fers ora ducis suffixa veruto.
310 Cerno flagrantem oculos, vultumque timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum
O iuvenis: qualem vidi, cum flumine saevo
Insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
Mersisti fundo luctantem vana tribunum.
315 At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exsequere, et nati mihi redde cruorem.
Horrescamne ipsos, veniant ad proelia, Divos,

Cum stetis prope me? Vidi, certantia coelo
 Cum iuga calcastis, summas volitare per Alpes. 320
 Cum videam, quorum ferro manibusque capaces
 Arsere Argyripae campi, num segnior ibis
 Nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
 Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
 Te vero, te, te exstimulem, qui fulmina contra, 325
 Et nimbos, tonitrusque, ac summi numinis iras
 Cum starem, perferre ferox ac vana iuebas
 Nubila, et ante ducem Capitolia celsa petebas?
 Quid vos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
 Exhorter, quos nobilitant primordia belli? 330
 Ut meque et vobis dignum, defendite, quaeso,
 Praeteritas dextrae laudes. Divum ipse favore,
 Vincendoque senex patriam post trina labantem
 Lustra, et non visos tam longa aetate penates,
 Ac natum, et fidae iam pridem coniugis ora, 335
 Confusus vobis, repeto. Non altera restat
 Iam Libye; nec Dardaniis pugna altera restat.
 Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
 Hannibal haec: sed non patiens remorantia verba
 Ausonius miles, quoties dux coeperat ora 340
 Solvere ad affatus, signum pugnamque petebant.
 Haec procul aëria speculantem nube sororem
 Ut vidit Divum genitor, maestosque sub acri
 Obtutu vultus, sic ore effatus amico est:
 Qui te mentis edunt morsus, da noscere, coniux: 345
 Num Poeni casus ducis, et Carthaginis angit
 Cura tuae? Sed enim reputa tecum ipsa furores
 Sidonios. Gentem contra et fatalia regna
 Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
 Fractis foederibus populo modus? Ipsa malorum 350
 Non plus Carthago tulit, exhausitque laboris,
 Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti.
 Urbasti maria ac terras, juvenemque ferocem
 Inmisti Latio, tremuerunt moenia Romae,
 SILIUS ITAL. Aa

- 355 Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
Humani generis. Tempus componere gentem.
Ad finem ventum: et claudenda est ianua belli.
Tum supplex Iuno, Neque ego, mutare laborans,
Quis est fixa dies, pendenti nube resedi:
- 360 Nec revocare acies, bellumque extendere quaero:
Quae donare potes, quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
Adversus posco. Vertat terga Hannibal hosti,
Ut placet, et cineres Troiae Carthagine regnent.
- 365 Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror et coniux oro, tranare pericla.
Magnanimum patiare ducem, vitamque remittas,
Neve sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea moenia, fracto
- 370 Nomine Sidonio, et nostro serventur honori.
Sic Iuno, et contra breviter sic Iupiter orsus:
Do spatium muris (ut vis) Carthaginis altae.
Stent lacrimis precibusque tuis. Sed percipe
coniux,
Quatenus indulsisse vacet. Non longa supersunt
- 375 Fata urbi, venietque pari sub nomine ductor,
Qui nunc servatas evertat funditus arces.
Aethereas quoque (uti poscis) trahat Hannibal
auras,
Ereptus pugnae. Miscere hic sidera ponto,
Et terras implere volet redeuntibus armis.
- 380 Novi feta viri bello praecordia: sed lex
Muneris haec esto nostri: Saturnia regna
Ne posthac videat, repetat neve amplius unquam
Ausoniam. Nunc instanti raptum avehe leto:
Ne, si miscebit latis fera proelia campis,
- 385 Romulei nequeas iuvenis subducere dextrae.
Dum statuit fata omnipotens urbiq̃ue duciq̃ue,
Invadunt acies pugnam, et clamore lacescunt
Sidera. Non alio graviore tempore vidit

PUNICORUM LIB. XVII. 371

Aut populos tellus, aut, qui patria arma move-
rent,

Maiores certare duces. Discriminis alta 390

In medio-merces, quidquid tegit undique coelum.

Ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,

Excelsumque caput penna nutante levabat

Crista rubens. Saevus magno de nomine terror

Præcedit, Latioque micat bene cognitus ensis. 395

At contra ardenti radiabat Scipio cocco,

Terribilem ostentans clypeum, quo patris et una

Caelarat patrui spirantes proelia dira.

Effigies: flammam ingentem frons alta vomebat.

Sub tanta cunctis vi telorumque virumque, 400

In ducibus stabat spes et victoria solis.

Quin etiam, favor ut subigit plerosque metusve,

Scipio si Libycis esset generatus in oris,

Sceptra ad Agenoreos credunt ventura nepotes

Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset, 405

Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.

Contremuere auræ, rapido vibrantibus hastis

Turbine, et horrificam traxere per aethera nu-
bem.

Inde ensis, propiorque acies, et comminus ora

Admota, ac dira flagrantia lumina flamma. 410

Sternitur in medium contemtrix turba pericli,

Quæ primis se præcipitem tulit obvia tellis,

Gentilemque bibit tellus invita cruorem.

Fervidus ingenii Masinissa, et fervidus ævi,

In primas Macetum turmas immania membra 415

Infert, et faculo circumvolat alite campum.

Caerulus haud aliter, cum dimicat, incola Thules

Agmina falcifero circumvenit arta covinno.

Graia phalanx patrio dehsarat more catervas,

Innixisque adstat nulli penetrabilis hastis. 420

Immemor has pacti post foedus in arma Philippus

Miserat, et quassam refovebat Agenoris urbem.

Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit.

Quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
 Cum iuvenis subit, et, leto stimulatus acerbo,
 Pleminius saevum mucrorem ante ora coruscat,
 Ac fratrem magno minitans clamore reposcit. 460
 Huic proles Barcae: Germanum reddere vero
 Si placet, haud renuo. Maneant modo foedera

nostra,
 Hasdrubalem revocare umbris. Egone aspera
 ponam

Unquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
 Nostra sinam? parcamque viro, quem terra crea-
 rit 465

Itala? Tum manes inimica sede repellat
 Aeterna, socioque abigat me frater Averno.
 Sic ait, et clypei propulsum pondere toto,
 Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
 Fallebat nisus, prosternit, et occupat ense. 470
 Extendit labens palmas, Heriūque iacentem
 Amplexus, iuncta lenivit morte dolorem.

Tum Libys invadit mixtae certamina turbae,
 Convertitque ruens per longum hostilia terga:
 Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum 475
 Terrificant, summique labat domus alta parentis,
 Omne hominum in terris trepidat genus: ipsaque
 ob ora

Lux atrox micat, et praesens adstare viritū
 Creditur intento percussis Iupiter igne.
 Parte alia, ceu sola forent discrimina campo, 480

Qua miscebat agens truculentus Scipio Martem,
 Aspera pugna novas varia sub imagine leti
 Dat formas. Hic ense iacet prostratus adacto;
 Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
 Atque hos (turpe) pavor fusos deiecit in ora; 485
 Horum adversa dedit Gradivo pectora virtus.

Ipsē super strages ductor Rhoetēiūs instat.
 Qualis apud gelidum currus quatit altior Nebrun.

Et Geticas solvit ferventi sanguine Mavors

490 Laetus caedē nives, glaciemque Aquilonibus actam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
Iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
Nomina obit ferro. Claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuventus.

495 Qui muros rapuere tuos, miserasque nefandi
Principium belli fecere, Sagunte, ruinas.
Qui sacros, Thrasymene, lacus, Phaethontia qui-
que

Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta

Quos tulit, ut Superū regi soliumque domosque

500 Irent direptum, mactantur comminus uno
Exitio; redduntque animas, temerata ferebant
Qui secreta Deūm, et primo pressere negatas
Gressibus humanis Alpes. Formidinis huius
Plena acies propere retro exanimata ruebat.

505 Haud secus, ac tectis urbis Vulcania pestis
Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus
Ventilat, et volucres spargit per culmina flammās:
Attonitum erumpit subita formidine vulgus,
Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.

510 Verum ubi cunctari taedet dispersa virorum
Proelia sectantem, et leviori Marte teneri:
Omnes in causam belli auctoremque malorum
Vertero iam vires tandem placet. Hannibal unus
Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis

515 Subdatur, caesique cadant exercitus omnis,
Profectum Latio: contra, si concidat unus,
Nequidquam fore Agenoreis cuncta arma virosque.
Illum igitur lustrans circumfert lumina campo,
Rimaturque ducem. Iuvat in certamina summa

520 Ferre gradum, cuperetque viro concurrere, tota
Spectante Ausonia. Celsus clamore feroci
Provocat increpitans hostem, et nova proelia pos-
cit.

Quas postquam audivit voces conterrita Iuno,
 Ne Libyci ducis imparidas ferrentur ad aures,
 Effigiem informat Latiam, propereque coruscis 525
 Attollit cristis: addit clypeumque iubasque
 Romulei ducis, atque humeris imponit honorem
 Fulgentis saguli: dat gressum habitusque cientis
 Proelia, et audaces adicit sine corpore motus.

Tum par effigies fallacis imagine vana 530

Cornipedis moderanda cito per devia passu
 Belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.

Sic Poeni ducis ante oculos exsultat, et ultro
 Scipio Iunonis simulatus tela coruscat.

At, viso laetus rectore ante ora Latino, 535

Et tandem propius sperans ingentia, Poenus

Quadrupedi citus imponit velocia membra,

Et iacit adversam properati turbinis hastam.

Dat terga, et, campo fugiens, volat ales imago,

Tramittitque acies. Tum vero, ut victor, et alti 540

Iam compos voti, ferrata calce cruentat

Cornipedem, et largas Poenus quatit asper habenas.

Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?

Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.

Haec ait, et stricto sequitur mucrone volantem. 545

Donec longinquo frustratum duxit in arva

Diversa spatio procul a certamine pugnae.

Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.

Fulmineus ductor, Quisnam se lumine caeco

Composuit nobis, inquit, Deus? aut latet idem 550

Cur monstro? Tantumne obstat mea gloria Divis?

Sed non avelles unquam, quicumque secundus

Coelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem

Eripiēs verum nobis. Frena inde citatis

Convertit furibundus equis, campumque petebat, 555

Cum subitae occulto pestis collapsa tremore

Cornipedis moles ruit, atque afflavit anhelō

Pectore, Iunonis curis, in nubila vitam.

Tum vero impatiens, Vestra est haec altera, vestra

560 Fraus, inquit, Superi: non fallitis. Aequore mer-
sum

Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae.

Anne huic servabar leto? Mea signa secuti,

Quis pugnae auspicium dedimus, caeduntur; et
absens

Accipio gemitus vocesque et verba vocantum

565 Hannibalem. Quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? Simul haec fundebat, et una
Spectabat dextram, ac leti fervebat amore.

Tum Iuno, miserata virum, pastoris in ora

Vertitur, ac silvis subito procedit opacis,

570 Atque his alloquitur versantem ingloria fata:

Quaenam te silvis accedere causa subegit

Armatum nostris? Num dura ad proelia tendis,

Magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal
armis?

Si velox gaudes ire, et compendia grata

575 Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam.

Annuat, atque onerat promissis pectora largis

Pastoris, Patresque docet Carthaginis altae

Magna repensuros, nec se leviora daturum.

Praecipitem et vasto superantem proxima saltu

580 Circumagat Iuno, et, fallens regione viarum,

Non gratam invito servat celata salutem.

Interea Cadmea manus, deserta pavensque,

Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit

Saevi nota ducis. Pars ferro occumbere credunt,

585 Pars damnasce aciem, et Superis cessisse sinistris.

Ingruit Ausonius, versosque agit aequore toto

Rector, iamque ipsae trepidant Carthaginis arces.

Impletur terrore vago cuncta Africa pulsus

Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes

590 Tendunt attonitos extrema ad litora cursum,

Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras.
 Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
 Sic ubi, vi caeca tandem devictus, ad astra
 Evomuit pastos per secula Vesbius ignes,
 Et pelago et terris fusa est Vulcania pestis, 595
 Videre Eoi (monstrum admirabile!) Seres
 Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
 At fessum tumulo tandem regina propinquo
 Sistit luno ducem, facies unde omnis, et atrae
 Apparent admota oculis vestigia pugnae. 600
 Qualem Gargani campum, Trebiaequae paludem,
 Et Tyrrhena vada, et Phaethontis viderat amnem
 Strage virum undantem; talis (miserabile visu!)
 Prostratis facies aperitur dira maniplis.
 Tum superas luno sedes turbata revisit. 605
 Iamque propinquabant hostes, tumuloque subi-
 bant,

Cum secum Poenus: Coelum licet omne soluta
 In caput hoc compage ruat, terraeque dehiscant,
 Non ullo Cannas abolebis, Iupiter, aevo.
 Decedesque prius regnis, quam nomina gentes 610
 Aut facta Hannibalis sileant. Nec deinde relinquo
 Securam te, Roma, mei: patriaeque superstes
 Ad spes armorum vivam tibi. Nam modo pugna
 Praecellis, resident hostes: mihi satque superque,
 Ut me Dardaniae matres atque Itala tellus, 615
 Dum vivam, expectent, nec pacem pectore no-
 rint.

Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
 Inde petit retro montes tutasque latebras.
 Hic finis bello. Reserantur protinus arces
 Ausonio iam sponte duci. Iura improba ademta, 620
 Armaque, et incisae leges, opibusque superbis
 Vis fracta, et posuit gestatas belua turre.
 Excelsae tum saeva rates spectacula Poenis
 Flammiferam rorant, et fumant, et subitaque procella

- 625 Arserunt maria, atque expavit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per secula rector,
Devictae referens primus cognomina terrae,
Securus sceptri, repetit per caerula Romam,
Et patria invehitur sublimi tecta triumpho.
- 630 Ante Syphax, feretro residens, captiva premebat
Lumina, et auratae servabant colla catenae.
Hic Hannon, clarique genus Phoenissa iuventa,
Et Macetum primi, atque incocti corpora Mauri,
Tum Nomades, notusque sacro, cum lustrat arenas,
- 635 Hammoni Garamas, et semper naufraga Syrtis.
Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas
Ibat, et effigies orae iam lenis Hiberæ,
Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe, Baetisque lavare
- 640 Solis equos dulci consuetus fluminis unda.
Frondosumque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Hiberus,
Cum simul illidit ponto, quos attulit, amnes.
Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
- 645 Quam visa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse, adstans curru, atque auro decoratus et ostro,
Martia praebebat spectanda Quiritibus ora.
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus.
- 650 Aut cum Phlegræis, confecta mole Gigantum,
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salve, invicte parens, non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec vero, cum te memorat de stirpe Deorum,
- 655 Prolem Tarpeii mentitur Roma Tonantis.
-

V A R I A E L E C T I O N E S

EDITIONIS PARISINAE

J. BAPT. LEFEBURE DE VILLEBRUNE,

LIBRO I.

37. Terras) *terra*. 40. Tum laeta) *quae laeta*. 63. As laudum) *et cludum*. 71. Quondam) *tandem*. 113. Dictu) *dicta*. 134. Quenam) *quianam*. 147. Duci) *ducis*. 149. Et metui) *en, metui*. 156. Ululatus) *ubilatur*. 174. Lucentes) *luctantes*. 178. Liquefactis) *liquescentis*. 194. Torretur) *torquetur*. 240. Utque) *utque*. 259. Hument iacuisse) *inventa latuisse*. 264. Socia) *populos*. 268. Et rumpere) *erumpere*. 355. Fumant) *fumat*. 362. Cum) *ceu*. 374. Ne) *ni*. 425. Geminum — torquet) *geminat — dentem*. 455. Praedas) *praedam*. 503. Instanti) *urgenti*. 525. Direptumque) *dereptumque*. 561. Invalidique senes) *invalidusque senex*. 569. Martis) *Marti*. 612. Hirtaeque eomae) *hirtaeque togae*. 636. Emensos) *emensus*. 647. Vestras effringet in urbes) *vestra se franget in urbs*. 667. Nimium) *nimiam* sc. *pubem*. 671. Vesterque — cur) *no sterque — sua*.

LIBRO II.

52. Imperet aeternum et) *aeternum imperitet*. 69. Defenderat) *dependerat*. 78. Dono crinem) *crinem nodo*. 96. Propinquo) *propinquum*. 92. Dirigit) *derigit*. 96. Divisit) *demisit*. 99. Incauto) *incautus*. 121. Casu) *casum*. 159. Et sectis) *exsectis*. 189. Distringi) *destringi*. 208. Iramque) *irasque*. 224. Fata) *fato*. 247. Et frustrato) *frustrato*. 275. Coeptantis) *captantis*. 279. Cuncta quidem) *cuncti equidem*. 299. Annuit. Ille) *haud nunc ille*. 341. Succinctus) *evinctus*. 375. Patrum) *patribus*. 377. Addi) *addit*. 392. Accitis) *accisis*. 400. Unum) *una*. 421. Petebat) *premebat*. 528. Ab aevo) *in aevo*. 459. Vano) *vani*. 461. Et) *en*. 467. Venia nervis) *481. Forte sorte*. 507. Secura) *si cura*. 531. Palmas) *palnam*. 550. Circumstant) *circumdant*. 592. Excussas montes) *excussi mentem*. 605. Captis) *carptis*. 614.

Parentem) *parentēm*. 620. Perpersaeque) *perpersusque*. 63. Fumum) *fumans*. 645. Quinam) *quianam*. 647. Revocaba renovabat. 662. Soliti spectare) *solita inspectare*. 66. Erecta) *arrecta*. 700. Neu) *ne*.

LIBRO III.

8. Adytis) *adyti*. 20. Templis) *templo*. 39. Cervae) *cer*. 49. Nam) *iam*. 146. Nec tamen) *ne tamen*. 273. Infamar inflammare. 278. Ab arte) *in harpon*. 319. Celebratum) *brandum*. 320. et 322. Hinc) *huc*. 335. Notus) *natus*. 33. Cydnuus) *Erdus*. 342. Tale nefas) *tale, nefas*. 380. Persta prostat. 395. Arcano) *Orthane*. 439. Resonant) *reboas*. 440. Intercidit) *intercidet*. 469. Vastavit) *vexavit*. 495. Pell Phlego. 504. Maestus) *monstris*. 522. Hument) *unden*. 529. Erexere gradum) *erepsere gradu*. 534. Permittere) *pr*mittere. 556. Praeruptis) *proruptis*. 560. Et quando) *e quando*. 570. Et contra) *at contra*. 571. Neu) *ne*. 591. R pulsum) *revulsum*. 595. Efferet) *exeret*. 635. Obvia) *avi*. 659. Spargens—aera) *surgens—aequora*. 682. Niveis) *nigr*.

LIBRO IV.

40. Gradum) *gradu*. 86. Certamine) *certamina*. 11. Anholi) *nuda*. 188. Meditatus) *meditatum*. 266. Martes que minorem) *Martique minore*. 310. Tanto) *toto*. 346. V treo) *viridi*. 365. Innare) *iuvat ire*. 381. Feris) *feri*. 40. Dum) *quam*. 409. Quo) *qua*. 424. Caedum Siste) *cascha siste etc.* 438. Cursu) *curru*. 455. Coniectum) *traiecta*. 528. Fundere) *rumpere*. 534. Anxur) *Azur*. 535. Sacr Sarra. 542. Directo) *directo*. 644. Violentius) *violentia*. 698. Vires et voce) *voces et vota*. 724. Noscenda) *nascend*. 741. Laetam) *laetus*. 750. Mulcetque) *mulcetoe*. 805. Hom numque) *hominisque*.

LIBRO V.

4. Laeva) *dextra*. 7. Auno) *Arno*. 23. Thrasymenu Thrasymenis. 66. Affusa) *effusa*. 76. Certasse) *certas*. 95. Laeva) *laevam*. 100. Dextrae) *dextra*. 102. Divisu diversus. 103. Ne Flaminio) *de Flam*. 137. Gargeni) *Ga gaei*. 142. Capit) *quattit*. 165. Atras) *Afro*. 178. Laetus laeto. 182. Factis) *fatit*. 183. Vulneribusque) *muneribusq*. 202. Timet) *stupet*. 220. Flavam) *furvam*. 238. Agglom rant) *inglomerant*. 251. Vulnere) *pondere*. 310. Subsiden subsidit. 319. Tunc) *cuncta*. 330. Corpusque) *torqu*. 361. Monstravit) *monstrarat*. 385. Altas) *alto*. Max fut

na. 410. Datum atque) *datur* na. 424. Pectore) *pectora*. 450. Irrupit) *irrupit*. 454. Vulnere) *pondere*. 494. Moxque) *mox*. 510. Caedis) *caedi*. 526. Appetit) *oppetit*. 599. At) *Sic*. et mox *minuat*. 633. Ablatis) *ablatus*. 646. Fusisque) *fususque*. 654. Victos) *vinctos*.

LIBRO VI.

4. Repetebant) *pectebant*. 5. Et) *en*. 7. In vulnere caesi) *in funere caesae*. 14. Fuerat fracta) *ruerat tota*. 41. Meritae) *merito*. 109. Auni) *Arui*. 119. Quidquid adest duri et) *quidquid id est duri en*. 152. Viderat) *viderit*. 158. Tractae) *tactae*. 185. Disiecta) *disiuncta*. 194. Ingentibus artae) *ingentibus arte*. 234. Nutat) *mittit*. 251. Ferae) *feri*. 256. Rapidi) *rabidi*. 260. Laeva) *laevam*. 276. Specus) *spes*. et mox *ingentis caudae*. 278. Lassoque) *lapsoque*. 283. Erupit) *erumpit*. 299. Tunc) *tum*. 314. Et—exutus) *at—exutus*. 319. Iniqua) *tela*. 348. Vinctam) *victam*. 435. Magni) *Magno*. 455. Senatus) *Senatu*. 480. E nobis) *en vobis*. 540. Densumque) *densusque*. 548. Post nomen interpungit Lef. ut subintel- ligatur *erit*; dein refert *vivet* ad Regulum. 558. Hinc) *hic*. 563. Ululantque) *ululante*. 568. Hic) *hinc*. 571. Redeuntia) *redeuntum*. 592. Timor) *dolor*. 600. Tunc) *tum*. 601. Dederit—transcendere) *uderim—transcendere*. 605. Murisque) *murisve*. 610. Mentem) *tandem*. 611. Tandem) *gentem*. 644. Summi) *summum*. 649. Dives) *dites*. 686. Effusus) *adfusos*. 689. Religatus) *legatus*. 695. Horrebat Libys ac submissis) *horrebant Libyes, submissisque*.

LIBRO VII.

18. Regna) *tecta*. 86. Proprio) *propereo*. 114. Et tamen) *at tamen*. 137. Tum) *nunc*. 148. Nulla essent) *nulli amnem*. 152. Genus est. Quoties) *genus. En quoties*. 158. Notus) *motus*. 184. Decerpsit) *detersit*. 208. Lucentes) *liventes*. 212. Dum) *tum*. 269. Aegre) *agri*. 305. Cum) *cui*. 310. Quoniam) *quando*. 344. Detergant) *detergent*. 400. Tibi) *sat*. 411. Intrarat) *intrabat*. 418. Teleboi) *Telebourn*. 428. Cymodoce) *Cymothoe*. 437. Ida) *Ide*. 446. Capillos; purpureos—amictus) *capillos purpureos,—amictum*. 487. E furto) *in furto*. 497. Poeno) *Poenus*. 510. Et purget) *purget, delet et*. 538. Quoniam) *quando*. 540. Dignum) *dignus*. 551. Nos) *non* in- terrogative, et *minorem*, pro vulg. *minori*. 606. Sedit cui) *concedit*. 616. Campis) *campo*. 643. Exscidere) *exscindere*. 674. Viscatos) *viscata*. 723. Terris) *turmis*. 729. Agnosce- re) *cognoscere*.

LIBRO VIII.

11. Angebat) *angebant*. 19. Cruore) *crurorū*. 33. Illa) *illa*. 41. Sit fas, sit tantum) *si fas, sit cautam*. 51. Abrupta e medio, in penetralibus) *abruptae, mediis penetralibus*. 107. Dilecti invitus) *dilectum mitis*. 115. Labilisque) *labrisque*. 121. Namque asper somno) *nam somno adpersam*. 133. Cuncta) *iuncta*. 172. Ac) *at*. 210. Voce) *noctē*. 218. Ex inconsulto) *exin consulto*. 223. Hunc versum, ut spurium, delet Lef. 232. Marmoreis) *marmoream*. 240. Marte exclusus) *Marti clausus*. 249. Et) *at*. 266. Et ovantia) *adovantia*. 313. Tū protinus arma? Tu) *tum protinus arva, tum*. 315. Quantum hosti victus. Tu non) *ritus hostis; tum vero*. Mox locis. 318. In devia) *indevia* coniunctim. 322. Laxa) *lussa*. 339. sq. Incedere noctis Quae tardent cursum, tenebras dolet) *insidere (noctis Quae tardent cursum tenebrae) dolet*. 379. Incelebri) *e celebri*. 390. Ruere acri in bella magistro. Cernitur etc.) *finire, hoc, bella, magistro, Cernitur etc.* 413. Eloquenti) *eloquio*. 447. Asilos) *Asios*. 455. Clavis) *Clavis*. 472. Invisaque) *illusaque*. 505. Phrygios—Marsya Crenos) *Phrygias—Martia crenas*. 520. Avellae) *Aviae*. 523. In pugna fertur) *in pugnam offertur*. 534. Acta) *aptus*, cum maiori interpunctione. 617. Non—sed lectos cingere) *Nas—et laetos gignere*. 635. Immen-sis) *immensus*.

LIBRO IX.

6. Segnitiae) *segnitie*. 29. Dextras) *dextris*. 33. Primis) *primus*. 77. Ac) *at*. 111. sq. Sim—fatearque) *sum—fateorque*. 145. Attonito et nitens) *attonitoque timens*. 185. Iapy-gis) *Iapygas*. 196. In) *et*. 199. Victor) *ductor*. 212. Garganus) *Gargani*. 230. Auxere) *hausere*. 242. Vagosque) *citoseque*. 287. Saevo in turbine) *saevo turbine*. 305. Effundit) *effudit*. 314. Acrius—qua) *ac prius—quam*. 362. Acri) *acer*. 438. Desiluere) *dissiluere*. 459. Pugnas) *pugnam*. 478. Aegide) *aegida*. 497—520. Hos versus sic ordinat et emendat Lef.

*Ecce caput flavum caligine conditus atra
Vulturinus, multaque comam perfusus arena,
Qui postquam se Aetnae mersit candente barathro,
Concepitque ignes, et flammae protulit ora,
Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem.
Nunc versos agit a tergo stridentibus alis,
Nunc mediam in frontem veniens clumante procella.*

*Oboius arma quatit, patuloque insibilat ore.
Eripere oculos curae vocemque manusque.
Fortice arenoso candentes, flebile dictu,
Torquet in ora globos Itahum, et bellare manipulis
Iussa laetatur rabie. Tum mole ruinae
Sternuntur tellure et miles, et arma, iubaque,
Atque omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
Interdum intentos pugnae, et iam iamque ferentes
Hostili iugulo ferrum, conamine ducto
Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit:
Atque idem flatus Poenorum tela secundat;
Et, velut amento contorta, hastilia turbo
Adiuuat, ac Tyrios impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces praechusus pulvere miles
Ignavam mortem compresso maeret hiatu.*
523. Libavit) vibravit. 538. Dislice) discute. 603. Pastus-
que) raptusque. 637. Dura) dira.

LIBRO X.

58. Huc) hanc. 67. Fuxit) sinit. 70. Virum) viro. 77. Belgicus) Bellicus. 114. Quae—raptim) En—hasta. 125. Libycam) Libyca. 141. Transadigit) transegit. 177. Hinc) hunc. 193. Viros) viro. 201. Accurrentis) occurrentis. 244. Patiens—tremebundus) impatiens—fremebundus. 257. Re-
diviva) recidiva. 267. Et totum) Aetoli. 287. Quantine) quan-
tipe. 298. Ictibus) rictibus. 303. Certantem) cedentem. 312. Fremit) furit. 333. Nondum) nudt. 354. Ast) atque. 384. Quonam) quonam. 385. Patriamque moraris) patriamne mo-
reris. 407. Praesentia) praesagia. 408. Mentem) menti. 415. Stilus) silus. 421. Exsilio) ex illo. 435. Iliacis) Italicis. 437. Inter—nostra) en, per—vestra. 457. Munere) murmure. 463. Muletata) mulcata. 470. Proiectus) porrectus. 502. Hinc) huic. 503. Virgine) a virgine. 513. Tum) umm. 514. Quae—geminatus) quem geminans, en. 532. Alta) alma. 570. De-
coris) decori. 583. Ansoniae) Ausioniam. 597. Armatos—muros) armatis—muris. 618. Frangi) ferri. 639. Muto) nullo. 642. Iuventa) iuventus.

LIBRO XI.

11. Quieti) quietis. 41. Manibus) maribus. 44—50. Post
versum nobis 50 leguntur apud Lef. 56. Quis) quae. 57.
Hunc versum ante versum nobis 55 refert Lef. 87. Rabidum)
avidum. 94. Alios) alios. 100. Quam) tam. 112. Ipsa

*Præcipiti gaudere loco: status ille procellis
 Subiacet innumeris; sed finis ad alta levatis
 Ea, ruere. Heu! tremulum magnorum culmen honorum
 Spesque hominum fallax, et inanis gloria fictis
 Illita blanditiis. Heu! vita incauta, labori
 Didita perpetuo; semperque incerta, nec unquam
 Sat mortis praevisa dies. Heu! sortis iniquas
 Natus homo in terris! Animantia cuncta quiescent.
 Irrequietus homo, perque omnes anxius annos,
 Ad mortem festinat iter! mors, optima rerum,
 Tu regeis sola errores, et somnia vitae
 Discutis exactae. Video nunc quanta paravi,
 Ah! miser, incassum: subii quot sponte labores
 Quos licuit transire mihi! moriturus ad astra
 Scandere quaerit homo; sed mors docet omnia quo sint
 Nostra loco. Latio, quid profuit, arma potenti
 Et tectis inferre faces! quid foedera mundo
 Turbare, atque urbes tristi miscere tumultu!
 Aurea marmoreis quidve alta palatia muris
 Erexisse iuvat, postquam sic sidere laevo
 Sic diro periturus eram! carissime frater,
 Quanta paras animis! heu! fati ignarus acerbi,
 Ignarusque mei. Dixit: tum liber in auras
 Spiritus egreditur, spatiis unde altior aequis
 Despiceret Romam simul et Carthaginiis urbem:
 Ante diem felix abiens, ne summus videret
 Excidia, et claris quod restat dedecus annis,
 Fraternosque, suosque simul, patriaeque dolores.*

54. Reflexum) *reflexus*. 60. Disiecit) *decussit*. 61. Eiecta)
deiecta. 88. Aut me) *haud me*. 103. Aut strages) *haud strages*.
 111. Et) *en*. 113. Evectus) *avectus*. 125. Sic, sic) *sic sit*.
 201. sq. Quis — nostra — norunt iacula, et) *qui nostris no-*
runt iaculis: deleto et. 205. Ast ego) *atque ego*. 291. Occi-
 deret) *excideret*. 311. Vocat) *vocare*. 312. Canit et venera-
 tur) *canere et venerari*. 334. Rapidoque) *raptoque*. 338.
 Praecepto) *praerepto*. 394. Quem) *qui*. 453. Honor: et) *ho-*
nor est. mox Atlanta, pro Atlantis. 493. Progressae) *prae-*
gressae. 522. Tardato — iuvene) *tardatum — iuvenem*. 560.
 Burrus) *Burnus*. 570. At — honorant) *ad — honore*. 590. Et
 — spargens) *en — spargunt*. 620. Hostes) *hosti*. 625. Quan-
 ti, ut cedas) *quanti est cedas*. 626. Emerita, est! Tanto per-
 culsi) *emerito! ast tanto percussi*. 652. Tela) *coelo*. 661.
 Auri) *ante*. 681. Depascere) *deposcere*. 692. Advertam)
avertam. 695. Audiet — bellabit) *audiat — bellarit*.

rans) *persultans*. 798. Gratantum) *grassantum*. 800. In-
s) *ecce*. 827. Vulnere) *funere*. 847. Polluto) *pollutam*.
32. Enumerasse) *enumerare*. 865. Hac) *hanc*. 894. Reddi-
it) *retulit*.

LIBRO XIV.

17. Convulsas) *convulsis*. 39. Actos) *actum*. 97. Coniun-
it) *nam iungit*. 187. Frontem) *fronte*. 203. Et vertice) *e*
ertice. 207. Agathyrna) *Agyrena*. 296. Quia) *quae*. 307.
dinto) *adiutus*. 320. Trabs fabre teres, atque erasis) *trabs*
rabe iuncta teres derasis. 334. Confundere) *clam fundere*.
51. Una fides) *vana fides*. 387. Sed) *nam*. 410. Puppis)
uppi. 429. Impulerat) *intulerat*. 466. Pastorem) *pastores*.
75. Lactus) *lentus*. 505—509. Qualis—decuere) *qualem—*
lecuere, posita parenthesi post *qualem*, et ante *decuere*. 521.
Et gladio) *at gladio*. 523. Vastas et mole) *vasta sed mole*.
39. Densantur) *densentur*. 567. Pennataque) *pinnataque*.
70. Piscem) *pristim*. 654. Illo) *ullo*. 655. Iuvabant) *iuv-*
isse ex Ephyre: fulvo haud certaret ut auro) Quae-

LIBRO XV.

7. Patrum) *patres*. 20. Dextra laevaue) *dextram lae-*
vamque. 42. Hunc versum sequenti postponit Lef. 46. Li-
nite) *tramite*. 74. Minore) *minores*. 147. Ac iret) *atque tret*.
51. Esse sub) *isse sub*. 155. Isthmon curvata) *Isthmo incur-*
vatam. 241. Nitens) *imnitens*. 339. Quantum—clara fractu-
a) *quanta—clarum factura*. 441. Cessit) *cessat*. 580. Ma-
a) *en, mala*. 608. Substricti—clarum buccina) *Stricti—cla-*
rum quoque buccina. 647. Veniet) *veniat*. 659. Praecepte)
praeripe. 683. Divumque) *divique*. 708. Lactus) *lentus*. 713.
3xire) *exisse*. 721. Soli) *solis*. 725. Sagittae) *sagitta*. 730.
Diripit) *deripit*. 750. Bello numerandus) *Bello adnumeran-*
tus. 760. Perstrinxit) *praestrinxit*. 810. Fuso) *caeso*.

LIBRO XVI.

27. Post hunc versum Lef. versus 34 aq. ex Petrarchae car-
nine Africa inserit:

*Sed, postquam medio iuvenis stetit aequore pronus,
Vulneris increscens dolor, et vicina dirae
Mortis agens, stimulis ardentibus urget anhelum,
Ille, videns propius supremi temporis horam,
Incipit, heu! quatu fortunae terminus altae!*

Quam lactis mens casca bonis! furor ecce Potentum
SILIUS ITAL.

